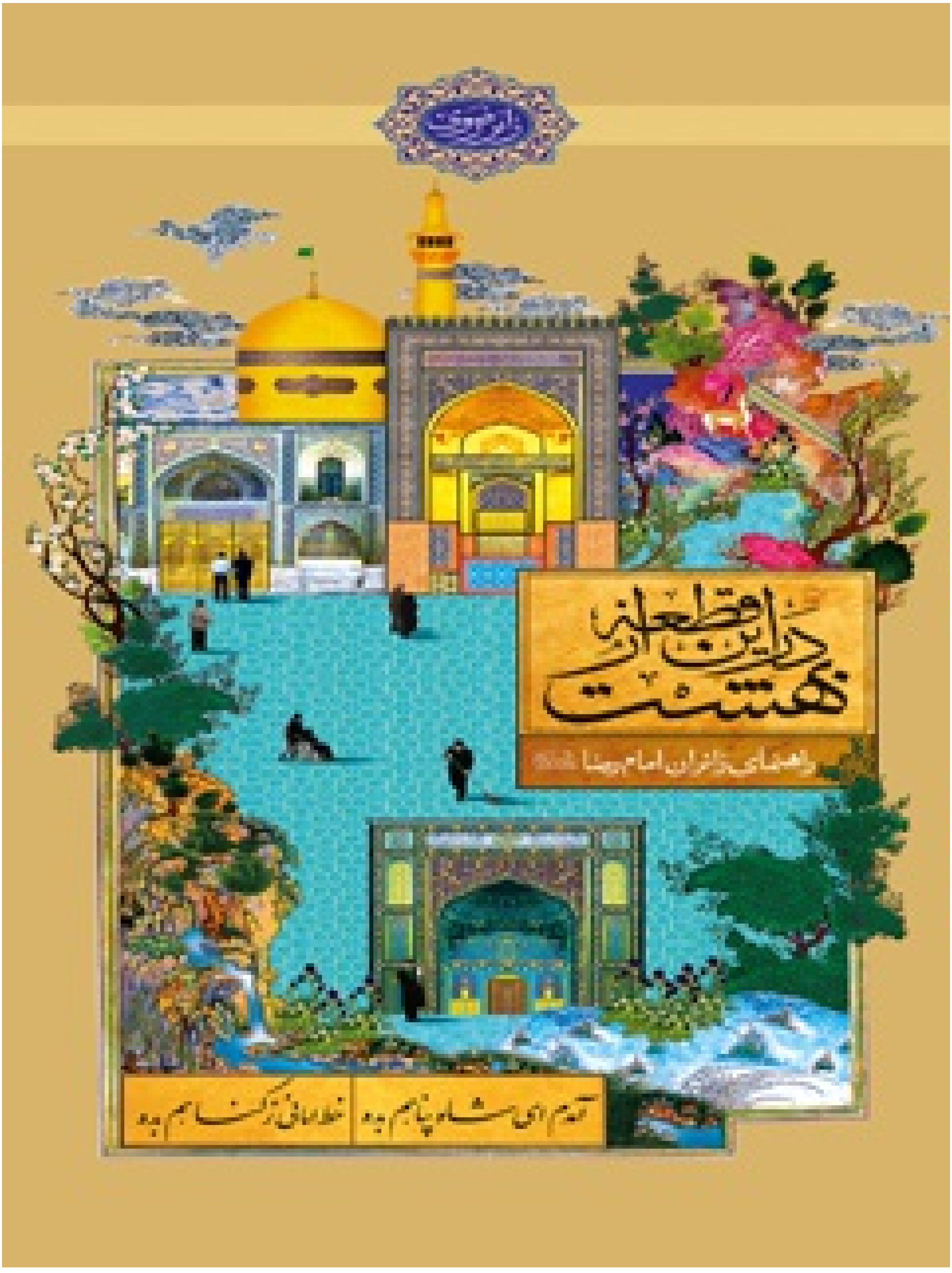

زیارت
قطعه‌ای از بهشت
راهنمای زائران امام رضا
قدم ای شاه پناهم بده
خط امانی ز گناهم بده

بسم الله الرحمن الرحیم

در این قطعه از بهشت (راهنمای زائران امام رضا (علیه السلام)

نویسنده:

اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

ناشر چاپی:

معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

در این قطعه از بهشت (راهنمای زائران امام رضا (علیه السلام)

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور : در این قطعه از بهشت : راهنمای زایران امام رضا سلام الله علیه/ تهیه و تدوین اداره تولیدات فرهنگی.

مشخصات نشر : مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات ، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۲۲۳ص.: مصور(رنگی)، جدول.م س ۲۱×۱۱ ؛

شابک : رایگان ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۰-۳۰-۸ :

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : چاپ هفتم.

موضوع : علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳؟ - ۲۰۳ق.

موضوع : علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳؟ - ۲۰۳ق. -- آرامگاه -- زیارت

موضوع : Ali ibn Musa, Imam VIII -- Tomb -- Pilgrimage

موضوع : آستان قدس رضوی -- کتاب های راهنما

موضوع : Astan Qods Razavi-- Guidebooks

موضوع : زیارت و زائران -- آداب و رسوم

موضوع : Pilgrims and pilgrimages -- Manners and customs

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. اداره تولیدات فرهنگی

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات اسلامی

رده بندی کنگره : BP۴۷/د۴ ۱۳۹۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۷

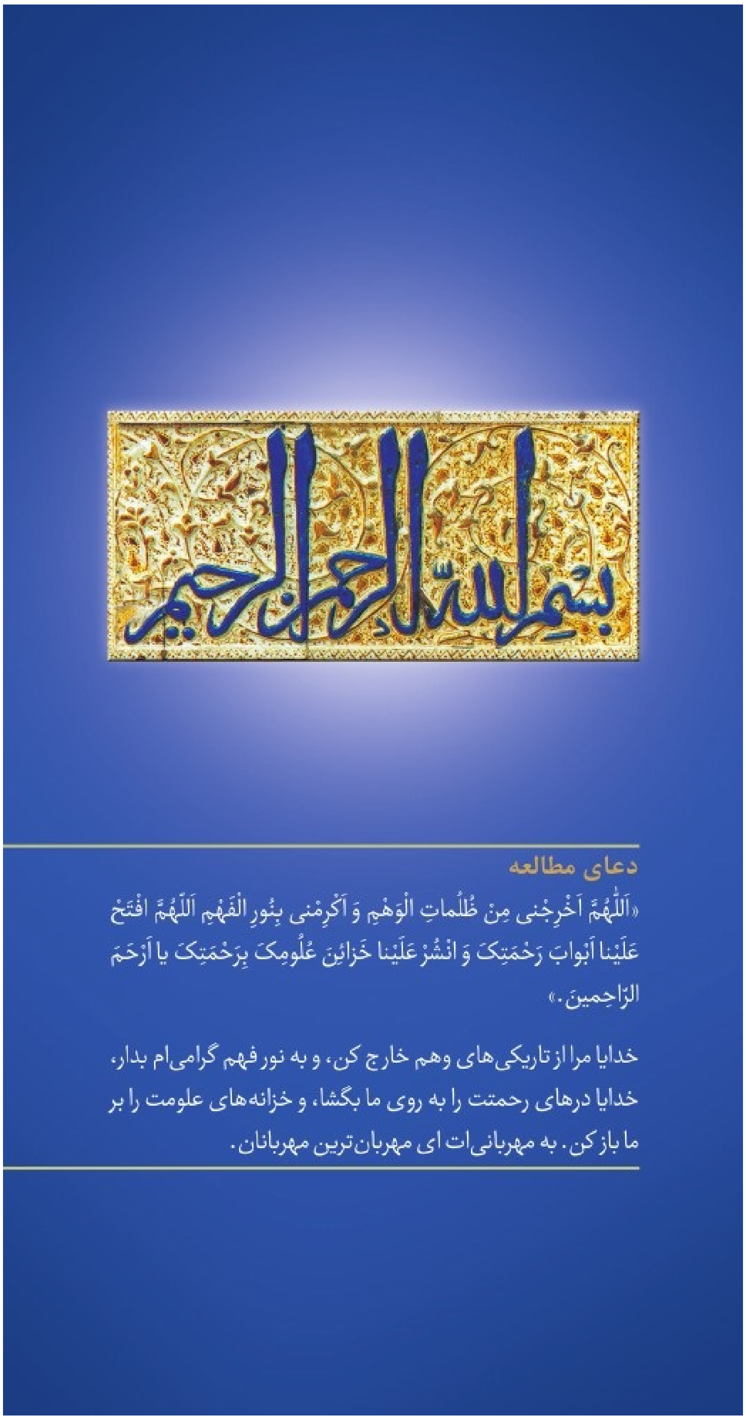
شماره کتابشناسی ملی : ۵۳۴۵۶۴۱

دعای مطالعه

اَللّهُمَّ اَخْرِجْنی مِنْ ظُلُماتِ الْوَهْمِ وَ اَکْرِمْنی بِنُورِ الْفَهْمِ اَللّهُمَّ افْتَحْ عَلَیْنا اَبْوابَ رَحْمَتِکَ وَانْشُرْ عَلَیْنا خَزائِنَ عُلُومِکَ بِرَحْمَتِکَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ.

خدایا مرا بیرون آور از تاریکیهای وهم، و به نور فهم گرامیام بدار، خدایا درهای رحمتت را به روی ما بگشا، و خزانه های علومت را بر ما باز

کن به مهربانیات ای مهربان ترین مهربانان.

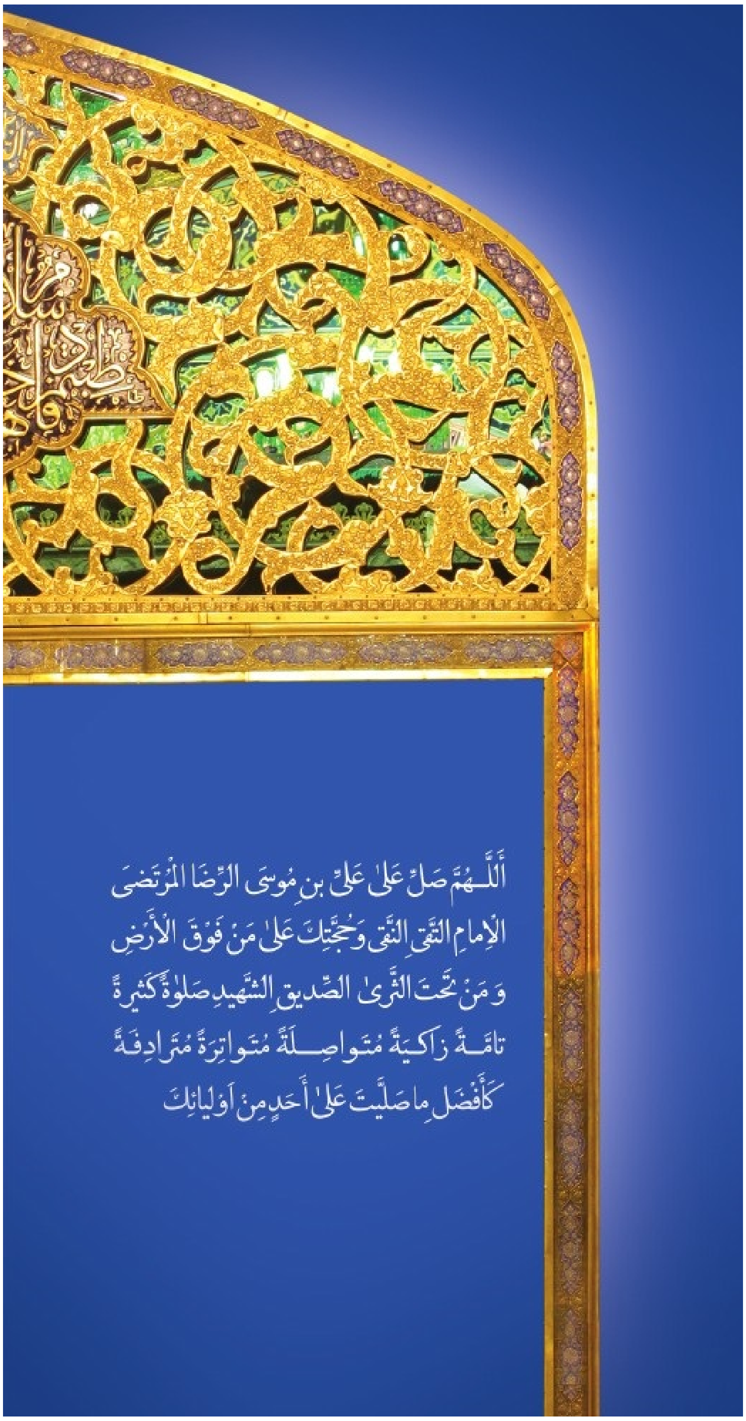

بسم الله الرحمن الرحیم

دعای مطالعه

«اَللّٰهُمَّ اَخْرِجْنی مِنْ ظُلُماتِ الْوَهْمِ وَ اَکْرِمْنی بِنُورِ الْفَهْمِ اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَیْنا اَبْوابَ رَحْمَتِکَ وَ انْشُرْ عَلَیْنا خَزائِنَ عُلُومِکَ بِرَحْمَتِکَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ.»

خدایا مرا از تاریکی‌های وهم خارج کن، و به نور فهم گرامی‌ام بدار، خدایا درهای رحمتت را به روی ما بگشا، و خزانه‌های علومت را بر ما باز کن. به مهربانی‌ات ای مهربان‌ترین مهربانان.

اَللّهُمّ صَلِّ عَلى عَلِيّ بْنِ مُوسَى الرِّضا الْمُرْتَضى الاِمامِ التّقِيّ النَّقِيّ وَحُجّتِكَ عَلى مَنْ فَوْقَ الاَرْضِ وَمَنْ تَحْتَ الثَّرى، الصِّدّيقِ الشَّهيدِ، صَلاةً كَثيرَةً تامَّةً زاكِيَةً مُتَواصِلَةً مُتَواتِرَةً مُتَرادِفَةً، كَاَفْضَلِ ما صَلَّيْتَ عَلى اَحَد مِنْ اَوْلِيائِكَ.

تصویر

تصویر

عنوان و نام پدیدآور : در این قطعه از بهشت : راهنمای زائران امام رضا علیه‌السلام/ تهیه و تدوین اداره تولیدات فرهنگی.
مشخصات نشر : مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری : ۹۶ [illegible] مصور (رنگی)، جدول؛ ۱۱×۲۱ س‌م
شابک : رایگان: 978-622-6090-30-6
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
یادداشت : چاپ هفتم.
موضوع : علی‌بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳ - ۲۰۳ق.
موضوع : علی‌بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳ - ۲۰۳ق. -- آرامگاه -- زیارت
موضوع : Ali Ibn Musa, Imam VIII -- Tomb -- Pilgrimage
موضوع : آستان قدس رضوی -- کتاب‌های راهنما
موضوع : Astan Qods Razavi -- Guidebooks
موضوع : زیارت و زائران -- آداب و رسوم
موضوع : Pilgrims and pilgrimages -- Manners and customs
شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. اداره تولیدات فرهنگی
شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات اسلامی
رده بندی کنگره : BP۴۷/۵ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی : [illegible]
شماره کتابشناسی ملی : [illegible]

آستان قدس رضوی
معاونت تبلیغات اسلامی

در این قطعه از بهشت راهنمای زائران امام رضا علیه‌السلام

تهیه و تدوین، ادارهٔ تولیـــدات فرهنگی
طراحی و صفحه‌آرایی، مؤسسهٔ فرهنگی‌هنری رواق مهرآرا
ناشر، معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی
چاپخانه، مؤسسهٔ چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
نوبت چاپ، هفتم، ۱۳۹۷
شمارگان تاکنون، ۲۷۵۰۰۰
شمارگان، ۵۰۰۰۰
شابک، ۸-۳۰-۶۰۹۰-۶۲۲-۹۷۸
نشانی، مشهد، حرم مطهر، صحن جامع رضوی، ضلع غربی، مدیریت فرهنگی
صندوق پستی، ۳۵۱-۹۱۷۳۵ تلفن، ۳۲۰۰۲۵۶۷ - ۰۵۱

فهرست

ص: ۵

فهرست

ص: ۶

فهرست

ص: ۷

مقدمه

حرم امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) گستره ی پرتو افشان انوار الهی و به فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)؛ «قطعه ای از بهشت»، «دارالشفای دردمندان»، «خانه ی امید غم دیدگان» و «محل نزول فرشتگان» است. پیرامون ضریح مطهرش را همواره ولایت پیشگانی در اختیار گرفته انـد که هرگز دل به غیر بارگاه ولایتش نسپرده انـد. خـدمتگزاران حرم مطهر رضوی، امیـدی به غیر از این بارگاه ندارنـد و احساس آسمانی خود را پیوسته با اشک دیدگان ابراز می کنند.

پس از انقلاب شکوهمند اسلامی، بارگاه ملکوتی حضرت رضا (علیه السلام) به کانونی مهم و پایگاهی عظیم برای تبلور فرهنگ غنی انقلاب اسلامی تبدیل شده است.

آستان قدس رضوی، گسترش فرهنگ اسلامی و کسب معنویات هموطنان گرامی را اصلی ترین وظیفه خود می داند و با تاکید بر این امر مهم به توسعه حرم مطهر رضوی از ۱۲۰ هزار متر مربع به بیش از یک میلیون متر مربع پرداخته است و مجموعه هـای گونـاگون را در این فضـای روحانی ایجاد کرده است.

حضور سالانه بیش از ۲۰ میلیون زائر در حرم مطهر امام رضا (علیه السلام) علاوه بر لزوم گسترش فضاهای زیارتی، فرهنگی، خدماتی و اطلاع رسانی، افزایش آگاهی های عمومی را طلب می کند.

کتاب حاضر در راستای دستیابی به این رسالت مهم و رفع نیازهای ضروری زائران گرامی در حوزه های مختلف فرهنگی و خدماتی

و نیز برای پاسخگویی به سؤالات آنان تنظیم شده است.

امید است با بهره گیری از فضای نورانی حرم و الهام از معارف ناب اسلامی، زیارتی با معرفت برای زائران مشتاق فراهم گردد.

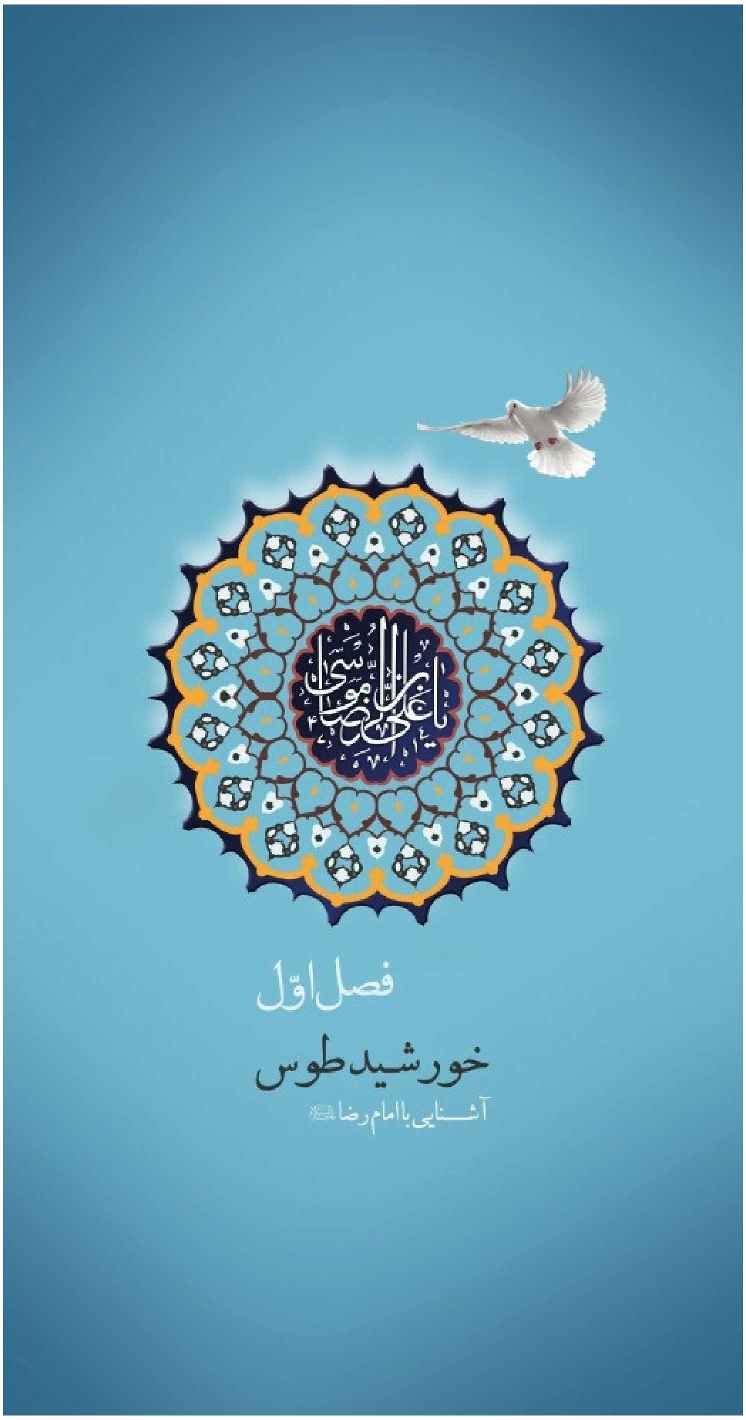
بهره گیری از پیشنهادها و نظرات خوانندگان ارجمند و صاحبان فکر، ذوق و هنر در جهت کسب رضایت زائران گرامی، موجب امتنان و مایه مباهات است.

آستان قدس رضوی

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

ص: ۸

تصویر

فصل ۱: خورشید طوس : (آشنایی با امام رضاعلیه السلام)

ولادت با سعادت علی بن موسی الرضا(علیه السلام)

بنابر گفتهٔ محدثان و مورخان، امام رضا(علیه السلام) در ۱۱ذی قعده سال ۱۴۸ق در مدینه به دنیا آمدند.(۱)

نام، کنیه و القاب امام رضا(علیه السلام)

علی نـامی است که برای این مولود خجسـته برگزیدنـد؛ پس از علی بن ابی طـالب و علی بن الحسـین، این بزرگوار، سومین علی در خانـهٔ اهل بیت(علیهم السلام)است.

رضا، صابر، وفی، صادق، رضی، زکی، ولی و... لقب های امام رضا(علیه السلام) و ابوالحسن، کنیهٔ ایشان است.

پدر و مادر بزرگوار امام رضا(علیه السلام)

پـدر امـام رضـا(علیه السـلام)امـام موسـی بن جعفر و مـادر بزرگوار ایشـان بانویی مکرّمه به نام نجمه یا تکتم است که پس از ولادت حضـرت رضا(علیه السلام) ازطرف امام موسی کاظم(علیه السلام) طاهره (یعنی پاکیزه) نام گرفت؛(۲) وی بانویی عفیف(۳) و خردمند و از اشراف عجم بوده است.(۴)

دوران کودکی و جوانی امام رضا(علیه السلام)

تاریخ دربارهٔ زندگی اهل بیت(علیهم السـلام) در کودکی و جوانی تاحدّ بسـیاری سکوت کرده است؛ چراکه حکومت های وقت به دلیل های مختلف علاقه ای به شـناخته شـدن این بزرگواران نداشـتند. این امر سـبب شـده است که نسـل های آینـده از اطلاعات مربوط به زنـدگی اهل بیت(علیهم السلام) قبل از امامت و چه بسا بعد از امامت، تاحدّ زیادی محروم بمانند.

آنچه در تاریخ آمده، این است که حضرت رضا(علیه السلام) در کودکی به شدت موردِتوجه پدر

گرامی خویش بوده انـد. موسی بن جعفر بارها فرموده بودند که علی بن موسـی الرضا امام بعد از ایشان است و کنیهٔ خود، ابوالحسن، را نیز به این حضرت بخشیدند.(۵)

در دوران جوانی، در مـدینه به علم و تقوا مشـهور بودنـد. فقیهان به دیدار ایشان می آمدند؛ سؤال می پرسـیدند و جواب می گرفتند.(۶) دراین زمینه، ذهبی یکی از علمای عامه می گویـد: «حضـرت رضا(علیه السـلام) در ایام مالك بن انس، یکی از فقهای اربعـهٔ اهل سنّت، درحالی که جوان بود، فتوا می داد.»(۷)

۱- . بحارالانوار، ج۴۹، ص۳؛ اعلام الوری، ص۳۰۲.

۲- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام) ج۱، ص۱۵؛ بحارالانوار ، ج۴۹، ص۷.

۳- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام) ج۱، ص۱۷.

۴- . احقاق الحق، ج۱۲، ص۳۴۳.

۵- . الغیبه، شیخ توسی، ص۲۹؛ نك: بحارالانوار ، ج۴۹، ص۲۵.

۶- . اصول کافی، ج۱، ص۳۱۲؛ عیون اخبارالرضا(علیه السلام) ج۱، ص۳۱؛ الارشاد، ج۲، ص۲۵۰.

۷- . سیر اعلام النبلاء، ج۹، ص۳۸۸.

فرزندان امام رضا(علیه السلام)

در میان مورخان و محدثان دربارهٔ تعداد فرزندان امام رضا(علیه السـلام) اختلاف است. بسیاری امام جواد(علیه السلام) را تنها فرزند ایشان می دانند؛ همانند شیخ مفید(رحمه الله علیه)(۱)و ابن شهرآشوب(۲)؛ ولی برخی فرزندان دیگری برای حضـرت شـمرده اند؛ ازجمله دختری به نام فاطمه.(۳) درمجموع روایات معتبری نیز داریم که تک فرزنـدی امام جواد(علیه السـلام) را تأییـد می کنـد؛ماننـد این که مردی به نام حنان بن سدیر به امام رضا(علیه السـلام) عرض کرد: «آیا می شود امام، بدون فرزند و جانشین باشد؟» حضرت فرمودند: «نه، بِدان که مرا جز یک فرزند نخواهد بود؛ ولی خداوند به او فرزندان فراوانی عطا می کند.»(۴)

فرزند سرزمین غربت

بسیار شنیده اید که امام رضا(علیه السلام) را امام غریب خطاب می کنند. این تعبیر، برگرفته از روایاتی است که دراین زمینه به ما رسیده است. ازجمله، شـیخ صـدوق(رحمه الله علیه) روایت کرده است که مردی از صالحـان، پیـامبر(صـلی الله علیه و آله و سـلم)را در خواب دیـد و عرض کرد: «ای رسول خـدا، کدام یک از فرزندان شـما را زیارت کنم؟» پیامبر(صـلی الله علیه و آله و سـلم) فرمودند: «برخی از فرزندانم نزد من می آیند؛ درحالی که مسـموم هسـتند و برخی درحالی که کشـته شده اند.» عرض کرد: «با این همه پراکندگی مکان های ایشان، من کدام یک را زیارت کنم؟»

پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «آن که

به تو نزدیک تر است و در سـرزمین غربت مدفون است.» گفت: «رضا را می گویید؟» پیامبر(صـلی الله علیه و آله و سـلم) فرمودند: «بگو: صَلَّی اللهُ عَلَیْه، بگو: صَلَّی اللهُ عَلَیْه، بگو: صَلَّی اللهُ عَلَیْه.»(۵)

سیرهٔ عبادی امام رضا(علیه السلام)

توجه به عبـادت هـا و اذکـار و ادعیـهٔ ویژه در شـبانه روز، یکی از برنـامه هـای اهـل بیت(علیهم السـلام)بوده است که بـاوجود مراجعـهٔ مردم و تدریس و فعالیت های گوناگون هرگز از آن غافل نبوده اند؛ این، درس بزرگی برای پیروان ایشان است.

اینک به پاره ای از سیرهٔ عبادی امام رضا(علیه السلام) می پردازیم:

۱. بعد از نماز صبح به سجده می رفتند و تا طلوع آفتاب در سجده بودند؛

۲. وقتی که فرصت و فراغتی بود، در شبانه روز هزار رکعت نماز می خواندند؛

۱- . الارشاد، ج۲، ص۲۶۳.

۲- . المناقب، ج۴، ص۳۶۷.

۳- . منتهی الآمال، ج۲، ص۳۵۲.

۴- . بحارالانوار ، ج۴۹، ص ۲۲۱.

۵- . بحارالانوار، ج۴۹، ص۳۲۹، نقل از: عیون اخبارالرضا(علیه السلام).

۳. بعد از نماز همواره سجدۀ شکر به جا می آوردند؛

۴. چنان با قرآن مأنوس بودند که همۀ سخن و پاسخ و مثال های ایشان قرآنی بود؛

۵. در هر سه روز، یک ختم قرآن می کردند و می فرمودند: «اگر بخواهم، در کمتر از این ختم می کنم؛ ولی به هر آیه ای که می رسم تأمل می کنم که در کجا و چه زمانی نازل شده است»؛

۶. خواب ایشان در شب اندک بود و بیشتر شب ها را شب زنده داری می کردند؛

۷. بسیار روزه می گرفتند و روزۀ س–ه روز در ه–ر ماه را ترک نمی کردند؛

۸. در دعا همواره، ابتدا صلوات بر پیامبر و آل او می فرستادند و این صلوات را در نماز و پس از نماز، بسیار تکرار می کردند؛

۹. شب ها در بستر، زیاد قرآن می خواندند و هرگاه به آیه ای مربوط به بهشت یا جهنم می رسیدند، بسیار می گریستند و از خداوند، درخواست بهشت می کردند و از آتش به

او پناه می بردند؛

۱۰. همۀ اوقات به ذکر خدا مشغول بودند و بیش ازهمه از خداوند پروا داشتند.(۱)

سیرۀ اجتماعی امام رضا(علیه السلام)

۱. وقتی نزد مردم می آمدند، خود را برای ایشان مرتب می کردند؛

۲. هرگز با زبان، کسی را نمی آزردند؛

۳. هرگز سخن کسی را قطع نمی کردند؛

۴. هرگز حاجت کسی را که می توانستند، رد نمی کردند؛

۵. درمقابل دیگران، پای خود را دراز نمی کردند و تکیه نمی دادند؛

۶. دیده نشد که قهقهه بزنند؛ بلکه خندۀ ایشان تبسم بود؛

۷. به معطرکردن خویش به ویژه هنگام حضور در جمع مردم علاقه داشتند؛

۸. بسیار به دیگران خدمت می کردند و صدقه می دادند و این کار را بیشتر در شب های تاریک انجام می دادند؛

۹. بسیار متواضع بودند؛

۱۰. به میهمان بسیار احترام می گذاشتند.(۲)

۱- . بحارالانوار، ج۴۹، ص۹۰تا۹۴ (گزیده شده از احادیث گوناگون).
۲- . بحارالانوار، ج۴۹، ص۹۰تا۱۰۴ (برگزیده از روایات گوناگون).

مقام و شخصیت علمی امام رضا(علیه السلام)

هر مسلمان آگاهی می داند که علوم اهل بیت(علیهم السلام) از علم بی پایان الهی سرچشمه می گیرد و ایشان تمامی علوم پیامبران مرسل و ملائکهٔ مقرّب را دارا هستند(۱) و هیچ چیزی نیست که مردم به آن نیازمند باشند و از آن ها پنهان بماند.(۲)

ولی شرایط خاص هر امام [به اقتضای فرصت های هر زمان] و دستورالعمل ویژه ای که از طرف خداوند برای آن ها صادر شده بود، سبب می شد که بعضی از ایشان مجال بیان دین و اظهار علوم گستردهٔ خود را بیشتر داشته باشند؛ مانند امام علی و امام باقر و امام صادق(علیهم السلام).

همان طورکه گفته شد، شخصیت امام رضا(علیه السلام) از نظر علمی به گونه ای است که امام صادق(علیه السلام)، با آنکه رئیس مذهب جعفری هستند، آن حضرت را عالم آل محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) معرفی کرده وآرزوی درک

ایشان را داشته اند!(۳)

سه جریان مهم در دوران امام رضا(علیه السلام)، سبب شد که علم الهی ایشان نمایان شود:

ص: ۱۳

۱- . نک: بحارالانوار ، ج۲۶، ص۱۵۹.

۲- . همان، ص۱۳۸.

۳- . اعلام الوری، ص۳۱۵؛ بحارالانوار، ج۴۹، ص۱۰۰.

۱. فتنۀ واقفیّه و شبهاتی که آن ها در امامت حضرت رضا(علیه السلام) مطرح کردند و ایشان با پاسخ های عمیق خود، مردم را هدایت می کردند؛

۲. هلاکت برامکه در سال چهارم امامت امام رضا(علیه السلام) که سبب شد یکی از مهم ترین دشمنان اهل بیت(علیهم السلام) به دست هارون از میان برود و به طورنسبی فرصت خوبی برای نشر آثار اهل بیت(علیهم السلام) فراهم کرد؛

۳. مسئلۀ ولایتعهدی امام رضا(علیه السلام) که نگاه ها را متوجه ایشان کرد و مأمون عباسی با تشکیل محافل علمی و مجالس بحث و مناظره سعی در آن داشت تا حضرت را مقابل بزرگان ادیان و علمای مذاهب، عاجز نشان دهد؛ اما ازآنجاکه خداوند متعال کید و مکر حیله گران را به خودشان بر می گرداند، همین جلسات و محافل مناظره، سبب آشکارشدن عظمت حضرت رضا(علیه السلام) شد؛ به گونه ای که دانشمندان بزرگ به دانش گستردۀ ایشان اعتراف کردند.

در برخی از محافلی که مأمون ترتیب داده بود، دانشمندان تمامی ملت ها [از بزرگان یهود و نصاری و صابئی و زرتشتی و متکلمان] جمع شده بودند و جلسه چنان عظیم و سنگین بود که حسن بن محمد نوفلی به وحشت افتاده بود و نصیحت گونه به حضرت گفت: «آن ها اهل مغالطه و شبهه هستند، از آن ها حذر کنید!» امام رضا(علیه السلام) تبسمی کردند و فرمودند: «آیا می ترسی آن ها بر من پیروز شوند؟... ای نوفلی، آیا می دانی چه وقت مأمون از این کار پشیمان می شود؟ وقتی استدلال مرا با اهل تورات، به تورات آن ها و با اهل انجیل، به انجیل آن ها و با اهل زبور، به زبورشان و با

صابئین، به زبان عبری خودشان و با اهل هرابزه(۱)، با زبان فارسی آن ها و با اهل روم، به زبان رومی و با [دیگر] سخن داران به لغت خودشان بشنود... آنگاه که من بر همۀ آن ها پیروز شدم و هر گروهی دربرابر حجت و دلیل من مغلوب شد و سخن خود را رها و به درستیِ سخن من اعتراف کرد، مأمون [از تشکیل جلسه] پشیمان می شود و لَاحَولَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ العَلِیِّ العَظِیم... .»(۲)

آگاهی امام رضا(علیه السلام) از زبان های گوناگون

اشاره

شخصیت علمی امام رضا(علیه السلام)در مسائل دینی و عقلی و علوم رایج زمان خود خلاصه نمی شد؛ بلکه جلوه هایی از علوم الهی ایشان بر مردم ظاهر شد که نشان از اتصال آن حضرت(علیه السلام)به عالم غیب می داد؛ ازجمله:

۱- . گویا مقصود مجوسیان باشد.

۲- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۱۳۹؛ التوحید، ص۴۱۷.

۱. آشنایی کامل به زبان های گوناگون رایج در آن زمان

روزی اباصلت هروی به امام رضا(علیه السلام) گفت: «ای فرزند رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم)، من از این همه تسلّط شما به زبان های گوناگون در شگفتم!» حضرت فرمودند: «ای اباصلت، من حجت خداوند بر خلق او هستم؛ خداوند هرگز حجتی را بر گروهی قرار نمی دهد که زبان آن ها را نشناسد. مگر به تو نرسیده است سخن امیرالمؤمنین(علیه السلام) که [فرمود:] 'به ما فصل الخطاب داده اند' و این جز آگاهی از لغات (زبان های گوناگون) نیست.»(۱)

۲. آشنایی به زبان پرندگان و حیوانات

جلوه های متعددی از آگاهی امام رضا(علیه السلام) به زبان حیوانات، در تاریخ ثبت شده است که به دو نمونه اشاره می کنیم:

سلیمان بن جعفر می گوید: «با حضرت رضا(علیه السلام) در باغ بودم که ناگهان گنجشکی نزد حضرت آمد و شروع به سروصدا کرد. حضرت فرمودند: 'می دانی چه می گوید؟' عرض کردم:

نه؛ خدا و رسول او و فرزند رسول او داناترند!' امام(علیه السلام) فرمودند: 'می گوید ماری می خواهد جوجه های او را

۱- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۲۷.

بخورد. این عصا را بردار و به خانه اش برو و مار را بکش.' دنبال گنجشک به خانه اش رفتم و دیدم که ماری در حال حرکت بود؛ آن را کشتم.»(۱)

شخصی به نام هارون بن موسی می گوید: «با حضرت رضا(علیه السلام) در صحرایی بودم که اسب حضرت صدا کرد؛ ایشان [دهنهٔ] اسب را رها کردند، اسب رفت و [در گوشه ای] ادرار و مدفوع کرد و آمد. حضرت رضا(علیه السلام) [که متوجه تعجب من شده بودند] نگاهم کردند و فرمودند: 'هیچ چیز به داوود(علیه السلام) (پیامبر الهی) داده نشده؛ مگر اینکه به محمد و آل محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) بیشتر از آن داده شده است.'»(۲) [اشاره به اینکه داوودِ پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) زبان حیوانات را می دانست؛ پس آگاهی ما تعجّب ندارد.]

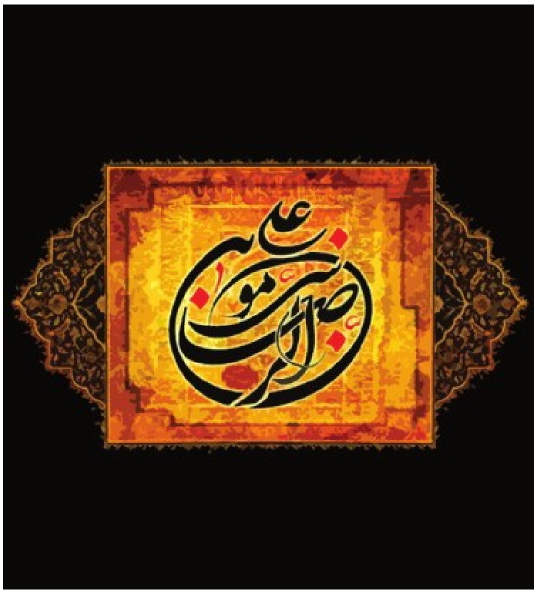
دانش گستردهٔ امام رضا (علیه السلام) در علوم غیبی

گوشه ای از دریای علوم امام رضا(علیه السلام) در خبرهای غیبی ایشان جلوه گر شده است که در این مجال به یک نمونه اشاره می شود:

مأمون، بعد از شهادت امام رضا(علیه السلام) این طور تعریف کرد: «از حضرت، چیزی (دعایی) خواستم تا فرزند کنیز زاهریهٔ من که باردار است و نزد من از همهٔ کنیزان محبوب تر است، سالم بماند؛ چراکه چند بار بچه اش را سِقْط کرده است. حضرت فرمود: 'نگران نباش؛ پسری می زاید، شبیه ترین مردم به مادرش و در دست راست و پای چپش انگشتی زیادی دارد.' همان گونه شد که حضرت فرموده بود... .»(۳)

همچنین امام رضا(علیه السلام) بارها دربارهٔ شهادت خود به وسیلهٔ مأمون و چگونگی آن خبر داده بود که مشروح آن

در فصل شهادت ایشان خواهد آمد

۱- . بصائر الدرجات، ص ۳۶۵؛ دلائل الامامه، ۳۴۳؛ بحارالانوار، ج ۴۹، ص ۸۸ .

۲- . مناقب آل ابی طالب، ج۴، ص۳۳۴؛ بحارالانوار، ج۴۹، ص۵۷.

۳- . اخبار و آثار امام رضا(علیه السلام)، ص۱۵۲.

و در این قسمت فقط به دو نمونه اشاره می کنیم:

موسی بن عمران گفته است: «همراه علی بن موسی در مسجد مدینه بودم و هارون مشغول سخنرانی بود، حضرت فرمودند: 'من و او را در یک محل دفن می کنند.'»(۱)

گاه نیز دو انگشت سبابه و وسطی را به یکدیگر می چسباندند و می فرمودند: «من و هارون مثل این دو خواهیم بود.» راوی می گوید: «معنی سخن حضرت را نفهمیدم تا آنکه ایشان کنار هارون به خاک سپرده شدند!»(۲)

فعالیت های فرهنگی امام رضا(علیه السلام)

با مراجعه به آثار ماندگار اهل بیت(علیهم السلام) درمی یابیم که بعد از امام علی و امام باقر و امام صادق(علیهم السلام)، بیشترین آثار از امام رضا(علیه السلام) به ما رسیده است و این، به دلیل شرایط خاص و فرصت مناسبی بود که در زمان ایشان پدید آمد.

باوجود تلاش بی نتیجهٔ دشمن برای نشان دادن ضعف علمی و کاستن از محبوبیت امام رضا(علیه السلام)، دوران امامت و به ویژه دورهٔ ولایتعهدی حضرت رضا(علیه السلام)، فرصت مناسبی فراهم کرد تا ایشان برای نشر علوم اسلامی و حقایق مکتب اهل بیت(علیهم السلام) اقدام کنند.

از مهم ترین اقدامات فرهنگی امام رضا(علیه السلام)، نشر عقیدهٔ شیعه دربارهٔ امام و امامت است؛ زیرا بسیاری از مخالفان، دربارهٔ امام از چنان عقاید سطحی برخوردارند که مقام و جایگاه امام را، حتّی از انسان های معمولی هم پایین تر می آورند؛ به طوری که هیچ گناهی را مانع امامت یا اطاعت از او نمی دانند. امام رضا(علیه السلام) به ترویج عقیدهٔ اهل بیت(علیهم السلام) دراین باره همت گماشتند و در موقعیت های مختلف به نشانه های امام اشاره فرمودند.(۳) مهم ترین آن، سخنان مفصل حضرت(علیه السلام) در اوایل ورود به مرو است که وقتی خبر اختلاف مردم دربارهٔ امامت به ایشان رسید، در مسجد

جامع این شهر، بیان کردند.(۴) همچنین، انبوه روایات رسیده از امام رضا(علیه السلام) حکایت از آن دارد که این بزرگوار برای تبیین اهمیت امام از دیدگاه اهل بیت(علیهم السلام)، در معرفی شخصیت والای ائمه اطهار(علیهم السلام) و بیان فضایل ایشان برای مردم، همواره تلاش کرده اند.

مقابله با غُلُو و غالیان و مبارزه با فرقهٔ صوفیه از دیگر فعالیت های فرهنگی امام رضا(علیه السلام) است که توضیح آن در این مجال نمی گنجد.

۱- . بحارالانوار الانوار، ج ۴۹، ص۶۳.

۲- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۴۶۳.

۳- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۱، ص۱۶۹؛ بحارالانوار، ج۲۳، ص۳۵، نقل از: کمال الدین.

۴- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۱، ص ۱۷۱.

هجرت تاریخی امام رضا(علیه السلام) به خراسان

امام رضا(علیه السلام) به دلیل نامه های زیاد و مراجعات مکّرر مأموران مأمون به ایشان، درحالی برای هجرت به خراسان آماده شدند که از آن کراهت داشتند و می دانستند که در این سفر از دنیا خواهند رفت.(۱)

ص: ۱۸

۱- . الکافی، ج۲، ص۲۰۷.

حدیث سلسله الذهب

وقتی امام رضا(علیه السلام) خواستند از نیشابور حرکت کنند، مردم نیشابور برای بدرقه آمده بودند. عده ای از اصحاب حدیث، افسار ناقهٔ حضرت را گرفتند و گفتند: «ای پسر رسول خدا! از میان ما می روی و ما را به حدیثی از

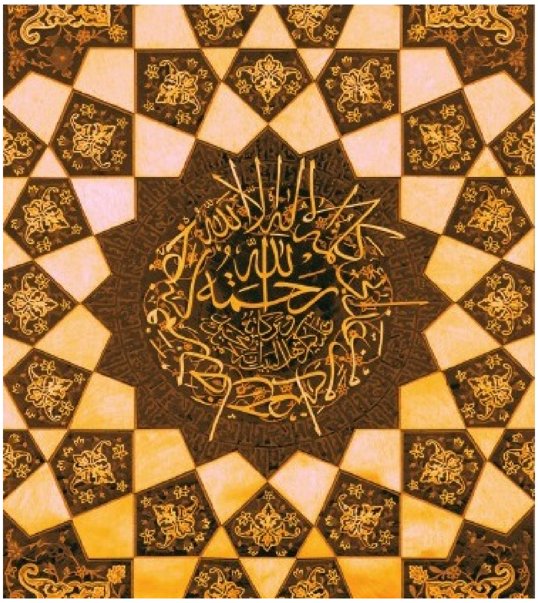

ص: ۱۹

احادیث جدّت، رسول خداصلی الله علیه و آله وسلم آگاه نمی سازی که از آن بهره مند شویم؟ تو را به حق پدران طاهرینت سوگند، برای ما حدیثی از پدر خویش بیان فرما!» در روایتی دیگر نقل شده است ابوزرعه و محمدبن اسلم از حافظان حدیث نبوی به حضرت عرض کردند: «ای بزرگ زادهٔ بزرگان! ای امامزادهٔ امامان! ای نتیجهٔ پاک و پسندیده و ای خلاصهٔ پیامبران! تو را به حق پدران پاکیزه و نیاکان بزرگوارت که صورت مبارک خویش را به ما نشان بده و حدیثی از پدران خویش برای ما روایت کن تا یادگار شما باشد.»

آنگاه، مرکب حضرت ایستاد و پرده کنار رفت و چشم مسلمانان به جمال مبارک ایشان روشن

شد؛ مردم اشک شوق می ریختند. دراین حال بودند تا ظهر شد. بزرگان و قاضیان فریاد زدند: «ای مردم، گوش کنید و دل بسپارید و پیامبرصلی الله علیه و آله وسلم را در مورد خاندانش آزرده نکنید!»

۲۴هزار قلم آمادهٔ نوشتن بود که امام رضا(علیه السلام) فرمودند:

«شنیدم از پدرم موسی بن جعفر که فرمود: شنیدم از پدرم جعفربن محمّد که فرمود: شنیدم از پدرم محمّدبن علی که فرمود:

شنیدم از پدرم علی بن الحسین که فرمود: شنیدم از پدرم حسین بن علی که فرمود: شنیدم از پدرم امیرمؤمنان، علی بن ابی طالب که فرمود: شنیدم از رسول خداصلی الله علیه و آله وسلم که فرمود: شنیدم از جبرئیل که می فرمود: شنیدم که خداوند عزّوجل فرمود: (کَلِمَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ حِصْنِی فَمَنْ قَالَهَا دَخَلَ حِصْنِی أَمِنَ مِنْ عَذَابِی؛ کلمهٔ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ) برج و باروی من (حصار و قلعهٔ مستحکم من) است که هرکس در آن وارد شود، از عذاب من در امان خواهد بود.؟»(۱)

مَرکب به راه افتاده بود که امام(علیه السلام) سر از کجاوه بیرون آوردند و با صدای بلند فرمودند: «بِشُرُوطِهَا وَ أَنَا مِن شُرُوطِهَ؛ البته شرط هایی دارد و من از شرط های آن هستم!»(۲)

همه فهمیدند که امامت، شرط توحید است.

مرو

امام رضا(علیه السلام)، پس از تحمل چهار ماه سفر، در نیمهٔ اول سال ۲۰۱ق وارد مرو، مرکز حکومت مأمون شدند.(۳) هنگام ورود حضرت(علیه السلام) به مرو، مردم با شوروشوق فراوان مقدم ایشان را گرامی داشتند؛ به گونه ای که مرو تا آن روز، چنان شادی و هیجانی به خود ندیده بود. انبوه جمعیت تا بیرون شهر به استقبال آمده بودند. امام(علیه السلام) پس از عبور از میان صفوف فشردهٔ مردم، در منزلی مستقر شدند که نزدیک قصر حکومتی برای ایشان آماده شده بود.(۴)

نماز عید فطر

از حوادث مهم دوران ولایتعهدی امام رضا(علیه السلام)، حرکت ایشان برای برگزاری نماز عید فطر است.

مأمون اصرار داشت که امام رضا(علیه السلام)، نماز عید سعید فطر را بخوانند. امام رضا (علیه السلام) به او فرمودند: «میان ما شرایطی بود که این کار را پذیرفتم [؛ شرط کرده بودم که در کار حکومت دخالت نکنم].»

مأمون گفت: «من فقط می خواستم دل مردم و لشکریان و خدمتگزاران

۱- . بحارالانوار، ج۴۹، ص۱۲۷.

۲- . اخبار و آثار امام رضا(علیه السلام)، ص۲۷۷؛ عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۱۳۵.

۳- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۱۴۹.

۴- . الارشاد، ج۲، ص ۲۵۰.

مطمئن شود و از آنچه خداوند شما را به آن برتری داده است، آگاه شوند.» سپس آن قدر اصرار کرد تا آنکه امام رضا(علیه السلام) فرمودند: «اگر مرا معاف کنی، نزد من محبوب تر است؛ وگرنه آن گونه می روم که پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و علی بن ابی طالب(علیه السلام)[برای نماز عید] خارج می شدند.»

مأمون گفت: «هرطور دوست دارید؛ انجام دهید!»

جارچی ها به مردم خبر دادند که فردا، نماز عید فطر را حضرت رضا(علیه السلام) خواهند خواند!

آفتاب عید که طلوع کرد، کوچه ها و خیابان ها در موج مردم گم شده بود؛ زن ها و کودکان روی پشت بام ها نشسته بودند و فرماندهان و رجال دولت هم پشت در خانهٔ امام رضا(علیه السلام) جمع شده بودند.

هنگام طلوع خورشید، امام رضا(علیه السلام) غسل عید کردند، عمامهٔ سفیدی بر سر گذاشتند و گوشه ای از آن را بر سینه و گوشه ای را میان دو کتف انداختند... و به اطرافیان خود نیز فرمودند: «همان گونه انجام دهید که من انجام دادم.» سپس عصایی به دست گرفتند و با پای برهنه از خانه بیرون آمدند. پا را که در کوچه گذاشتند، سر به آسمان بلند کردند و چهار تکبیر گفتند: «اللّهُ أکْبَر، اللّهُ أکْبَر، اللّهُ أکْبَر، اللّهُ أکْبَرُ عَلَی مَا هَدَانَا... .»

فرماندهان و مردم که بهترین لباس های خود را پوشیده بودند، همین که امام رضا(علیه السلام) و اطرافیان ایشان را با آن شکل دیدند، از اسب ها پایین آمدند و کفش ها را درآوردند؛ در روایتی آمده است: «برخی به زحمت و با کارد، کفش یا بندهای آن را می بریدند.»(۱) حضرت رضا(علیه السلام) کنار درب ایستادند و با صدای بلند فرمودند: «اللّهُ أکْبَرُ عَلَی مَا هَدَانَا...»؛ حاضران هم تکرار کردند. صدای گریه و فریاد جمعیت، شهر مرو را به لرزه درآورده بود! امام رضاعلیه السلام حرکت کردند؛ بعد از هر ده قدم می ایستادند و سه تکبیر می گفتند؛ به گونه ای که گویی زمین و آسمان به ایشان پاسخ می دادند. فضل بن سهل، وزیر و فرماندهٔ سپاه مأمون، به او گفت: «اگر علی بن موسی با این روش به نماز برود [و به مصلا برسد]، مردم شیفتهٔ او می شوند و فریب خواهند خورد؛ بهتر است از ایشان بخواهی برگردد!» مأمون شخصی را فرستاد و از حضرت(علیه السلام) خواست که برگردند.

امام رضا(علیه السلام) کفش خود را پوشیدند و برگشتند(۲) و مصلا در حسرت نمازی از جنس نماز رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) ماند.

ص: ۲۲

۱- . منتهی الآمال، ج۲.

۲- . اصول کافی، ج۲ (کتاب الحجّه)، ص۴۰۷.

شهادت امام رضا(علیه السلام)

امام رضا(علیه السلام)، شب قبل از شهادت خود، دنبال هرثمه فرستادند و به او فرمودند: «آنچه می گویم بشنو و حفظ کن؛ هنگام بازگشت من به سوی خداوند فرا رسیده است و زمان آن است که به جّد و پدرانم ملحق شوم. این طغیانگر (مأمون) تصمیم گرفته است که مرا با انگور و انار مسموم کند؛ انگور را با نخ و سوزن مسموم کرده و انار را توسط غلامی که دستش مسموم است برایم دانه می کند. فردا مرا دعوت می کند تا از آن بخورم و

حکم و قضا انجام می پذیرد... .»(۱)

در ادامهٔ روایت آمده است که وقتی هرثمه بعد از شهادت امام رضا(علیه السلام)، سخن حضرت دربارهٔ انگور و انار را به مأمون گفت، رنگ مأمون گاهی زرد و گاهی قرمز و گاهی سیاه می شد تا اینکه بی هوش شد و درحال بی هوشی با صدای بلند می گفت: «وای بر مأمون از جانب خدا، وای بر او از پیامبر؛ وای بر او از علی بن ابی طالب، وای بر او از جانب فاطمهٔ زهرا،... .» همچنین، هنگامی که به هوش آمد، به هرثمه گفت: «به خدا سوگند، نه تو و نه هیچ کس در زمین و آسمان، نزد من عزیزتر از رضا نیست؛ به خدا قسم اگر به من خبر برسد که از آنچه دیدی و شنیدی، چیزی بازگو کرده ای، همان، مرگ تو خواهد بود.» هرثمه قول داد که اگر چیزی را بازگو کند، خون او برای مأمون حلال باشد و مأمون از او در کتمان آن، عهد و پیمان گرفت.(۲)

امام رضا(علیه السلام) به اباصلت فرمودند: «به قبهٔ هارون برو و از چهار طرف آن، مشتی خاک بیاور.» وقتی اباصلت خاک ها را آورد، حضرت خاک پشت سر را بوییدند و به زمین ریختند و فرمودند: «مأمون می خواهد مرا اینجا دفن کند؛ ولی سنگ سخت بزرگی ظاهر می شود که اگر همهٔ کلنگ های خراسان را بیاورند، نمی توانند آن را جدا کنند.» سپس خاکی را بوییدند که مربوط به بالای سر و پایین پا بود و همان سخن را تکرار کردند و درنهایت پس از بوییدن خاک طرف قبله (خاک مقابل هارون)، فرمودند: «اینجا برایم گودالی خواهند کَند... .»

آنگاه فرمودند: «ای اباصلت! فردا من نزد این فاجر

می روم؛ اگر با سر برهنه بیرون آمدم، با من سخن بگو که پاسخ می دهم ولی اگر با سر پوشیده بیرون آمدم، با من سخن نگو.»

اباصلت می گوید: «فردا حضرت لباس های خود را پوشیدند و در محراب

۱- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۲۴۸.

۲- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۲۵۳.

به انتظار نشستند تا آنکه غلام مأمون آمد و ایشان را همراه خود برد. امام(علیه السلام) حرکت کرد، من نیز رفتم؛ مقابل مأمون سبدی از انگور و دیگر میوه ها بود، در دست او نیز خوشهٔ انگوری بود که مقداری از آن را خورده بود. همین که امام رضا(علیه السلام) را دید، با

شتاب از جا برخاست، حضرت را در آغوش گرفت، میان دو چشم ایشان را بوسید و در جای خود نشاند؛ سپس آن خوشهٔ انگور را به حضرت تعارف کرد و گفت: 'ای پسر رسول خدا، من تابه حال انگوری بهتر از این ندیده ام.' امام(علیه السلام) فرمودند: 'انگوری بهتر از این در بهشت هست!'

مأمون گفت: 'بفرما، میل کن!' امام(علیه السلام) فرمودند: 'میل ندارم.' مأمون گفت: 'نکند به من شک داری؟'حضرت(علیه السلام) آن خوشه را گرفتند، سه دانه میل کردند، خوشهٔ انگور را بر زمین انداختند و برخاستند.

مأمون بلند شد و گفت: 'کجا می روی؟' امام رضا(علیه السلام) فرمودند: 'آنجا که مرا فرستادی!'(۱)

آنگاه درحالی که سرشان پوشیده بود، بیرون آمدند.»

سم در سلول های تن امام رضا(علیه السلام) نفوذ می کرد؛ آن قدر که تا خانه، بارها نشستند و برخاستند. امام عبا به سر کشیده بودند؛ اباصلت فهمید که کار تمام است. این خانه، قتلگاه غربت آقا شده بود و جز اباصلت، کسی نبود که بر او گریه کند. اما آمد، او که باید می آمد... .

اباصلت ادامه می دهد: «من با

امام(علیه السلام) سخن نگفتم؛ حضرت وارد خانه شدند و در بستر خوابیدند و دستور دادند که در خانه بسته شود. در را بستم و در حیاط خانه، غمگین مانده بودم. ناگهان نوجوانی زیبا و مشکین موی دیدم که از همه به حضرت رضا(علیه السلام)شبیه تر بود. به طرف او رفتم و گفتم: 'چگونه از درِ بسته وارد شدید؟!' فرمودند: 'همان که در این هنگام، من را از مدینه به اینجا آورد، من را از درِ بسته وارد خانه کرد.'

عرض کردم: 'شما کیستید؟' فرمودند: 'ای اباصلت، من حجت خدا بر تو هستم؛ من محمدبن علی (امام جواد(علیه السلام)) هستم.' بعد به طرف پدر بزرگوارشان رفتند. همین که حضرت رضا(علیه السلام) فرزند خود را دیدند از جا برخاستند، او را در آغوش گرفتند، میان دو چشمش را بوسیدند... و سخنانی مخفیانه [از اسرار امامت] گفتند که نفهمیدم... آنگاه روح مطهر امام رضا(علیه السلام) به رضوان پرواز کرد.

حضرت جواد(علیه السلام) مشغول غسل پدر شدند. خواستم کمک کنم که فرمودند: 'با من کسانی هستند که کمک کنند!' سپس فرمودند: به داخل

۱- . عیون اخبار الرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۲۴۴و۲۴۵.

برو و کفن و حنوط را بیاور.' سپس پدر خود (امام رضا(علیه السلام)) را کفن کردند و بر او نماز خواندند. بعد فرمودند: 'تابوت را بیاور.' عرض کردم: 'نزد نجار بروم تا تابوت درست کند؟' فرمودند: 'به داخل خانه برو؛ آنجا تابوتی هست!' رفتم و تابوتی دیدم که قبل از این ندیده بودم. امام جواد(علیه السلام) پدرشان را در تابوت گذاشتند و دو رکعت نماز خواندند... سپس امام رضا(علیه السلام) را از تابوت در آوردند و در بستر قرار دادند؛ گویا که هنوز غسل و کفن نشده اند. سپس فرمودند: 'ای اباصلت، برخیز و در را برای

مأمون باز کن.' در را باز کردم؛ دیدم مأمون است با غلامان. آن ملعون [که شهادت امام رضا(علیه السلام) برایش قطعی شده بود] درحالی که گریبان چاک داده بود و بر سر می زد، با گریه وارد شد و می گفت: 'ای سرور من، دل من را با مصیبت خود به درد آوردی...' و همان طور شد که امام رضا(علیه السلام)خبر داده بودند. »(۱)

طلوعی ماندگار

تاریخ شهادت امام رضا(علیه السلام) براساس مشهورترین روایات، در ماه صفر سال ۲۰۳ق، در سن ۵۵ سالگی ایشان بوده است.

با آمدن امام جواد(علیه السلام) در میان بهت و حیرت اباصلت، خورشیدِ خورشیدها در دامان امام پس از خود، طلوعی دیگر یافت؛ طلوعی که این خاک را قطعه ای از بهشت کرده و انوار آن، پس از گذشت بیش از ۱۲۳۰ سال، هنوز و تا همیشه جلوه گر است.

ص: ۲۵

۱- . عیون اخبارالرضا(علیه السلام)، ج۲، ص۲۴۴و۲۴۵.

اصفهان

ص: ۲۷

فصل ۲: شرط حضور: (احکام زائر)

احکام مسافر

نماز مسافر

۱. مسافری که کثیرالسفر نیست، در سفر، باید نمازهای چهار رکعتی را دو رکعتی (یعنی شکسته) به جا آورد؛ به شرط آنکه مسافتی که در سفر طی می کند، از ۸ فرسخ که حدود(۱)۴۵

کیلومتر است، کمتر نباشد.

زائرانی که از فاصلهٔ ۵/۲۲ کیلومتری یا بیشتر به مشهد [یا هر شهر دیگری] می آیند، چنانچه کمتر از ده روز در مشهد می مانند یا نمی دانند که چند روز در این شهر خواهند ماند، نمازشان شکسته است.

۲. مسافرانی که قصد دارند ده روز یا بیشتر و پشت سرهم در مشهد بمانند، در بین راه، نمازشان شکسته است؛ ولی در مشهد باید نماز را کامل به جا آورند. مدت زمان بین راه، در مسیر آمدن و رفتن، جزوِ این ده روز به حساب نمی آید.

۳. قصد ده روز، به معنای تصمیم بر ماندنِ حداقل ده روز کامل است؛

این ده روز به دو صورت محاسبه می شود:

ص: ۲۸

۱- در مقدار مسافت شرعی چند نظریه وجود دارد: الف. آیت الله شبیری زنجانی«حفظه الله تعالی»: حدود ۴۰ کیلومتر؛ ب. آیت الله مکارم شیرازی«حفظه الله تعالی»: حدود ۴۳ کیلومتر؛ ج. آیت الله خوئی«رحمه الله علیه»، آیت الله سیستانی و آیت الله وحید«حفظهما الله تعالی»: حدود ۴۴ کلیومتر؛ د. حضرت امام خمینی«قدس سره الشریف»، مقام معظم رهبری«مدظله العالی»، آیت الله فاضل«رحمه الله علیه» و آیت الله صافی«حفظه الله تعالی»: حدود ۴۵ کیومتر.

الف: اگر مسافر، اول اذان صبح وارد شهری شود که قصد اقامت دارد، ده روز او، غروب روز دهم کامل می شود.

ب: اگر مسافر، بعد اذان صبح، به شهری وارد شود که قصد اقامت دارد، به نظر اکثر مراجع تقلید، ده روز او، بعد از ۲۴۰ ساعت (۱۰ تا ۲۴ ساعت) کامل می شود.

مثلاـ اگر کسی در روز اول، اول اذان صبح وارد مشهد شود و بداند تا پایان روز دهم می ماند، از اذان صبح روز اول تا غروب روز دهم، نمازش کامل است؛ ولی اگر تا آخر روز دهم نمی ماند، نمازش شکسته است.

اگر شخصی وسط روز به مشهد برسد، درصورتی که تصمیم دارد تا همان ساعت از روز یازدهم در این شهر بماند؛ مثلاً ساعت دهِ صبح به مشهد رسیده است و تصمیم دارد حداقل تا ساعت دهِ صبح روز یازدهم بماند، نمازش کامل است؛ ولی اگر بخواهد زودتر برود، باید نماز را شکسته اقامه کند.

۴. مسافری که تصمیم دارد بیشتر از ده روز، مثلاً سیزده یا پانزده روز در مشهد بماند، لازم نیست پس از تمام شدن ده روزِ اول، دوباره قصد ماندن ده روز دیگر را داشته باشد؛ این شخص، در روزهای بعد هم باید نمازش را کامل به جا آورد و نیت ده روزِ او برای بیش از ده روز هم معتبر است.

۵. کسی که شغل او مسافرت است، در سفری که جزوِ شغل اوست و سفر سیاحتی نیست، باید نماز را کامل بخواند؛ مثل رانندهٔ قطار، رانندهٔ ماشین های برون شهری، خلبان، ملوان و... . اما همین فرد اگر برای سیاحت یا زیارت به سفر برود،(۱)

باید به احکام مسافر عمل کند.

۶. مسافری که تصمیم دارد ده روز در مشهد بماند؛ اگر از قصد خود برگردد، تکلیف او به شرح زیر است:

الف: اگر قبل از خواندن یک نماز چهاررکعتی از قصد خود برگردد، یعنی تصمیم بگیرد کمتر از ده روز در مشهد بماند،

باید نماز را شکسته بخواند.

ب. درصورتی که بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد؛ تا وقتی که در مشهد است، باید نماز را کامل به جا آورد.

۷. مسافری که قصد دارد ده روز در مشهد بماند، باید به این نکات توجه کند:

الف. اگر تصمیم ندارد به اطراف مشهد (جایی که جزء شهر مشهد به

۱- چنانچه مسافرت برای کار وزیارت باشد بازهم نمازش کامل است، اما بنابر نظر آیات عظام سیستانی فاضل اگرکثیر السفر باشد در سفر زیارتی یا تفریحی باشد نماز کامل است،آیه الله مکارم:اگر کثیر السفر باشد در صورتی که تفریح یا زیارت کار اصلی او باشد نمازش کامل است.

حساب نمی آید) برود، یعنی تمام ده روز را در مشهد می ماند یا تصمیم دارد که به بعضی از زمین ها و مزرعه ها یا باغ هایی سر بزند که متصل به مشهد است، به گونه ای که رفتن به آنجا با قصد اقامت او در مشهد منافات نداشته باشد؛ باید نماز را کامل بخواند.

ب. اگر تصمیم دارد در بین ده روز به جایی برود که فاصلهٔ آن تا مشهد چهار فرسخ یا بیشتر است و دوباره به مشهد برگردد، نمی تواند قصد ده روز کند و نمازش شکسته است؛ چون پیش از ماندنِ ده روزِ کامل در مشهد، به مسافرت خواهد رفت. اما وقتی برگشت؛ اگر حداقل ده روز دیگر در مشهد می ماند، باید قصد ده روز کند و پس از آن، نمازش کامل است؛ ولی اگر هنوز هم تصمیم ندارد ده روز بماند، باز هم نمازش شکسته است.

ج. اگر تصمیم دارد در بین ده روز به جایی در اطراف مشهد برود که فاصلهٔ آن تا مشهد کمتر از چهار فرسخ است، ولی کمتر از دو ساعت در آنجا می ماند؛ یعنی در تمام ده روز، کمتر از دو ساعت بیرون از مشهد خواهد بود، دراین صورت نمازش کامل است. اما اگر از اول تصمیم دارد در بین ده روز، به اطراف

مشهد برود و می داند که این بیرون رفتن، بیش از دو ساعت طول می کشد، دراین صورت قصد ده روز او صحیح نیست و نمازش شکسته است؛ هرچند این فاصله، کمتر از چهار فرسخ باشد.(۱)

د: اگر تصمیم دارد پس از ده روز ماندن در مشهد، به جایی برود که کمتر از چهار فرسخ با مشهد فاصله دارد، دراین صورت نیز نمازش کامل است.

جاگرفتن برای نماز

۱- مسجد، مکان عمومی مسلمانان است و همهٔ مسلمانان در استفاده از آن مساوی هستند؛ به شرط آنکه این استفاده، مخالف شرع و شأن آن مکان مقدس نباشد. اگر در مسجد، شخصی قبل از دیگری جایی را برای نماز، عبادت، قرائت قرآن یا خواندن دعا در اختیار گرفت، دیگری نمی تواند آن مکان را از او بگیرد. نماز بر سایر کارها مقدم است و اگر شخصی در مسجد، به منظور تلاوت قرآن، مطالعه، دعا خواندن یا... جا گرفته است و در همان مسجد، جای دیگری برای اقامهٔ نماز نباشد یا وقت نماز جماعت باشد و جای دیگری برای نماز جماعت وجود نداشته نباشد، اولویت با نماز است. بنابراین فردی که در کنار صفوف به هم فشردهٔ نماز جماعت، مشغول قرائت قرآن و... است، واجب است جای خود را به نمازگزار بدهد.(۲)

۲- ۲. گذاشتن رحل (چیزی مثل لباس، عبا، سجاده و...) درصورتی که به قدر

۱- . مطلب یادشده براساس فتوای حضرت امام خمینی (ره) است؛ اما در این خصوص، نظر مراجع دیگر فرق می کند: آیت الله خامنه ای«مدظله العالی»: بیشتر از هفت یا هشت ساعت نشود. آیت الله سیستانی«حفظه الله تعالی»: اگر بیشتر از نصف روز باشد، نماز کامل است. آیت الله مکارم شیرازی«مدظله العالی»: اگر به مکان های نزدیک برود که رفتن به آنجا با قصد اقامت منافات نداشته باشد، نماز کامل است؛ وگرنه نماز شکسته است.

۲- . به نظر بعضی از مراجع (آیات عظام: وحید خراسانی«حفظه الله تعالی» و سیستانی«حفظه الله تعالی» بنا بر احتیاط)، کسی که در مشاهد مشرفه مشغول زیارت یا دعا یا قرائت قران است، جایز نیست مزاحم او شوند؛ حتی برای نماز.

مکان لازم برای نمازخواندن باشد یا بیشتر آن را بگیرد، مانند نشستن است؛ یعنی کسی که رحل گذاشته و جا گرفته است، در استفاده از آن مکان، حق اولویّت دارد و دیگران نمی توانند جای او را بگیرند. گذاشتن مهر، تسبیح، شانه و مانند این ها، چنین حکمی ندارد و حقی برای شخص ایجاد نمی کند.

۳- ۳. اگر کسی

رحل یا سجاده و مانند آن را بگذارد و زمانی طولانی سپری شود یا برود و برنگردد، طوری که بدون برداشتن رحل نتوان در آن محل نماز خواند، دیگران می توانند آن را بردارند و نماز بخوانند. کسی که آن رحل را برمی دارد، باید آن را نگهدارد تا صاحبش برگردد؛ تصرف در رحلِ دیگران (اشیا یا اموالِ دیگران) جایز نیست و نمی توانند بر سجادهٔ آن ها نماز بخوانند.

حرم های مطهر

۱- زیارتگاه ها در همهٔ احکامی که گفته شد، مانند مساجد بوده و در آن ها همهٔ مردم مساوی هستند. بنابراین اگر کسی برای زیارت یا نماز یا دعا یا قرائت قرآن جائی برای خودش گرفته است، دیگران حق ندارند برایش مزاحمت ایجاد کرده یا از آن مکان بیرونش کنند.

۲- حکم گذاشتن رحل و مانند آن و بقای آن، همانند احکام گذاشتن رحل در مسجد را دارد.

پاسخ به پرسش هایی درباره احکام نماز جماعت

۱- اگر نماز افراد صف جلو به خاطر مسافر بودن در دو رکعت تمام شد حکم نماز صف های بعد چیست؟

الف- بیشتر از یک قدم :

* بقاء جماعت اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب نماز فرادی می شود ، اگرچه بلا فاصله اقتدا کنند (حضرت امام سیستانی زنجانی)

* نماز صف بعد فرادی می شود(گلپایگانی

صافی)

* اگر بلا فاصله صف جلو اقتدا کنند ، جماعت صحیح است؛ در ضمن مجرد فاصله شدن به یک صف به جماعت آسیب نمی رساند ولو بلافاصله اقتدا نکنند (مکارم)

* اگر بلا فاصله صف جلو اقتدا کنند ، جماعت صحیح است (مقام معظم رهبری، خوئی، وحید ،

تبریزی، اراکی)

ص: ۳۱

ب- کمتر از یک قدم :

* نماز صف بعد درست است ،چه صف جلو اقتدا کنند چه اقندا نکنند (مشهور)

* اگر صف جلو اقتدا کنند ، جماعت صحیح است وگرنه فرادی می شود .(سیستانی و وحید) .(۱)

۱- وظیفه ماموم در رکعت اول و دوم درحالی که امام در حال خواندن قرائت است چیست ؟

الف : نمازهای اخفاتی (آهسته خواندن حمد وسوره) :

* ماموم نباید در دو رکعت اول نماز حمد و سوره بخواند (امام نوری خوئی تبریزی وحید)(۲)

* بنابر احتیاط واجب نخواند(سیستانی مکارم فاضل)(۳)

* مکروه است حمد وسوره را بخواند (اراکی گلپایگانی صافی بهجت)(۴)

نکته : مشهور مراجع می فرمایند وظیفه ترک قرائت است (به فتوی یا به احتیاط) ولی مستحب است مشغول به ذکر تسبیح وتحمید وصلوات باشد .(۵)

ب: نمازهای جهریه :

۱- اگر صدای امام را بشنود:

* ولو اینکه کلمات را تشخیص نمی دهد باید حمد وسوره را نخواند(مشهور)

* بنابر احتیاط واجب نخواند(صافی گلپایگانی بهجت)(۶)

۱- تحریر الوسیله القول فی الشرایط الجماعه م۷ رساله مراجع م ۱۴۳۸ و رساله وحید م ۱۴۴۶اجوبه الاستفتائات س۵۷۷ ؛ عروه مساله ۱۹ و ۱۵شرائط الجماعه و منهاج سیستانی و خوئی مساله ۷۹۹

۲- . تحریر الوسیله ج۱ ص۲۷۱.توضیح المسائل مراجع ج۱ ص۷۹۵ م۱۴۶۶ و رساله وحید ۱۴۷۴

۳- - منهاج اصالحین سیستانی ج۱ ص۷۹۵ م۸۱۲ توضیح المسائل مراجع ج۱ ص۷۹۵ م۱۴۶۶

۴- - توضیح المسائل مراجع ج۱ ص۷۹۵ م۱۴۶۶ تحریر الوسیله ج۱ ص۲۷۱

۵- - عروه الوثقی ج۱ فصل فی احکام الجماعه م۱ تحریر الوسیله ج۱ ص۲۷۱ توضیح المسائل مراجع ج۱ ص۷۹۵ م۱۴۶۶

۶- - توضیح المسائل مراجع ج۱ص۷۹۴م۱۴۶۲ ورساله وحید ۱۴۷۰

نکته : در نمازهای جهریه که صـدای امام شـنیده می شود: ۱- ترک قرائت ،واجب ۲- سکوت ، احتیاط مستحب ۳- ذکر، جایز است.(مشهور (۱))

۲- اگر صدای امام را نشنود:

* مستحب است (جایز است ؛ مکارم) که حمد وسوره را بخواند ولی باید آهسته بخواند واگر سهوا بلند بخواند اشکال ندارد(مشهور)

۲- اگر ماموم دررکعت دوم امام اقتدا کرد آیا می تواند قنوت وتشهد را بخواند؟

* خواندن قنوت وتشهد مستحب است ولی در موقع تشهد از باب تبعیت ازامام بنشیند وبنابراحتیاط این است که در موقع تشهد به

حالت تجافی بنشیند. (مشهور)

* احتیاط مستحب به حالت تجافی بنشیند(بهجت) (۲)

۳- اگر ماموم در دو رکعت آخر نماز چهار رکعتی به امام اقتدا کرد آیا لازم است حمد وسوره را بخواند ؟

* در این صورت بر مـاموم لازم است خودش حمـد وسوره را بخوانـد ولی اگر به انـدازه خوانـدن سوره مهلت پیـدا نکرد حمـد را تمام کنـد. (اجماع)(۳)

ص: ۳۳

۱- - عروه الوثقی ج۱ فصل فی احکام الجماعه م۱
۲- - عروه احکام جماعت مساله ۱۹ و مسائل منتخبه سیستانی ۳۹۱ ؛ توضیح المسائل مراجع ج۱ص۷۸۵م۱۴۳۹ و رساله وحید ۱۴۴۷
۳- -[۹] عروه الوثقی ج۱ .فصل فی احکام الجماعه م۱۸ توضیح المسائل مراجع ج۱ ص۷۸۷م۱۴۴۲

۴- اگر ماموم بداند در صورتی که در رکعت سوم یا چهارم به امام اقتدا کند ، اگر حمد را بخواند به رکوع نمی رسد وظیفه اش چیست؟

* بنابر احتیاط واجب باید صبر کند تا امام به رکوع رود و بعد اقتدا کند. (اجماع)(۱)

۱- اگر ماموم یقین دارد که اگر سوره را بخواند به رکوع امام می رسد اگر سوره را بخواند وبه رکوع نرسد حکم نمازش چیست؟

* جماعتش صحیح است (مشهور)

* در صورتی که متابعت عرفی بهم نخورد ، جماعتش صحیح است (تبریزی زنجانی سیستانی مکارم وحید)

* جماعتش صحیح نیست و تبدیل به فرادی می شود . (خوئی) (۲)

۲- در نماز جماعت کیفیت قرائت ماموم از جهت جهر واخفات چگونه باید باشد؟

* بر ماموم واجب است که قرائت حتی بسم الله را به صورت آهسته بخواند چه در نمازهای اخفاتی وچه جهریه و فرق نمی کند که قرائت مستحب باشد مثل اینکه صدای امام را در نماز های جهریه نمی شنود ؛ یا قرائت واجب باشد مثل اینکه یک رکعت از امام عقب است. (اجماع (۳))

۳- آیا متابعت ماموم از امام در افعال نماز واجب است؟

* متابعت در افعال بر

ماموم واجب است یعنی افعال نماز را یا باید با امام یا کمی بعد از امام انجام دهد(مشهور)

* احتیاط در این است که با امام هم انجام ندهد بلکه کمی بعد از امام انجام دهد . (بهجت) (۴)

۴- اگر ماموم سهوا ویا به خیال اینکه امام سر از رکوع یا سجده برداشته از رکوع یا سجده سر بردارد وببیند امام در رکوع وسجده است وظیفه اش چیست؟

* باید(بنابراحتیاط واجب، سیستانی) به رکوع وسجده برگردد وزیادی رکن نماز را باطل نمی کند. (مشهور)

* بنابراحتیاط واجب، به رکوع وسجده برگردد وزیادی رکن نماز را باطل نمی کند. (سیستانی)

* نکته : ولی اگر به رکوع برگردد پیش از آنکه به رکوع برسد امام سر بردارد ، نمازش باطل است . (مشهور)

* بنابر احتیاط (سیستانی) (۵)

۱- - توضیح المسائل مراجع م۱۴۴۱ و عروه احکام جماعت مساله ۲۴ ؛ و رساله وحید ۱۴۴۹

۲- - توضیح المسائل مراجع ج۱ص۷۸۸م۱۴۴۵ عروه الوثقی ج۱ .فصل فی احکام الجماعه م۲۱ و وحید رساله م ۱۴۵۳

۳- - [۲] عروه الوثقی ج۱ .فصل فی احکام الجماعه م۲۲.تحریر الوسیله ج۱ ص۲۷۲م۷ هدایه العباد سید گلپایگانی ج۱ ص۲۴۷ م۱۲۳۲وهدایه

العباد صافی ج۱ ص۲۰۹م۱۲۳۱.منهاج اصالحین سیستانی ج۱ ص۲۶۸م۸۱۴ منهاج الصالحین سید خوئی وحید ج۲ ص۲۳۸م ۸۱۴اجوبه الاستفتائات س۵۷۰

۴- - توضیح المسائل مراجع ج۱م۱۴۷۰ و رساله وحید ۱۴۷۸

۵- - توضیح المسائل مراجع ج۱م۱۴۷۱ عروه احکام جماعت مساله ۹

۵- اگر ماموم سهوا سر از سجده و رکوع بردارد و ببیند امام در رکوع وسجده است وعمدا بر نگردد حکم چیست؟

* گناه کرده و جماعتش صحیح است واحتیاط مستحب این است که نماز را تمام ودوباره اعاده کند ،مگر اینکه قبل از اتمام ذکر واجب از رکوع یا سجده بلند شده باشدکه در این صورت نمازش باطل است.(امام فاضل)

* بنا بر احتیاط واجب، جماعتش باطل است ولی نمازش صحیح است به شرط اینکه منافی نماز انجام نداده باشد .(سیستانی)

* در تمام مواردی که ماموم باید برگردد اگر عمدا برنگردد ، نمازش اشکال دارد .(مکارم)

* گناه نکرده ولی جماعتش باطل و نمازش به صورت فرادی صحیح است(خوئی وحید) (۱)

۶- آیا در نماز جماعت ماموم باید

در اقوال هم از امام تبعیت کند ؟

* متابعت از امام در اقوال واجب نیست،(غیر از تکبیره الاحرام و سلام که بحثش می آید) یعنی لازم نیست متاخر از امام جماعت یا هم زمان با امام اذکار را بگویدوفرقی بین اذکار واجب ومستحب نیست وفرقی نمی کند که اذکار را از امام بشنود یا نشنود اگر چه احتیاط مستحب است متاخراز امام انجام دهد خصوصاجایی که صدای امام را می شنود. (اجماع)(۲)

۷- آیا ماموم می تواند قبل از امام سلام نماز را بگوید واگر سلام داد حکم نمازش چیست؟

* اگر ماموم پیش از امام عمدا هم سلام دهد نمازش صحیح است.(مشهور ؛ گلپایگانی صافی: بنابر احتیاط مستحب زودتر سلام ندهد)

* نمازش به صورت جماعت صحیح است (سیستانی)

* اگر سهوا سلام دهد نمازش اشکال ندارد و ظاهر این است که اگر عمدا هم سلام دهد در صورتی که از اول نماز قاصد نبوده نمازش صحیح است(خوئی وحید)

* اگر عمدا سلام دهد نمازش اشکال دارد یعنی بنابر احتیاط واجب نماز را اعاده کند؛ ولی اگر نیت فرادی کرده یا سهوا سلام داده نمازش صحیح است.(فاضل)

* اگر عمدا هم سلام دهد بنابر اقوی نمازش صحیح است ولی احتیاط در این است که اگر عذری ندارد ومی خواهد قبل از امام سلام دهد قصد انفراد کند(بهجت) (۳)

۱- آیا ماموم میتواند قبل از امام تکبیره الاحرام بگوید ؟

* ماموم نباید تکبیره الاحرام را پیش از امام بگوید. (اجماع)

* بلکه بنابر احتیاط واجب تا تکبیر امام تمام نشده تکبیر نگوید(مشهور)

* بلکه بنابر احتیاط مستحب

تا تکبیر امام تمام نشده تکبیر نگوید(سیستانی)

۱- - عروه احکام جماعت مساله ۹ تحریر الوسیله ج۱ ص۲۷۳م۱۱ و رساله مکارم مساله ۱۲۸۳ ؛ توضیح المسائل مراجع ج۱ذیل م۱۴۷۱. الاحکام الواضحه فاضل لنکرانی ص۲۱۳م۸۶۶ ؛ منهاج الصالحین سید خوئی وحید ج۲ ص۲۳۹ م۸۱۸

۲- - عروه الوثقی ج۱ .فصل فی احکام الجماعه م۱۳.توضیح المسائل مراجع .ج۱ م۱۴۶۹ و رساله وحید م ۱۴۷۷

۳- - عروه الوثقی ج۱ .فصل فی احکام الجماعه م۱۳ منهاج الصالحین سیستانی ج۱ص۲۶۸م ،۸۱۵توضیح المسائل مراجع .ج۱ م۱۴۶۸. توضیح المسائل آیت الله وحیدم ۱۴۷۶

روزهٔ مسافر

۱- مسافری که نمازش شکسته است، نبایـد روزه بگیرد؛ بنابراین اگر قصـد نـدارد ده روز در مشـهد مقـدس بمانـد، در مدت اقامت خود نمی تواند روزه بگیرد.

۲- کسانی که در سفر، نمازشان کامل است؛ مثل افرادی که شغلشان مسافرت است، می توانند در سفر روزه بگیرند. همچنین کسانی که قصد دارند ده روز در شهری بمانند، می توانند در مکانی که قصد اقامت ده روز کرده اند، روزه بگیرند.

۳- حکم گرفتن روزهٔ نذر در سفر به این شرح است:

الف. یکی از شرایط نذرکردن روزه، نداشتنِ روزهٔ قضا است.(۱)

ب. نـذرکردن روزهٔ واجب ماننـد روزهٔ ماه مبارک رمضان یا نظیر آن صـحیح نیست؛ یعنی نمی توانیم نذر کنیم که روزهٔ ماه مبارک رمضان یا روزهٔ واجب دیگری را در سفر به جا آوریم. همچنین، در ماه مبارک رمضان، به جز روزهٔ واجب این ماه، روزهٔ دیگری گرفته نمی شود.

ج. نذر روزهٔ مستحبی در سفر صحیح است؛ به شرط اینکه در وطن نذر کند؛ مثل اینکه نذر کند روز معیّنی را در سفر روزه بگیرد.

د. اگر نذر کند که چه مسافر باشد و چه مسافر نباشد، در روز معیّنی روزهٔ مستحبی بگیرد؛ این نذر صحیح است.

ه-. درصورتی که نذر کند روزهٔ مستحبی بگیرد و روز آن را مشخص نکند، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد.

۴- کسـی که نمی دانـد روزهٔ مسافر باطل است؛ اگر در سـفر روزه بگیرد و در بین روز بفهمد، روزه اش باطل می شود و اگر تا مغرب نفهمد، روزه اش صحیح است.

۵- اگر کسی فراموش کند مسافر است یا فراموش کند که روزهٔ مسافر

صحیح نیست و در سفر روزه بگیرد، روزه اش باطل است.

احکام نذر

یکی از سنّت هـای پسـندیدهٔ مسـلمانان، نـذرکردن اموال یـا انجـام کارهـایی به نیّت معصومـان(علیهم السـلام) یـا وقف ملک و مالی برای آن بزرگواران است. این سنّت حسنه همچنان رواج دارد و ازآنجا که گاهی زائران برای عمل به نذر خود، به مکان مدّنظر مشرف می شوند؛ توجه به برخی از احکام نذر و وقف، ضروری است که در ادامه به آن ها اشاره می شود.

ص: ۳۶

۱- . به نظر مقام معظم رهبری «مدظله العالی»، نذر روزه در سفر باوجود اینکه نذرکننده روزه قضا دارد، صحیح است.

۱- برای واجب شـدن نذر، باید صـیغهٔ نذر خوانده شود و لازم نیست شـخص، آن را به عربی بخواند؛ پس چنانچه مثلاً بگوید: «اگر مریض من خوب شود، برعهـدهٔ من است که برای خـدا، ده هزار تومان به حرم امام رضا(علیه السـلام) بـدهم»، نذر او صـحیح است و باید مطابق آن عمل کند. اما اگر صیغهٔ نذر را نخوانده باشد، عمل به آن نذر واجب نیست.

۲- انسان بایـد کاری را نـذر کنـد که انجام دادن آن برایش ممکن باشد؛ مثلاً کسـی که نمی تواند پیاده به مشـهد برود، اگر چنین نذری کند، نذرش صحیح نیست.

۳- اگر انسـان نـذر کنـد کاری را انجام دهـد، بایـد همان طور عمل کنـد که نـذر کرده است؛ مثلاً اگر نـذر کنـد روز اول ماه به زیارت برود، چنانچه روز قبل یا بعد از آن برود، کفایت نمی کند و به نذر خود عمل نکرده است.

۴- اگر انسان نـذر کند که به زیارت امام رضا(علیه السـلام) برود، چنانچه به زیارت امام دیگری برود، کافی نیست و چنانچه به واسـطهٔ عذری مانند بیماری یا تنگ دستی نتواند امام رضا(علیه السلام) را زیارت کند، عمل کردن به نذر بر او واجب نیست.

۵- کسی که نذر

کرده است به زیارت برود و غسل زیارت و نماز آن را نذر نکرده است؛ لازم نیست غسل و نماز زیارت را به جا آورد.

۶- اگر انسان چیزی را نذر امام رضا(علیه السـلام) یا دیگر معصومان(علیهم السلام)کند، چنانچه در این نذر مصرف معیّنی را قصد کرده باشد، بایـد به همان مصـرف برسانـد و اگر مصـرف معیّنی را قصـد نکرده، باید به فقیران و زائران بدهد یا مسـجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به همان بزرگوار(علیه السلام) هدیه کند. همچنین اگر خودش نتوانست آن مال را به مصارف معیّن برساند، باید به افراد مسئول در دفاتر نذورات حرم مطهر آن معصوم(علیه السلام) تحویل دهد تا به مصارف شرعی آن برسانند.

۷- اگر فردی برای حرم امام رضا(علیه السلام) چیزی از قبیل فرش و پرده و وسایل روشنایی نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند. برای این کار، می تواند مال یا اشیایی را که نذر کرده است، به مسئولان دفاتر نذورات تحویل دهد تا به مصارف معیّن شده برسانند.

۸- عمل کردن به نـذر پس از گرفتن حاجت واجب است و عمل کردن قبل از آن، واجب و کافی نیست؛ بنابراین اگر به نذر خود عمل کند و بعد حاجتش را بگیرد؛ باید دوباره انجام دهد.

احکام امربه معروف و نهی از منکر

اشاره

در بحث امربه معروف و نهی از منکر، منظور از «معروف» هر کاری است که از نظر عقل و دین و شریعت، نیکو و پسندیده است و منظور از منکر» هر کاری است که از نظر عقل و دین و شریعت، به زشتی و پلیدی شناخته شده است. ۲۵

بر این اساس، امربه معروف، یعنی سفارش و فراخواندن به نیکی ها و نهی از منکر، یعنی بازداشتن از بدی ها و زشتیها.

دامنه و محدوده امربه معروف و نهی از منکر سؤال: امربه معروف و نهی از منکر شامل چه اموری می شود؟

همانطور که در تعریف دو کلمه «معروف» و «منکر» گفته شد، این دو کلمه، معنای بسیار گسترده ای دارند و شامل امور بسیاری می شوند: «اسلام نخواسته است که موضوع امربه معروف و نهی از منکر را به امور معنی مثل عبادات، معاملات، مسائل اخلاقی، محیط خانوادگی و... محدود کند؛ بنابر این دو کلمه معروف و منکر را که شامل تمامی امور نیک و بد می شمرند را به کار برده است.» ۲۶

فقها نیز در بیانات خویش، متذکر گستردگی محدوده امر به معروف و نهی از منکر شده اند که چند نمونه آن بدین شرح است:

۱. رهبر معظم انقلاب مدظله العالی :«خلاف های فراوانی از طرف آدم های لا ابالی در جامعه وجود دارد: خلاف های سیاسی، خلاف های اقتصادی، خلاف در کسب و کار، خلاف در کار اداری، خلاف های فرهنگی؛ اینها همه خلاف است. کسی غیبت می کند، کسی دروغ می گوید، کسی توطئه می کند، کسی مسخره می کند، کسی کم کاری می کند، کسی ناراضی تراشی می کند، کسی مال مردم را می دزدد، کسی آبروی مردم را بر باد می دهد؛ اینها همه، منکر است. در مقابل این منکرها، عامل بازدارنده نهی است، نهی از منکر. بگویید: «آقا نکن»، این تکرار «نکن»، برای طرف مقابل، شکننده است.» ۲۷

۲. آیت الله العظمی سیستانی "حفظه الله تعالی: «معروف یعنی کار نیکی که عقل خوبی آن را درک می کند یا دین اسلام ما را به خوب بودن آن راهنمایی کرده است و منکر یعنی کار بد و ناپسند که عقل بدبودن آن را درک می کند یا خداوند ما را از ناپسند بودن آن آگاه کرده است.»۲۸ |

۳. آیت الله العظمی نوری همدانی "حفظه الله تعالی: «معروف و منکر دارای

مفهوم گسترده ای می باشـند، به طوری که در صحنه زندگی انسانها، هرآنچه که نیک است، اعم از امور فرهنگی، اعتقادی، اقتصادی، عبادی، اخلاقی، سیاسی، جسمی، روانی، فردی و اجتماعی، مشمول معروف و کلیه آنچه که ناپسند و دارای عواقب و آثار نامطلوب است، چه فرهنگی و چه اقتصادی، چه سیاسی، چه روانی و چه جسمی و چه فردی و چه اجتماعی، همه و همه، مشمول منکر می باشند.» ۲۹

امر به معروف و نهی از منکر در قرآن کریم

.. وولتکن منکم أمه یـدعون إلی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر وأولئک هم المفلحون (و باید از میان شـما، گروهی، [مردم را به نیکی دعوت کنند و به کار شایسته وادارند و از زشتی بازدارند و آنان همان رستگارانند).

. وکم خیر أمه أخرجت للنـاس تـأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر وتؤمنون بالله... ۳۰۰ (شـما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده اید؛ [چون] امربه معروف و نهی از منکر می کنید و به خدا ایمان دارید...).

۳. والـذین إن مکنـاهم فی الأـرض أقاموا الصـلاه وآتوا الرکا، و أموا بالمعروف و نهوا عن المنکر ولله عاقبه الأمور ۲۴ ((مؤمنین] همان کسانی هسـتند که چون در زمین به آنان توانایی دهیم، نماز بر پا می دارند و زکات می دهند و امربه معروف و نهی از منکر می کنند و سـرانجام همه کارها از آن خداست).

امر به معروف و نهی از منکر در روایات

۱. امام علی عال می فرمایند:

مـا أعمال البر کلها و الجهاد فی سبیل الله عنـد الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر إ کنفه فی بحر جی ۳ همه نیکیها و جهاد در راه خدا در برابر امربه معروف و نهی از منکر چیزی نیست؛ مگر مانند قطرهای در برابر دریایی عمیق و پهناور. ۲. پیامبر فرمودند:

ان الله ع کل لیبغض المؤمن الضعیف الذی لا دین له خداوند دشمن مؤمن ضعیف بی دین است.

ص: ۳۹

گفتند:

فقیل له و ما المؤمن الذی لا دین له.

مؤمن بی دین کیست؟» حضرت در پاسخ فرمودند:

قال الذی لا ینهی عن المنکر " کسی که نهی از منکر نمی کند.

ووو

۳. پیغمبر اکرم می فرمایند:

کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته ۳ تمام افراد شما به منزله حافظ و نگهبان یکدیگرید و تمام شما نسبت به یکدیگر مسئولید.

۴. پیامبر اکرم ع فرموده اند:

من أمر بـالمعروف و نهی عن المنکر فهو خلیفه الله فی الأرض و خلیفه رسوله ۳۶ کسـی که امربه معروف و نهی از منکر کند، جانشین خدا در زمین و جانشین پیامبر و کتاب اوست.

امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه عقل

به طور مسـلم زنـدگی اجتماعی برای انسان ها فوایـد و برکات فراوانی دارد و این فواید انسان را وادار به زندگی اجتماعی کرده است. از آنجا که در زنـدگی اجتماعی سـرنوشت افراد به هم مربوط است و به اصـطلاح افراد اجتماع در سـرنوشت یکدیگر اثر دارند، حق نظارت در اعمال دیگران حق طبیعی و خاصیت زندگی اجتماعی است.

با توجه به پیوندهای اجتماعی، هیچ کار بدی در اجتماع انسانی در نقطه خاصی محدود نمی شود، بلکه هر چه باشد همانند آتشی ممکن است به نقاط دیگر سرایت کند؛ از این رو عقلی بودن این دو وظیفه مشخص می شود. به عبارت دیگر، در اجتماع چیزی به عنوان ضرر فردی وجود نـدارد و هر زیـان فردی امکان این را دارد که به صورت یک زبان اجتماعی درآیـد. به همین دلیل، منطق و عقل به افراد اجتماع اجازه میـدهد که در پاک نگه داشتن محیط زیست خود از هر گونه تلاش و کوششی خودداری

ص: ۴۰

نکنند، اتفاقا در بعضی از احادیث به این موضوع اشاره شده است. از پیغمبر اکرم چنین نقل شده است که فرمودهند:

یک فرد گنهکار، در میان مردم همانند کسی است که با جمعی سوار کشتی شود و به هنگامی که در وسط دریا قرار گیرد، تبری برداشته و به سوراخ کردن موضعی که در آن نشسته است بپردازد و هرگاه به او اعتراض کنند، در جواب بگوید من در سهم خود تصرف می کنم. اگر دیگران او را از این عمل خطرناک باز ندارند، طولی نمی کشد که آب دریا به داخل کشتی نفوذ می کند و یک باره همگی در دریا غرق می شوند.

پیامبر با این مثال جالب، منطقی بودن وظیفه امربه معروف و نهی از منکر را نشان داده اند و حق نظارت فرد بر اجتماع را یک حق طبیعی که ناشی از پیوند سرنوشت هاست، می داند.۳۷

شروط واجب شدن امربه معروف و نهی از منکر

سؤال: شروط وجوب امربه معروف و نهی از منکر چیست؟

پاسخ: امربه معروف و نهی از منکر با حاصل شدن شروطی واجب می شود که عبارت اند از:

شرط اول: واجب بودن معروف و حرام بودن منکر؛ شرط دوم: شناخت معروف و منکر؛ شرط سوم: احتمال تأثیر امر و نهی؛ شرط چهارم: اصرار گنهکار بر گناه شرط پنجم: معذور نبودن فرد در انجام منکر یا ترک واجب؛ شرط ششم: مفسده و ضررنداشتن امر یا نهی

مراتب امربه معروف و نهی از منکر مرتبه اول: اظهار رضایت یا کراهت قلبی؛ مرتبه دوم: امر کردن و نهی کردن با زبان؛ مرتبه سوم: اقدامات عملی.

ص: ۴۱

احکام وقف

اهمیت وقف

وقف کردن، فضیلت زیاد و ثواب بسیار دارد. در روایتی معتبر و صحیح از امام صادق(علیه السلام) آمده است: «پس از مرگ، اجر و مزدی شخص را تبعیت نمی کند؛ مگر در سه خصلت (کار): ۱. صدقه ای که در زمان حیاتش جریان داده، پس آن صدقه پس از مرگش نیز همچنان جریان خواهد داشت

(فضل و ثوابش به او می رسد)؛ ۲. سنّت هدایتی را پایه گذاری کرده است (معمول کردن راه و روشی صحیح)؛ به گونه ای که بعد از مرگش نیز به آن عمل می شود؛ ۳. فرزند صالحی که برای او دعا می کند.»(۱)

بنابراین وقف از مصداق های صدقهٔ جاریه است.

برخی از احکام وقف

۱- وقف آن است که انسان مالی را از مالکیت خود خارج و منفعت آن را در راه خدا خیرات کند.

۲- لازم نیست انسان صیغهٔ وقف را به عربی بخواند؛ مثلاً اگر بگوید: «خانهٔ خود را وقف کردم»، صحیح است.

۳- پس از وقف مال و تحویل آن، واقف نمی تواند عنوان آن را تغییر دهد؛ مثلاً اگر چیزی را وقف حرم امام رضا(علیه السلام) کرده باشد، نمی تواند از آن برای حرم امامی دیگر یا مسجد و حسینیه استفاده کند.

۴- اگر انسان مالی را مثلاً برای حرم امام رضا(علیه السلام) وقف کرده باشد، منافع آن باید صرف تعمیر، تأمین نور، اُجرت خدمتگزاران و نگهبانان و سایر هزینه های حرم مطهر شود. خودِ این افراد نمی توانند منافع موقوفات را به مصارف خاص برسانند؛ بنابراین لازم است به مسئولان دفتر موقوفات حرم مطهر تحویل دهند تا به مصارف شرعی آن برسد.

۵- تلف کردن و خسارت زدن به مال وقفی و هرگونه تصرفی که خلاف وقف باشد؛ حتی نوشتن مطالبی در قرآن ها یا کتاب های دعا جایز نیست و اگر خسارتی وارد شد، واردکنندهٔ آن خسارت، مدیون هست و باید جبران کند.

فروشِ عین دو حالت دارد:

۱- مسجد و زیارتگاه، بدون اشکال جایز نیست؛ اگرچه به هر امری منجر و به هر عاقبتی منتهی شود؛ حتی

اگر خراب شود. (نظر مشهور)

۲- وقف های عمومی، غیرِ مسجد و زیارتگاه:

بنا بر نظر امام خمینی(رحمه الله علیه)، احتیاطاً جایز نیست.

۱- . تحریر الوسیلهٔ امام خمینی(رحمه الله علیه)، ج ۲، ص ۶۰.

فروش متعلق وقف ها از قبیل وسائل و فرش و... چند حالت دارد:

۱- مادامی که باقی هستند و استفاده از آن ها ممکن است، فروش آن ها جایز نیست.

۲- اگر به طورکلی آن مکان از آن وسایل بی نیاز بود و نگهداشتن آن ها موجب خرابی می شود، چند حالت دارد:

الف. واقف شرط کرده باشد که هنگام ضرورت و نیاز فروخته شود.

ب. در همان جهت مسجد یا... دیگری مماثل آن نیاز دارد، در آن جهت استفاده می شود.

ج. اگر مماثل نبود، اما به طورکلی مستغنی از آن بود؛ در مصالح عمومی استفاده می شود.

د. مطابق نظر مشهور، اگر استفاده از آن اصلاً ممکن نباشد؛ مگر اینکه فروخته شود و اگر بماند خراب و تلف می شود، باید فروخته شود و ثمن آن در آن محل درصورتی که احتیاج به آن دارد، مصرف شود؛ وگرنه در مماثل آن، سپس در مصالح عمومی [برحسبِ آنچه گذشت]، صرف شود.

احکام معذورین

۱- توقف جُنُب و حائض و نَفْسا(۱) در مسجد و بنا بر احتیاط واجب در حرم ائمه(علیهم السلام) حرام است. اگر مسجد یا حرم شلوغ نباشد، عبور آن ها به طوری که از یک در وارد و از درِ دیگر خارج شوند، یعنی بدونِ توقف، اشکال ندارد.

۲- زن مستحاضه حتی مستحاضهٔ متوسطه و کثیره، می تواند به مسجد یا حرم برود و در آنجا توقف کند؛ اما اگر غسل هایی را که برای نمازش گفته شده، انجام نداده است، احتیاط مستحب است که در مسجد و حرم توقف نکند.

توجه: در حرم ائمه(علیهم السلام)، محدودهٔ روضهٔ منوره، اطراف ضریح مطهر ائمه(علیهم السلام)، زیر گنبد مطهر و به نظر برخی از فقها(۲)،

بنا بر احتیاط واجب رواق های متصل به آن هم حکم مسجد را دارند. لازم به یادآوری است که در حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)، صحن مسجد گوهرشاد نیز مسجد به حساب می آید؛ اما سایر رواق ها و شبستان ها و صحن ها حکم حرم را ندارد فقط رواق پشت سر که در آنجا دو مسجد هست و قسمت بالا سر حضرت حکم مسجد را دارد.

۱- . کسی که باید غسل نفاس را به جا آورد.

۲- . حضرت امام خمینی(رحمه الله علیه) آیه الله بهجت رحمه الله علیهما.

احکام مسجد و حرم ائمه(علیهم السلام)

حرمت مسجد و حرم

۱- حفظ احترام مسجد و حرم واجب است؛ بنابراین هر کاری که موجب بی احترامی به این مکان های مقدس باشد، حرام است؛ مثل آب دهان انداختن یا با کفش واردشدن.

۲- نجس کردن زمین، سقف، بام و طرف داخلی دیوار مسجد و حرم ائمه(علیهم السلام) حرام است.

تطهیر مسجد و حرم

۱- اگر جایی از مسجد نجس شود، هرکس بفهمد باید فوراً آنجا را تطهیر کند.

۲- اگر جایی از حرم های مطهر ائمه(علیهم السلام) نجس شود، تطهیر آن واجب است.

۳- هنگامی که انسان از نجاست مسجد یا حرم های مطهر ائمه(علیهم السلام) اطلاع یافت، فوراً باید آن را تطهیر کند و نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.

۴- برطرف کردن نجاست از مسجد یا حرم های مطهر ائمه(علیهم السلام) واجب کفایی است و فقط اختصاص به کسی ندارد که آنجا را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده است. [یعنی وقتی یک نفر تطهیر را انجام دهد، کفایت می کند و بقیه تکلیفی ندارند.]

۵- اگر انسان نتواند جایی را که نجس شده است، تطهیر کند و کمک کننده ای هم پیدا نکند، تطهیر مسجد بر او واجب نیست؛ ولی اگر بی احترامی به مسجد یا حرم باشد، بنا بر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد. بنابراین ازآنجاکه زائران محترم نمی توانند این کار را انجام دهند، باید به مسئولان نظافت و خادمان این مکان های مقدس اطلاع دهند.

اقامهٔ نماز در مسجد و حرم

۱- نمازخواندن در مسجد مستحب است و حاضرنشدن در مسجد به ویژه برای همسایگان آن، درصورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد، مکروه است.

۲- اقامهٔ نماز در حرم امامان معصوم(علیهم السلام) بسیار ثواب دارد.

۱- انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پیغمبر(صلی الله علیه و آله و سلم) و امام معصوم(علیه السلام) نماز نخواند. اگر نمازخواندن جلوتر از قبر پیغمبر(صلی الله علیه و آله و سلم) و امام معصوم(علیه السلام) بی احترامی به ائمهٔ اطهار(علیهم السلام) باشد، حرام است؛ ولی نماز باطل نیست.(۱)

نماز تحیّت مسجد

وقتی انسان به مسجد می رود، مستحب است حد اقل دو رکعت نماز به قصد تحیّت و احترام مسجد بخواند و اگر به جای نماز تحیّت، نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند، کافی است.

بردن مهر و قرآن مسجد و حرم های مطهر

۱- بردن مهر و قرآن و کتاب های دعای مسجدها، حرم های مطهر معصومان(علیهم السلام) و زیارتگاه ها جایز نیست و چنانچه کسی آن ها را به عمد یا سهو برده باشد، باید به همان مکان برگرداند. بردن دیگر امکانات مسجد و حرم های مطهر و سایر مکان های وابسته

به آن ها نیز همین حکم را دارد و جایز نیست.

پرسش هایی دربارهٔ احکام حرم

۱- آیا اگر دستمان به ضریح نرسد، زیارتمان قبول است؟

بله؛ در زیارت، حضور و سلام بر امام معصوم(علیه السلام) کافی است. دست زدن

۱- . به نظر بعضی از مراجع (آیت الله مکارم شیرازی'حفظه الله تعالی' و آیت الله نوری همدانی'حفظه الله تعالی') درصورتی که بی احترامی باشد، نماز اشکال هم دارد.

به ضریح، زیارت نبوده و نشان قبولی زیارت هم نیست و هرچند تحمل زحمت در راه زیارت، اجر و ثواب زیادی دارد؛ اما از آداب زیارت آن است که زائر از هرگونه ایجاد مزاحمت و ناراحتی برای دیگران بپرهیزد.

۲- اگر نذر کرده باشیم مقداری پول داخل ضریح مطهر بیندازیم، آیا جایز است آن را به دفتر یا صندوق نذورات تحویل دهیم؟

اگر شخصی به این شکل، نذر شرعی کرده و صیغهٔ نذر را خوانده باشد، درصورتی که ممکن باشد، باید به همین صورت به نذر خود عمل کند؛ اما اگر انجام دادن آن ممکن نباشد، عمل کردن به نذر واجب نیست و می تواند آن مبلغ را به دفتر نذورات تحویل دهد.

۳- آیا مسافران می توانند نماز را در صف اول نماز جماعت به جا آورند؟

در جایی از احکام نماز جماعت نیامده است که مسافر نمی تواند در صف اول جماعت نماز بخواند؛ اما پس از سلام دادن مسافر در رکعت دوم، اگر با اتصال نداشتن او، فاصلهٔ بین دیگر مأمومین زیاد شود، اتصال آن ها به هم می خورد و نماز جماعتشان به فُرادا تبدیل می شود.

۴- مشرّف شدن افرادی که عذر شرعی دارند، به کدام رواق های حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) اشکال ندارد؟

به همهٔ رواق ها، به جز رواق پشت سر امام رضا(علیه السلام)می توانند مشرّف شوند. رواق ها حکم مسجد را ندارند و تشرّف به آن ها اشکال ندارد. رواق پشت سر

امام رضا(علیه السلام) در گذشته مسجد بوده است و درحال حاضر نیز حکم مسجد را دارد و دارالفیض و مسجد بالاسر حکم مسجد را دارند.

نکته: حضرت امام خمینی(رحمه الله علیه) بنابر احتیاط واجب، توقف در هیچ کدام از رواق ها را جایز نمی دانند و مقلدان ایشان می توانند در این مسئله به فتوای سایر مراجع رجوع کنند.

۵- چگونه برای اموات نماز بخوانیم؟

نمازهای قضا یا مستحبی، مثل نماز زیارت را می توان به نیابت از میت خواند. بنا بر روایت صحیح، ثواب این نمازها به اموات می رسد و آن ها را

خوشحال می کند.

یکی از نمازهای مستحب، دو رکعت نماز والدین است که به شکل زیر اقامه می شود:

در رکعت اول، سورهٔ مبارکهٔ حمد را بخواند وبعد ده مرتبه این ذکر شریف را تکرار کند: «رَبِّ اغْفِرْلِی وَ لِوالِدَیَّ وَ لِلْمُؤْمِنِینَ یَوْمَ یَقُومُ الْحِسَابُ.»

در رکعت دوم، سورهٔ مبارکهٔ حمد را بخواند و بعد ده مرتبه این ذکر شریف را تکرار کند: "رَبِّ اغْفِرْلِی وَ لِوَالِدَیَّ وَ لِمَنْ دَخَلَ بَیْتِیَ مُؤْمِناً وَ لِلْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُؤْمِناتِ"؛(۱) (پروردگارا، مرا و پدر و مادرم و تمام کسانی را که با ایمان وارد خانهٔ من شدند و همهٔ مردان و زنان باایمان را بیامرز.)

بعد از سلام نماز نیز ده مرتبه بگوید: "رَبِّ ارْحَمْهُمَا کَمَا رَبَّیَانِی صَغِیراً"؛(۲) (همان گونه که آن ها مرا در کوچکی تربیت کردند، مشمول رحمتشان قرار ده.)

۶- نمازخواندن در کدام قسمت از حرم معصومان(علیهم السلام) بیشترین ثواب را دارد؟

در قسمت بالای سر مبارک امام معصوم علیه السلام.

۷- نمازخواندن، مقابل یا جلوتر از مرقد معصومان(علیهم السلام) چه حکمی دارد؟

درصورتی که نمازخواندن جلوتر از قبر معصومان(علیهم السلام) بی احترامی

محسوب شود:

۱. بنا بر فتوای اکثر مراجع عظام تقلید، نمازگزار کار حرامی انجام داده است؛ ولی نمازش باطل نمی شود.

۲. بنا بر نظر آیت الله مکارم شیرازی و آیت الله نوری همدانی'حفظهماالله تعالی'، درصورت هتک حرمت، این کار، حرام بوده و نماز هم اشکال دارد.

درصورتی که نمازخواندن جلوتر از قبر معصومان(علیهم السلام) بی احترامی محسوب نشود:

۱. بنا بر نظر مشهور (نظر اغلب مراجع تقلید)، بهتر است که رعایت ادب شود و جلوتر خوانده نشود.

۲. بنا بر نظر آیت الله بهجت'رحمه الله علیه'، مکروه است.(۳)

۳. بنا به نظر مقام معظم رهبری'مدظله العالی'، نمازخواندن جلوتر از قبر امام معصوم(علیه السلام)، وَلو بی احترامی نباشد، حرام است.(۴)

ص: ۴۷

۱- . نوح، ۲۸.

۲- . اسراء، ۲۴.

۳- . توضیح المسائل، مسئلهٔ ۸۸۴.

۴- . رسالهٔ آموزشی، ص۱۳۳.

۴. اگر بین نمازگزار و قبر مطهر مانعی مانند دیوار باشد، به طوری که بی احترامی محسوب نشود، نماز در آن مکان اشکال ندارد؛ ولی فاصله شدن صندوق ضریح مطهر و پارچه ای که روی آن افتاده است، مانع محسوب نمی شود و کافی نیست.

۸- آیا دخیل بستن و قفل زدن به ضریح مرقد معصومان(علیهم السلام) جایز است؟

جایز نیست و نوعی بدعت به حساب می آید.

۹- در حرم های ائمهٔ اطهار(علیهم السلام)، فرستادن صلوات و لعن با صدای بلند چه حکمی دارد؟

اگر صلوات فرستادن، برای دیگران ایجاد مزاحمت نکند و لعن کردن سبب تفرقه نباشد، اشکال ندارد. صدازدن دیگران با صدای بلند و مانند آن کراهت دارد. این کار، پسندیده نیست و برای آن ثوابی وارد نشده است؛ بلکه بلندکردن صدا در حضور معصومان(علیهم السلام) می تواند تداعی کنندهٔ بی احترامی به ایشان نیز باشد.

۱۰- نذرهایی که مطابق مقررات آستان قدس رضوی نیست، چه حکمی دارد؟

ص: ۴۸

براساس مقررات حرم مطهر رضوی انجام برخی نذرها امکان پذیر نیست؛ بنابراین اگر به هر

دلیل، نذری کرده ایم که توانایی انجام آن را نداریم، عمل کردن به آن نذر واجب و لازم نیست.

۱۱- اشیاء و اموالی که در حرم ها یا کوچه و خیابان پیدا می شود، چه حکمی دارند؟

بر انسان واجب نیست مالی را که پیدا کرده است، بردارد؛ بلکه برداشتن شیئی که پیدا شده است؛ مثل پول، کفش، طلا و گوشی کراهت دارد و چنانچه برداشت:

الف. بنا بر نظر مشهور (نظر اغلب مراجع تقلید)، اگر نشانه ای نداشته باشد که به واسطهٔ آن صاحبش معلوم شود، احتیاط آن است که با اجازهٔ مجتهد، آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد. ولی بنا بر نظر آیت الله سیستانی،حفظه الله تعالی: می تواند آن را برای خود بردارد؛ ولی بهتر است صدقه دهد.

ب. اگر نشانه ای دارد که به واسطهٔ آن می تواند صاحبش را پیدا کند و ارزش آن حدود ۵/۲ گرم نقره یا بیشتر باشد،(۱) باید تا یک سال اطلاع رسانی کند، مخصوصاً در هفته ها ی اول، اطلاع رسانی را بیشتر تکرار کند. مثلاً به این صورت که هفتهٔ اول هر روز و بعد، هفته ای یک بار اعلام کند و نباید در اطلاع رسانی سهل انگاری کند.(۲) ولی چنانچه آن اشیاء یا اموال را در جایی پیدا کند که معلوم است صاحبش پیدا نمی شود، بنا بر احتیاط در همان روز با اجازهٔ مجتهد، آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد.(۳)

نکته: در اماکنی که محلّ مخصوصی برای جمع آوری و رساندن اشیای پیداشده اختصاص داده شده است یا اینکه در آنجا شخص امینی مسئولیت آن شیء را به عهده می گیرد؛ درصورتی که انسان به انجام تکلیف شرعی توسط آن ها اطمینان داشته باشد، می تواند به آن ها تحویل دهد.

۱۲- آیا تذکر به رعایت حجاب واجب است؟

تذکر به رعایت حجاب از نمونه های امربه معروف و نهی ازمنکر است و درصورت فراهم بودن شرایطِ آن، بر همهٔ افراد واجب است. برای آگاهی از شرایط امربه معروف و نهی ازمنکر می توانید به توضیح المسائل مرجع خود مراجعه کنید.

در رساله های عملیّه، مراتب امربه معروف و نهی ازمنکر به این شکل آمده است:

۱- . ولی کمتر از این مقدار را احتیاطاً ازطرف صاحبش به فقیر صدقه دهد.

۲- . توضیح المسائل مراجع، مسئلهٔ ۲۵۶۴و۲۵۷۴؛ منهاج الصالحین سیستانی، ج۲، مسئلهٔ۶۴۳، تحریر الوسیلهٔ امام خمینی(رحمه الله علیه)، مسئلهٔ ۵.

۳- . منهاج الصالحین، ج۲، مسئلهٔ ۷۶۶؛ تحریر الوسیله، القول فی لقطه غیرالحیوان، مسئلهٔ ۵. منهاج الصالحین مرحوم خویی و وحید، مسئلهٔ ۶۴۳.

اول، انزجار قلبی؛

دوم، امرونهی زبانی؛

سوم، اقدام عملی که با اجازهٔ حاکم شرع است.

دراین زمینه توجه به چند نکته ضروری است:

الف. شکی نیست که این مراحل در اماکن مقدس مثل حرم مطهر رضوی از تأکید بیشتری برخوردار است.

ب. اگرچه داشتن حجاب، تنها منحصر به استفاده از چادر نیست؛ اما رعایت قوانین حرم مطهر رضوی الزامی است. یکی از این قوانین، استفاده از پوشش کامل، یعنی چادر است.

ج. درزمینهٔ رعایت حجاب، به ویژه در مکان هایی مانند حرم مطهر رضوی، پوشش به تنهایی کافی نیست؛ بلکه پرهیز از پوشیدن لباس هایی با رنگ یا دوخت زننده و نامناسب نیز الزامی است.

د. در مرحلهٔ اول مناسب است که خواهران به خانم هایی که حجاب را رعایت نکرده اند، تذکر دهند؛ اما در حرم مطهر رضوی پس از آن و درصورت نیاز، خادمان مرد با رعایت مسائل شرعی دخالت می کنند.

۱۳- حضور خانوادگی در اماکن زیارتی برای کسانی که هدفی جز زیارت ندارند چه حکمی دارد؟

حضور خانوادگی در اماکن زیارتی اشکالی ندارد؛ البته درصورتی که مزاحمت و مفسده ای مثل تهییج شهوت و عمل منافی شأن حرم های مطهر نداشته باشد. شایسته است بانوان گرامی جدا از مردان و نامحرمان زیارت کنند و با حجاب کامل تشرف یابند؛ زیرا زیارت،

مستحب و رعایت حجاب و عفت، واجب است؛ بنابراین نباید واجب را فدای مستحب کرد.

۱۴- حد واجب پوشش برای خانم ها در قسمت های مختلف بدن مانند پا، دست، صورت و... چیست؟

مطابق فتوای مراجع عظام، زن باید تمام بدن و موی خود را، به جز گردی صورت و دست ها تا مچ، دربرابر نامحرم بپوشاند؛ البته درصورتی که زینت و آرایش نداشته باشد. همچنین نباید لباس های جذاب و تحریک کننده بپوشد؛ این کار چه عمدی باشد و چه از روی ناآگاهی، جایز نیست.

۱۵- در زمانی که زن جلوتر از مرد ایستاده باشد، حکم نماز آقایان و خانم ها چیست؟

نظر مراجع دربارهٔ نحوهٔ ایستادن زن و مرد، درحال اقامهٔ نماز متفاوت و به شرح زیر است:

الف. حضرت امام خمینی(رحمه الله علیه) و آیت الله نوری همدانی‘مدظله العالی’: بنابر احتیاط مستحب، زن عقب تر از مرد بایستد.

ب. آیت الله صافی‘مدظله العالی’ و آیت الله بهجت‘رحمت الله علیه’: جلوتربودن زن یا محاذی بودن زن با مرد (ایستادن در یک راستا و کنارِ هم) مکروه است.

ج. آیت الله خویی‘رحمه الله علیه’، آیت الله خامنه ای‘مدظله العالی’ و آیت الله تبریزی‘حفظه الله تعالی’ و آیت الله وحید خراسانی‘حفظه الله تعالی’: در غیر مکه دستِ کم یک وجب فاصله باشد.

د. آیت الله فاضل لنکرانی‘رحمه الله علیه’ و آیت الله مکارم شیرازی‘حفظه الله تعالی’: باید زن عقب تر بایستد.

ه. آیت الله سیستانی‘حفظه الله تعالی’: بنابر احتیاط لازم زن عقب تر بایستد.

همچنین، نظر مراجع عظام تقلید درزمینهٔ کیفیت عقب تر ایستادن زن نسبت به مرد عبارت است از:

الف. حضرت امام خمینی‘رحمه الله علیه’، آیت الله صافی‘حفظه الله تعالی’ و آیت الله فاضل لنکرانی‘رحمه الله علیه’: بهتر است جای سجدهٔ زن عقب تر از جای ایستادن مرد باشد.

ب. آیت الله سیستانی‘حفظه الله تعالی’: جای سجدهٔ زن برابر با جای دو زانوی مرد درحال سجده باشد.

ج.

آیت الله مکارم شیرازی‘حفظه الله تعالی’: جای سجدهٔ زن کمی عقب تر از جای سجدهٔ مرد باشد.

نکته: شایسته است زائران گرامی وقتی را برای زیارت و توقف در اماکن متبرکه انتخاب کنند که ازنظر روحی و جسمی در شرایط مطلوب باشند و همان طور که در آداب زیارت گفته شد، پس از زیارت نیز به سرعت حرم مطهر را ترک کنند. درازکشیدن و خوابیدن در این مکان های مقدس دور از ادب است؛ به ویژه برای خواهران عزیز؛ چراکه ممکن است مفسده ایجاد شود.

ص: ۵۱

تصویر

فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی
فصل سوّم
رسم حضور
آداب زیارت

فصل ۳: رسم حضور : (آداب زیارت)

آداب زیارت

زیارت، از مراسم عبادی مهم و کارآمد است که در جوامع اسلامی به طور اجمالی و در جوامع شیعی، به صورت گسترده رواج دارد. زیارت کعبهٔ مقدسه برای تمام مسلمانان از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و درصورت داشتن شرایط خاص، انجام آن، واجب و از ضروریات دین اسلام است؛ بنابراین امت اسلامی یعنی مذاهب چهارگانهٔ اهل سنت و نیز جامعهٔ شیعه، سخت به آن پایبندند.

همچنین، زیارت مرقد مطهر پیامبر بزرگ اسلام، حضرت محمدبن عبدالله(صلی الله علیه و آله و سلم)هرچند واجب نیست و از مستحبات به شمار می آید، ولی نزد امت اسلامی جایگاهی رفیع و باعظمت دارد.

شیعه که دنباله روِ قرآن کریم و مفاهیم عالیِ اسلام ناب است و در خط پیغمبر و اوصیای ایشان، یعنی ائمه اهل بیت(علیهم السلام) حرکت می کند، زیارت مرقد نورانی آن عزیزانِ خدا را عبادتی بزرگ، ارزشمند و سبب به دست آوردن خیر دنیا و آخرت می داند؛ بنابراین چنان به این مراسم شکوهمند اهتمام می ورزد که حتی در سخت ترین شرایط و بحرانی ترین وضع، آن را ترک نمی کند.

مشهدالرضا(علیه السلام) همواره، به ویژه در ایام و مناسبت های مذهبی، شاهد حضور جمعیت زیادی از مشتاقان در

بارگاه قدسی و باعظمت امام رضا(علیه السلام) است؛ هر شب و روز انسان های فراوانی، به خصوص از نسل جوان، در مراسم با شکوه این حرم مطهر شرکت می کنند و از گناهان خود روی برمی گردانند.

مهم ترین شرایط و آداب زیارت

معرفت و شناخت نسبت به شخص مزور یعنی امامی که زیارت کننده به زیارتش آمده است، از مهم ترین شرایط و آداب زیارت است که اگر وجود نداشته باشد، رعایت دیگر آداب هم نتیجهٔ مطلوبی نخواهد داشت. مقصود از این معرفت و شناخت، آن است که انسان، صاحب مرقد شریفی را که زیارت می کند، امام مفترض الطاعه و شاهد و ناظر اعمال خود بداند؛ یعنی معتقد باشد که اطاعت از این بزرگوار واجب است و پیوسته خود را در محضر ایشان بداند. تحقیق و مطالعه دربارهٔ سرگذشت و حوادث دوران زندگی امامان معصوم(علیهم السلام) در به دست آوردن این معرفت بی تأثیر نیست. در این کتاب شرح نسبتاً کاملی از زندگی امام رضا(علیه السلام) آمده است که امیدواریم زائران گرامی را در تأمین این مهم یاری کند؛

در این قسمت، به آداب زیارت امام رضا(علیه السلام) و سایر امامان معصوم(علیهم السلام) می پردازیم.

مفهوم و حقیقت زیارت و اقسام آن

معنی و مفهوم زیارت

زیارت در لغت به معنای قصد است و فردی که به زیارت کسی می رود، گویا او را هدف قرار داده و به قصد دیدار آن شخص، راه افتاده است.

معنای اصطلاحی زیارت و حقیقت آن، حضور در نزد مقام و شخصیتی، به منظور بزرگداشت و احترام و انس گرفتن با اوست.

ص: ۵۶

زیارت اَحیا (زنده ها)

زیـارت احیـا (زنـده ها) ازجمله، اقوام و دوسـتان و انسان های با قـداست، معنایی روشن و متـداول دارد و در روایات، قسـمتی با عنوان: «زیاره المؤمن» یا «زیارهالاخوان» وجود دارد. آن بخش، حاوی

روایـاتی است که در آن هـا، اجر و پـاداش فراوانی برای دیـدار انسان های باایمان وارد شـده است. البته به انـدازه ای که شـخص زیارت شـده (مزور) دارای مراتب بالاتری از معنویت و فضـیلت باشد، ثواب و پاداش ملاقات با او بیشتر است. همچنین هر اندازه نیّت و هدف زیارت کننده خدایی تر باشد، در ارزش و ثواب آن زیارت، اثر خواهد گذاشت.

زیارت درگذشتگان

کلمهٔ 'زیارت' دربارهٔ درگذشتگان هم استعمال می شود که البته بیشتر به قبر آنان نسبت داده می شود.

این مطلب نشأت گرفته از جهان بینی و دید وسیع و عمیق ادیان آسمانی به ویژه اسلام است که حیات را منحصر به زندگی در این جهان نمی دانند و انسان را در چهاردیواری جهان طبیعت محدود نمی کنند؛ بلکه ورای این عالم، برای او عالمی گسترده تر و جالب تر و زیباتر قائل اند.

مادّیون که اعتقادی به ماورای طبیعت ندارنـد و حیات را در محدودهٔ جهان طبیعت تفسـیر می کنند، این تعبیر از زیارت را ندارند و نمی توانند داشته باشند؛ ولی ادیان الهی و پیروان آن ها، یعنی معتقدان به جهان غیب و عالم ابدی، واژهٔ زیارت را برای گذشتگان نیز به کار می برند.

ازاین رو یکی از مسلّمات آنان، زیارت اهل قبور (اموات) و شهیدان است که آن را به صورت برنامه ای مذهبی و دینی انجام می دهند.

اهل ادیان و به ویژه مسلمانان، مردگان را فاقد فهم و درک و شعور نمی دانند. آن ها معتقدند مردگان هم حیات دارند؛ اما شکل حیات آن ها تغییر کرده است و درک و فهمی متناسب با شـرایط مخصوص خود دارنـد؛ بنابراین از دیـدار زنـدگان خوشـحال می شوند و درصورتی که از خاطر بازماندگان خود رفته و دوستان و بستگان، فراموششان کرده باشند، نگران و ناراحت و

چه بسا گله مند می شوند و ممکن است به جای دعا، نفرینشان کنند.

امام صادق(علیه السلام) از جدّ بزرگوار خود، امام علی(علیه السلام) روایت کرده اند: «مردگان خود را زیارت کنید؛ زیرا آنان از اینکه شما به زیارتشان بروید مسرور و شادمان می شوند.»(۱) این روایت و روایات متعدد دیگر، تصریح دارند

ص: ۵۷

۱- . وسائل الشیعه، ج۲، باب ۵۴، ح۵؛ الکافی؛ ج ۵، ص۵۶۹.

که مرده ها از آمدن زنده ها به کنار قبر خود آگاهی دارند و از این کار که نوعی بزرگداشت درگذشتگان است، خوش حال می شوند؛ حتی در آن لحظه ها، با زنده ها انس می گیرند و احساس وحشت و تنهایی نمی کنند.(۱)

زیارت مرقد علما و بزرگان

گفته شد که زیارت قبور مؤمنان معمولی دارای اجر و پاداش زیادی است، پس اگر به زیارت قبر یک انسان شایسته، صالح و پرهیزکار برویم یا در جوار مزار یکی از علمای والامقام، با قبر شریف آن بزرگوار انس بگیریم و از روح بلند و پاکش کمک بخواهیم، به یقین، اجر و پاداشی بزرگ تر و آثار خیری افزون تر خواهد داشت. چه بسیارند کسانی که در کنار مزار انسانی وارسته یا عالم و مجتهدی والامقام، به اذن خداوند به خواستهٔ خود رسیده اند؛ این جای تعجب ندارد؛ چون این بندگان صالح، عمر خود را در مسیر بندگی خدا سپری کرده اند و همواره هوای نفس را زیر پا گذاشته اند؛ پس دور از انتظار نیست که پروردگار قادر و مهربان به برکت آن ها، حاجت کسی را که در کنار قبرشان به خدا روی آورده است، برآورده کند.

البته باید زیارت علمای ربانی و تهذیب شده را در ایام حیاتشان نیز مغتنم شمرد و از فیض حضور و علم و معنویات آنان حداکثر استفاده را کرد.

زیارت مرقد شهیدان

در میان انسان های خداجو و دلدادگان حق، شهیدان، از همه پیش گام ترند؛ خداجویی و دلدادگی آنان

به اثبات رسیده و برای کسی تردیدپذیر نیست.

ازجمله پاداش های پرافتخاری که خدا به این عزیزان عطا فرموده است، قداست قبر آن هاست. زیارت مرقد نورانی شهیدان، از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ چراکه در آیات ۱۶۹و۱۷۰ سورهٔ مبارکهٔ آل عمران آمده است: «وَ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللهِ أَمْوَاتاً بَلْ أَحْیَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یُرْزَقُونَ فَرِحِینَ بِمَآ آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ...؛ هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند، مردگان هستند! بلکه آنان زنده اند و نزد پروردگارشان روزی داده می شوند آن ها به خاطر نعمت های فراوانی که خداوند از فضل خود به ایشان بخشیده است، خوش حال اند... .»

ازسوی دیگر، زیارت مرقد شهیدان، بزرگداشت شخصیت آن عزیزان و درحقیقت بزرگداشت صفات برجسته ای همچون جهاد و ایثار و

۱- . وسائل الشیعه، ج۲، باب۵۴، ح۲.

جوانمردی است.

امام صادق(علیه السلام) فرموده اند: «فاطمهٔ زهرا(سلام الله علیها)، هر روز شنبه، هنگام صبح، به سوی قبور شهدا در اُحد حرکت می کردند و نزد قبر حضرت حمزه(علیه السلام) توقف و برای او طلب رحمت و مغفرت می کردند.»(۱)

زیارت امامزاده های والامقام(علیهم السلام)

امامزاده ها، شاخ وبرگ درخت های بارور و پرثمر رسالت و ولایت هستند که بدون واسطه یا با چند واسطه، به امامان معصوم(علیهم السلام) متصل می شوند. بیشتر آن ها انسان های بزرگوار و خداجویی بوده اند که از معنویت خاندان پاک خود(علیهم السلام) بهره مند بوده اند و گاهی بهره های وافر برده اند؛ ازجمله حضرت فاطمه معصومه(سلام الله علیها) مدفون در قم، حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) مدفون در شهرری، حضرت احمدبن موسی الکاظم (شاه چراغ) و حضرت سیدامیرمحمد عابد(علیه السلام) مدفون در شیراز و...

به یقین زیارت این گوهرهای تابناک، راهی برای رسیدن به رضا و خشنودی اجداد پاک ایشان است.

زیارت معصومان(علیهم السلام)

بالاترین، ارزنده ترین و پرفضیلت ترین زیارت ها، زیارت معصومان آل محمد(علیهم السلام) است. زیارت پیامبر بزرگوار

اسلام(صلی الله علیه و آله و سلم) و دختر گرامی ایشان، حضرت فاطمه(سلام الله علیها) و ائمهٔ اطهار(علیهم السلام)، از بهترین وسایل الی الله (وسایل ارتباط با خداوند تعالی) و از پربرکت ترین زیارت ها است که آثار و فواید بی شمار دارد.

همان طورکه نمی توان هیچ شخصیتی را با امامان معصوم(علیهم السلام) مقایسه کرد، زیارت هیچ شخص دیگری هم با زیارت ایشان مقایسه کردنی نیست:

نسبت به مؤمنان، معصومان(علیهم السلام) عصارهٔ ایمان و رؤسای اهل ایمان به شمار می آیند و نسبت به عالمان دین، ائمهٔ اطهار(علیهم السلام) علمای آل محمد(علیهم السلام) و نیز معلّم عالمان پاک و مرکز تغذیهٔ علمی آن ها هستند.

همچنین، نسبت به شهدا، معصومان(علیهم السلام) افزون برآن که شهیدند، امام و مقتدا و الهام بخش شهیدان نیز هستند و حیات این بزرگواران در جهان ابدی، قوی تر و بالاتر از حیات شهیدان است؛ زیرا علاوه بر جنبهٔ شهادت، حجت بالغهٔ الهی و اولیای خاص خداوند هستند.

پس زیارت این بزرگواران، از همه بااهمیت تر است.

در اذن دخول حرم های مطهر معصومین(علیهم السلام) می خوانیم:

«وَ أَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَکَ وَ خُلَفَاءَکَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَحْيَاءٌ عِنْدَکَ يُرْزَقُونَ

ص: ۵۹

۱- . کافی، ج۴، ص۲۷۳.

يَرَوْنَ مَقَامِي وَ يَسْمَعُونَ كَلَامِي وَ يَرُدُّونَ سَلَامِي...؛

و من می دانم که رسول تو و خلفا و جانشینانت(علیهم السلام) زندگانی هستند که در نزد تو رزق و روزی دارند؛ آنان جایگاه مرا می بینند و سخن مرا می شنوند و جواب مرا می دهند... .»(۱)

رحلت ائمهٔ اطهار(علیهم السلام) از دنیای مادی، نمی تواند رابطهٔ شیعیان و دوستانشان را از این بزرگواران قطع کند؛ بلکه این رشتهٔ مقدس الهی همواره باقی و این پیوند مبارک، پیوسته محفوظ است.

بنابراین، زیارت قبر شریف امامان معصوم(علیهم السلام)، دیدار با آنان و

برقرارکردن ارتباط با این عزیزان است. زیارت، فقط راز دل گفتن نیست؛ بلکه گفت وشنود است؛ سلام کردن و پاسخ شنیدن و قرارگرفتن در سایهٔ توجه و لطف ولیّ خداست.

نقش زیارت و آثار و برکات آن

زیارت امامان(علیهم السلام)؛ مصداق بارز آیهٔ مودّت

کسانی که با مفاهیم عالیِ قرآن کریم آشنا هستند، می دانند که خداوند در این کتاب آسمانی، مسلمانان را به مودّت ذی القربی (دوستی نزدیکان پیغمبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم)) فرا خوانده است و بر آن تأکید کرده و این موضوع را مزد رسالت پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است.(۲)

مودّت و محبت به خاندان پیغمبر و اهل بیت رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) امری مستمر در هر عصر و زمان است که اختصاص به زمان حیات آن بزرگواران ندارد؛ بلکه در دوران ارتحال ایشان نیز جاری است.

به یقین، این که انسان از دور و نزدیک به زیارت قبر شریف معصومان(علیهم السلام) بشتابد و کنار مرقدشان عرض ادب و ادای احترام کند، از نشانه های مودّت و دلدادگی به آن عزیزان خداست.

البته جالب ترین و پرالهام ترین عرض ادب و ابراز مودّت، خواندن زیارت نامه هایی است که درکتاب های معتبر ادعیه، ثبت وضبط شده است؛ این کلام نورانی، بوی وحی می دهد و چون از آثار الهامات غیبی است، دور از اغراق و گزاف گویی است.

زیارت امامان(علیهم السلام)؛ وفاداری به پیمان امامت

از نقش های سازنده و پرارزش زیارت، وفاداری انسان به عهد و پیمان

ص: ۶۰

۱- . البلد الأمین و الدرع الحصین؛ ص۲۷۶.

۲- . شورا، ۲۳.

ولایت و امامت است.

پیشوای هشتم شیعه، حضرت ابوالحسن، علی بن موسی الرضا می فرمایند:

«هر امامی بر گردن دوستان و شیعیانش عهدی دارد و زیارت قبور امامان، نشانهٔ وفای کامل به عهد و نیکو اداکردن آن است. پس کسی که از روی رغبت و

شوق و برای تصدیق آنچه در آن رغبت دارد، آنان را زیارت کند، امامان او، در روز قیامت شفیعانش خواهند شد.»(۱)

ص: ۶۱

۱- . عیون أخبارالرضاعلیه السلام، ج ۲، ص ۲۵۴؛ الفقیه، ج۲، ص۵۷۷.

پس کسی که قبر مطهر یکی از معصومان(علیهم السلام) را زیارت کند، به عهد و پیمان دوستی با آن امام، به خوبی وفا کرده و مراتب صفا و صمیمیت خود را به آن بزرگوار ابراز داشته است و امامان بزرگوار(علیهم السلام) نیز در روز قیامت شفاعتش می کنند؛ از مشکلات و گردنه های سخت روز رستاخیز نجاتش خواهند داد و برای رهایی او از آتش دوزخ و عذاب الهی وساطت خواهندکرد. این همه سعادت و خیر و برکت، همه و همه، نتیجهٔ زیارت مرقد مطهر امامان معصوم(علیهم السلام) است.

زیارت؛ اقتدا به معصومین(علیهم السلام)

زیارت امامان معصوم(علیهم السلام) و رفتن به سوی مزار آن عزیزان، نوعی اقتدا و پیروی از ایشان است؛ زیرا بارها در حالات آنان نقل شده است که به این عمل عنایت داشته اند و خود نیز بر زیارت قبر معصومان(علیهم السلام) اهتمام داشته اند. دراین زمینه، به نمونه هایی اشاره می کنیم.

۱. در حالات امام حسین(علیه السلام) آمده است:

«امام حسین(علیه السلام)، عصر هر جمعه، قبر برادر خود، امام حسن(علیه السلام) را زیارت می کردند.»(۱)

۲. امام سجاد و امام باقر از مدینه به عراق آمده و قبر مطهر امیرالمؤمنین و امام حسین را زیارت کرده اند.

سیدعبدالکریم بن طاووس حسنی، از جابر جعفی نقل کرده است که امام باقر(علیه السلام) فرمودند: «پدرم علی بن الحسین بعد از شهادت پدرش حسین بن علی، در بادیه و بیابان مدینه خیمه ای از مو گرفته بود و چند سال در آنجا به سر می برد... و گاهی از همان اقامتگاه در بادیه، به عراق می رفت تا پدر و جدّ خود را زیارت کند.»

امام باقر(علیه السلام) می فرمایند: «وقتی آن حضرت (علی بن الحسین) برای زیارت امیرالمؤمنین(علیه السلام)

به عراق رفت، من هم با او بودم... هنگامی که از کوفه به نجف رسید و در مکان مخصوص، کنار قبر شریف جا گرفت، شروع به گریه کرد؛ طوری که محاسنش از اشک تر شد. آنگاه فرمود: 'السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ رَحْمَهُ اللهِ وَ بَرَکَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا أَمِینَ اللهِ فِی أَرْضِهِ وَ حُجَّتَهُ عَلَی عِبَادِهِ...' آنگاه گونهٔ خود را بر قبر نهاد و فرمود: 'اللَّهُمَ إِنَ قُلُوبَ الْمُخْبِتِینَ إِلَیْکَ وَالِهَهٌ وَ سُبُلَ الرَّاغِبِینَ إِلَیْکَ شَارِعَهٌ...'»(۲)

این همان زیارت امین الله و دعای بعد از آن است.

ص: ۶۲

۱- . وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص۳۱۷.

۲- . کامل الزیارات، ص۳۹و ۴۰.

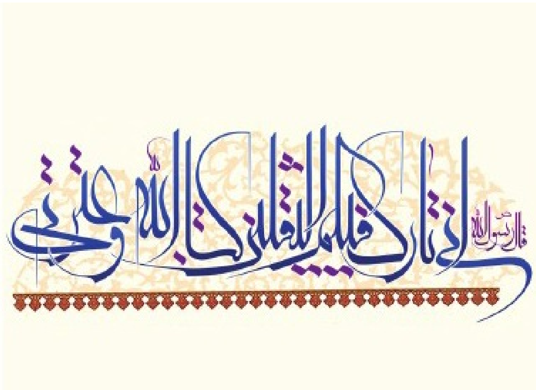
۳. ابن قولویهٔ قمی «رضوان الله علیه» از محمدبن مسعود نقل می کند: «امام صادق(علیه السلام) را دیدم که به قبر رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) رسیدند، آنگاه دست خود را روی قبر گذاشتند و فرمودند: « أَسْأَلُ اللهَ الَّذِی اجْتَبَاکَ وَ اخْتَارَکَ وَ هَدَاکَ وَ هَدَی بِکَ أَنْ یُصَلِّیَ عَلَیْکَ؛ از خداوندی که تو را برگزید و هدایت کرد و دیگران را به واسطهٔ تو هدایت کرد، می خواهم که بر تو درود فرستد.» سپس فرمودند: «إِنَّ اللهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً(۱) به تحقیق خداوند و فرشتگان او بر پیامبر درود می فرستند. ای کسانی که ایمان آورده اید، بر او (پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم)) درود بفرستید و سلام و تسلیم کامل خود را به او تقدیم کنید.»»(۲)

زیارت؛ عامل آشنایی بیشتر و عمیق تر با امامان(علیهم السلام)

از آثار و برکات برجستهٔ زیارت خاندان عصمت و طهارت(علیهم السلام) آشنایی بیشتر با این بزرگواران است. زائر باوجود شناختی مختصر از معصومان(علیهم السلام)، با انجام مراسم زیارت و ورود در آن روضه های مبارک، به شناخت تازه ای دست پیدا می کند. به ویژه اگر زیارت نامه های مخصوص و مأثور (یعنی زیارت نامه هایی که معصومان(علیهم السلام) قرائت می کرده اند) را قرائت

کند، به جایگاه اصلی و مقام و شأن والای ایشان پی خواهد برد و اگر آن عبارت های دلنشین و روح افزا را باتوجه و تدبّر بخواند، شناختی پیدا می

کند که هرگز دل از آنان بر نمی کَنَد و به هیاهوها و زرق وبرق ها و ادعاهای آمیخته به گزافه گویی و دروغ دیگران

ص: ۶۳

۱- . احزاب، ۵۶.

۲- . الکافی، ج ۴، ص۵۵۲؛ کامل الزیارات، ص۳۱.

توجه نخواهد کرد؛ زیرا علت اصلی دورافتادن گروهی از مردم از علی و آل علی(علیهم السلام)، همین نداشتن شناخت صحیح از آن عزیزان خداست.

هر بار که انسان موفق به زیارت این حجّت های الهی می شود، گامی فراتر به سوی معرفت مقام والای آنان می گذارد؛ حتی مدفن پاک امامان عزیزی که دارای بقعه و بارگاه و صحن و سرا نیستند، یادآور نکته هایی عمیق است و درعین همان سکون و سکوت بهت انگیزی که دشمنان متعصب به وجود آورده اند، یادآور صدها و هزارها حکایت است.

دیدن زائران مختلف داخلی و خارجی، با آداب و سنن و فرهنگ مخصوص و اظهار علاقه مندی ایشان به آن وجودهای پاک، هرکدام صحنه ای جدید است که عرفان و بینش تازه ای را به ارمغان می آورد.

در کنار این توسل و دلدادگی، دشواری هایی نیز وجود دارد که زائران در بین راه و حتّی در محل زیارت قبر امام معصوم(علیه السلام)، با آن مواجه می شوند و تحمل می کنند، اما درعین حال شادمان اند که مضجع یکی از عزیزان خدا را زیارت کرده اند. این مهم، نشان دهندهٔ مقام بسیار ارجمند معصومان(علیهم السلام) است و هر بیننده ای را متوجه می کند که خاندان پیامبر(علیهم السلام) در عمق جان مردم پاک دل جا دارند و ایشان برترین انسان ها و انتخاب شدهٔ پروردگار هستند.

زیارت امامان و آشنایی با مکتب اسلام

از برکات مهم زیارت و حضور در کنار مرقد معصومان و خاندان مطهر

ص: ۶۴

ایشان(علیهم السلام)، این است که طی این سفرهای زیارتی و قرائت زیارتنامه ها، انسان به آشنایی بیشتری با مکتب مقدَس اسلام دست می یابد.

منابع پربار و غنابخش معارف الهی در چهار کلمه خلاصه می شود:

۱. قرآن کریم که اصیل ترین منبع معارف آسمانی است؛

۲. دعاها که به شکل جدّی، نقش مؤثری در این مسیر ایفا می کنند؛

۳. حدیث که شامل نهج البلاغه نیز می شود؛

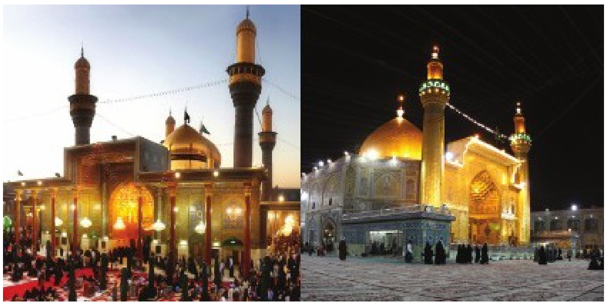
۴. زیارتنامه ها که به راستی منبعی پرتوان، کاربردی، نافذ و مؤثر است.

زیارت ها (متن زیارتنامه ها) انسان را با شأن والای پیامبران(علیهم السلام) آشنا می کند، امامان معصوم و خاندان جلیل رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) را معرفی می کند، صف حق را از صف باطل، ممتاز و جدا می کند، درس دوستی با دوستان خدا و مخالفت با طاغوت ها و ستمگران را می آموزد و... .

ثواب زیارت هر یک از امامان معصوم(علیهم السلام)

ابن قولویه با سلسله سند نقل کرده است که زید شحّام خدمت امام صادق(علیه السلام) عرض کرد: «برای کسی که یکی از شما (امامان) را زیارت کند چه چیزی (چه مقام و ثوابی) خواهد بود؟» امام صادق(علیه السلام) فرمودند: «همانند کسی است که رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) را زیارت کرده باشد.»(۱)

وجود امامان معصوم(علیهم السلام) برگرفته

ص: ۶۵

۱- . کامل الزیارات، ص۱۶۳.

از وجود پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم) است و به اقتضای مقام ولایت و رتبهٔ والای وصایت و جانشینی آن حضرت، مظهر وجود رسول اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند؛ بنابراین هرکه توفیق زیارت یکی از معصومان(علیهم السلام) را پیدا کند، درحقیقت به توفیق زیارت رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم)

دست یافته است و از پاداش زیارت این بزرگوار بهره مند خواهد شد.

اگرچه زیارت هر یک از ائمه اطهار(علیهم السلام) از بهترین اعمال به شمار می رود و دارای اجر و پاداش فراوان و منشأ خیر و برکت های بی شمار است؛ اما، هرکدام دارای تأثیرات خاص در جان انسان است و در نهاد آدمی ارتعاشات مخصوص و ویژه ای ایجاد می کند. روایت هایی داریم که در آن ها برای زیارت هریک از معصومان(علیهم السلام) پاداشی ویژه گفته شده است. دراین بین برای بعضی مانند امام حسین(علیه السلام) و امام رضا(علیه السلام) روایات بیشتری وجود دارد. در این نوشتار، به تناسبت موضوع، به روایتی در پاداش زیارت امام رضا(علیه السلام) می پردازیم.

یحیی بن سلیمان مازنی نقل می کند که حضرت موسی بن جعفر فرمودند: «کسی که قبر فرزندم علی (حضرت رضا (علیه السلام)) را زیارت کند و یک شب نزد مرقد او بماند، مانند کسی است که خدا را در عرش زیارت کرده باشد.»

یحیی بن سلیمان گفت: «مانند کسی است که خدا را در عرش او زیارت کرده باشد؟!» امام کاظم(علیه السلام) فرمودند: «آری؛ روز قیامت، چهار نفر از اولین و چهار نفر از آخرین بر عرش خدای رحمان خواهند بود. چهار نفری که از اولین اند، نوح، ابراهیم، موسی و عیسی(علیهم السلام) هستند و چهار نفری که از آخرین اند، محمد، علی، حسن و حسین(علیهم السلام) هستند. آنگاه مجلس توسعه داده می شود و کسانی که قبر ائمه(علیهم السلام) را زیارت کرده اند، با ما روی عرش می نشینند. توجه داشته باش که بلندمرتبه ترین آنان در درجه و نزدیک ترین آنان به بخشش و عطا، زائران قبر فرزندم علی(علیه السلام) هستند.»(۱)

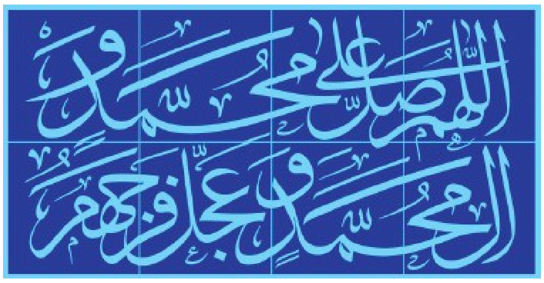
این حدیث شریف را مشایخ سه گانهٔ اهل سنت و در شیعه، رؤسای شیعه: شیخ کلینی(رحمه الله علیه) در کافی

و شیخ طوسی(رحمه الله علیه) در تهذیب و شیخ صدوق(رحمه الله علیه) در امالی و نیز در عیون اخبارالرضا(علیه السلام) نقل کرده اند.

البته برکات زیارت حضرت علی بن موسی الرضا، منحصر به عالم آخرت و اجر و ثواب بی شمار آن نیست؛ بلکه زیارت ایشان و شفاعت خواهی از آن بزرگوار، برای اصلاح امور زندگی انسان نیز بسیار مؤثر است.

۱- . الکافی، ج ۴، ص۵۸۵؛ کامل الزیارات، ص۹۲۸.

این مطلب، علاوه بر آنچه در روایات آمده، در تجربهٔ افراد بی شماری نیز ثابت شده است که شرح آن در کتاب های مربوط به کرامات امام رضا(علیه السلام) موجود است.

ص: ۶۷

آداب زیارت

برای دستیابی به آثار و برکات زیارت و بیشترین بهره برداری از فضای روحانی و معنوی آن، ضـمن توجه به معانی و مفاهیم زیارتنامه ها، باید تلاش کنیم که مؤدب به آداب اسلامی شویم.

زیـارت معصومـان(علیهم السـلام)، حضور در محضـر این حجت های الهی و برقرارکردن رابطه با آن هاست. از بُعـد دیگر، زیارت امامان(علیه السـلام) عبادتی الهی است و بنـدگی خـدا محسوب می شود. انسان زائر، با خداونـد یگانه رابطه برقرار می کند؛ ازاین رو باید زیارت با آداب مخصوص انجام شود. این آداب در کمال و تعالیِ زیارت انسان اثری بسزا دارد و درغیراین صورت، ارزش آن ناقص و ناچیز است.

قبل از پرداختن به این آداب زیارت، تذکر این نکته ضـروری است که در منابع اسـلامی، معرفت و شـناخت نسبت به شخص مزور یعنی امامی که زیـارت کننـده به زیـارتش آمـده است، به عنوان مهم ترین شـرط و ادب زیـارت مطرح شـده است؛ به طوری که اگر وجود نداشـته باشـد، رعایت دیگر آداب هم نتیجه مطلوبی نخواهد داشت. مقصود از این معرفت و شـناخت، آن است که انسان، صاحب مرقد شـریفی را که زیارت می کنـد، امام مفترض الطاعه و شاهـد و ناظر اعمال خود بدانـد؛ یعنی معتقد باشد که اطاعت از این بزرگوار واجب است و پیوسته خود را در محضر ایشان بداند. تحقیق و مطالعه درباره سرگذشت و حوادث دوران زندگی امامان معصوم علیهم السلام در به دست آوردن این معرفت بی تأثیر نیست. در همین کتاب، شـرح نسـبتا کاملی از زنـدگی امام رضا علیه السـلام آمـده است که امیدواریم زائران گرامی را در تأمین این مهم یاری کند.

بعضـی از عالمان و فقیهان عالی قـدر در کتاب های فقهی خود، بعد از موضوع حج و بیان اعمال حج و عمره، قسـمتی با عنوان زیارت، در نظر گرفته و دربارهٔ آداب زیارت سخن گفته اند. همچنین علمای اخلاق، این مطلب را در کتاب های اخلاقی خود یادآوری کرده اند.

عالمانی هم که تألیفاتی در زمینـهٔ دعا و زیارت دارنـد، در کتاب های خود به این موضوع پرداخته انـد؛ مانند عالم عالی قدر، حاج شـیخ عباس قمی(رحمه الله علیه)در کتاب

شریف 'مفاتیح الجنان'.

در همین راسـتا، مرحوم شـهید اول، شـیخ شمس الدین محمدبن مکی عاملی(رحمه الله علیه) که از فقیهان مشهور امامیه است، درکتاب شریف 'دروس'، ضمن درس ۱۲۸، این مطلب را مطرح کرده و به چهارده نکته، با عنوان آداب زیارت اشاره کرده اند که در این قسمت هرکدام را به اختصار توضیح می دهیم:

۱- غسل کردن قبل از ورود به روضهٔ منوره و استفاده از لباس های پاک و تمیز

ورود به حرم مطهر و مزار شـریف امام معصوم(علیه السـلام) ایجاب می کند که انسان ابتدا غسل کند تا بدنش پاک و پاکیزه باشد و در مرحلهٔ بعـد، لبـاس پـاک و تمیز بپوشـد تا هنگام ورود به حرم مطهر و روضـهٔ منوره، همـهٔ وجودش سـرشار از پاکی و نظافت باشـد: بـدن پاک، لباس نظیف و طهارت معنوی که به برکت غسل برای او ایجاد شده است.

این مطلب نیـاز به توضـیح نـدارد؛ چراکه واضـح است زیـارت آن بزرگواران را نبایـد کمتر از حضور در یـک مهمانیِ مهم یا رفتن به ملاقات شخصیتی قدرتمند به حساب آورد.

به طورطبیعی رعایت این حالت، در کیفیت زیارت اثر مثبت و مطلوب دارد و حتی امید انسان را به قبولی زیارت افزایش می دهد.

۲- درنگ بر در روضهٔ منوره و قرائت اذن دخول

شایسته نیست انسان بدون آمادگی روحی به حرم مطهر معصومان(علیهم السلام) وارد شود؛ بلکه باید پیش از ورود، مقداری بایستد و در خود، استعداد و آمادگی ایجاد کند؛ سپس با خضوع همهٔ اعضا و جوارح و خشوع کامل قلب، وارد روضهٔ مبارکه شود. برای شکل گیری چنین حالتی می توان از دعا و نیایش و خواندن اذن دخول

استفاده کرد؛ به نحوی که بزرگان گفته و دستور

ص: ۶۸

داده انـد. اگر این اذن دخول هـا بـاتوجه عمیق در معنـای آن هـا خوانـده شود، حـال انسـان دگرگون می شود و رقّت قلب، نرمی دل و خشوع مطلوب و لازم در جان او پدیـد خواهد آمد. دراین صورت، می تواند وارد شود؛ اما اگر چنین حالتی را در خود احساس نکرد، بهتر است صبر کنـد و منتظر زمانی باشـد که در خود، حالت خشوع و رقت را احساس کند و با آن حال وارد شود؛ زیرا هدف مهم تر حضور قلب آدمی برای گرفتن رحمتی است که از ناحیهٔ پروردگار نازل می شود.

همچنین توصیه شده است که هنگام ورود، پای راست را جلو بگذارد و در وقت بازگشت از حرم مطهر، ابتدا پای چپ را بردارد.

۳- ایستادن در کنار ضریح مقدس

یکی از آداب زیـارت، ایسـتادن در کنار ضـریح مبارک است. البته تکان دادن ضـریح و چسبیـدن یا آویزان شـدن به آن لزومی نـدارد و معتبر نیسـت؛ بلکـه نکتـهٔ مهـم، همـان نزدیـک شـدن اسـت. ازطرفی، ممکـن اسـت ایـن تصـوّر به وجـود آیـد که لازمـهٔ نشـان دادن ادب به امامـان معصوم(علیهم السـلام) جای گرفتن در نقطهٔ دوردستی از ضریح منور آن بزرگواران است.(۱) این اندیشه، درست نیست؛ زیرا در روایات اهل بیت(علیهم السلام) بر تکیه کردن به آن موضع مقدس، تصریح شده است.(۲)

بقعه ای که به زیارت آن می رویم، قبر و ضریح محبوب ترین محبوب های

ص: ۶۹

۱- . استادی گران قـدر شـنیده بود که شخصـی در مقـام تعریف و سـتایش دیگری می گفت: «او هنگـام زیـارت حضـرت رضا(علیه السـلام) (ظاهراً) اصـلاً وارد حرم نمی شـد؛ بلکه در رواق می ایسـتاد، سـلام می داد، زیارت می کرد و می رفت و به خود اجازه نمی داد که وارد حرم شود!»

۲- . وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص۲۶۷، باب المزار به این موضوع پرداخته است.

انسان و خوابگاه عزیزترین عزیزان و بندگان صالح پروردگار است؛ اگر آن بزرگواری که در این مرقد مطهر آرمیده با چشم سر دیدنی بود، زائر در دیدار با او چه برخوردی داشت؟ آیا او را در آغوش نمی فشرد و سرتاپا و قدم هایش را غرق در بوسه نمی کرد؟ حالا

زائر در بقعه ای قرار گرفته که دربرگیرندهٔ آن نور الهی است و حرم مطهر و ضریح مقدسش بوی معطر همان محبوب را می دهد.

با تمام این توصیف ها، باید دقت کنیم که در انجام این آداب، سبب آزار و اذیت دیگران نشویم؛ چراکه ایجاد هرگونه اذیت جسمی و روحی برای دیگران، حق الناس به شمار می رود و دراین صورت برای به جاآوردن عملی مستحب، مرتکب حرام خواهیم شد.

حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) و مانند آن، در بیشتر روزهای سال، پذیرای جمعیت فراوان اند و قرارگرفتن در کنار این ضریح های مطهر معمولاً به سختی و با اذیت دیگران امکان پذیر می شود؛ بنابراین در این مکان های مقدّس باید به شدت مراقب رعایت حال دیگران باشیم تا با رفتار و گفتار خود، مزاحمتی ایجاد نکنیم. با این نیت، چه خود را به ضریح برسانیم و چه نرسانیم، به پاداش آن دست می یابیم.

۴- ایستادن مقابل روی مبارک امام معصوم(علیه السلام) و حرکت به طرف بالای سر مبارک

همان طورکه انسان هنگام ملاقات شخصیتی برجسته، روبه روی او می ایستد یا می نشیند، در زیارت امام معصوم(علیه السلام) نیز شایسته است زیارت کننده به این ادب عرفی و اخلاقی توجه کند؛ هرچند که چون در مضجع شریف،

صورت مبارک معصوم(علیه السلام) رو به قبله است، انسان دراین حال، پشت به قبله قرار می گیرد.

پس از آن توصیه شده است که درصورت امکان، گونۀ راست خود را بر قبر مطهر یا ضریح منوّر بگذارد و با خدا نیایش کند؛ آ نگاه گونۀ چپ خود را بگذارد و باز دعا کند.

این زیارت، با دیدار دوستان و ملاقات با شخصیت های مهم متفاوت است؛ بنابراین سفارش شده است که زیارت کننده با کمال تضرع و

زاری دعا کند و در این عمل، نهایت علاقه مندی و شدت تواضع خود را به مقام رفیع امام نشان دهد. زائر با این کار، بهترین زمینه را برای تقرّب به خدا و اجابت دعای خود فراهم می آورد؛ بنابراین دراین حال، به دعا و نیایش ملتمسانه و درخواست شفاعت از این بزرگواران توصیه شده است.

بعد از انجام این کارها شایسته است بالای سر مبارک امام(علیه السلام) بیاید و رو به قبله، به دعا و نیایش با خداوند بپردازد؛ این نیز نتیجۀ همان زیارت و روی آوردن به امام معصوم(علیه السلام)است.

۵- زیارت کردن، مطابق با سیرۀ اهل بیت(علیهم السلام) و علمای بزرگوار شیعه

دعاها به دو دسته تقسیم می شوند: دعاهای مأثور و دعاهای مُنْشا.

دعا و زیارت مأثور: دعایی است که از خاندان عصمت و طهارت(علیهم السلام) به ما رسیده است.

دعای مُنشا: دعایی است که خودِ انسان انشا می کند و خواسته هایش را با زبان خود و کلماتی که به ذهنش می رسد، از خداوند می خواهد.

زیارت های مأثور یعنی زیارت نامه هایی که متن آن ها از معصومان(علیهم السلام) است، از عباراتی دلنشین، روح افزا، پربار، سازنده و تربیت کننده تشکیل شده اند.

این زیارت نامه ها، حرف دل میلیون ها انسان علاقه مند و دلداده است و زائر

با خواندن عبارت های آن، رازهای درونی خود را به امام معصوم(علیه السلام)می گوید. حیف است که انسان در آن مکان های مقدّس و نورانی از خواندن این زیارت نامه ها محروم بماند.

برای امام علی، امام حسین و امام رضا(علیهم السلام) زیارت های مخصوص متعددی وجود دارد که برخی مختصر و بعضی طولانی اند. همچنین زیارت هایی داریم که آن ها را می توان برای هر یک از امامان معصوم(علیهم السلام) قرائت کرد؛ مانند: زیارت ‹امین الله›

و زیارت ‹جامعۀ کبیره› که به طور ویژه بر قرائت این دو زیارت توصیه شده است.

ص: ۷۱

در هرحـال، اگر انسـان فرصت یـا حـال قرائت این زیارت ها را نداشـته باشـد، می توانـد به حضور در آن مکان های مقـدّس و سـلام کردن به صاحب قبر شریف اکتفا کند.

مثلاًـ در زیـارت امـام هشـتم(علیه السـلام) می توانیم به این جملـهٔ شـریف اکتفـا کنیم: «صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ وَ عَلَی رُوحِکَ وَ بَدَنِکَ صَبَرْتَ وَ أَنْتَ الصَّادِقُ الْمُصَدَّقُ قَتَلَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَکَ بِالْأَیْدِی وَ الْأَلْسُنِ؛ ای ابالحسن، صـلوات خداونـد بر تو باد؛ صـلوات و رحمت خداونـد بر جـان و جسـمت. راست گفـتی و تـو راست گـو و تصـدیق شـده هسـتی و خـدا بکشـد آنـان را که بـا دست و زبـان، تـو را کشتند.»(۱)

همچنین ابن قولویه از علمای بزرگ شـیعه، از بعضـی از ائمه اطهار(علیهم السـلام) روایت کرده است که نزد قبر امام رضا(علیه السلام) صلوات خاصّهٔ امام رضا(علیه السـلام)قرائت شود.(۲) هرجـا که هستیم، چه در کنـار قبر مطهر این بزرگوار و چه در نقـاط دوردست، می توانیم مولاـی عزیز خود را بـا آن صـلوات مخصوص زیـارت کنیم و اگر فرصت زیارت های مفصل و طولانی نـداریم به همین مختصـر اکتفا کنیم. صـلوات خاصّهٔ امام رضا(علیه السلام) در مفاتیح الجنان و کتاب های ادعیهٔ حرم مطهر رضوی موجود است.

۶- به جاآوردن دو رکعت نماز زیارت بعد از پایان یافتن زیارت

بعـد از پایان زیارت ولیّ خـدا، نماز زیارت خوانـده می شود تا همه بداننـد که هـدف نهایی، خداونـد بزرگ است و زیارت ائمه اطهار(علیهم السلام) دریچه و وسیله ای به سوی اوست؛ باید از مسیر آن عزیزان به خدا متصل شد، رو به درگاه الهی آورد، در پیشگاه

مقدّس او به بندگی ایستاد و برای او پیشانی را به خاک سایید.

چه حُسن ختـام زیبایی؛ آری، اول خـداست و آخر نیز خـداست؛ پس زیارتی که با نام و اجازهٔ خداونـد (با بِسْمِ اللهِ و بِإذْنِ الله) آغاز می شود، بایـد با نماز و رکوع و سـجود دربرابر ذات اقـدس خداوندی پایان پذیرد تا رسواکنندهٔ کسانی باشد که به سـبب جهل و دشـمنی، زیارت مرقد ائمه اطهار(علیهم السـلام) را شـرک به خدا می دانند. این گونه کلمات، شـعارهای دشـمنان آل محمد است تا از این مسیر، منافع مادی خود را تأمین کننـد و کوردلان کم درک نیز سـخن نسـنجیدهٔ آنان را تکرار می کننـد؛ اما پاسخ گروهی از آن ها که هنوز بهره ای از درک و وجدان دارند، همین مطلب است که: منشأ دعا، زیارت، توسل و...، فقط وفقط توحید و یگانه پرستی و خداجویی است.

ص: ۷۲

۱- . کامل الزیارات، ص۳۱۳.

۲- . کامل الزیارات، ص۳۰۹.

اگر انسان، زائر قبر پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) باشد، بهتر است آن دو رکعت نماز را در روضهٔ پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) بخواند و اگر زائر یکی از امامان معصوم(علیهم السلام) باشد، نزد سر مبارک به جا آورد؛ ولی خواندن این نماز در مسجد آن مکان مطهر نیز کافی است.

۷- اهتمام بر دعا بعد از به جاآوردن نماز زیارت

از بهترین اعمال در حرم های مطهر معصومان(علیهم السلام)، به ویژه بعد از زیارت و نماز زیارت، دعاکردن است؛ زیرا حرم مطهر و کنار قبر شریف امام معصوم(علیه السلام)، آن هم بعد از انجام زیارت و به جاآوردن نماز آن، زمینه ای مناسب برای اجابت دعاست؛ پس باید قدر این فرصت را دانست و مشغول دعا و نیایش به درگاه الهی شد.

در

قرائت ادعیه، اولویّت با دعاهای امامان معصوم(علیهم السلام) است که جامع و شامل ابعاد گوناگون هستند؛ چراکه آن بزرگواران، بهتر از همه می دانند چگونه و چه چیزی از خدا بخواهند. علاوه براین، حرم، حرم اهل بیت(علیهم السلام) است و چه خوب که دعا نیز دعای اهل بیت(علیهم السلام) باشد.

اما اگر شرایطی پیش آمد که امکان قرائت آن دعاهای شریف فراهم نشد، می توانیم هرچه از حاجت های دنیا و آخرت به ذهنمان آمد، به زبان بیاوریم و از خداوند درخواست اجابت کنیم (دعای مُنشا).

درضمن نباید دعا و درخواست ها را در محدودهٔ خواسته های خود قرار دهیم؛ بلکه باید همهٔ برادران و خواهران مسلمان و نیز مشکلات امت اسلامی را در نظر آوریم و اصلاح امور اهل ایمان را از خداوند متعال درخواست کنیم؛ زیرا سهیم کردن دیگران در دعا، نشانهٔ قلب سلیم و پاک است و موجب اجابت سریع تر دعای انسان حتی دربارهٔ خودش می شود.

۸- تلاوت قرآن نزد ضریح مطهر امام معصوم(علیه السلام) و هدیهٔ آن به امامی که زیارت می شود

چه زیباست که کنار قبر مطهر حجت خدا، آیاتی از قرآن کریم تلاوت شود تا به هر دو یادگارِ به جامانده از پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله و سلم) تمسک کرده باشیم و کتاب خدا و اهل بیت پیامبر(علیهم السلام) را با هم، وسیلهٔ قرب به خداوند قرار دهیم.

با این کار، بین قرآن و مفسران حقیقی آن، یعنی خاندان پیامبر(علیهم السلام) پیوند می دهیم و در عمل، وصیت رسول اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم) را زنده نگه می داریم که در حدیث شریف ثقلین بر رعایت حق دو گوهر گران بها، یعنی قرآن و عترت خود تأکید کرده اند.

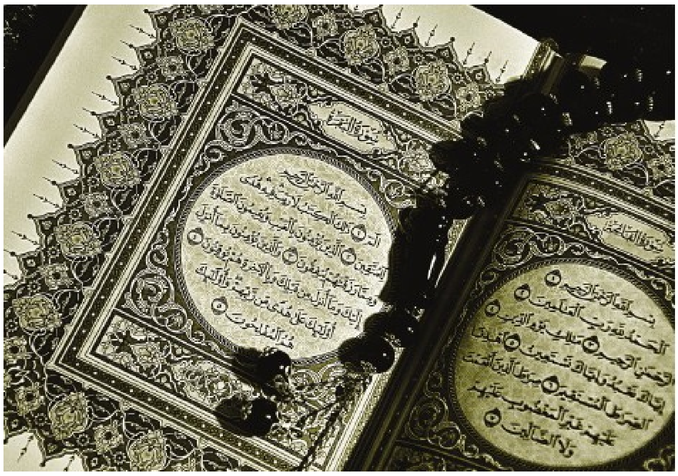
بـا این عمـل، گویـا زائر از اهـل بیت(علیهم السـلام) به سـوی قرآن و از قرآن به سوی اهـل بیت(علیهم السـلام) می رود؛ از یـک سو بـا رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم)بیعت می کند و از سوی دیگر، از هدایت های این دو نور بهره می گیرد.

بنابراین، قرائت قرآن در کنار مرقد نورانی امامان معصوم(علیهم السـلام) ندای لبیک به دعوت و خواسـتهٔ پیامبر بزرگوار اسلام(صلی الله علیه و آله و سـلم) است؛ اثبات جـدایی ناپـذیربودن این دو از یکدیگر و انکار کسانی است که میان این دو یادگار رسول خدا(صـلی الله علیه و آله و سلم) جدایی انداخته و یکی را در نظر گرفته و دیگری را رها کرده اند. البته کسی که از این عمل بهره مند می شود، خودِ زیارت کننده است؛ هرچند در این کار، تعظیم و بزرگداشت امامی که زیارت شده است نیز وجود دارد.

۹- توجه به حضور قلب و توبه از گناهان

امیدوارکننده ترین حالت ها برای اهل زیارت و مناجات، حالت حضور قلب است که زائر پیوسته متوجه خداوند تعالی باشد. آنچه کار انسان و عبادت و زیارت او را ارزشـمند می کند، خالص کردن دل برای خدا و زیارت و نیایشـی همراه با توجه قلبی است؛ ازاین رو باید کوشش کنیم که در همهٔ حالت ها، حضور قلب داشته باشیم.

همچنین باید زائر از کارهای ناشایست خود پشـیمان باشد؛ احساس شـرمندگی کند و برای رهاکردن گناهان، تصـمیم جدی داشته باشیم. تأثیر عمیق توبه و پشیمانی از گناهان، در دعا و زیارت انکارکردنی نیست. سلامی که از

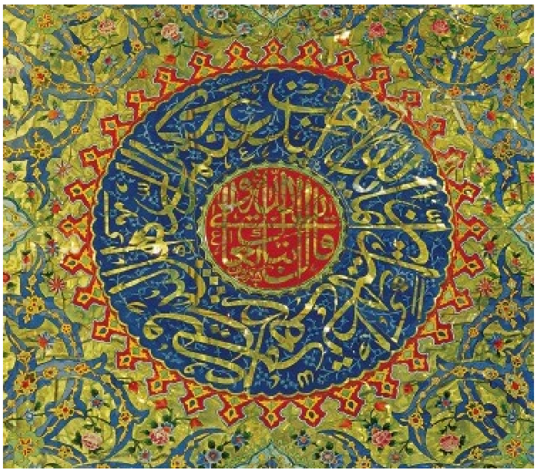
قلبی پاک و شستشوشده از گناه برخاسته و تقدیم امام معصوم(علیه السلام) شود، بسیار باارزش است؛ چنین سلام و زیارتی مقبول،مبارک، درخور جوابی شایسته و بسیار نزدیک به عنایت الهی است.

۱۰- رعایت ادب و احترام دربرابر خادمان حرم مطهر امام معصوم(علیه السلام)

خادمان و کارکنان این حرم های مطهر مفتخرند که خدمتگزار حرم و صحن و سرای امامان معصوم(علیهم السلام) هستند؛ آنان پیوسته با این مکان های مقدّس در ارتباط اند، همواره در آن فضاهای معطر از شمیم اهل بیت(علیهم السلام) در رفت وآمد هستند و شرایط مناسب زیارت را برای زائران آماده می کنند؛ پس جا دارد کسی که به عنوان زائر و به قصد زیارت این روضۀ نورانی و آستان ملائک پاسبان آمده، علاوه بر رعایت کمال ادب در زیارت آن مرقد شریف، در رعایت احترام و ادب دربرابر خادمان آن حرم ملکوتی کوتاهی نکند؛ زیرا یکی از انواع اکرام و تعظیم امام معصوم(علیه السلام) و قبر مطهر آن بزرگوار، احترام و بزرگداشت خادمان و دربانان ایشان است.

۱۱- تکرار زیارت در زمان اقامت در شهر زیارتی و وداع، هنگام برگشتن به شهر خود

کسی که بنا دارد مثلاً سه روز یا یک هفته در مشهد مقدّس بماند، نباید به یک یا دو بار زیارت اکتفا کند؛ بلکه بهتر است در هر روز و شب، هرچندبار که امکان دارد، عمل مبارک خود را تکرار کند و هر بار که

مشرّف می شود تصمیم داشته باشد تا بار دیگر هم بیاید و مرقد مطهر آن امام همام را زیارت کند.

همچنین هنگامی که تصـمیم گرفت به وطن خود برگردد، شایسته است زیارت وداع یعنی آخرین زیارت خود در این سفر را انجام دهد؛ با قبر مطهر حجت الهی خداحافظی کند، با محبوب خود، راز دل بگوید و با دعاهای واردشده این مراسم

را به پایان برساند. به ویژه توصیه شده است در زیارت وداع متوجه این نکته باشد که شاید این آخرین زیارتم باشد و دیگر توفیق این سعادت را نیابم؛ بنابراین با چشم گریان و دل سوزان، از خداونـد توفیق برگشت و زیارت آن مرقد شـریف را درخواست کند و بگوید: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِیَارَتِی؛ خداوندا، این زیارت را آخرین زیارت من قرار نده.»(۱)

۱۲- تلاش برای بهتربودن بعد از زیارت نسبت به قبل از زیارت

زائر باید بعد از زیارت، بهتر از زمان قبل از زیارت باشد. این نکتهٔ بسیار مهم، از بهترین و شاخص ترین آداب و وظایف زائر قلمداد می شود و نشانهٔ قبولی زیارت نیز هست.

زیارت کننده باید بکوشد که بعد از زیارت، نسبت به قبل از زیارت تفاوت داشـته و در رفتار و گفتار بهتر شده باشد؛ یعنی زیارت قبر شـریف ولیّ خـدا او را متحول کند. اگر این نکته در هر مرتبه از زیارت مراعات شود، زائر با یک سـفرِ کوتاه زیارتی می تواند به کلی خود را از انواع گناه ها و شرک ها رهایی بخشد؛ به این ترتیب، زیارت او یک زیارت واقعی، خداپسندانه، مطلوب و پربار خواهد بود.

زیـارتِ سازنـده همیـن اسـت کـه انسـان، پس از آن احسـاس کنـد غرور، کینـه تـوزی، حرص، حسـد، کـبر، عُجب، خودخـواهی، خـودبینی و خودپسندی و... در او به کلی از بین رفته است. حقیقت دِعوتِ بزرگانِ دین به زیارت نیز همین مطلب است.

۱۳- شتاب برای خارج شدن از حرم مطهر و شهر زیارتی بعد از زیارت

کسی که زیارت را آن طور که می خواسته انجام داده و قصد بازگشت دارد، باید به سرعت بار سفر بر بندد و خارج

شود تا عظمت حرمت امام(علیه السلام) را به طورکامل رعایت کرده باشد و شوق و رغبت او برای بازگشت شدت پیدا کند؛ چه بسا اکنون که زیارت را به پایان برده، مانـدن در آن مکان مقـدّس نوعی بی حرمتی به حساب آیـد؛ مثلاً انسان در مشـهد باشـد ولی دیگر تصـمیم به زیارت نداشته باشد!

در روایت آمده است که زائر هنگام خروج، به صورت قهقرا (درحالی که

ص: ۷۶

۱- کامل الزیارات، ص۴۶. [۱]

رو به سوی مرقد مطهر دارد) بیرون بیاید.

امـام صـادق(علیه السـلام) دربارهٔ نحوهٔ خروج از حرم مطهر امامان معصوم(علیهم السـلام) می فرماینـد: «فَإِذَا خَرَجْتَ فَلَا تُوَلِّ وَجْهَکَ عَلَی الْقَبْرِ حَتَّی تَخْرُجَ؛ پس هنگام خروج، پشت خود را به قبر نکن تا زمانی که خارج شوی.»(۱)

البته احترام به زائر امـام، احترام به امام معصوم(علیه السـلام) است؛ پس درهرحال بایـد از انجام کارهایی که باعث آزار و اذیت آنان می شود، پرهیز کنیـم؛ بنـابراین، انجـام دادن ایـن ادب نیز در شـرایط عـادی امکـان پـذیر است و در ازدحـام جمعیت و درصـورت ایجـاد مزاحمت برای دیگران، شایسته نیست.

۱۴- انفاق به مستمندان، به ویژه احسان به ساداتِ از نسل پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم)

صـدقه و کمـک مالی به بینوایان، عملی نیکو است که وقتی در مکانی بسـیار مقـدّس ماننـد مرقـد امامان معصوم(علیهم السـلام) انجام شود، به اعتبـار عظمت مکـان، اجر و ثواب آن افزایش پیـدا می کنـد. ازطرفی، این کار به نوعی پیروی و تبعیت از آن امامان والامقام است. درحقیقت، توجه به این ادب، زیارت را به اطاعت از آن بزرگواران نزدیک می کند؛ پس طبیعی است که این صدقه و انفاق، پاداشی ممتاز داشته باشد.

امـا انفـاق به سادات و ذریّهٔ رسول خـدا(صـلی الله علیه و آله و سـلم) و اهل بیت(علیهم السـلام)، انفاق و احسان به کسانی است که وابسـته به صاحبان آن مرقدهای مطهرند و از

ص: ۷۷

۱- . کامل الزیارات، ص۲۵۶، وداع قبر حسین بن علی.

بستگان و فرزندان آن بزرگواران قلمداد می شوند. این انفاق، امتیاز زیادی دارد و از پاداش بیشتری برخوردار خواهد بود.

به تعبیر دیگر، علاوه بر زیارت که نوعی بزرگداشت مقام امام است و موجب شادی آن امام معصوم(علیه السلام) می شود، احسان و نیکی به نیازمندانی که از وابستگان این عزیزان خدا محسوب می شوند نیز، نوعی دیگر از بزرگداشت آن ها است و به یقین موجب شادی بیشتر ایشان خواهد شد.

تا اینجا چهارده نکته در زمینهٔ آداب زیارت از فقیه نامدار شیعه مرحوم شهید اول'رضوان الله علیه' گفته شد که هر کدام دربردارندهٔ چند ادب از آداب زائر است و اگر دقت کنیم، حدود ۲۵ نکته خواهند شد.

بااین حال، هنوز آداب دیگری است که در کلمات این بزرگوار نیامده است و مرحوم مامقانی'رضوان الله علیه' و دیگران در کتاب های خود آورده اند. در این فرصت بعضی از این آداب را یادآوری می کنیم.

دیگر آداب مهم برای زائر

۱- شناخت آن مکان مقدّس و حرم مطهر: زائر باید بداند این بقعهٔ نورانی از بیوت الله (خانه های خداوند) است که در آیات ۳۶ و۳۷ سورهٔ مبارکهٔ نور به آن اشاره شده است و به یقین، این شرافت مکان، برگرفته از عظمت وجود مبارکی است که حرم مطهر منسوب به ایشان است؛

۲- ترک حرف های عَبَث و بی فایده: این مکان مقدس، خانهٔ خداوند'عزّوجل' و خانهٔ پیامبر و خاندان پیامبر(علیهم السلام) است. زائر در این حرم های مطهر در محضر امامان معصوم(علیهم السلام) قرار دارد؛ بنابراین باید نهایت احترام را رعایت کند؛ پرداختن به سخنان بیهوده نیز نوعی

بی احترامی است که باید ترک شود.

۳- درآوردن کفش از پا، در محدودهٔ حرم بلکه نزدیکی های آن: این نکته از قرآن کریم به دست می آید؛ آنجا که در داستان رفتن حضرت موسی(علیه السلام) به کوه طور، خطاب به ایشان می فرماید: «...فَاخْلَعْ نَعْلَیْکَ إِنَّکَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًی؛ ...کفش های خود را بیرون آور که تو در سرزمین مقدّس 'طُوَی' هستی.»(۱)

ص: ۷۸

۱- . طه، ۱۲.

حرم منوّر امامان معصوم(علیهم السلام) اگر از وادی مقدّس طوی و کوه طور برتر نباشند؛ به یقین کم ارزش تر نیستند؛ ازاین رو باید در محدودهٔ ضریح مطهر و بقعهٔ مبارک آن عزیزان خدا(علیهم السلام) بدون کفش حرکت کنیم.

این نکته در حرم مطهر امامانی که بقعه و بارگاه دارند مراعات می شود ولی دربارهٔ مرقد مطهر چهار امام بزرگوار مدفون در بقیع(علیهم السلام)، این طور نیست و معمولاً تا نزدیکی های قبرهای مطهر این عزیزان، همچنان با کفش حرکت می کنند.

باید توجه داشت که هرچند در اطراف مرقد این چهار امام عزیز(علیهم السلام)، بارگاه و ضریحی به چشم نمی آید و گنبد و بارگاه ایشان به دست وهّابی ها و سلفی های منحرف ویران شده است، ولی شرط حرم، فرش و وسایل و ابزار فراوان و باشکوه نیست؛ پس باید حرمت حریم آن بزرگواران(علیهم السلام) را نگاه داشت.

توجه: خواهران گرامی درصورتی که تمایل دارند از مسافتی طولانی تر، بدون کفش مشرف شوند، باید حتماً از جوراب ضخیم استفاده کنند؛ چراکه به فتوای همهٔ مراجع تقلید، پوشاندن پا در مقابل نامحرم واجب است. درنتیجه، برهنه کردن پا یا استفاده از جوراب های نازک، نه تنها رعایت آداب زیارت نیست؛ بلکه دراین صورت، این عزیزان برای به جاآوردن عملی مستحب، مرتکب حرام نیز خواهند شد.

۴- بلندنکردن صدا در حرم های مطهر امامان

معصوم(علیهم السلام): این حرم های مطهر، مانند خانه و مرقد پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند که خدا دربارهٔ آن می فرماید: «لَا تَرْفَعُوا أَصْواتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ...؛ ...صدای خود را بالاتر از صدای پیامبر نبَرید... .»

ازآنجاکه امامان معصوم(علیهم السلام)، اوصیا و پاره های تن پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، حکمی که دربارهٔ آن حضرت(صلی الله علیه و آله و سلم) است، دربارهٔ ایشان نیز جاری است. آن عزیزان خدا، حاضر و ناظرند؛ بنابراین نباید در حضورشان صدا را بلند کرد.

این کار که بی ادبی و خلاف اخلاق پسندیده است، نوعی بی حرمتی نسبت به آن وجودهای مقدّس به حساب می آید؛ بنابراین باید صدای خود را هنگام قرائت اذن دخول و زیارت نامه و نیز درحال دعا، مناجات، تلاوت قرآن و... پایین آوریم.

۵- پرهیز از حرام و اهتمام در انجام واجبات: زائر باید در طول سفر، یعنی از هنگام حرکت تا رسیدن به مقصد و تشرّف به مرقد مطهر، از خلاف شرع بپرهیزد و در انجام واجبات الهی کوشش کند؛ چراکه ترک هر یک از واجبات الهی و انجام هرکدام از محرّمات پروردگار بزرگ، با زیارت منافات دارد و مانع قبولی آن، نیز تقرّب زیارت کننده به ساحت پاک معصومان(علیهم السلام) می شود.

دقت در اقامهٔ نماز اول وقت در بین راه از مهم ترین نکاتی است که باید رعایت شود. زشت و زننده است که زائر قبر معصومان(علیهم السلام) در راه زیارت آن بزرگواران اعتنا به نماز نداشته باشد و خدای ناکرده با بهانه های سست و واهی نماز را ترک کند؛ مثل اینکه نمازخواندن در قطار مشکل است یا در هواپیما نمی شود نماز خواند و...!

توجه به حریم محرم و نـامحرم و رعـایت حجـاب اسـلامی نیز از ضـروریات دین است که بایـد مـدنظر زائر باشـد. در این زمینه، پرهیز از نگـاه ناپسند به نامحرمان و گفت وگوی غیرضروری با آن ها، از مهم ترین مسائلی است که باید رعایت شود.

حفـظ این حریم هـا هم برای زنان و هم برای مردان واجب است؛ پس هیـچ یک حق ندارنـد به گونه ای ظاهر شونـد که جلب توجه کننـد؛ اما دیگران هم هیچ عذر و مجوزی ندارند که به آن ها خیره شوند یا کار را به صحبت و شوخی برسانند.

بایـد مراقب باشـیم که مبادا با قصد ثواب و اندوختن پاداش الهی به زیارت برویم؛ ولی در اثر رعایت نکردن احکام الهی، با کوله باری از گناه بـازگردیم و به جـای تقرب و نزدیک شـدن به ساحت قـدس ولیّ خـدا، قلب مبارک آن حجت الهی را برنجانیم و مشـمول نفرین آن بزرگوار قرار گیریم!

۶- پرهیز از ضـایع کردن مـال مردم: از آداب مهم سـفر زیـارتی، رعـایت حقوق مـالی مردم است. به طورمثـال اسـتفاده از میوهٔ بـاغ های مسـیر حرکت جـایز نیست؛ مگر بـا رضـایت صـاحب بـاغ. زیارتی که همراه آن، اموال دیگران از بین برود، هرگز پـذیرفته نخواهـد شـد و اگر فردی خواسته و ناخواسته مرتکب چنین عمل ناپسندی شد، باید با جدیّت تمام در پی جبران برآید.

۷- اصل قراردادن زیارت در سفر زیارتی: زائر باید تا ممکن است مقصد اصلی و هدف کلی خود را تشرف به حرم مطهر و زیارت قرار دهد و آن را با کارهای دیگر مخلوط و ضمیمه نکند؛ یعنی اصل مسافرت خود را مادی نکند.

۸- شادشدن از مشاهدهٔ ازدحام جمعیت: نگرانی از اینکه

درنتیجهٔ ازدحام جمعیت، نمی توانیم به ضریح مطهر نزدیک شویم، شایسته نیست؛ بلکه باید خدا را به خاطر شیدایی این همه دل در هوای امام رضا(علیه السـلام) شکر کنیم. پر واضح است که باوجود این نیت و میل به تقرّب بیشتر، از ثواب نزدیک شدن و بوسیدن ضریح مطهر بهره مند خواهیم شد.

۹- پرهیز از مجادله بر سر مکان عبادت و زیارت:

برای زائرِ بامعرفت شایسـته نیست که برای نمازخوانـدن یا قرائت زیارت نامه در مکانی مشـخص اصـرار ورزد؛ بلکه بایـد با ترک مجادله، ایثار کند و

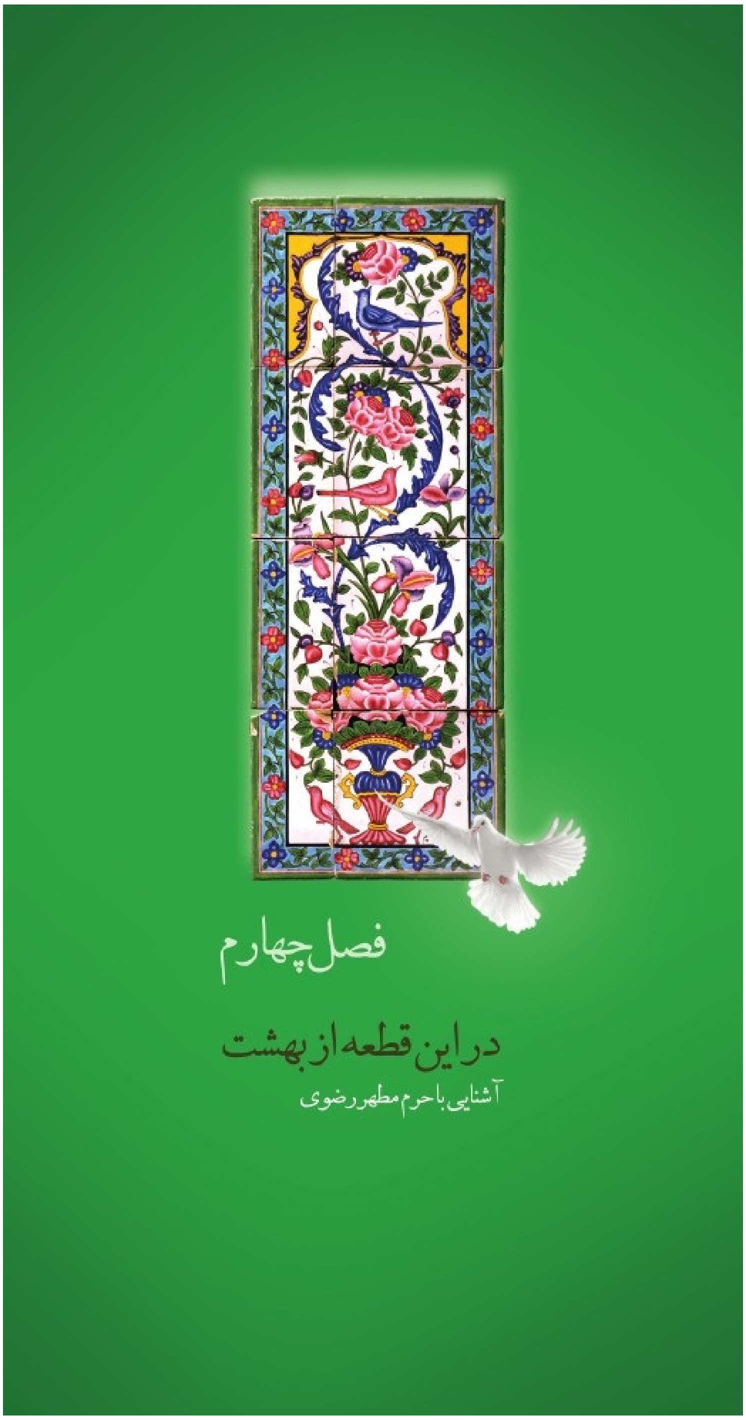
با مراعات ادب در مکان دورتری جا بگیرد تا هنگام زیارت برای کسی ایجاد مزاحمت نکند؛ دراین صورت، خداوند اجر بیشتری به او خواهد داد.

۱۰- توجه به احترام متقابل زائران و مجاوران نسبت به یکدیگر: زائران باید مردم شهرهای زیارتی مانند اهل مشهد، قم، کربلا، نجف و... را احترام کنند و با ادب کامل با آن ها مواجه شوند؛ چراکه آنان مجاوران همیشگی خاندان رسول اکرم(علیهم السلام) هستند و ازاین رو درخور احترام اند. رعایت این ادب بیش از آنکه برای مجاوران مفید باشد، متوجه زائران خواهد بود. درمقابل، مجاوران نیز باید ضمن رعایت ادب و احترام نسبت به زائران گرامی، تلاش کنند تا شرایط مطلوب زیارت برای این عزیزان فراهم شود. توجه به این نکته ضروری است که زائران این حرم های مطهر، میهمانان ائمه اطهار(علیهم السلام) هستند و هرگونه رسیدگی و توجه به آن ها، درواقع توجه به اهل بیت(علیهم السلام)است و به یقین بی پاسخ نخواهد ماند.

اگر زائران مرقد مطهر ائمه اطهار و خاندان گرامی ایشان(علیهم السلام)، در رعایت شرایط و آداب زیارت بکوشند؛ حتی یک زیارت مختصر این بزرگواران، اثری چشم گیر خواهد داشت و به این وسیله،

انسان از عالی ترین الطاف و عنایات الهی بهره مند می شود؛ گره های کور زندگی او از این رهگذر، باز و دریچه هایی از رحمت ویژهٔ خداوند سبحان به قلب او گشوده می شود و درنتیجهٔ آن، همواره در درون خویش احساس نشاط و انبساط می کند، خود را در ارتباط با خدای رحمان و رحیم و اولیای گرامی او می بیند و در سایهٔ این احساس مقدس، از بهترین لذت ها برخوردار خواهد شد.

تصویر

فصل ۴: در این قطعه از بهشت: (آشنایی با حرم مطهر رضوی)

روضه منوره

با شـهادت حضرت رضا (علیه السلام)در سال ۲۰۳ ه. ق. پیکر مطهر آن حضـرت، طبق پیش بینی ایشان، درباغ حمیـد بن قحطبه (حاکم و والی خراسان) واقع در روستای سناباد، دربقعه هارونی به خاک سپرده شد و از آن پس عمارت هارونی به «حرم رضوی» و روستای سناباد به «مشهد الرضا» شـهرت یافت. بیش از هزار و دویست سال است که حرم مطهر رضوی بر خراسانیان و ایرانیان پرتو افشانی می کند و هزاران هزار دل را در قرون و اعصار به طرف خود جلب نموده و دوسـتان و شـیعیان را از سراسـر جهان به سوی خود می کشاند و روز به روز بر عظمت و وسعت آن افزوده می گردد.

روضه منوره که پیکر مقدس حضـرت امام رضا (علیه السـلام)در آن مدفون است زیر گنبدی زرین و باشـکوه قرار دارد و هسته مرکزی بناهای آسـتان قـدس رضوی است. این بنا تقریباً به شـکل مربع می باشـد و پس از توسـعه به حـدود ۱۳۹ متر مربع افزایش یـافته است. قطر دیوارهـای اطراف روضه که سـنگینی گنبـد برآن قرار دارد حـدود ۳ متر می باشـد. کف حرم با بهترین نوع سـنگ مرمر پوشـیده شـده و دیواره و سـقف روضه منوره با کاشی های ممتاز و

نفیس سنجری و نیز کتیبه ها و آینه کاری بسیار زیبا به صورت معرق و مقرنس تزیین شده است.

ص: ۸۴

صندوق های مرقد مطهر

اولین صندوق مزار:

بنـا به اسـتناد متون تاریخی موجود، در اواخر قرن پنجم هجری صـندوقی از چوب اعلا با روکش و بست های نقره روی مرقـد امام نصب شـده بود. بـانی صـندوق انوشـیروان زردشتی از اهـالی اصـفهان نـام بوده که به بیمـاری برص (پیسـی) مبتلاـ بود و در مـأموریتش به خراسان پس از آگاهی از کرامات حضـرت، برای شـفای بیماری صـعب العلاج خود به امام (علیه السـلام) متوسل و پس از گرفتن حاجت، مسلمان می شود و این صندوق را در تاریخ ۵۰۰ ه.ق. به مرقد منور رضوی اهدا می نماید.

دومین صندوق مزار:

این صـندوق از چوب فوقل با روکش و میـخ های طلا و معروف به صـندوق عباسـی بوده که در سال ۱۰۲۲ ه.ق. روی مرقـد مطهر نصب شد. صنـدوق عباسـی دارای تزئینات هنری وگرانبهایی بوده که پس از قرن ها مانـدن در سـرداب به مرور پوسـیده و ارکان و پایه های آن متلاشـی شده بود و در سال ۱۳۱۱ شمسی از روی مضجع شریف برداشته شد. کتیبه های طلای این صندوق هم اکنون در موزه نگهداری می شود.

سومین صندوق مزار:

صندوق سوم از سـنگ مرمر معدن شاندیز با رنگ سبز لیمویی بوده که حاج حسـین حجار باشی زنجانی در سال ۱۳۱۱ شمسی آن را تهیه و بر روی مرقد نصب نمود. این صندوق که عنوان سنگ قبر را نیز داشت تا سال ۱۳۷۹ شمسی درون ضریح چهارم بود و با تعویض ضریح برداشته شد و سنگ قبر جدید جایگزین آن شد.

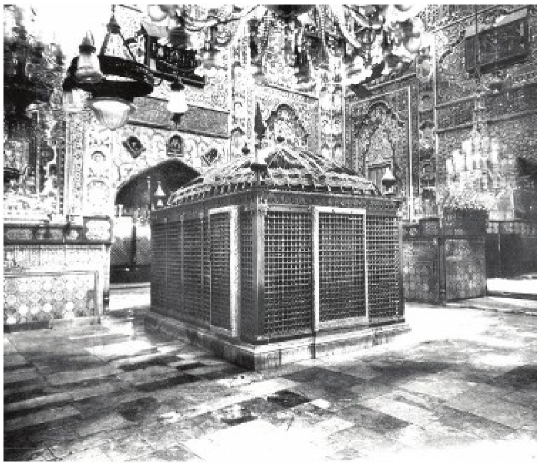
ص: ۸۵

ضریح های حرم مطهر

ضریح اول: بنا بر شواهد تاریخی نصب ضریح بر مرقد

شریف امام رضا(علیه السلام) از دوره صفویه صورت گرفته و سابقه وجود ضریح تا پیش از این دوره مشخص نیست. از آن زمان تا کنون پنج ضریح بر مرقد مطهر حضرت نصب شده که اولین آن، چوبی و دارای تزییناتی از طلا و نقره بوده و در اواسط قرن دهم هجری در عهد شاه طهماسب صفوی ساخته و نصب شده است. در حال حاضر از این ضریح کتیبه ها و تزئینات طلای آن در موزه مرکزی آستان قدس نگهداری میشود و سازه اصلی ضریح از بین رفته است.

ضریح دوم: ضریح دوم ضریحی فولادی مربوط به دوره صفویه است که دارای سقفی شیروانی چوبی و یک طوق طلای جواهر نشان بوده است. در سال ۱۲۳۳ قمری فتحعلی شاه قاجار یک در طلای جواهر نشان به طرف پایین پای مبارک ضریح نصب کرد که هم اکنون در دیوار بالاسر حضرت رضا (علیه السلام)در روضه منوره نصب گردیده است، همچنین این ضریح در همان عصر قاجار به سال ۱۲۳۸ ه.ق. طلاکاری و نقره کاری شد و در سال ۱۳۱۲ قمری به دستور تولیت وقت دور تا دور قسمت فوقانی ضریح متن آیه الکرسی بر اشکال قلمدانی زراندود شد. این ضریح در سال ۱۳۳۸ شمسی همزمان با ساخت و نصب ضریح چهارم از روی مضجع شریف جمع آوری شد و از سال ۱۳۷۸ شمسی به موزه منتقل شد و در معرض دید زائرین گرامی قرار گرفت.

ص: ۸۶

ضریح سوم: سومین ضریحی که بر مرقد مطهر نصب گردید معروف به «ضریح نگین نشان» در سال ۱۱۶۰ ه.ق. توسط شاهرخ میرزا (نوه نادرشاه افشار) وقف و تقدیم مضجع منور امام رضا(علیه

السلام) شده است. این ضریح از زمان نصب تا سال ۱۳۷۹ شمسی در طبقه فوقانی و داخل ضریح چهارم جای داشت بعد از برداشتن ضریح چهارم و قبل از نصب ضریح جدید،این ضریح به لحاظ وقفی بودنش به درون سرداب مقدس امام رضا (علیه السلام)و روی مرقد منور حضرت انتقال یافت.

ضریح چهارم: ضریح چهارم معروف به ضریح طلا و نقره یا «شیر و شکر» است که در سال ۱۳۳۸ شمسی پس از برداشتن ضریح سوم و انتقال آن به موزه، روی ضریح دوم نصب شد. این ضریح به اهتمام و نظارت مرحوم سید ابوالحسن حافظیان و با هنرمندی استاد حاج محمدتقی ذوفن اصفهانی و جمعی دیگر از هنرمندان ساخته شد. ضریح چهارم هفت تُن وزن دارد و از چهارده دهانه به نماد چهارده معصوم (علیهم السلام) تشکیل شده که در بالای هر دهانه، گلبرگی از طلا با نام یکی از معصومین (علیهم السلام)را نوشته است. ابعاد این ضریح شامل ۰۵/۴ متر طول، ۰۶/۳ متر عرض و۹۰/۳ متر

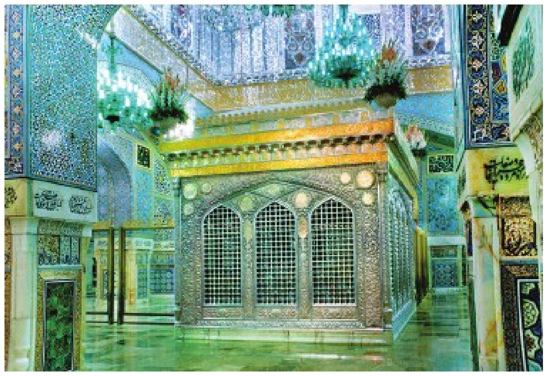
ارتفاع است. قسمت بالای ضریح آراسته به سوره مبارکه «یس» و «انسان» بر کتیبه ای طلایی به خط استاد احمد زنجانی است. این ضریح همزمان با نصب ضریح پنجم در سال ۱۳۷۹ شمسی، به موزه آستان قدس رضوی انتقال یافت.

ص: ۸۷

پنجمین ضریح: گذشت حدود ۴۰ سال از عمر ضریح چهارم، استحکام سازه ای آن را کم کرده بود، درعین حال ایجاد انفجار توسط منافقین در ضلع بالا سر مبارک حضرت در عاشورای حسینی سال ۱۳۷۳ باعث آسیب دیدگی ضریح شد و اندیشه طراحی و ساخت ضریح جدید را که مدتی قبل آغاز شده بود تقویت کرد؛ لذا طراحی ضریح پنجم

در سال ۱۳۷۲ شمسی با مشورت گرفتن از صاحب نظران و هنرمندان، توسط استاد محمود فرشچیان آغاز گردید. کار قلم زنی ضریح را استاد خداداد زاده اصفهانی و خطاطی و خوشنویسی آن را استاد موحد و کار خاتم کاری آن را استاد کشتی آرای شیرازی بر عهده داشته است.کار ساخت این ضریح با کیفیت عالی و در نهایت استحکام به وزن ۱۲ تن به ابعاد ۷۳/۳ در ۷۸/۴ و ارتفاع ۹۶/۳ متر با روکش طلا و نقره پس از هفت سال پایان یافت.

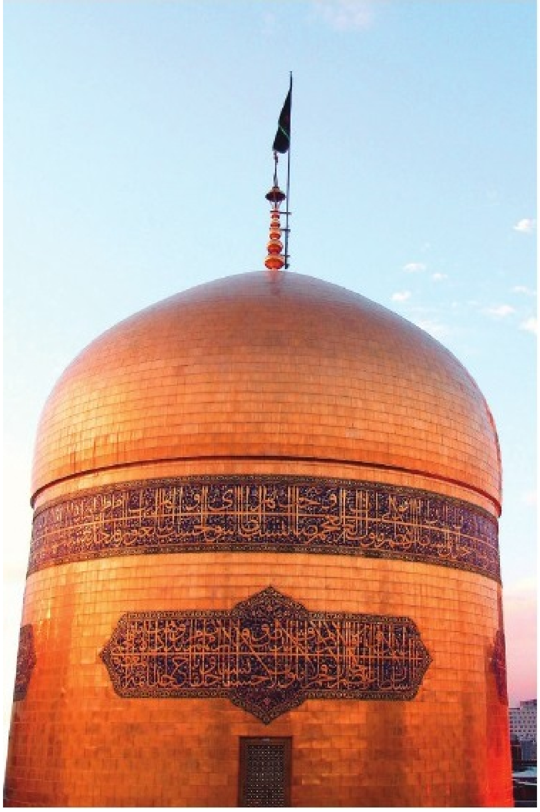

گنبد طلا

گنبـد زرانـدود بارگـاه منور رضوی، یکی از زیبـاترین جلوه هـای هنری و مـذهبی است. در اوایل قرن شـشم، شـرف الـدین ابوطاهر قمی وزیر سلطان سـنجر سـلجوقی به مباشـرت ابوالقاسم احمـد بن علی بن احمـد العلوی الحسـینی که از نقیبان ناحیه طوس بود ضـمن تعمیر روضه منوره اقدام به احداث گنبد بر فراز قُبه اولیه نمود. این همان گنبدی است که بالغ بر ۹۰۰ سال از بنای آن می گذرد.

گنبد از نظر ساختمان و ارتفاع در نهایت زیبایی و هنرمندی طراحی شده و دارای دو پوشش است. پوشش اول گنبد، سقف حرم به حساب می آید که

ص: ۸۹

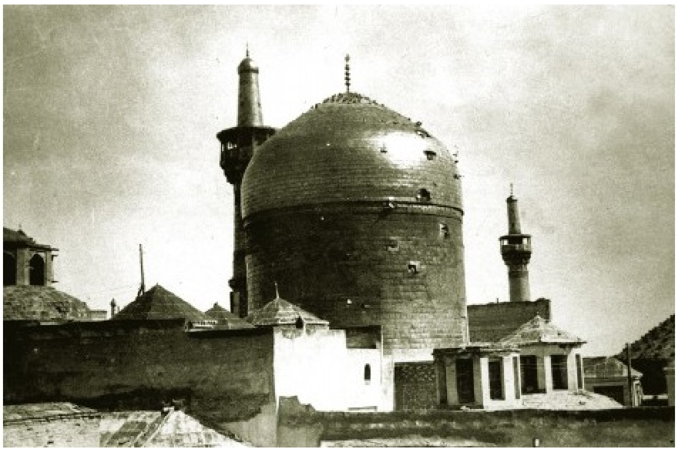
از زیر قابل مشاهده بوده و دارای مقرنس آینه است و به آن، «قبه» گفته می شود. پوشـش دوم که برفراز آن استوار گشته، گنبد طلاست و حد فاصل این دو پوشش ۱۳ متر فضای خالی وجود دارد. ارتفاع گنبد طلا از کف روضه منوره ۳۱ متر و محیط دور گنبد ۱۰/۴۲ متر بوده و ارتفاع آن از اول طلاکاری تا تیزه گنبد ۴۰/۱۶ متر است.

گنبد و حوادث ناگوار

پس از طلاکاری گنبد در زمان شاه طهماسب چند رخداد متوجه آن شد. از جمله در فتنه

ازبـک ها در سال ۹۹۷ ه.ق. عبـدالمؤمن خان ازبک، ضـمن تاراج نفایس آسـتان قـدس رضوی، دسـتبردی به طلاهای گنبـد زد تا این که شاه عباس در طی سـفری که با پای پیاده از اصـفهان به مشهد آمد اقدام به مرمت و تزیین مجدد گنبد (۱۰۱۰-۱۰۱۶ ه.ق.) باخشت های طلا نمود. جریان این رخداد را علیرضا عباسی خطاط معروف عصرصفوی در کتیبه دورگنبد، با خط بسیار زیبای ثلث نوشته که متن آن در کتاب مفاتیح الجنـان شـیخ عبـاس قمی نیز ذکر شـده است. علاوه برهنر نمایی علیرضا عباسـی، کمال الـدین یزدی نیز کارمعماری و کاشـی کاری گنبـد را برعهده داشته است.

درسال ۱۰۸۴ ه.ق. زلزله عظیمی در مشـهد رخ داد و خساراتی به گنبد و طلاکاری آن وارد شد که شاه سلیمان صفوی اقدام به ترمیم آن نمود و پس از دو سال از این حادثه، کار طلاکاری آن به پایان رسـید. در قسـمت زیرین کتیبه کمربنـدی گنبـد، کتیبه دیگری بر چهار ترنج به خط زیبای محمد رضا امامی اصفهانی جلوه می کند که بیانگر این حادثه است.

ص: ۹۰

مساجد حرم مطهر

مسجد بالاسر

مسجد تاریخی بالاسر مبارک، اولین بنایی است که پس از روضه منوره ساخته شده و بیش از هزار سال سابقه تاریخی دارد. این بنا بین روضه منوره و رواق دارالسیاده قرار دارد. در ضلع جنوبی مسجد بالاسر محرابی از کاشی معرق با سبکی زیبا ایجاد شده و درکنار آن تاریخ ۱۳۶۲ قمری و در طرف دیگر نام محمد خان رضوان (کاشی ساز و نقاش محراب) به چشم می خورد. این مسجد در عهد غزنویان (۴۲۵ قمری) در غرب روضه منوره بنا گردیده و بانی آن ابوالحسن عراقی معروف به دبیر(یکی از رجال آن دوره) است.

مسجد تاریخی بالاسر دارای۵/۴ متر عرض، ۸ مترطول و ۱۰ متر ارتفاع است. ازاره مسجد سنگ مرمر و بالای سنگ مرمر، مزین به کاشی های الوان شش و هشت ضلعی منقوش است که حاوی آیاتی از قرآن و احادیث می باشد. بالای قسمت کاشی شده دیوار، دو کتیبه بسیار زیبا وجود دارد که یکی از آنها کتیبه کاشی سنجری چینی مانند به عرض ۵۰ سانتیمتر به خط ثلث برجسته و به رنگ آبی و مزین به آیاتی از قرآن کریم است. در بالای طاق متصل به حرم مطهر، دو بیت از دعبل خزاعی (شاعر اهل بیت (علیهم السلام)) به چشم می خورد.

ص: ۹۱

مسجد جامع گوهرشاد

یکی از بناهای باشکوه عهد تیموری (اوایل قرن نهم هجری) مسجد جامع گوهرشاد است که در جنوب حرم مطهر قرار دارد و با وسعتی معادل ۲۸۵۵ متر مربع و ۶۰۴۸ متر مربع زیربنا دارای ۴ ایوان و ۷ شبستان می باشد. این مسجد را بانو گوهرشاد، همسر میرزا شاهرخ تیموری، در سال ۸۲۱ ه. ق. بنا نهاد.

گنبـد رفیع فیروزه ای مسـجد گوهرشاد برفراز ایوان مقصوره، بر عظمت این بنا افزوده است، ارتفاع این گنبد با دو پوسـته ۴۱ متر و فضای خالی بین دو پوشـش آن ۱۰ متر می باشـد. گفتنی است این بنـای عظیم تـاریخی نمونه ای کامـل و برجسـته از هنر ایرانی به شـمار می رود که تمـام خصوصیات و

ویژگی های معماری سـنتی ایرانی و اسـلامی در آن به کار رفته است. این مسـجد زیبا توسط معمار معروف ایرانی قوام الـدین شـیرازی ساخته شده و در ذیل کتیبه بایسنقری ایوان مقصوره، خودش را چنین معرفی کرده است:

«عمل العبد الضعیف الفقیر المحتاج بعنایه الملك الرحمن قوام الدین بن زین الدین

شیرازی الطیان»

ایوان مقصوره مسجد گوهرشاد دارای ۵۰۰ متر مربع مساحت و ۳۷ متر طول و ۵/۲۵ متر ارتفاع می باشد، در دو طرف ایوان، دو مناره به ارتفاع ۴۳ متر از کف مسجد ساخته شده است.

کف مسجد ساخته شده است. گنبد رفیع و فیروزه ای مسجد گوهرشاد بر فراز ایوان مقصوره، بر عظمت این بنا افزوده است. ارتفاع این گنبد با دو پوشش، ۴۱متر و فضای خالی بین دو پوشش آن، ۱۰ متر است. این بنای عظیم

تاریخی، نمونه ای کامل و برجسته از هنر ایرانی است که تمام ویژگی های معماری سنتی ایرانی و اسلامی را دارد. مسجد گوهرشاد را معمار معروف ایرانی، قوام الدین شیرازی ساخته و در پایان کتیبه بایسنقری ایوان مقصوره،

خودش را چنین معرفی کرده است: «عمل العبد الضعیف الفقیر المحتاج بعنایه الملک الرحمن قوام الدین بن زین الدین شیرازی الطیان»

کتیبه اطراف ایوان مقصوره به خط ثلث نوشته شده است. بایسن قرمیرزا

در قسمت انتهایی این کتیبه، نام خود و تاریخ اتمام ساخت مسجد را این گونه نگاشته است: «کتبه راجیا إلی الله بایسنقر بن شاهرخ بن تیمور گورکانی، سنه ۸۲۱ قمری.»

ص: ۹۳

مدارس حرم مطهر

مدرسه پریزاد

مـدرسه پریزاد از بناهـای قرن نهم و از آثـار باسـتانی عهـد تیموریـان است. این بنای تاریخی در جنوب غربی حرم مطهر و شـمال غربی مسـجد جـامع گوهرشـاد واقع شـده و همزمـان بـا اتمـام مسـجد جامع گوهرشاد درسال۸۲۳ ه.ق. سـاخته شـده است. بـانی مـدرسه، بانو پریزاد، نـدیمه گوهرشاد بوده و آن چنان که از وقف نامه مـدرسه برمی آیـد از نوادگان خواجه ربیع بن خثیم (از زُهاد و عرفای سده اول هجری و مدفون در شمـال مشـهد) می باشـد. مـدرسه پریزاد هماننـد دیگر مـدارس دوره تیموری بنایی چهار ایوانی است که با۳۰۰ مـتر مربع مسـاحت در دو طبقه احداث شده و ۲۲ حجره دارد.

این مـدرسه، تاکنون چندین بار مرمت و تعمیر اساسـی شده، ولی هیچگاه سازه اصـلی آن تغییر نکرده است. ازآن جمله؛ تعمیراتی است که در زمان شاه سلیمان صفوی در سال۱۰۹۱ قمری و توسط نجف قلی خان بیگلر بیگی صورت گرفته و کتیبه سـر در ورودی مدرسه بر این موضوع گواهی می دهد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۸ شمسی، به همت آستان قدس رضوی، مدرسه

با همان الگو و طرح سنتی بازسازی شد. هم اکنون از این مدرسه به عنوان مرکز پاسخگویی به سئوالات دینی استفاده می شود که شامل بخش های پاسخگویی به مسائل شرعی به صورت حضوری و تلفنی، مشاوره دینی، حلقه های معرفت، حرم شناسی می باشد.

ص: ۹۴

مدرسه دو در (دارالقران)

این بنـای تـاریخی از زیبـا ترین و اصـیل ترین نمونه های معماری عصـر تیموری است که در جنوب غربی حرم مطهر و در ضـلع شـمال شـرقی صحن جمهوری اسـلامی، مقابل مـدرسه پریزاد واقع است. نام اصـلی این مـدرسه، «مـدرسه یوسـفیه» بوده که بعدها به «مدرسه دو در» معروف شده است. این بنا یادگار دوره تیموریان در عصـر شاهرخ میرزای گورکانی است. بانی مدرسه امیر یوسف خواجه بهادر ملقب به غیاث الدین، از امرای خراسـان و متوفای ۸۴۶ ه.ق. بوده که درسـال ۸۴۳ ه .ق. مـدرسه را بنا نهاد و آرامگاهش هم اکنون در زیر گنبـد جنوبی مـدرسه قرار دارد.

این بنای تاریخی در زمینی به وسعت ۵۰۰ متر مربع در دو طبقه شامل ۳۲ حجره احـداث شده که از معماری بناهای چهار ایوانی دوره تیموری پیروی می کند. درحال حاضر از این بنا جهت فعالیت های متنوع قرآنی و با عنوان «دارالقرآن الکریم» بهره برداری می شود.

صحن های حرم مطهر

صحن انقلاب اسلامی

صحن انقلاب اسـلامی (صـحن کهنه یا عتیق) اولین و قدیمی ترین صـحنی است که در قسـمت شمال حرم مطهر بنا گردیده است. ضلع جنوبی صحن عتیق در اواخر دوره تیموریان و اساس ایوان طلا در عهد سـلطان حسـین بایقرا ساخته شده و در عهد شاه عباس صـفوی، اضلاع شمالی، شرقی و غربی احداث و تکمیل گردیده است. در صحن کهنه، چهار ایوان، دوازده صفه و چهل

حجره و ایوان کوچک در طبقه اول و چهل حجره در طبقه دوم قرار دارد. مساحت این صحن ۶۷۴۰ مترمربع می باشد.

چهار ایوان صحن انقلاب اسلامی عبارت اند از:

ایوان جنوبی، ایوان طلاست که با ۲۱ متر ارتفاع به دستور امیرعلی شیرنوایی)وزیر سلطا ن حسین بایقرا(در ۸۷۲ ق ساخته شده است. چون بدنۀاین ایوان در زمان نادرشاه (۱۱۴۸ ق) با خشت های طلا، طلاکاری شده است به «ایوان نادری» نیز معروف است.

ایوان شمالی (عباسی) با ۵۰ / ۲۲ متر ارتفاع، در سال ۱۰۲۱ ق بنا شده است.بر فراز ایوان عباسی، گلدستۀ طلایی وجود دارد که مربوط به دورۀ نادرشاه افشار است. ارتفاع ایوان غربی (ایوان ساعت)، ۲۴ متر است و ساعت بزرگی که بر

روی آن قرار دارد، در ۱۳۳۶ ش نصب شده است. ایوان شرقی(ایوان نقاره)نیز ۲۶ متر ارتفاع دارد.صحن انقلاب اسلامی در روزگار پادشاهان صفویه و افشاریه و قاجاریه گسترش یافته و به شکلی چشم نواز تزیین شده است.

سقاخانه صحن انقلاب اسلامی

در میانه صحن انقلاب اسلامی، بنای زیبای سقاخانه وجود دارد. سنگاب (منبع آب) این سقاخانه از سنگ مرمر یکپارچه ای با گنجایش سه کر آب معادل ۱۱۳۰ لیتر می باشد. که به دستور نادرشاه افشار از هرات به مشهد منتقل شده است. در گذشته های دور که امکانات آب لوله کشی مثل امروزه نبود آب را با مراسم خاصی از قنات های اطراف مشهد به حرم می آوردند و برای استفاده زائرین داخل این سنگاب می ریختند. در دوره فتحعلی شاه قاجار به دستور شخصی به نام اسماعیل، بنایی هشت ضلعی بر فراز این سنگاب ساخت و به دنبال آن سقف بنا با خشت های طلا تزیین گردید. این بنا به سقاخانه نادری و یا اسماعیل طلایی شهرت دارد. در سال ۱۳۴۵ شمسی بنای این سقاخانه که در اثر گذر زمان کهنه و فرسوده شده بود تخریب و از نو به صورت زیبا و مجلل بازسازی شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز مجدداً مرمت گردید که از آن جمله در هنگام احداث رواق دارالحجه (ره) درطبقه زیرین صحن انقلاب اسلامی، بنای سقاخانه نیز محکم سازی شده است.

مساحت سقاخانه ۵/۵۷ متر مربع، ارتفاع آن ۴۴/۶ و شعاع گنبد ۳/۲ متر است و دارای پایه هایی مزین به سنگ مرمر کنده کاری شده و کاشی و نیز سقف گنبدی آراسته به خشت های مطلا می باشد.

ایوان جنوبی صحن انقلاب اسلامی (ایوان طلا)

اولین ایوان ساخته شده در صحن انقلاب اسلامی (عتیق)، ایوان جنوبی است. احداث بخش هایی از ضلع جنوبی صحن انقلاب اسلامی در زمان سلطان حسین بایقرای تیموری، توسط وزیر دانشمندش امیرعلی شیر نوایی درسال ۸۷۵ ه-

. ق. آغاز شد و به دنبال آن ایوان ضلع جنوبی (متصل به حرم مطهر) همراه با غرفه هایی در مجاورت ایوان بنا گردید و به ایوان«امیر علی شیر نوایی» معروف گشت. درعین حال چون در محل صحن عتیق، قبل از احداث، مدارس دینی قرار داشت و امیرعلی نمی خواست اجباراً اقدام به تخریب آنها کند، اتمام بنای صحن در زمان شاه عباس صفوی صورت گرفت و در واقع برای تکمیل صحن از هنر معماری دوران صفوی در ادامه همان معماری تیموری استفاده شد. نام سلطان حسین بایقرا برکتیبه سر در ایوان طلای صحن عتیق نقش بسته و از آنجا که طلاکاری آن در عهد نادرشاه صورت گرفت به «ایوان نادری» نیز معروف شده است. عرض ایوان جنوبی ۸۰/۷ و طول آن ۷۰/۱۴ و ارتفاع آن ۴۴/۲۱ متر است.

ایوان شمالی صحن انقلاب اسلامی (ایوان عباسی)

این ایوان در سال ۱۰۲۱ ه. ق. با ۲۲ متر ارتفاع بنا گردیده است، عرض این ایوان ۲۰/۸ ، طول آن ۸۰/۱۴ و ارتفاع آن ۵۰/۲۲ متر می باشد. از آنجا که قسمت اعظم این ایوان در عهد ش--اه عب-اس دوم تزئین یافت، به «ایوان عباسی» معروف شد.

بر فراز ایوان عباسی مناره ای طلایی وجود دارد که اصل بنا و طلاکاری آن مربوط به دوره نادرشاه افشار است. آرامگاه عارف نامدار مرحوم حاج شیخ حسنعلی اصفهانی معروف به «نخودکی» متوفای ۱۳۲۱ شمسی نیز در جنب این ایوان واقع است.

ایوان غربی صحن انقلاب اسلامی (ایوان ساعت)

ایوان غربی صحن انقلاب اسلامی، به «ایوان ساعت» معروف است، زیرا ساعت بزرگ آستان قدس رضوی از قدیم در بالای این ایوان نصب بود. عرض این

ایوان ۹۰/۶ و ارتفاع آن ۱۰/۲۴ متر می باشد و در زمان شاه عباس صفوی ساخته شده است. در قدیم جنس برج ساعت حلبی بوده و در سال ۱۳۳۵ شمسی برچیده ش-د و ج-ای آن را برج کنونی گرفت.

ایوان شرقی صحن انقلاب اسلامی (ایوان نقاره)

ایوان شرقی صحن انقلاب، به نام ایوان نقاره در عصر شاه عباس صفوی با ارتفاع ۲۶ متر، عرض ۸/۷ و طول۲۰/۱۸ متر ساخته شد و پس از آن ساختمان نقاره خانه بر بالای آن بنا گردید. ساختمان نقاره که ابتدا از چوب و حلب بود در سال ۱۳۴۰ شمسی برچیده شد و بنایی جدید، زیبا و مستحکم جایگزین آن گردید. برج نقاره خانه در دو طبقه به طول ۸/۷ و ارتفاع ۹۷/۹ متر دارای نمایی زیبا و چشمگیر است که به کاشی های معرق و مقرنس های نفیس کاشی شده آرایش یافته است. طبقه پایین این بنا جهت نگهداری طبل و کرنا (ابزار نقاره نوازی) و طبقه فوقانی برای استقرار نقاره چیان و انجام مراسم نقاره نوازی استفاده می گردد.

صحن آزادی

صحن آزادی در شرق حرم مطهر و در پایین پای مبارک حضرت رضا، با ۴۳۳۵ متر مربع مساحت ساخته شد. دریک نگاه کلی می توان صحن آزادی را بنای برجای مانده از دوره قاجاریه دانست چرا که ساخت آن به دستور فتحعلی شاه و به مباشرت فرزندش علی نقی میرزا و با معماری حاج آقاجان (صاحب بازارچه معروف حاج آقاجان در مشهد) آغاز شد و در روزگار ناصرالدین شاه قاجار بنای آن به پایان رسید.

صحن آزادی هم چهار ایوان دارد و وسط آن نیز مانند صحن انقلاب اسلامی سقاخان های ساخته شده بود. ازآنجاکه این سقاخانه، هنگام عرض سلام و ادای احترام از درب شرقی، بین زائران و ایوان طلا حائل می شد،

در اواخر حکومت قاجار (۱۲۷۱ ش) تخریب و حوض آب بزرگی باباغچه هایی در اطراف آن ایجاد شد.

ایوان غربی صحن آزادی (ایوان طلا) بیش از بیست متر ارتفاع دارد ومسیر تشرف بانوان به داخل حرم از آن م یگذرد. ازآنجاکه این ایوان درزمان ناصرالدین شاه قاجار بازسازی و خشت های زرین آن ساخته شده است، به «ایوان ناصری » نیز مشهور است. ایوان جنوبی (ایوان ساعت)از دو ایوان تشکیل شده است و بر فراز آن ساعتی بزرگ قرار دارد. این

ص:۹۸

ایوان جنوبی صحن آزادی (ایوان ساعت)

ساعت تا پیش از ۱۳۳۶ش، روی ایوان غربی صحن انقلاب قرار داشت.گفته شده که این ساعت در عهد ناصرالدین شاه قاجار(۱۲۷۸ ق) از منچسترانگلستان تهیه شده است.در چهار ضلع صحن آزادی درمجموع، ۵۶ حجره و غرفۀ فوقانی و تحتانیقرار دارد و از حجر های در جنوب غربی آن، دری به رواق شیخ بهایی رحمه الله گشوده میشود که مقبرۀ وی نیز در همین رواق است.

ایوان غربی صحن آزادی (ایوان طلا)

یکی از چهار ایوان صحن آزادی، ایوان طلا است. این ایوان بیش از ۲۰ متر ارتفاع دارد و مسیر تشرف بانوان به درون حرم است. از آنجا که در زمان ناصرالدین شاه قاجار این ایوان مرمت و خشت های زرین آن نصب شده به «ایوان ناصری» نیز مشهور شده است. در این ایوان چهار غرفه بنا شده که بدنه آنها خشت های مُطلا می باشد. کتیبه های زیبایی حاوی آیاتی از قرآن و اشعاری به فارسی این ایوان را مزین کرده است.

در چهار ضلع صحن آزادی مجموعاً ۵۶ حجره و غرفه فوقانی و تحتانی قرار دارد که از حجره ای در جنوب غربی صحن، دری به رواق شیخ بهایی (ره) و مقبره وی گشوده می شود.

صحن جمهوری اسلامی

این صحن در ۱۳۶۸ ش با ۷۲۹۲ مترمربع مساحت، در ضلع غربی حرم

مطهر احداث شد. صحن جمهوری اسلامی به بس تهای شیخ طوسی رحمه الله

و شیخ بهایی رحمه الله و نیز به روا قهای دارالولایه، دارالهدایه، دارالرحمه و

دارالقرآن مرتبط است. بنای صحن جمهوری اسلامی به پیروی از بناهای کهن

حوزۀ حرم مطهر، ب هسبک معماری سنت یاسلامی ساخته شده است. بر فراز

ایوا نهای شمالی و جنوبی این صحن، دو منارۀ بسیار زیبای آراسته به طلا و

کاشی، با ارتفاع سی متر افراشته شده است.

ایوان شرقی این صحن که به طلا آراسته شده است، «با بالولایه » نام دارد و

به رواق بزرگ «دارالولایه » متصل است. کنار این ایوان پنجر های از برنز نصب

ص:۹۹

صحن قدس

شده است که زائرین از آنجا به ساحت مقدس اما م رضا علیه السلام عرض سلام و ادب میک نند. ایوان غربی «با بالغدیر »، ایوان شمالی «با بالعلم » و ایوان جنوبی «با بالشهاده » نام دارد. در وسط صحن، ساعت آفتابی یا شاخصی وجود دارد که در تمام فص لهای سال، ظهر شرعی دقیق در شهر مشهد را مشخص می کند.

صحن قدس

این صحن در ۱۳۷۳ ش، در جنوب حرم مطهر رضوی و مسجد جامع گوهرشاد، بین بست شیخ بهایی رحمه الله و قسمتی از جنوب رواق اما م خمینی رحمه الله قرار دارد. صحن قدس با مساحتی بالغ بر ۲۵۳۰ مترمربع، در اطراف خود، ۶ ورودی و ۲۸ حجره دارد. ایوان جنوبی صحن با ارتفاع ۱۶ متر، مشابه ایوان مقصوره است؛ سقفش به صورت طاسه سازی با کاشی و آجر تزیین و دیوار هاش نیز تماماً به کاشی معرق آراسته شده است. در وسط ایوان، محرابی زیبا وجود دارد که دورتادور قسمت بالای آن با کتیب های از کاشی و مزیّن به سورۀ مبارکۀ «نور » جلو هگری م یکند. در میانۀ صحن نیز، سقاخان های زیبا با نمای قبهالصخر ه، یاد و خاطرۀ نخستین قبل هگاه مسلمانان جهان، یعنی مسج دالأقصی را در اذهان زنده م یکند. این سقاخانه یک هشتم بنای «قبهالصخره » مساحت دارد؛ قسمت گنبدی شکل آن با طلا و دیگر قسم تهای خارج یاش با کاشی های معرق تزیین یافته است. و قسمتی از جنوب رواق

اما م خمینی رحمه الله قرار دارد. صحن قدس با مساحتی بالغ بر ۲۵۳۰ مترمربع، در اطراف خود، ۶ ورودی و ۲۸ حجره دارد. ایوان جنوبی صحن با ارتفاع ۱۶ متر، مشابه ایوان مقصوره است؛ سقفش به صورت طاسه سازی با کاشی و آجر تزیین و دیوار هاش نیز تماماً به کاشی معرق آراسته شده است. در وسط ایوان، محرابی زیبا وجود دارد که دورتادور قسمت بالای آن با کتیب های از

کاشی و مزیّن به سورهٔ مبارکهٔ «نور » جلو ه گری میکند. در میانهٔ صحن نیز،

سقاخان های زیبا با نمای قبهالصخر ه، یاد و خاطرهٔ نخستین قبل هگاه مسلمانان

جهان، یعنی مسج دالأقصی را در اذهان زنده م یکند. این سقاخانه یک هشتم

بنای «قبهالصخره » مساحت دارد؛ قسمت گنبد یشکل آن با طلا و دیگر

قسمتهای خارجی اش با کاشیهای معرق تزیین یافته است.

ص:۱۰۰

صحن جامع رضوی

با توجه به افزایش جمعیت مشهد و رشد فزاینده زائرین بخصوص در ایام تابستان و مناسبت های خاص، برنامه ساخت این صحن با زیربنای

۱۱۷۵۸۴ مترمربع در سال ۱۳۶۶ شمسی شروع و در سال ۱۳۸۱ شمسـی به پایان رسید. (کارهای هنری آن در حال تکمیل است.) این صحن با کاربری عبادی - مـذهبی دارای ۶ منـاره رفیع و ۳ ایوان است. ایوان جنوبی به نـام «ولی عصـر (عـج الله تعـالی فرجه الشـریف) » بـا دو مناره به ارتفاع ۷۰ متر و ایوان هـای غربی به نـام «غـدیر» و شـرقی به نام «کوثر» هر یک با دو مناره به ارتفاع ۵۷ متر، شـکوه و عظمت خاصی به صحن بخشـیده است. این صحن مجموعاً دارای ۵۵ غرفه می باشـد و گنجایش ۷۰۰۰۰ نماز گزار را دارد و بزرگ ترین صـحن ساخته شـده در طرح توسـعه حریم حرم مطهر است. سامانه صوت مرکزی، دوربین های مدار بسته، سامانه روشنایی با ۲۵۶ دستگاه پروژکتور و دو موتور خانه برای آب آشامیدنی از تجهیزات استفاده شده برای رفاه حال زائرین در این صحن است.

در تزیین صـحن جامع از سـنگ های ابزار خورده و تزیینات کاشـی معرق و معقلی اسـتفاده شده و سـنگ فرش صحن، مخلوطی از سنگ های الوان، گرانیت و خلـج می باشـد. صـحن جـامع رضوی در جنوب امـاکن متبرکه واقع شـده و از طریق دو بست به خیابـان هـای امـام رضا (علیه السلام) و خسروی نو (شهید اندرزگو) ارتباط دارد.

صحن غدیر

سنگ های الوان و گرانیت و خلج است. صحن جامع رضوی در جنوب

اماکن متبرکه واقع شده و ازطریق دو بست، با خیابا نهای اما م رضا علیه السلام

(خیابان تهران سابق) و خیابان شهید اندرزگو (خیابان خسروی نو سابق)

ارتباط دارد.

گفتنی است که دو دستگاه پله برقی، ارتباط این صحن را با پارکینگ

شمارهٔ ۱ برقرار می کند.

صحن غدیر با **۱۴۴۵۳** متر مربع زیر بنا در ضلع شمال غربی صحن جامع رضوی و جنوب غربی اماکن متبرکه قرار گرفته است. این صحن از ضلع شرقی به صحن جمهوری اسلامی، از شمال غربی به خیابان شیرازی و از غرب به مجتمع تجاری غدیر و مجموعه خدماتی (سرویس بهداشتی) منتهی می شود. صحن غدیر با کاربری عبادی - مذهبی ساخته شده و تمام کاش-ی های

آن مزین به نام حضرت علی (علیه السلام) است، همچنین خطبه غدیر در کتیبه های موجود در این صحن نقش بسته است. صحن غدیر از طریق صحن جامع رضوی، صحن جمهوری اسلامی، باغچه مرتفع غربی و خیابان شیرازی قابل دسترسی است.

ص:۱۰۲

صحن کوثر

این صحن با ۱۵۶۴۸ متر مربع مساحت در زاویه شمال شرقی صحن جامع رضوی جای گرفته و از ضلع غربی به موزه حرم مطهر و صحن آزادی مرتبط است. سازه اصلی صحن کوثر فلزی - بتنی است و نمای آن با سنگ، آجر و کاشی معرق تزیین شده است. این صحن کاربری عبادی - مذهبی دارد و تمام کاشی های آن مزین به نام مبارک حضرت فاطمه (سلام الله علیها)است و درکتیبه های موجود در نمای آن خطبه فدکیه نقش بسته است. صحن کوثر از طریق خیابان شهید نواب صفوی (پایین خیابان)، باغچه شرقی و صحن جامع رضوی قابل دسترسی است.

صحن هدایت

این صحن با زیربنای ۱۷۹۸۰ متر مربع در ضلع شمال شرقی اماکن متبرکه قرار دارد و از ضلع شمال شرقی به ساختمان شماره دو دانشگاه علوم اسلامی رضوی، از شرق به مجتمع اقامتی و بازارچه پیر پالاندوز، از جنوب شرقی به مقبره پیر پالاندوز، از جنوب و جنوب غربی به ساختمان شماره یک دانشگاه علوم اسلامی رضوی و ساختمان مهمانسرای حضرت و از شمال و شمال غربی به بنیاد پژوهش های اسلامی و ورودی طبرسی محدود

است. صحن هدایت از طریق خیابان های طبرسی، شهید نواب صفوی و نیز ساختمان اداری دانشگاه علوم اسلامی رضوی قابل دسترسی است. درعین حال دو دستگاه پله برقی، ارتباط این صحن را با پارکینگ شماره سه برقرار می سازد.

ص:۱۰۳

رواق های حرم مطهر

رواق دارالحفاظ

این رواق به دستور بانو گوهرشاد در اوایل

قرن نهم هجری بنا شده است. رواق دارالحفاظ در قدیم محل تجمع حافظان قرآن و انجام مراسم خاص تلاوت کلام الله و خطبه مخصوص حفاظ آستان قدس رضوی بوده، از این رو به «دارالحفاظ» شهرت یافته است. این رواق ۷ صفه دارد و مشاهیر بزرگواری چون عبدالجواد ادیب نیشابوری و ملاهاشم خراسانی در این رواق مدفونند.

رواق دارالسیاده

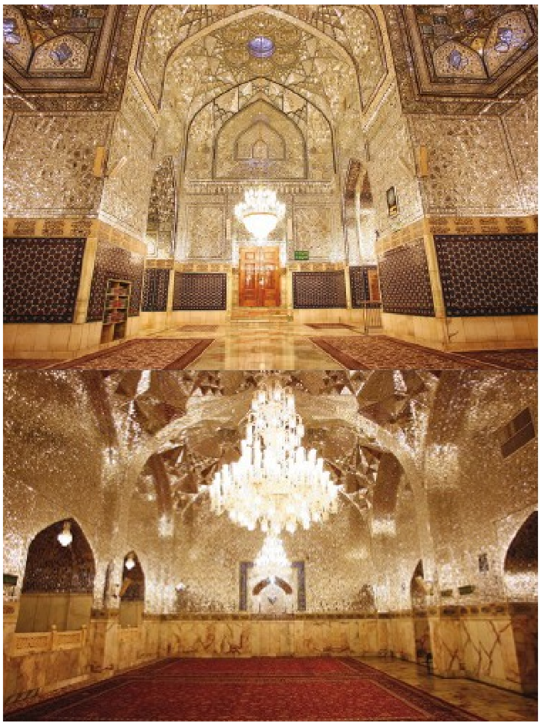
این رواق در زمان بانو گوهرشاد درجنوب غربی حرم مطهر بنا شد. نامگذاری آن به «دارالسیاده» ازآن جهت است که از قدیم محل تجمع و تدریس علما، سادات و منسوبین به خاندان پیامبراسلام(صلی الله علیه و آله و سلم) بوده است. آیینه کاری دیوار رواق و صفه ها و سقف مربوط به سال ۱۳۰۰ قمری است و قبل ازآن، بنا کاشی کاری بوده است. قبور مشاهیری چون محمد مهدی خالصی، میرزا احمد مدرس یزدی و آیت الله محمدکوهستانی در راهرو منتهی به این رواق واقع شده است.

ص:۱۰۴

رواق دارالسلام

رواق دارالسـلام از جمله بناهایی است که اساس آن در زمان بانو گوهرشاد و به دستور او پی ریزی شده و در سال های ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۸ شمسی پس از تعمیر و تزیین به صورت کنونی در آمده است. قبور علمایی چون شیخ غلامحسـین تبریزی (ترک)، سید حسین خادمی اصفهانی، میرزا حبیب الله گلپایگانی و شهید هاشمی نژاد در این رواق قرار دارد.

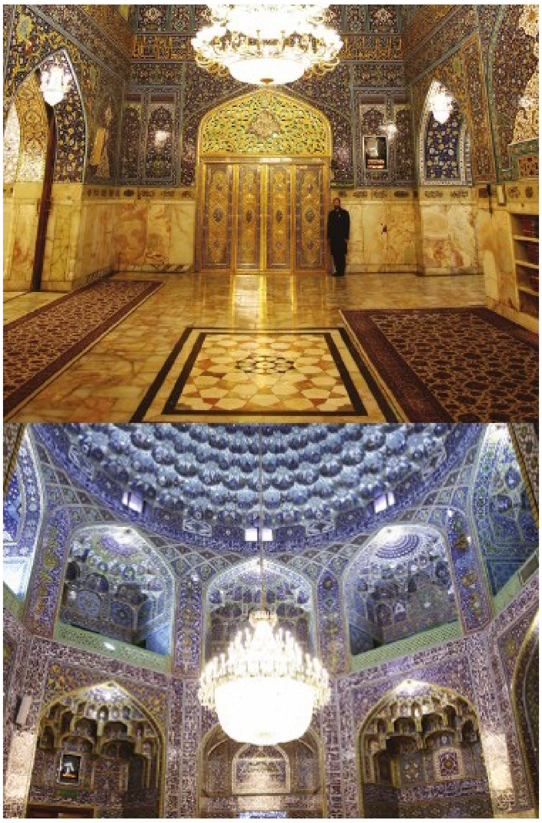
رواق حاتم خانی

رواق حاتم خانی در شرق حرم مطهر و پایین پای مبارک در سال ۱۰۱۰ ه. ق. توسط حاتم بیگ اردو بادی (از وزرای عصر صفویه) بنا گردید.

رواق گنبد الله وردیخان

این رواق در شمال شرقی حرم مطهر در سال ۱۰۲۱ ه.ق. توسط الله وردیخان (از رجال عهد صفویه) بنا شد. در وسط صفه جنوبی رواق، سنگ لوح مرقدِ

الله وردیخان دیده می شود.

ص:۱۰۶

رواق دارالضیافه

بنای این رواق مربوط به سال ۱۰۳۱ قمری است که مرحوم میرزا شفیع قزوینی به هزینه یک تاجر قزوینی آن را احداث نمود. دراین رواق دو صفه ایجاد شده که درآن آیاتی از قرآن مجید روی کاشی های رنگارنگ نقش بسته است. قبور مشاهیری چون میرزا مهدی غروی اصفهانی و حاج ملاهاشم قزوینی دراین رواق واقع است.

رواق توحیدخانه

معروف است که این رواق را مفسر نامدار شیعه ملا محسن فیض کاشانی(رحمه الله علیه) در سال ۱۰۷۲ ه.ق. بنا کرده و در آن آیات توحیدی قرآن کریم را تدریس و تفسیر می کرده است. در ضلع شمالی توحید خانه پنجره فولاد معروف نصب شده و ضریح مطهر از پشت این پنجره نمایان است. مدفن میرزا مهدی اصفهانی، سید جواد خامنه ای (پدر مقام معظم رهبری) و سید عبدالله شیرازی دراین رواق قرار دارد.

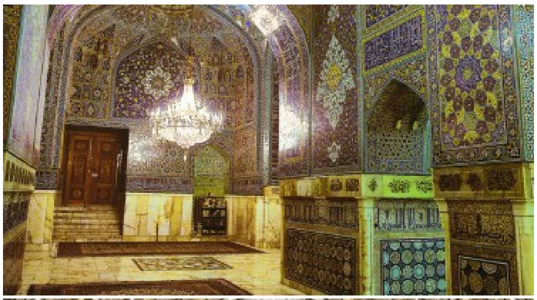
ص:۱۰۷

رواق دارالفیض

رواق دارالفیض در پشت سر مبارک حضرت واقع شده و به روضه منوره متصل است. این بنا قبلاً به «مسجد ریاض» معروف بود و به مسجد زنانه هم شناخته می شد. اصل بنا مربوط به دوره صفویه است و به علت اتصال آن به رواق توحید خانه، برخی مورخان براین عقیده اند که ممکن است این بنا را مرحوم فیض کاشانی همزمان با رواق توحید خانه ساخته باشد.

رواق دارالسعاده

رواق دارالسعاده از بناهای عصر قاجاریه است که در سال ۱۲۵۱ قمری ساخته شده و بانی آن الله یار خان آصف الدوله بوده است. محل دفن مشاهیری چون سید یونس اردبیلی، میرزا علی اکبر نوقانی و شیخ علی اکبر نهاوندی در این رواق است.

ص:۱۰۸

رواق شیخ بهایی (ره)

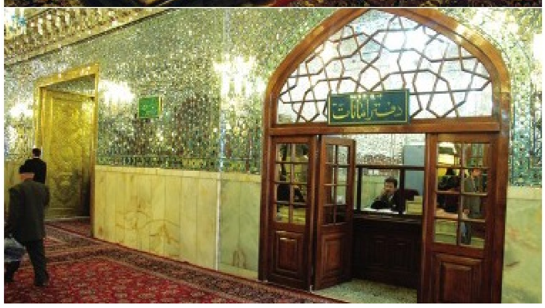
این رواق محل دفن شیخ محمد بهاء الدین عاملی معروف به شیخ بهایی ۶ (متوفای ۱۰۳۱ ه.ق.) است.

به روایت تاریخ، این مکان، منزل و مدرس شیخ بهایی بوده که در سال۱۳۶۴ ه.ق. با مساحت حدود ۱۰۲ متر مربع به طرز باشکوهی تجدید بنا گردید.

رواق دارالسرور

این رواق در قدیم به صورت چند اتاق به عنوان آبدارخانه، آسایشگاه خدام و ... استفاده می شد که در سال ۱۳۳۴ شمسی با مساحت ۱۰۰۰ متر مربع به صورت رواق در آمد. بزرگانی چون آیات عظام محمدتقی فلسفی، حسنعلی مروارید، فهری زنجانی و نیز سید ابوالحسن حافظیان در این رواق مدفون هستند.

ص:۱۰۹

رواق دارالشکر

این رواق از مجموع دو بنـا، یکی رواق «پس پشت» مربوط به دوره صـفویه و دیگری بنای «قرآن خانه» سابق که مربوط به عهـد تیموریان بوده تشکیل شده است. این دو مکان به مساحت ۷۳ متر مربع در سال های **۱۳۴۴** شمسی به صورت یک رواق در آمد و «دارالشکر» نامیده شد.

رواق دارالشرف

این بنا درگذشـته به «راهرو سـقاخانه» معروف بوده است که به ایوان طلای صحن انقلاب متصل بود، اما در سال **۱۳۴۳** شمسی پس از تغییرات و تزییناتی به صورت رواقی مستقل درآمد

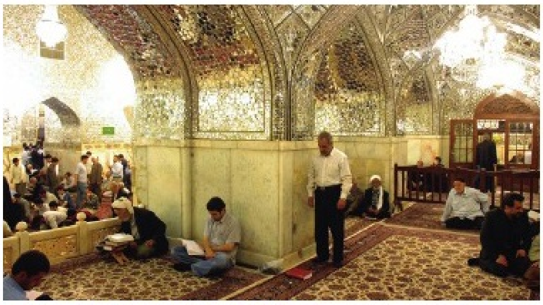
ص:۱۱۰

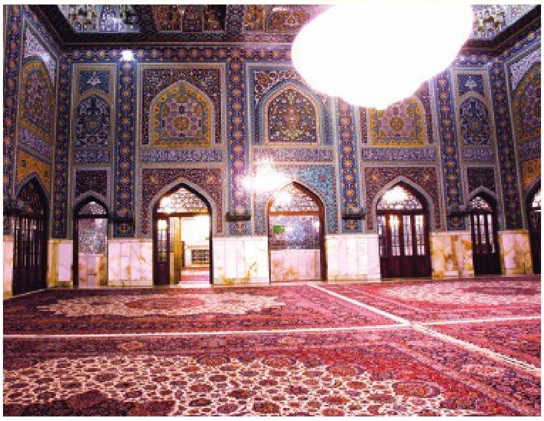
رواق دارالعزه

این رواق در اختلاف سطحی به ارتفاع ۹۵ سانتیمتر از کف دارالسلام قرار دارد و قبلًا کشیک خانه خدام بوده که با تغییرات و تزییناتی در سال ۱۳۴۳ شمسی به صورت رواق درآمد.

رواق دارالذکر

رواق دارالذکر قبلاً ـ مدرسه علمیه علی نقی میرزا بوده که در سال ۱۳۴۳ شمسی بازسازی و تغییر کاربری یافت و با پوشش جدید سقف به صورت رواقی جدید در آمد. حجره های فوقانی و تحتانی مدرسه د ر اطراف آن فعلًا محل استقرار دفاتر مختلف است.

ص:۱۱۱

رواق دارالزهد

رواق مجلل دارالزهد در جنوب شرقی روضه منوره واقع شده و به رواق باشکوه امام خمینی

u متصل است. این رواق در سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۲ شمسی ساخته شده است. قبور مشاهیری چون علامه محمد تقی جعفری، سید ابوالحسن شیرازی، میرزا مهدی نوقانی در این رواق قرار دارد.

رواق دارالعباده

تاریخ بنای این رواق به سال ۱۳۵۳ شمسی بر می گردد. این بنا همچون رواق شیخ بهایی ۶ و دارالزهد دارای دو طبقه است و طبقه فوقانی آن تالار اماکن متبرکه آستان قدس رضوی است.

ص:۱۱۲

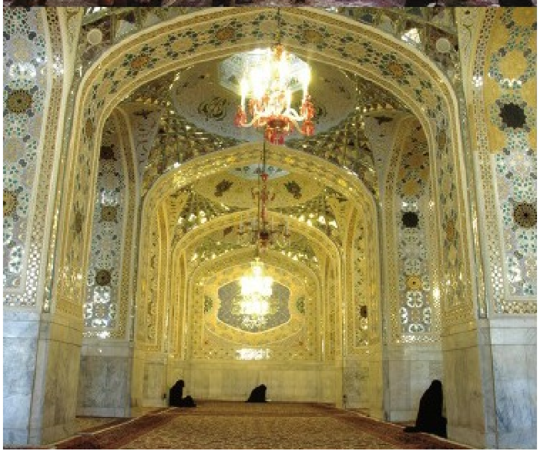
رواق دارالولایه

رواق بزرگ و مجلل دارالولایه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۸ شمسی در غرب روضه منوره بنا شده است.

رواق دارالهدایه

رواق دارالهدایه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۱ شمسی ساخته شده و محل اجرای برنامه های فرهنگی برای کاروان ها و گروه های زیارتی است.

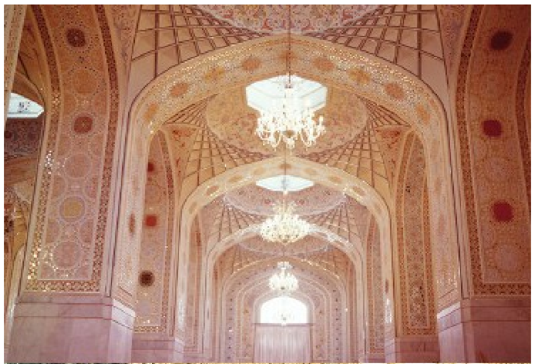
ص:۱۱۳

رواق دارالرحمه

رواق دارالرحمه با تقلید از معماری شبستان های مسجد جامع گوهرشاد احداث و درسال ۱۳۷۱ شمسی افتتاح شد. این رواق در حال حاضر برای زائرین غیر ایرانی بوده و محل ارائه خدمات فرهنگی به این دسته از زائرین است.

رواق دارالاخلاص

این بنا در گذشته مسجد کوچک و زیبایی به نام مسجد زنانه بالاسر بود که محراب آن هنوز باقی است. در توسعه سال ۱۳۷۳ شمسی این مسجد به صورت رواقی به نام «دارالاخلاص» درآمد. این رواق با مساحت ۳۶ متر مربع کوچک ترین رواق در حرم مطهر است.

ص:۱۱۴

رواق حضرت معصومه علیها السلام

این رواق مجلل در عصر انقلاب شکوهمند اسلامی و در سال ۱۳۷۹ شمسی افتتاح شد و طبقه زیرین رواق دارالولایه به شمار می رود. رواق دارالاجابه بعد از روضه منوره و ضریح مطهر نزدیک ترین مکان به مرقد شریف حضرت می باشد.

رواق دارالحکمه

این رواق در ضلع شمال غربی صحن آزادی واقع شده است و در سال ۱۳۸۱ در دو طبقه

افتتاح شده است.

ص:۱۱۵

رواق دارالکرامه

رواق دارالکرامه دارای ۴۸۸ متر مربع مساحت و ۱۸۳۰ مترمربع زیر بنـا در سه و نیم طبقه است که زیر زمین، نیم طبقه اول و طبقه دوم به عنوان آسایشگاه خدام و طبقه همکف به عنوان رواق در نظر گرفته شده است. این رواق در آذر ماه سال ۱۳۸۵ شمسی افتتاح شد.

رواق دارالحجه (عج)

این رواق زیبا و با شـکوه در زیر صـحن انقلاب اسـلامی واقع شده است. ساخت این رواق در اواخر سال ۱۳۷۸ شمسی آغاز و در ۱۳۸۷ (نیمه شعبان ۱۴۲۹ قمری) افتتاح گردید.

ص:۱۱۶

رواق امام خمینی (ره)

ایـن رواق، صـحن سـابق امـام خمینی (رحمـه الله علیه) (صـحن مـوزه) است و در مجـاورت مسـجد جـامع گوهرشـاد قرار دارد و درپی افزایش روزافزون زائرین و نیاز مبرم به ایجاد فضاهای سرپوشیده، به صورت رواق درآمده است.

رواق شیخ طوسی (رحمه الله علیه)

رواق شیخ طوسی ۶ در ضلع غربی حرم مطهر واقع شده است. ورودی این رواق در وسط بست شیخ طوسی ۶ قرار گرفته است.

رواق شیخ حر عاملی (ره)

این رواق در ضلع شرقی حرم مطهر واقع شده است. ورودی این رواق در وسط بست شیخ حر عاملی ۶ قرار گرفته است.

ص:۱۱۷

رواق دارالمرحمه

رواق دارالمرحمه در قسمت زیرین رواق امام خمینی قرار دارد و در دی ماه سال ۱۳۹۲ همزمان با خجسته میلاد باسعادت حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی(صلی الله علیه و آله و سلم)

و امام جعفر صادق(علیه السلام)افتتاح گردید.

رواق کوثر

این رواق در مجاورت صحن جامع رضوی و ضلع جنوبی صحن کوثر واقع گردیده است.

رواق غدیر

رواق غدیر در قسمت شمال غربی صحن غدیر و ضلع جنوب غرب ورودی شیخ طوسی واقع گردیده است.

ص:۱۱۸

رواق حضرت فاطمه زهرا علیها السلام

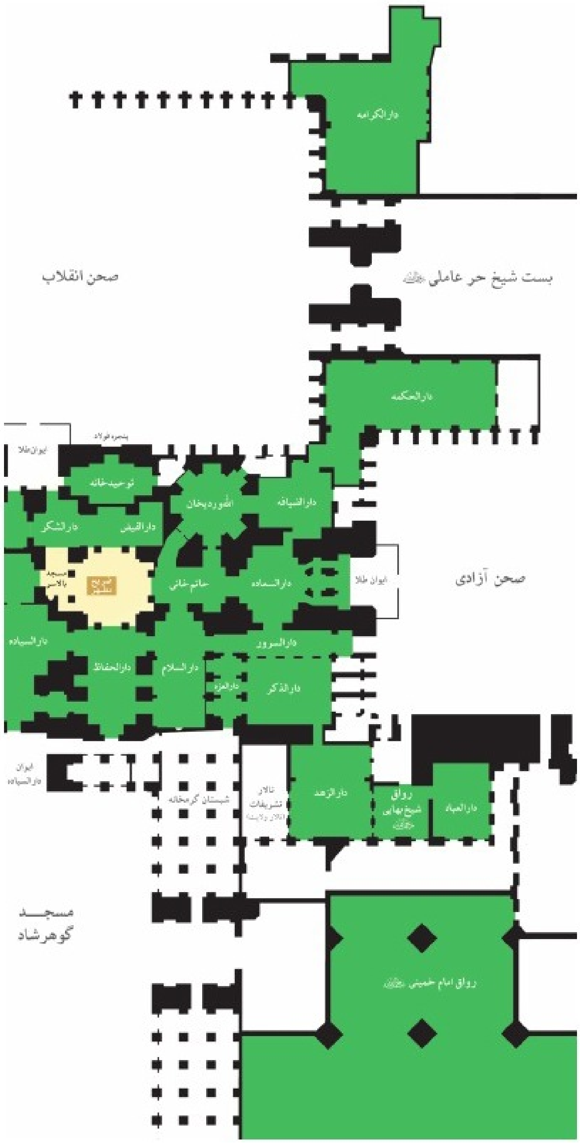
در روزهـای پایانی سال ۱۳۹۵ ، رواقی ویژه بـانوان در حرم مطهرامـام رضا علیه السـلام افتتاح شـد. این رواق که ب هنام رواق حضـرت فاطمه زهرا علیها السـلام نا مگـذاری شـده است، در ۲۹ اسفند ۱۳۹۵ همزمـان بـا سالروز ولادت ایشان با حضور تولیت محترم آسـتان قـدس رضوی بازگشایی شد.رواق حضرت زهرا علیها السلام در فضای زیرین صحن آزادی احداث شده است،

ورودی آن در بست نواب صـفوی قرار دارد. وجود وضوخـانه، پله برقی و انواع سـتو نهـا به سـبک معماری اسـلامی، از ویژ گی های دیگر این رواق است.

ص:۱۱۹

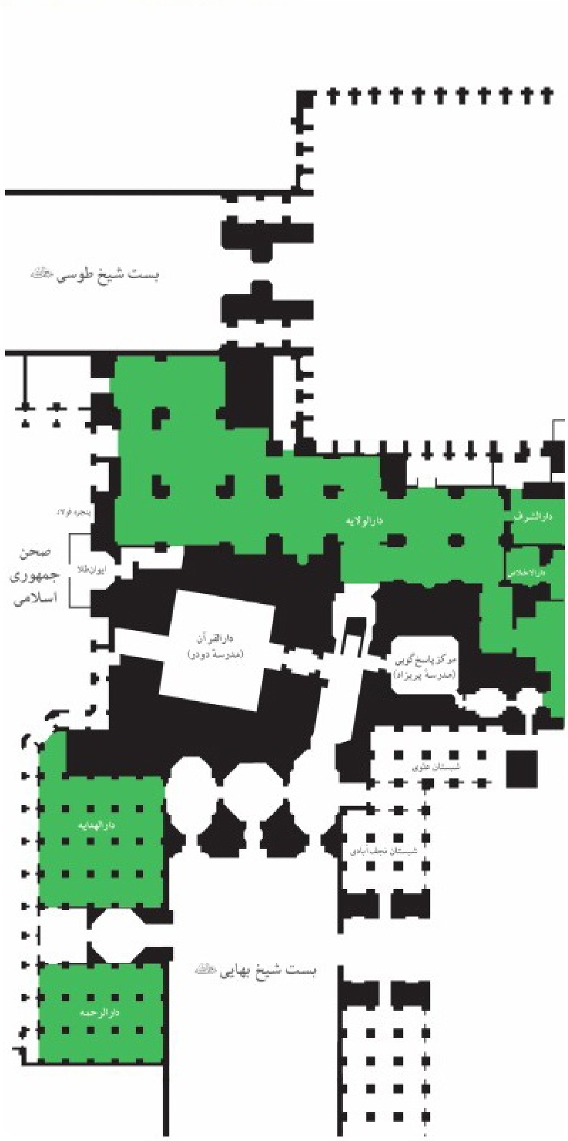
نقشه

دارالکرامه
صحن انقلاب
بست شیخ حر عاملی
دارالحکمه
پنجره فولاد
ایوان طلا
توحیدخانه
اللهوردیخان
دارالضیافه
دارالشکر
دارالفیض
مسجد بالاسر
حاتم خانی
دارالسعاده
ایوان طلا
صحن آزادی
دارالسیاده
دارالسرور
دارالحفاظ
دارالسلام
دارالعزه
دارالذکر
ایوان دارالسیاده
شبستان گرمخانه
تالار تشریفات
دارالزهد
رواق شیخ بهایی
دارالعباده
مسجد گوهرشاد
رواق امام خمینی

ص:۱۲۰

نقشه

موقعیت رواق‌های همکف حرم مطهر

اجرای آ یینها و مراسم خاص توسط خدام

اشاره

برگزاری آ یینهـا و مراسم ویژه، با حضور خـدام حریم حرم مطهررضوی، از موضو عهای جـذاب و سن تهای قـدیمی در مضـجع شریفحضـرت ثامن الحجج است. این مراسم چند قرن است که در آستان قدس اجرا میشود و آداب خاص خود را دارد.

غبارروبی

این آ یین، با تشریفات و مقدمات مخصوص، چند نوبت در سال ومعمولاً همزمان با اعیاد مذهبی یا میلاد مسعود ائمهٔ معصومین برگزار میشود.

در روز و ساعتی معین، ابتدا حریم رضوی، خلوت و همهٔ درهای ورودی آن بسته و به اصطالح «قرق » می شود. سپس تولیت آستان، درِ ضریح رامی گشایـد و به تدریج نذورات مردم را از داخل آن جمع آوری کرده و به منظور حمل به خزانهٔ حضـرت، در کیسه های مخصوص قرارمی گیرد. آنگاه درون ضریح و مضجع منور، با عطر و گلاب شسته می شود.

طنین تلاوت قرآن کریم و مداحی و مرثیه خوانی برای اهل بیت .

طی برگزاری این آ یین، بر فضـا حـک مفرمـاست. شـرح مراسم نیز هرنـوبت در صـور تجلس هـای تنظیم و به امضـای تولیت و دیگر مقامـات شرکت کننده در آ یین می رسد.در پایان مراسم، ازطرف تولیت آستان، به هر یک از حاضران که از

قبل دعو ت شده اند، هدیه ای اهدا می شود که شامل مقداری غبار داخل ضریح و نبات متبرک است.

مراسم صُفّه

براساس شواهد موجود، از ابتدای شهادت و ب هخا کسپاری پ کیر پاک

اما م رضا در مکان کنونی، قرائت قرآن کریم در روضهٔ منورهٔ

رضوی، معمول و دایر بوده است؛ بنابراین از همان سا لهای اول، تعدادی

قرآن وقف آستان قدس رضوی شد که در داخل حرم مطهر نگهداری

م یشده است. هنگامی که محمدخان شیبانی، سلطان و مؤسس طایفهٔ

ازب کها، خراسان را از تیموریان گرفت، در سال ۹۱۰ ق، ب هقصد زیارت

به مشهد مقدس آمد و ضمن زیارت مرقد منور اما مرضا ، غزلی

ترکی در مدح و منقبت امام سرود و مقرر کرد حفّاظ در بیرون

قبّه، قرآن قرائت کنند.

در سال ۱۲۷۶ ق، فرد خیری به نام اما مورد یخان بیات مختاری، از این

سنت استقبال کرد و طی وق فنام های، عواید موقوف های را برای مخارج

این مراسم تع یین و مقرر کرد حفّاظ در رواق توحیدخانه، هر صبح و

شام، به ت الوت کلا مالله مجید بپردازند و دوازده بند خواج هنصیر نیز

خوانده شود.

تا مد تها این مراسم در توحیدخانه انجام م یشد؛ تا اینکه

صاح بنظران ب هدلیل شکوه و عظمت این مراسم و نیز نزدی کبودن

رواق دارالحفاظ به روضهٔ منوره و تبدیل به احس نکردن موقوفه،

باتوجه به سوابق آن در دارالحفّاظ، این رواق را مکان مناسبی برای

انجام مراسم صفه دیدند و انجام مراسم به دارالحفّاظ انتقال یافت.

ه ماکنون مراسم صفه، از مراسم باشکوهی است که هم هروزه خدام

و فراشان کشیک روز، در دارالحفّاظ یا دارالس الم، آن را در دو نوبت،

نی مساعت قبل از طلوع آفتاب و بلافاصله بعد از نماز مغرب و عشا،

برگزار م یکنند. در این مراسم، علاو هبر ت الوت قرآن کریم، مدیحهٔ

چهارده معصوم یا دوازده امام که از خواج هنصیر طوسی است

نیز خوانده م یشود.

اجرای این مراسم بدی نگونه است که ابتدا فراشان مقدمات اجرای

مراسم را انجام م یدهند، پس از آن، تعداد ۱۴ عدد لاله و رحل و قرآن

در قطع بزرگ، از اتاقی مخصوص و با احترامی ویژه، دس تب هدست

م یچرخند و در سمت چپ و راست رواق ب هطور کیسان قرار داده

م یشوند؛ سپس کیی از خدمه، شم عهای درون شمعدا نها را روشن

م یکند و خدام و فراشان کشیک روز، بااحترام در سمت چپ و راست

و سرکشیک و معاون و سادات در صدر رواق م ینشینند. ضمن اینکه

یک عدد شمعدان، ب هطور مجزا در محل استقرار سرکشیک قرار

م یگیرد و مراسم آغاز م یشود.

سپس ضمن تلاوت یک جزء قرآن، هرکدام از حفّاظ یک قسمت از

مدیحه را با صدای بلند و زیبا م یخواند و هنگام یکه به نام مبارک

علی بن موسی الرضا میرسد، همه قیام کرده و بعد از ادای احترام، مجدداً م ینشینند و مراسم ادامه میی ابد. هنگام شروعِ بند چهاردهم و بیان نام حضرت قائم آ لمحمد f بار دیگر همگی قیام کرده و عرض ادب م یکنند.

پس از خاتمهٔ قرائت قرآن و قرائت توسل به چهارده معصوم ، .

خطیب حفّاظ، دعا و خطبهٔ مشخصی با ذکر س الم و صلوات بر پیامبر اس الم و خاندان طاهرین ایشان قرائت م یکند. پس از پایان متن دعا و خطبه، تمام خدمه، سر بر زمین گذاشته و سجدهٔ شکر ب هجا م یآورند. در پایان، سرکشیک، قرآنِ روی اولین رحلِ سمت راست رواق و بعد رحلِ آن و سپس شمعدان جلوی هر رحل را برم یدارد، م یبوسد و به اولین حافظ م یدهد. حفّاظ و خدام، قرآ نها و رح لها و شمعدا نها را کیی پس از دیگری م یبوسند و با دس تب هدس تکردن، آ نها را به اتاق مخصوص منتقل م یکنند.

مراسم تحویل کشیک

هم هروزه پس از پایان مراسم صفه و در حدود یک ساعت بعد از طلوع آفتاب که مدت خدمت کشیک قبلی تمام م یشود و نوبت کشیک بعدی فرا م یرسد، تمام خدمهٔ هر دو کشیک، اعم از خدام و فراش و دربان، معمولاً در کیی از روا قهای حات مخانی یا دارالسعاده یا دارالحکمه حاضر م یشوند و در دو صف، به ترتیب خدام و دربانان و فراشان با حالت احترام، مقابل کیدیگر م یایستند؛ سپس سرکشیک یا معاون کش کیی که خدمتش به اتمام رسیده است و نزدیک روضهٔ منوره قرار دارد، با صدای رسا، خطبه را با ستایش پروردگار، ثنای ائمهٔ اطهار ،.ذکر نام مبارک حضرت ثام نالائمه و اما مزمان ،f

طلب مغفرت برای عموم مسلمانان، مخصوصاً اما مخمینی ۶ و آرزوی

س المتی برای همهٔ خدمتگزاران، ب هویژه رهبر معظم انقلاب٬مدظل هالعالی٬.

قرائت م یکند.

پس از آن تمام خدمه بابت توفیق خدمتگزاری، سجدهٔ شکر ب هجا

م یآورند و خدمهٔ کش کیی که خدمتشان به پایان رسیده است، با

خدم های که خدمتشان شروع شده است، مصافحه م یکنند.

ص:۱۲۴

تعویض گل

براساس یک سنت دیرینه، سرکشیک خدام حرم مطهر، هر روز صبح،

گ لهای روی ضریح مطهر اما مرضا را تعویض و گ لهای تازه را

جایگزین م یکند. هر روز قبل از ساعت ۸ صبح، ۴ دسته گل بسیار زیبا،

در ۴ گوشهٔ بالای ضریح مطهر قرار م یگیرد و گ لهای روز قبل، به

فراشان تحویل داده م یشود. این گ لها که در گلدا نهای فلزی با روکش

طلایی قرار دارند، مرغو بترین انواع گ لها هستند که متخصصان

پرسابقه در فن گ لآرایی، آ نها را آماده کرده و به حرم مطهر منتقل

م یکنند. گل های استفاد هشده از انواع شاخ هبریده، شامل گلایل، مریم،

میخک، رز، ژرورا، مارگاریت و زنبق انتخاب م یشود که بسیار مقاوم

و زیبا بوده و برای مدت ۲۴ ساعت با وجود ازدحام جمعیت و گرمای

سطح فوقانی ضریح مطهر، با طراوت باقی م یمانند

نقاره نوازی

پیش از اس الم، نواختن طبل و دهل در دربار س الطین و حکام، برای اعلام

عمومی مرسوم بوده است. میرزاابوالقاسم بابر، نوهٔ گوهرشا دخاتون، در

سال ۸۶۰ ق، اواسط قرن نهم هجری، نقار هنوازی را در حرم مطهر

رضوی مرسوم کرد. ب هجز ایام سوگواری و شهادت ائمه ۏ دو

ماه محرم و صفر، در شبان هروز دو نوبت و دقایقی قبل از طلوع و غروب

آفتاب، ب هوسیلهٔ نوب تچیان رسمی، طبل و نقاره با آهنگی خاص به

صدا در م یآید و با نواختن آخرین ضربات، طلوع و غروب خورشید را

اع الم م یکند. همچنین در اعیاد مذهبی]شب و صبح عید[و ایام ولادت

ائمه ۏ لحظهٔ تحویل سال نیز نقارهٔ شادمانی، چندین نوبت نواخته

م یشود. در سحرهای ماه رمضان نیز حدود یک ساعت قبل از اذان

صبح، نقاره نواخته م یشود.

درحال حاضر، نقار هزنی، درون ساختمان نقاره، واقع در ضلع غربی صحن انق الب انجام م یشود. این ساختمان در گذشته یک طبقه داشته است؛ ولی ه ماکنون دو طبقه دارد که طبقهٔ زیرین آن، جای گذاشتن شیپورها و طب لها و لوازم دیگر است و در طبقهٔ بالایی، نقار هزنان مستقر م یشوند. ابزار و وسایل نقاره خانه شامل: چهار طبل و کرنا و لوازم متعلق به آن است. طب لها از کاس ههای بزرگ و کوچک مسی

و چدنی است که پوست دباغ یشده بر روی آن کشیده شده است و با

دو چوب ساده ب هطول تقریبی ۲۰ سانت یمتر نواخته م یشود. کرناها،

ساز های بادی ب هطول تقریبی ۱۰۰ تا ۱۲۰ سانت یمتر است که از جنس

مس یا برنج بوده و آب کرُم داده شده است.

نت های نقاره

آهنگ امروز کرناها، همان آهنگ قر نهای قبلی است که سین هب هسینه

باقی مانده است. ن تهای نقاره که در سه دست، ب هترتیب اجرا می

شود، چنین است: ابتدا سرنواز یا سردستهٔ کرنانوازان، کرنا را ب هطرف

گنبد، با حالت س الم م یگیرد و در کرنا م یگوید: «سلطان دنیا و عقبا،

عل یب نموس یالرضا! » پ سنوازان هماهنگ با کرنا م یگویند: «اما مرضا! »

سرنواز مجددا م یگوید: «اما مرضا، اما مرضا، اما مرضا! » و بقیه در کرنا

م یگویند: «غریب رضا، غریب رضا! » سرنواز م یگوید: «یا امام غریب،

یا اما مرضا! » پ سنوازان م یگویند: «رضاجان، رضاجان، رضاجان! »

سرنواز م یگوید: «دورهٔ دوران، اما مرضا! » پ سنوازان م یگویند: «ای

دادرس بیچارگان! » سرنواز م یگوید: «ای دادرس درماندگان! » پ سنوازان

م یگویند: «فریادرس، فریادرس! »

خطبهٔ شب شهادت

ش بهای عاشورا و شهادت اما مرضا ، صح نهای انق الب و جمهوری

اس المی، شاهد برگزاری این مراسم است.

پیش از این مراسم، ازطرف تولیت آستان قدس رضوی، از مقامات

ص:۱۲۶

کشوری و لشکری و رجال و شخصی تهای معروف و خانوادهٔ معظم

شهدا و ایثارگران و خدام دعوت م یشود تا بعد از اقامهٔ نماز مغرب

و عشا در رواق مبارک دارالحکمه حضور ب ههم رسانند. مراسم با

سخنرانی یک نفر از وعاظ، شروع و پس از ذکر مصیبت، مدعوین به

صحن انق الب اس المی وارد م یشوند.

در صحن انق الب، خدمه با نظم در جای مخصوص، دورتادور صحن و

در ایوان نقار هخانه و ایوان ط ال، درحال یکه شمعی در دست دارند با

حال خضوع ایستاد هاند.

سپس حفّاظ و قاریان قرآن، با دردس تداشتن لاله و شمعِ روشن و پوشش

خدمت، از مقابل خدمه و سایر مدعوین عبور کرده و خطب هخوانی

می کنند.

مراسم شام غریبان

مراسم معنوی شام غریبان که شب شهادت حضرت اباعبدا للهالحسین

و اما مرضا برگزار م یشود، از آ یی نهای باشکوهِ بعد از پیروزی

انق الب اس المی است. در این مراسم، تمام خدمه در سازمان مرکزی

آستان قدس رضوی، دارالتولیه، اجتماع م یکنند و بعد از نماز مغرب و

عشا، با اشعار حز نانگیزی که باید در مسیر بخوانند، آشنا م یشوند؛

سپس ۱۴ نفر از دربانان که لال هها را در دست دارند، در دو طرف در

جلوی هیئت و دیگران نیز با نظمی خاص، پشت سر آنان ب هطرف

حرم مطهر رضوی حرکت م یکنند. جمعیت پس از ورود به صحن

جمهوری اس المی، به محضر امام تسلیت عرض م یکنند و با

مداحیِ مداحان، مراسم ب هپایان م یرسد.

چراغانی

از گذشته برای ابراز سرور و شادمانی، هم هساله در ش بهای منسوب

به ولادت پیامبر بزرگوار اس الم و ائمهٔ اطهار و ش بهای

عید غدیر و قربان، مراسم چراغانی در حرم مطهر انجام م یشده است.

گفتنی است، در ولادت برخی از ائمه که مصادف با ماه محرم و

صفر است، مراسم چراغانی انجام نم یشود.

ص:۱۲۷

اقامۀ اذان و مناجات

در شبان هروز س همرتبه، ب ههنگام ادای فریضۀ نماز، در منار ههای اماکن متبرکه، با صدای بلند و رسا اذان گفته م یشود. چند مؤذن موظ فاند که ب هطور متناوب، این خدمت را انجام دهند. علاو هبرآن، دقایقی قبل از اذان، مؤذ نها موظ فاند مناجات بخوانند. در سحرهای ماه مبارک رمضان و ش بهای جمعه و سایر ش بهای خاص نیز مناجا تخوانی انجام م یشود.

مراسم جاروی دربانان

مراسم جاروی صح نها توسط دربانان حرم مطهر، سابق های طولانی دارد. هر روز پس از مراسم خطبه، زمان تحویل کشیک در صبح، دربانان در مقابل آسایشگاهشان در صحن انق الب م یایستند و پس از مداحی و ذکر توسل به ائمۀ اطهار ؛ و با نوای «رضا جانم! » مراسم جاروی صح نهای حریم قدس رضوی را آغاز م یکنند.

این مراسم، با حرکت خطی دربانان از صحن انق الب، آغاز و سپس با حرکت به سمت صح نهای آزادی، کوثر، جامع رضوی، قدس، مسجد گوهرشاد و صحن جمهوری اس المی و درنهایت در صحن انق الب به پایان م یرسد. در طی اجرای این مراسم، دربانانِ خو شالحان، به ذکر مناقب و مراثی اه لبیت : می پردازند و معمولاً زائران هم پشت سر دربانان حرکت م یکنند و با آ نها ه منوا م یشوند. مراسم جارو، بعدازظهرها نیز تکرار م یشود.

سفرۀ ۱۴ هزار صلوات

در مراسمی با حضور خادمان حرم مطهر رضوی، تعداد ۱۴۰ قطعه نبات متبرک، درون ظروفی مخصوص قرار م یگیرد و هر نفر ب هدلخواه،

تعدادی از نبا تها را برداشته و پس از ذکر ۱۰۰ مرتبه صلوات بر روی

هر نبات، آن را در ظرف دیگری قرار م یدهد. بدی نترتیب به وسیلهٔ

۱۴۰ قطعه نبات، ۱۴۰۰۰ ذکر صلوات، فرستاده م یشود و پس از پایان

مراسم، هر نفر ۷ مرتبه سورهٔ مبارکهٔ حمد را به نیت شفای بیماران

قرائت م یکند. این نبا تها ب ههمراه دستمالی سبز بست هبندی شده و بین

ص:۱۲۸

زائرین و حاجتمندان توزیع م یشود.

تعویض پرچم گنبد و پوشش ضریح مطهر

روکش ضریح مطهر، پارچهٔ مخمل سادهٔ سبزرنگی است که در ایام

ولادت پیامبر و ائمهٔ اطهار آن را تعویض م یکنند. این روکش

ساده را با روکشی زیبا عوض م یشود که ویژهٔ اعیاد، گ لدوزی شده

است و حواشی الوان دارد و نشانهٔ شادمانی است.

در ایام سوگواری نیز، روکش سبز ضریح مطهر را تعویض م یکنند و

روکشی مشکی ب هنشانهٔ عزا، ب هجای آن قرار م یدهند. مساحت این

روکش ۵/ ۱۶ متر مربع است و هزین ههای آن، از محل نذورات تأمین

می شود.

همزمان با تعویض روکش ضریح مطهر، پرچم بالای گنبد نیز عوض

م یشود. برای این منظور، خدمتگزاران حرم مطهر رضوی، با شکوه

هرچه تما متر، پرچم گنبد را تا نزد کیی گنبد مطهر حمل م یکنند؛

سپس چند تن از خدام، از مسیر داخلی گنبد، پرچم را بالا برده و در

محل خود نصب م یکنند.

ص:۱۲۹

مشاهیر مدفون در حرم مطهر رضوی

شیخ طبرسی(رحمه الله علیه) پیشوای مفسران(۴۶۸تا۵۴۸ ق)

فضل بن حسن بن فضل معروف به شیخ طبرسی ملقّب به امین الاسلام در ۴۶۸ق متولد شد. وی در فقه، حدیث، ادب، رجال، لغت و علوم ریاضی متبحر بود و شعر می سرود. شیخ طبرسی(رحمه الله علیه) از محضر

استادان بنام عصر خود، ازجمله «شیخ ابوعلی ابن شیخ طوسی(رحمه الله علیه)» و «ابن بابویه قمی(رحمه الله علیه)» کسب علم کرد. از شاگردان شایستهٔ ایشان، باید به فرزندش «ابونصر حسن بن فضل طبرسی» صاحب کتاب مکارم الاخلاق و «محمدبن علی بن شهرآشوب» نویسندهٔ کتاب معالم العلما و نیز «علامه قطب راوندی» اشاره کرد. مهم ترین آثار وی نیز «مجمع البیان» است که به تعبیر استاد شهید علامه مطهری، ازنظر ادبی و حُسن تألیف بهترین تفسیر است و شیعه و سنی برای این تفسیر اهمیت فراوانی قائل اند.

سرانجام، «امین الاسلام طبرسی» در هشتادسالگی (۵۴۸ق) وفات کرد و در گورستانی دفن گردید که بعدها به قتلگاه معروف شد. درحال حاضر، آرامگاه شیخ طبرسی(رحمه الله علیه) در ضلع شمال شرقی حرم مطهر رضوی و ابتدای خیابان طبرسی است.

ص:۱۳۰

شیخ محمد عارف عباسی معروف به پیر پالان دوز (زنده در قرن ۱۰ق)

شیخ محمد عارف عباسی مشهور به پیر پالان دوز، از عرفا و پیران سلسلهٔ ذهبیه است. او علاوه بر اینکه در عرفان به مقامات بلندی دست یافت، در کیمیاگری و خطاطی نیز متبحر بود. وی بااینکه صاحب موقعیت بود و می توانست بدون کوشش زندگی خوبی داشته باشد، از راه پالان دوزی روزگار می گذرانید. برخی، ساختمان آرامگاه پیر پالان دوز را کهن تر از زمانِ درگذشت او می دانند. آن ها معتقدند اصل این بنا در ۷۱۶ق در زمان سلطان محمود خدابنده پی ریزی شده است و آن محل، ابتدا مقبرهٔ شیخ ابونصر سراج بوده است و بعدها پیر پالان دوز در آن دفن شده است. مؤید این نظر، این است که قبر پیر پالان دوز در وسط بقعه قرار ندارد.

آرامگاه پیر پالان دوز درحال حاضر در ضلع شرقی حرم مطهر و در ابتدای خیابان نواب صفوی قرار گرفته است.

شیخ بهایی(رحمه الله علیه) فقیه ذوفنون (۹۵۳تا۱۰۳۰یا ۱۰۳۱ق)

'بهاءالدین محمد'، معروف به 'شیخ بهایی'، فرزند حسین بن عبدالصمد، غروب چهارشنبه ۱۳ذی حجهٔ۹۵۳ق در بعلبک لبنان متولد شد. وی در سال ۹۶۶ق همراه پدرش به ایران مهاجرت کرد. نَسَب ایشان به 'حارث هَمْدانی' صحابی معروف امام علی(علیه السلام) می رسد. شیخ بهایی(رحمه الله علیه) علوم رایج را در شهرهای قزوین و مشهد و اصفهان، نزد استادان فرزانه ای همچون: پدر بزرگوار خود، ملّاعبدالله مدرس یزدی، ملّاافضل قاینی و... فراگرفت و شاگردان بی نظیری مانند: ملّاصدرای شیرازی، محسن فیض کاشانی، محمدتقی مجلسی و... تربیت کرد. این بزرگوار، در فقه، حدیث، نجوم، ریاضی، هندسه، طب و معماری تبحّر داشت و از وی بیش از هشتاد اثر علمی بر جای مانده است.

ص: ۱۳۱

مرحوم شیخ بهایی در آخرین سال های حیات خود، از منصب شیخ الاسلامی کناره گرفت و به سیروسلوک پرداخت؛ تاآنکه روز سه شنبه، ۱۲شوال۱۰۳۰ یا ۱۰۳۱ق، در اصفهان، دعوت حق را لبیک گفت و علامهٔ مجلسی(رحمه الله علیه) بر او نماز گزارد. بنابر وصیت شیخ بهایی(رحمه الله علیه)، جنازه اش را به مشهد آوردند و در جوار مرقد مطهر امام رضا(علیه السلام) دفن کردند. آرامگاه شیخ بهایی درحال حاضر جنوب شرقی روضه منوره و در رواق شیخ بهایی قرار گرفته است.

شیخ حُرّ عاملی(رحمه الله علیه) (۱۰۳۳تا۱۱۰۴ق)

محمدبن حسن بن علی، معروف به شیخ حر عاملی(رحمه الله علیه)، در شب جمعه، هشتم رجب ۱۰۳۳ق، در ‘مشغره’ یکی از روستاهای لبنان در ناحیهٔ بقاع چشم به جهان گشود. شیخ حر عاملی(رحمه الله علیه) از همان اوایل کودکی، تحت تربیت و آموزش عمویش (علامه شیخ محمد حر) و جد مادری اش (علامه شیخ عبدالسلام بن محمد حر) و دایی پدرش(شیخ علی بن محمود) صاحب کتاب المعالم و شیخ حسین ظهیری بودند. شیخ حر عاملی(رحمه الله علیه)در ۱۰۷۳ق، به مشهد مقدس هجرت

کرد و ۳۱ سال در این شهر ماند. از ایشان آثار گران بهایی بر جای مانده است. مهم ترین این آثار، ‘وسائل الشیعه’است که تألیف آن بالغ بر ۲۰ سال به طول انجامیده است.

سرانجام، شیخ در شب ۲۱رمضان۱۱۰۴ق، در مشهد وفات کرد و پیکر مطهرش را در جوار امام رضا(علیه السلام) و در طبقهٔ زیرین مدرسهٔ میرزاجعفر، متصل به صحن انقلاب دفن کردند.

ص: ۱۳۲

شیخ هاشم قزوینی(رحمه الله علیه) (۱۲۷۰تا۱۳۳۹ش)

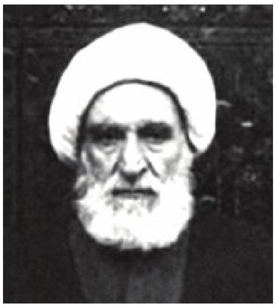
‘آیت الله حاج شیخ هاشم قزوینی’، سال ۱۲۷۰ش، در شهر قزوین متولد شد. او مقدمات و قسمتی از سطوح حوزوی را در قزوین و تهران آموخت. ایشان در مشهد برای مدتی در محضر ‘آیت الله حاج میرزا محمد آقازاده’ و ‘آیت الله میرزا مهدی غروی اصفهانی’ بودند و به تدریس سطوح عالی و خارج پرداخت. رسائل، مکاسب، کفایه و خارج اصول، درس هایی است که مرحوم قزوینی در مدرسه های ‘فاضل خان’ و ‘نواب’ مشهد تدریس می کرد. برخی از شاگردان ایشان از نام آوران و مشاهیر ایران و جهان اسلام به شمار می آیند؛ ازجمله: ‘آیت الله حاج میرزامهدی نوغانی’، ‘آیت الله واعظ طبسی’، ‘استاد محمدتقی شریعتی’، ‘استاد کاظم مدیرشانه چی’، ‘استاد محمدرضا حکیمی’ و نیز ‘رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت الله خامنه ای مدظله العالی’.

آیت الله قزوینی(رحمه الله علیه)، در مسائل سیاسی خراسان و موضع گیری در مقابل سیاست های دین ستیزانهٔ پهلوی نیز نقش آفرینی می کرد؛ به طوری که در واقعهٔ گوهرشاد دستگیر و به تهران منتقل شد. وی پس از انتقال به تهران، تا پایان حکومت رضاخانی اجازهٔ بازگشت به مشهد را نیافت.

آیت الله حاج شیخ هاشم قزوینی، در ۲۰ربیع الثانی۱۳۸۱ق، مصادف با ۲۲مهر۱۳۳۹ش درگذشت و پیکر پاکش را در حرم مطهر رضوی، در راهروی رواق دارالضیافه، واقع در سمت راست ایوان طلای صحن آزادی دفن کردند که درحال حاضر کفشداری شمارهٔ شش است.

حاج حسن علی اصفهانی مشهور به نخودکی(۱۲۷۹–۱۳۶۱ ق)

حاج شیخ حسنعلی اصفهانی مقدادی اصفهانی، مشهور به نخودکی فرزند ملا علی اکبر در سال ۱۲۷۹ ه.ق

ص: ۱۳۳

در اصفهان متولد شد. پدرش او را از همان کودکی در هر سحرگاه بیدار و با نماز و دعا آشنا ساخت و از آن پس، تا پانزده سالگی بیشتر شب ها را تا پایان عمر پر برکتش هر ساله ماه های رجب، شعبان، رمضان و ایام البیض هر ماه را روزه دار بود و شب ها تا صبح را بیتوته می کرد.

حاج شیخ حسنعلی، خواندن و نوشتن و زبان و ادبیات عرب را در اصفهان فرا گرفت و فقه و اصول و منطق و فلسفه را نزد آخوند ملا محمد کاشی و میرزا جهانگیرخان قشقایی تلمذ کرد و تفسیر را از محضر حاج سید سینا، پدر سید جعفر کشفی و تنی چند از دانشوران آن عصر بهره جست. او

سال ۱۳۰۳ ه.ق عازم مشهد شد و یک سال در این شهر اقامت کرد و سال بعد برای تکمیل معارف الهی به نجف مشرف گردید و نزد سید محمد فشارکی و سید مرتضی کشمیری و ملا اسماعیل قره باغی دانش آموخت. سال ۱۳۱۱ ه.ق بار دیگر به مشهد سفر کرد و تا سال ۱۳۱۴ ه.ق در مشهد ماند.

در سال ۱۳۱۵ ه.ق حاج شیخ حسنعلی به اصفهان بازگشت و پس از توقف کوتاهی عازم نجف شد و تا سال ۱۳۱۸ ه.ق در آن جا ماند، در نجف در مسجد کوفه، سهله، مقبره کمیل و میثم تمار به زیارت و عبادت می پرداخت. سال ۱۳۱۹ ه.ق بار دیگر به اصفهان بازگشت.

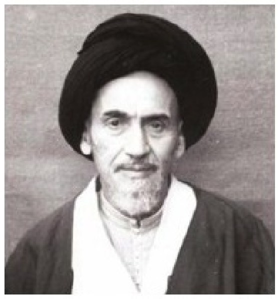
دلباختگی به مقام ولایت حاج

شیخ حسنعلی را چندین بار به عتبات کشید، تا این که در سال ۱۳۲۹ه.ق به مشهد عزیمت کرد و تا پایان عمر در مشهد اقامت داشت.

یک ماه آخر عمر در منزل بستری بود، تا اینکه روز ۱۷ شعبان سال ۱۳۶۱ ه.ق، در سن ۸۲ سالگی چشم از عالم ماده بست و جنازه اش در صحن انقلاب حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)، کنار ایوان عباسی دفن گردید.

آیت الله میلانی(رحمه الله علیه) مرجع بیدار (۱۳۱۳تا۱۳۹۵ق)

"آیت الله سیدمحمدهادی حسینی میلانی"، در هشتم محرم ۱۳۱۳ق، در خاندان فقاهت و اجتهاد، در نجف اشرف متولد شد. او پس از تحصیل مقدمات در نجف،

دروس خارج فقه، اصول، فلسفه، کلام، تفسیر، اخلاق و ریاضیات را نزد استادان بزرگ زمان خویش آموخت. وی ۱۵۰۰ اجازهٔ روایی از علمای مطرح دریافت کرد. ایشان با همکاری علامهٔ طباطبایی و آیت الله سیدصدرالدین جزایری و شیخ علی قمی، طی هشت سال، وسائل الشیعه را تصحیح کرد. آیت الله میلانی(رحمه الله علیه) در ۱۳۳۲ش، برای زیارت قبر پاک امام هشتم(علیه السلام) به مشهد مقدس مشرّف شد و با درخواست مردم و علما در مشهد ماند و به تدریس خارج فقه و اصول پرداخت. او با اوج گیری مبارزات مردم در نهضت ملی شدن نفت و قیام امام خمینی(رحمه الله علیه)، همگام با ملت ایران به مبارزه با رژیم شاه پرداخت.

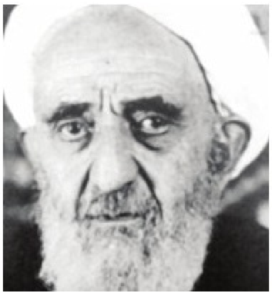
آیت الله میلانی(رحمه الله علیه) در کنار مبارزات سیاسی و مرجعیت دینی، از تبیین و ترویج دین اسلام و تثبیت حقانیت شیعه نیز غافل نبود؛ به طوری که در مدت اقامت این بزرگوار در مشهد، صدها نفر با راهنمایی او به اسلام گرویدند؛ ازجمله: «پروفسور بول وین»، جراح بلژیکی که با قبول اسلام، نام عبدالله

را برای خود برگزید و هم اکنون در قبرستان خواجه ربیع مشهد مدفون است.

آیت الله سیدمحمدهادی میلانی(رحمه الله علیه)، در روز جمعه، ۲۹رجب۱۳۹۵ق در مشهد مقدس درگذشت. او را در رواق دارالشکر حرم مطهر رضوی، واقع در پشت سر مبارک حضرت رضا(علیه السلام) به خاک سپردند.

شیخ مجتبی قزوینی(رحمه الله علیه) حکیم قرآنی (۱۳۱۸تا ۱۳۸۶ق)

آیت الله شیخ مجتبی قزوینی(رحمه الله علیه)، سال ۱۳۱۸ق، در یکی از روستاهای قزوین و در خانواده ای روحانی متولد شد. مقدمات علوم اسلامی را تا سطح، در

ص: ۱۳۵

حوزهٔ علمیهٔ قزوین فرا گرفت و برای ادامهٔ تحصیل، در ۱۳۳۰ق همراه پدرش راهی نجف اشرف شد. در نجف، به مدت هفت سال از محضر بزرگان آن روزگار، همچون "سیدمحمدکاظم یزدی" و "میرزامحمدتقی شیرازی" و "میرزامحمدحسین نائینی" بهره برد؛ در ۱۳۳۹ق به قم مهاجرت کرد و از محضر درس "شیخ عبدالکریم حائری یزدی"، مؤسس حوزهٔ علمیهٔ قم بهره مند شد. وی از ۱۳۴۱ق، با سکونت در مشهد و استفاده از درس بزرگان این شهر، به تدریس معارف قرآنی و فقه و اصول پرداخت. مهم ترین اثر ایشان، مجموعهٔ پنج جلدی "بیان الفرقان" است.

سرانجام، این حکیم قرآنی، پس از سال ها مهاجرت در راه علم و تربیت صدها شاگرد فاضل، در روز ۲۲ ذی حجهٔ۱۳۸۶ق، چشم از جهان فروبست و در ضلع غربی صحن انقلاب اسلامی به خاک سپرده شد.

علامهٔ جعفری(رحمه الله علیه) (۱۳۰۴تا۱۳۷۷ش)

علامه "محمدتقی جعفری(رحمه الله علیه)" سال ۱۳۰۴ش، در تبریز دیده به جهان گشود. دروس مقدماتی حوزه را در مدرسهٔ طالبیهٔ تبریز گذراند و برای ادامهٔ تحصیل، عازم تهران شد. در تهران در مدرسهٔ مَروی در محضر آیت الله شیخ محمدرضا تنکابنی و میرزامهدی آشتیانی، سطوح و فلسفه را آموخت.

ایشان در آغاز جوانی رهسپار نجف شد و از درس دانشورانی همچون: "آیت الله سیدابولقاسم خویی(رحمه الله علیه)"، "آیت الله سیدمحمود شاهرودی"، "آیت الله سیدمحمدهادی میلانی(رحمه الله علیه)" و "آیت الله سیدمحسن حکیم" استفادهٔ لازم را بُرد.

علامهٔ جعفری (رحمه الله علیه) پس از یازده سال اقامت در نجف، در ۱۳۳۷ش، به ایران بازگشت و به قم و مشهد و درنهایت، به تهران رفت و در مدرسهٔ مروی به تدریس پرداخت.

عمر پربار علامه محمـدتقی جعفری(رحمه الله علیه)، در ۲۴آبان۱۳۷۷ش، به پایان رسـید. اسـتاد پس از یک دوره بیماری سرطان ریه، در لندن رحلت کرد و پیکر مطهرش را پس از انتقال به مشهد، در رواق دارالزهد حرم مطهر رضوی به خاک سپردند.

علامه سیدجلال الدین آشتیانی (رحمه الله علیه) ملاصدرای قرن(۱۳۰۴تا۱۳۸۴ش)

استادِ علامه «سیدجلال الدین آشتیانی»، سال ۱۳۰۴ش، در شـهر آشتیان، از توابع اراک متولـد شد. در نوزده سالگی برای فراگیری علوم دینی، عازم قم شد و به تحصیل دروس فلسفه، عرفان، کلام، تفسیر، فقه و اصول نیز پرداخت. ایشان در ۱۳۳۸ش در دانشگاه مشهد به عنوان

ص: ۱۳۷

مدرّس در رشتهٔ فلسفه و تصوّف اسلامی انتخاب شد، در آذرماه۱۳۴۵ به رتبهٔ استادی نایل آمد و در ۱۳۴۹ مدیریت گروه فلسفه و حکمت را در همان دانشگاه به عهده گرفت. استاد در ۱۳۷۵ بازنشسته و یک سال بعد، به عنوان دانشمند برجستهٔ فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران برگزیده شد.

دفتر زندگی علامه سیدجلال الدین آشتیانی، در۳فروردین۱۳۸۴ بسته شد و پیکر مطهرش را در دارالزهد حرم مطهر رضوی دفن کردند.

سید عبدالکریم هاشمی نژاد (۱۳۱۱تا۱۳۶۰ش)

شهید سیدعبدالکریم هاشمی نژاد، سال ۱۳۱۱ش در بهشهر متولد شد. در اوایل نوجوانی به روستای کوهستان در دو کیلومتری بهشهر رفت و

نزد «حضرت آیت الله کوهستانی» به تحصیل پرداخت. وی برای ادامه و تکمیل تحصیلات عازم قم شد و چهارده سال در محضر «آیت الله العظمی بروجردی(رحمه الله علیه)» و همچنین «آیت الله خمینی(رحمه الله علیه)» بود؛ سپس هم زمان با رحلت آیت الله بروجردی(رحمه الله علیه) به مشهد هجرت کرد و در حوزهٔ علمیه مشغول تدریس شد.

ایشان در طول سال های ۱۳۴۲تا۱۳۵۷، توسط رژیم پهلوی پنج بار بازداشت شد و هربار پس از آزادی، با فعالیت بیشتر، بُعد تازه ای به مبارزات خود بخشید. شهید هاشمی نژاد در مشهد، همراه با رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت الله خامنه ای مدظله العالی و تولیت عظمای آستان قدس رضوی، حضرت آیت الله واعظ طبسی مدظله العالی، برای آزادی مردم از چنگ استبداد فعالیت داشتند.

سرانجام، این بزرگوار در ۷مهر۱۳۶۰ به دست منافقان با شهادت، چشم از حیات مادی فرو بست و به ملکوت الهی پیوست و یک روز بعد، در رواق دارالسلام حرم مطهر رضوی به خاک سپرده شد.

سردار شهید سید محمد تقی رضوی مبرقع

این شـهید بزرگوار، در بهـار ۱۳۳۴، در جوار بارگـاه ملکوتی امـام هشـتم علیه السـلام ، دیـده به دنیـا گشود. پس از فراغت از تحصـیل، تن به سربازی طاغوت نداد و به صـفوف انقلابیون پیوست. او در محضـر آیت الله خامنه ای مدظله العالی و شهید حجت الاسلام هاشمی نژاد، ذهن و روح خود را جلا داد، به گونه ای که شـمع جمع دوسـتان و خویشان گردیـد. با تشـکیل جهاد سازنـدگی به فرمان امام (رحمه الله علیه)، راهی نقاط محروم کشور گردید؛ سرانجام در خرداد ۱۳۶۶ و هنگام شناسایی منطقه عملیاتی کربلای ۱۰ در ارتفاعات دشت پژوه اسلام آباد، دعوت حق را لبیک گفت و به شـهادت رسـید و در کنار امام و مقتدایش حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام به خاک سپرده شد. آخرین سنگر خدمت آن شـهید عزیز، مسئولیت ستاد مرکزی پشتیبانی و مهندسی جنگ جهاد و قائم مقامی فرماندهی قرارگاه مهندسی خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم بود.

شهدای عاشورای حرم رضوی

ساعت ۱۴:۲۶ روز دوشنبه ۳۰ خرداد سال ۱۳۷۳ خورشیدی برابر با عاشورای ۱۴۱۵ هجری قمری و در حالی که رواق ها، صحن ها، بست ها و اطراف مرقـد مطهر هشـتمین امـام معصـوم علیه السـلام از جمعیت مـوج می زد و مردم برافروخته از عشق و ارادت به سالار شـهیدان اباعبـدالله الحسـین علی، غرق عزاداری و نوحه سـرایی اند، صدای مهیب انفجار بمب، فضای روضه ی منوره رضوی را پر می کند و انفجاری سـهمگین، همه جا را به لرزه در می آورد و لحظه ای بعد، دود غلیظ و بوی خون در فضای سراسـر معنویت حرم پخش می گردد. آنچه از کینهی منافقان باقی ماند، ۳۰۰ مجروح و ۲۷ شـهید بود که تـا ابـد مظلومیتشـان گریبان دشـمنان ولایت را رها نخواهـد کرد. شـهدای این واقعه در بلوک ۲۷ بهشت ثامن الائمه علیه السلام واقع در صحن جمهوری دفن شدند.

آیت الله عباس واعظ طبسی (۱۳۱۴تا۱۳۹۴ش)

آیت الله عباس واعظ طبسی در بهمن ۱۳۱۴در خانواده ای روحانی دیده به جهان گشود. با پیروزی نهضت اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ امام خمینی (رحمه الله علیه)

سرپرستی آستان مقدس و ملکوتی ثامن الحجج علیه السلام را به آیت الله واعظ طبسی سپردند و دو سال بعد، طی حکمی در تاریخ ۱۵ فروردین ۱۳۵۹ ایشان را به سمت تولیت آستان قدس رضوی منصوب فرمودند. پس از رحلت امام خمینی (رحمه الله علیه)، این حکم از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تایید شد. ایشان در ۱۴ اسفند ۱۳۹۴ دار فانی را وداع گفت و در رواق دارالشکر به خاک سپرده شدند.

برخی دیگر از مشاهیر مدفون در حرم مطهر

صحن آزادی

- حاج شیخ عباس تربتی، جلوی اتاق ۱۴۸.
- آیت الله حسن مولوی نجفی، داخل کفشداری ۶.
- آیت الله حسن قبولی در افشان، داخل ایوان طلا ، سید محمد تقی مقدم، جلوی اتاق ۱۶۲.
- سید جواد فقیه سبزواری، جلوی اتاق ۱۶۳.
- آیت الله محمدباقر حکمت نیا، جلوی اتاق ۱۶۶.
- آیت الله محمد واله، جلوی اتاق ۱۶۹.
- حاج شیخ جعفر مجتهدی، داخل اتاق ۱۶۹.
- سید عباس ابوترابی، داخل اتاق ۱۶۹.
- استاد محمد تقی مزینانی شریعتی، داخل اتاق ۱۷۱.
- شیخ ذبیح الله قوچانی، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۴۴.
- حاج شیخ محسن محدث زاده، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۷۵.
- شهید حسن آقاسی زاده، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۴۱. . حاج رضا انصاریان، بهشت صحن آزادی، بلوک ۱۸۸.

صحن انقلاب

- دکتر مرتضی شیخ، جلوی پنجره فولاد.
- علامه محمد حسین حسینی تهرانی، جلوی اتاق ۱۰۶.

ص: ۱۴۰

شیخ عبدالکریم حامد، بین پنجره فولاد و ایوان طلا.

صحن جمهوری اسلامی

- شهدای کاروان راهیان نور، بهشت صحن جمهوری اسلامی، بلوک ۳۶۸.
- حاج محسن حسنی کارگر، شهید منا و قاری قران، بهشت صحن جمهوری اسلامی، اتاق ۳۶.

رواق دارالعباد

- آیت الله موسوی نژاد.
- آیت الله صدر حسینی.

رواق دارالسرور

- آیت الله شیخ حسنعلی مروارید.
- آیت الله علی فلسفی.
- حاج شیخ ابوالحسن حافظیان.

رواق دارالسلام

- آیت الله میرزا حبیب الله گلپایگانی

رواق دار الفیض

- سید جواد خامنه ای، پدر مقام معظم رهبری مدظله العالی.

رواق دارالشکر

- آیت الله سید حسن قمی.

رواق دارالحفاظ

- عباس میرزا .
- حاج حسین ملک. باغ رضوان
- آیت الله محمدتقی آملی
- آیت الله سبزواری.
- آیت الله عطاردی قوچانی.

رواق دارالزهد

- شهید کامیاب.

- آیت الله خزعلی.

- آیت الله شیخ ابوالحسن شیرازی، امام جمعه فقید مشهد.

- آیت الله عزالدین زنجانی.

رواق دارالولایه

- آیت الله کوهستانی، راهرو خالصی.

ص: ۱۴۱

تصویر

ص: ۱۴۳

فصل ۵: اطلاعات ضروری

۱. براساس فرمایش و توصیهٔ گران قدر حضرت رضا، هرگز نماز اول وقت را به تأخیر نیندازید.

۲. جهت اطلاع از برنامه های فرهنگی تبلیغی حرم مطهر قبل از عزیمت به حرم مطهر، می توانید از درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا به نشانی razavi.aqr.ir استفاده نمایید.

۳. در ایام ویژه مانند تابستان و نوروز که تعداد زائران درخورِ توجه است؛ به منظور جلوگیری از آسیب های احتمالی به کودکان و سالمندان، در ساعات پایانی شب و ابتدای صبح برای زیارت به حرم مشرف شوید.

۴. براساس تأکید آیات و روایات، داشتن حجاب کامل برای خواهران واجب بوده و ازآنجاکه رعایت آن در حرم مطهر اهمیت بیشتری دارد؛ استفاده از حجاب برتر یعنی چادر نیز الزامی است.

۵. باتوجه به فاصلهٔ سرویس های بهداشتی از حرم مطهر، قبل از ورود به حرم مطهر، تمهیدات لازم را اتخاذ کنید.

۶. شمارهٔ تلفن و آدرس محل اقامت خود و اعضای خانواده را همراه داشته باشید تا در مواقع خاص، به ویژه برای کودکان و سالمندان، امکان خدمات رسانی مناسب و سریع فراهم باشد.

۷. خادمان آستان قدس رضوی دعوت نامه های مهمانسرای حضرت رضا را هر روز در محل اسکان زائران (هتل ها، زائرسراها، حسینیه ها و...) و در ایام تابستان و عید نوروز علاوه بر این محل ها در مدارس، پارک ها و کمپ های زائر نیز توزیع می کنند.

۸. قبل از تشرف به حرم مطهر، پول و اشیاء قیمتی خود را به دفتر هتل، زائرسرا، مهمانپذیر و... بسپارید.

۹. هنگام تشرف به حرم مطهر از همراه داشتن کیف دستی، شارژر، انواع دوربین های عکاسی و فیلم برداری و... خودداری کنید. درصورت همراه داشتن وسایل اضافی در مواقع ضروری، آن را به دفاتر امانات تحویل داده و رسید دریافت کنید.

۱۰. دفاتر امانات مستقر در ورودی های حرم مطهر، از دریافت هرگونه وسایل حجیم مانند وسایل خواب، وسایل خوراک پزی، وسایل نظامی، چمدان، انواع خوراکی ها و... معذور هستند.

درصورت همراه داشتن چنین وسایلی، می توانید به مکان های متعلق به بخش خصوصی در ابتدای ورودی های شیرازی، طبرسی و نواب صفوی مراجعه کنید.

۱۱. در ورودی های حرم مطهر، جهت رفاه حال زائران سالمند و کم توان، می توانید از صندلی های چرخدار و تاشو، همچنین وسایل حمل زائران سالمند و معلول استفاده کنید.

۱۲. درمحل هایی که پله برقی دارند، مواظب کودکان و افراد سالخورده باشید.

۱۳. محدودهٔ ورود اشخاصی که عذر شرعی دارند،

در نقشه مشخص شده است؛ لطفاً ضمن رعایت مسائل شرعی، در حفظ حرمت این مکان مقدس کوشا باشید.

۱۴. برگزاری مراسم خطبهٔ عقد زوج های جوان به صورت شبانه روزی، فقط در رواق مبارکهٔ شیخ طوسی انجام می شود.

۱۵. اصول بهداشتی را در همه جا، به ویژه در حرم مطهر حضرت رضا رعایت فرمایید.

۱۶. در همه جا، به ویژه در حرم مطهر حضرت رضا از سیگارکشیدن بپرهیزید.

۱۷. از خوابیدن در صحن های مقدس، رواق ها و... خودداری کنید.

۱۸. از عکس برداری و فیلم برداری در حرم مطهر خودداری کنید.

۱۹. نذورات، امانات و وجوهات شرعی خود را فقط به دفترهای مربوط به آن تحویل دهید.

۲۰. به منظور رعایت نظم در رواق های حرم مطهر، همواره از سمت راست خود حرکت کرده و در مسیرهای تردد توقف نفرمایید.

۲۱. به منظور حفظ موازین شرعی، خواهران محترم باید از وضوگرفتن در کنار حوض صحن های مقدس خودداری کرده و از وضوخانه های تعبیه شده در سرویس های بهداشتی استفاده کنند.

۲۲. به منظور حفظ و تقویت فضای معنوی حرم مطهر، برای عبادت و زیارت آقایان و بانوان مکان های جداگانه ای تعیین شده است؛ بنابراین قبل از تشرّف و جداشدن از اعضای خانواده و همراهان خود، محل ملحق شدن به آن ها را مشخص فرمایید.

۲۳. در تمامی صحن ها، دفاتر شبانه روزی پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان وجود دارد. درصورت گم کردن همراهان، به ویژه خردسالان و سالمندان، ضمن حفظ آرامش و خونسردی، به این دفاتر مراجعه فرمایید.

۲۴. درصورت برخورد با اطفال و افراد گمشده، آن ها را به دفاتر پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان تحویل داده یا به دفتر نگهبانی مستقر در صحن ها راهنمایی کنید.

همچنین می توانید با شماره تلفن ۲۰۰۲۲۳۳ -۰۵۱۳ تماس حاصل فرمایید.

۲۵. اشیاء قیمتی پیداشده، همچون کیف پول، گوشی تلفن همراه، زیورآلات و... را به دفتر نگهداری اشیاء پیدا شده، مستقر در ضلع شمالی صحن غدیر، تحویل دهید.

۲۶. درصورت نیاز به خدمات اورژانسی، به پایگاه های فوریت های پزشکی واقع در مسجد جامع گوهرشاد، صحن جمهوری اسلامی، رواق حاتم خانی و رواق دارالاجابه مراجعه کرده یا با تلفن ۲۰۰۲۴۲۴-۰۵۱۱ تماس حاصل فرمایید.

۲۶. اگر با افراد مشکوک و موارد خاص برخورد کردید، به خادمان یا بخش آگاهی حرم مطهر اطلاع دهید و درصورت نیاز، با شماره تلفن های ۲۰۰۲۲۱۵-۰۵۱۱ و ۲۲۵۶۹۹۰-۰۵۱۱ تماس حاصل فرمایید.

۲۷. تلویزیون های پهن پیکر و تابلوهای اطلاع رسانی مستقر در ورودی ها و نقاط مختلف حرم مطهر، شما را با زمان و مکان برنامه های مختلف فرهنگی آشنا می کند.

۲۸. در منابع دینی هیچ سند و مدرکی مبنی بر بستن قفل و پارچه به ضریح، پنجره های فولادی و... وجود ندارد؛ بنابراین از این کار که موجب شکل گیری شبهات مذهبی می شود، جداً خودداری فرمایید.

ص: ۱۴۶

۲۹. هنگـام تشـرّف به حرم مطهر، کفش هـای خود را به کفشـداری هـا بسـپارید. درصورت تمایـل به همراه داشـتن کفش ها نیز می توانیـد از پلاستیک های مخصوص استفاده کنید. این پلاستیک ها برای این منظور تهیه شده و در کفشداری ها موجود است.

۳۰. آرامش محیط معنوی حرم را حفظ کرده و از صلوات فرستادن و قرائت دعا با صدای بلند، به ویژه در اطراف ضریح مطهر، بپرهیزید.

۳۱. هنگام ازدحام جمعیت و دسترسی نداشتن به ضریح مطهر، بهتر است از فاصله ای دورتر زیارت کرده و باعث آزار و اذیت دیگران نشویم.

۳۲. برای سهولت در امرزیارت، هنگام برگزاری مراسم و نمازهای جماعت به توصیه های خادمان حرم مطهر توجه فرمایید.

۳۳. هنگام زیارت و برگزاری نمازهای جماعت، تلفن همراه خود را خاموش کنید.

۳۴. پس از اسـتفاده از قرآن، مفاتیـح، کتب ادعیه و مهر نماز و ... آن ها را در مکان های مشـخص شـده قرار داده و از گذاشـتن آن ها در بین صفوف نماز و روی زمین خودداری نمایید.

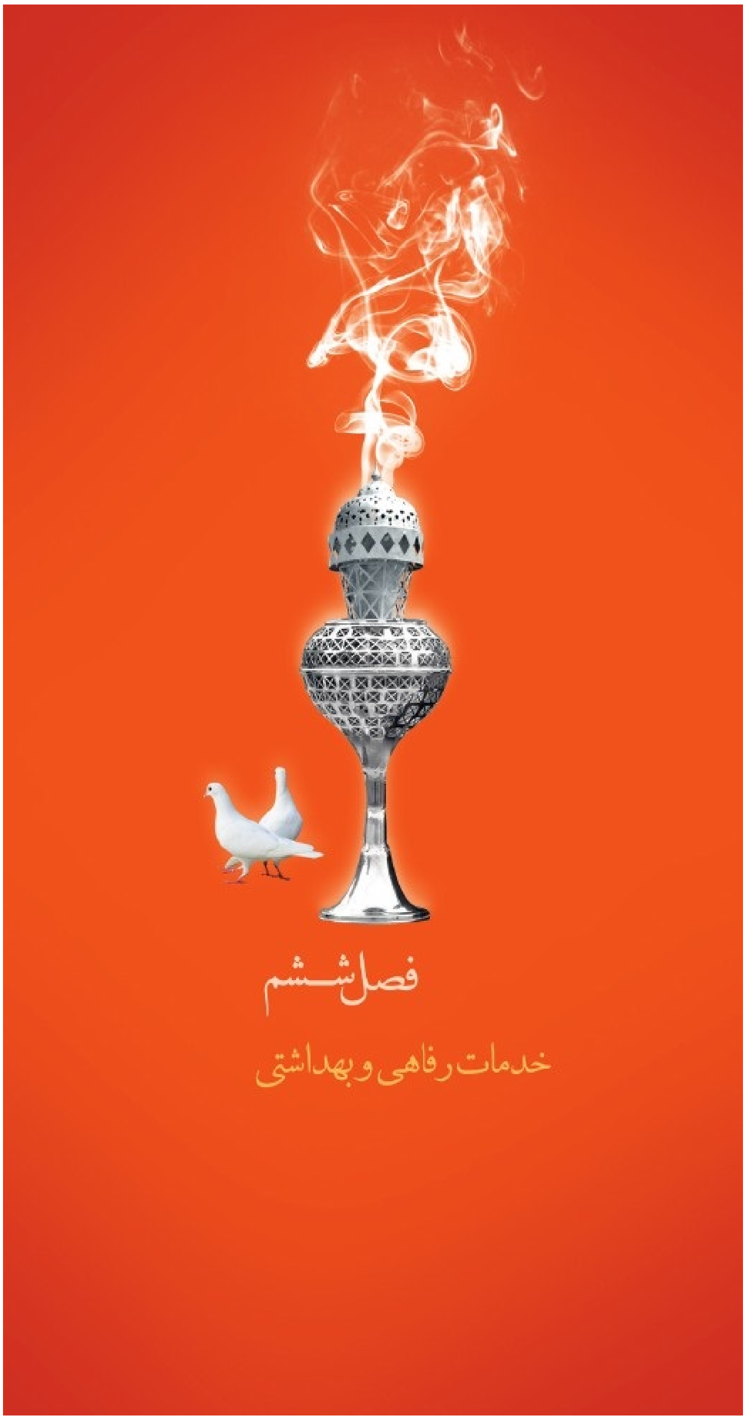

۳۵. نوشتن هرگونه مطلب بر روی قرآن ها، مفاتیح ها و کتب ادعیه، تصرف در مال وقف محسوب می شود و ازنظر شرعی حرام است.

۳۶. جهت تهیـهٔ سـی دیِ برنامه های فرهنگی و مراسم برگزارشده در حرم مطهر، به فروشـگاه عرضهٔ محصولات فرهنگی، واقع در ورودی باب الجواد مراجعه فرمایید.

ص: ۱۴۸

تصویر

ص: ۱۴۹

فصل ۶: خدمات رفاهی و بهداشتی

دفاتر امانات

۱. دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند زائران:

دفاتر شبانه روزی امانات وسایل زائران، در تمام ورودی های حرم مطهر مستقر هستند و وسایلی را که ورود آن ها به داخل حرم مطهر ممنوع است، به صورت امانت تحویل می گیرند. مدت زمان نگهداری این امانات ۳ ساعت است و درصورت مراجعه نکردن زائر، وسایل به انبار امانات تحویل داده می شود. این دفاتر وسایل حجیم ازقبیل انواع چمدان، ساک های مسافرتی، وسایل خواب، وسایل خوراک پزی، وسایل نظامی، انواع خوراکی ها و... نمی پذیرند.

موقعیت

دفاتر امانات وسایل زائران

تلفن

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

دفتر امانات وسایل زائران،

ویژهٔ برادران :۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۵۸

دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ خواهران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۵۹

انبار امانات وسایل جامانده ی زائران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۳۴

ص: ۱۵۰

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

دفتر امانات وسایل زائران، برادران و خواهران: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۴۸

ورودی نواب صفوی : دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ برادران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۱۲

دفتر امانات وسایل زائران،ویژهٔ خواهران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۶۸

ورودی شیخ طبرسی

دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ برادران

: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۸

دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ خواهران(۱) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۸

دفتر امانات وسایل زائرین، ویژهٔ خواهران(۲) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۴۷

ورودی شیخ طوسی

دفتر امانات وسایل زائران،

ویژهٔ برادران(۱) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۶

دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ خواهران(۱) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۶

دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ برادران(۲) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۷

دفتر امانات وسایل زائران، ویژهٔ خواهران(۲) : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۷

ورودی ضلع غربی صحن جامع (ورودی ۳ صحن جامع)

دفتر امانات وسایل زائران،برادران و خواهران : ۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۸۷

۲. دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند: این دفاتر در ورودی صحن ها و رواق های حرم مطهر رضوی، به صورت شبانه روزی، به زائران محترم بارگاه منور رضوی خدمت رسانی می کنند. به زائران گرامی توصیه می شود درصورت همراه داشتن وجه نقد و اشیای ارزشمند، به این دفاتر مراجعه کرده، امانت خود را تحویل داده و پس از دریافت رسید، با آرامش خاطر به زیارت و کسب فیض معنوی بپردازند. این دفاتر علاوه بر نگهداری امانات نقدی و اشیای ارزشمند، به عنوان پشتیبان دفتر اشیای پیداشده، وظیفهٔ دریافت اشیای پیداشده را نیز به عهده دارند.

موقعیت

دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند

تلفن

ورودی شیخ طوسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۰۸

ورودی شیخ طبرسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۹۲

ورودی نواب صفوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۸۸

صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۶۷

ایوان طلا، واقع در صحن

آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۹۵

رواق دارالذکر

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۴۹

رواق دارالحجه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۴۱

صحن جمهوری اسلامی (جنب کفشداری ۱۷)

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۰۴

صحن انقلاب اسلامی (جنب کفشداری ۳)

۰۵۱-۳۲۰۰۳۱۱۵

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

۰۵۱-۳۲۰۰۳۱۶۶

دفاتر پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان:

این دفاتر به منظور رفع نگرانی خانواده های محترم و امکان دستیابی سریع به افراد گمشده در حرم مطهر رضوی مستقر شده است. این دفاتر، برای اطلاع رسانی به وابستگان، ازطریق تماس با خانواده ها، اماکن محل اقامت موقت (هتل، حسینیه، مهمان پذیر و...) یا شهرستان محل اقامت، پیگیری های لازم را انجام می دهند. خدمت رسانی در این دفاتر، به صورت شبانه روزی انجام می پذیرد.

موقعیت دفاتر نگهداری پیداشدگان

و رسیدگی به امور گمشدگان

تلفن

دفتر آزادی(۱)، مستقر در صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۸۱ - ۳۲۰۰۲۵۲۷

دفتر آزادی(۲)، مستقر در صحن

آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۶۶

دفتر باب الرضا(علیه السلام)

، مستقر در صحن جامع

رضوی، جنب ایوان ولیّ عصر

۰۵۱-۳۲۰۰۳۱۱۰ -۳۲۰۰۳۱۱۱ -۳۲۰۰۲۰۱۷ -۳۲۰۰۲۵۲۲

دفتر کوثر، مستقر در صحن کوثر، جنب

پارکینگ خدام، اتاق ۱۱۵

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۶۰ -۳۲۰۰۳۸۵۷

دفتر طبرسی، مستقر در بست

شیخ طبرسی، جنب دفتر صندلی چرخ دار

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۶۵ -۳۲۰۰۲۵۷۰

دفتر گوهرشاد، مستقر در ابتدای ورودی

مسجد گوهرشاد از بست شیخ بهایی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۸۰ -۳۲۰۰۲۵۲۹

دفتر شیخ طوسی، مستقر در بست شیخ طوسی،

جنب دفتر نذورات

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۵۱ - ۳۲۰۰۲۵۲۳

دفتر دارالحجه، مستقر در ضلع شمال غربی

رواق دارالحجه

۰۵۱-۳۲۰۰۳۸۷۰ - ۳۲۰۰۳۸۶۹

دفتر انقلاب اسلامی، مستقر در صحن

انقلاب اسلامی

-۳۲۰۰۲۵۳۰ -۳۲۰۰۲۵۳۱ -۳۲۰۰۲۵۳۲ -۳۲۰۰۲۲۶۲

۳۲۲۲۶۸۳۶

دفتر جمهوری، مستقر در صحن

جمهوری

اسلامی

دفاتر نگهداری اشیای پیداشده:

این دفاتر به صورت شبانه روزی، اشیای پیداشده در حرم مطهر را پس از بررسی و ثبت مشخصات، در قسمت مخصوص نگهداری می کنند و درصورت مراجعهٔ مالکان، صورت جلسه ای تنظیم شده و اشـیای مربوط به آن ها تحویل داده می شود. این دفاتر درصورت دسترسی به نشانی مالکان،

شیء پیداشـده را پست کرده و برای صاحبش می فرسـتند. در مواردی که جنبـهٔ فوری دارد؛ مثل پیداشـدن بلیط هواپیما، قطار یا اتوبوس، برای جلوگیری از ضرر و زیان مالکان، هماهنگی های لازم با مراکز مربوطه، به صورت تلفنی انجام می شود.

نام دفتر

موقعیت

استقرار

تلفن

دفتر اشیای پیداشده

ضلع شمالی صحن غدیر: ۳۲۰۰۲۳۵۷- ۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۲۹

دفتر پوشاک و کفش

ضلع شمالی صحن غدیر

۰۵۱-۲۰۰۲۱۲۲

زائربرهای برقی:

در ورودی های باب الرضا(علیه السلام)

و باب الجواد(علیه السلام)

، زائربرهای برقی ویژهٔ زائران معلول و سالمنـد قرار داده شده اند. خدمت رسانی این زائربرها، قبل از نماز صـبح، آغاز می شود و تا بعد از نماز مغرب ادامه دارد.

مسیر تردد زائربرهای برقی:

۱. ورودی باب الجواد(علیه السلام)

، صحن غدیر، ابتدای بست شیخ طوسی و بالعکس؛

۲. ورودی باب الرضا(علیه السلام)

، صحن کوثر، ابتدای بست شیخ حر عاملی و بالعکس.

ص: ۱۵۳

دفاتر صندلی چرخ دار:

این دفاتر در ورودی های حرم مطهر، به صورت شبانه روزی فعال و در خدمت زائران سالمند

و معلول هستند. فرد نیازمند به صندلی چرخ دار، تنها با ارائهٔ کارت شناسایی معتبر می تواند از این دفاتر، صندلی چرخ دار یا تاشو دریافت کند. زائران محترمی که همراه خود کارت شناسایی معتبر ندارند، می توانند از خدمت رسانی گشت سیار صندلی چرخ دار استفاده کنند. این گشت سیار، در اکثر ورودی های حرم مطهر مستقر هستند.

موقعیت دفاتر صندلی چرخ دار

تلفن

زمان فعالیت

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

، جنب دفتر

نذورات

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۳۵

شبانه روزی

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

، جنب

نمایشگاه محصولات فرهنگی آستان قدس رضوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۲۱

شبانه روزی

ورودی شیخ طوسی، جنب دفتر

امانات برادران

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۱۲

شبانه روزی

ورودی شیخ طبرسی، جنب دفتر

امانات خواهران

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۱۶

شبانه روزی

ورودی شیخ حر عاملی، جنب

دفتر امانات برادران

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۲۴

شبانه روزی

پارکینگ شمارهٔ ۱، ورودی صحن

جامع رضوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۸۱۲

شبانه روزی

پارکینگ شمارهٔ ۳، ورودی صحن

هدایت

۰۵۱-۳۲۰۰۲۸۱۱

شبانه روزی

دفاتر نذورات:

در ورودی ها و داخل حرم مطهر، دفاتری وجود دارد که نـذورات نقـدی و غیرنقـدی زائران را دریافت می کننـد. دفاتر نـذوراتِ ورودی های حرم مطهر معمولاً نذورات غیرنقدی و دفاتر نذورات داخل حرم مطهر، نذورات نقدی را دریافت کرده و رسید می دهند.

الف. دفاتر نذورات نقدی:

ردیف

دفاتر

نذورات نقدی و موقعیت آن ها

تلفن

۱

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق

دارالاجابه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۵۳

۲

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق دارالسرور

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۵۰

۳

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق

دارالولایه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۱۵

۴

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۵۳

۵

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن انقلاب

اسلامی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۰۵

۶

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در مسجد

گوهرشاد

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۱۶

۷

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در مهمان سرا

۰۵۱-۳۲۰۰۲۲۹۷

۸

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در رواق دارالحجه

۰۵۱-۳۲۰۰۲۷۳۱

۹

دفتر نذورات نقدی دام؛ مستقر در جنب

مقبرهٔ پیر پالان دوز

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۷۸

۱۰

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن جامع

رضوی

۰۵۱-۳۲۰۰۳۸۹۲

۱۱

دفتر نذورات نقدی بانوان؛ مستقر در

ایوان طلای صحن آزادی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۷۴۶

۱۲

دفتر نذورات نقدی؛ مستقر در صحن جمهوری

اسلامی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۰۴۳

ب. دفاتر نذورات غیرنقدی:

ردیف

دفاتر نذورات غیرنقدی و

موقعیت آن ها

تلفن

۱

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

۰۵۱-۳۲۰۰۲۴۳۷

۲

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۹۳

۳

ورودی شیخ طبرسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۶۳

۴

ورودی شیخ طوسی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۶۷

۵

ورودی نواب صفوی

۰۵۱-۳۲۰۰۲۳۵۶

۶

فروشگاه فرش؛ مستقر در

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

۰۵۱۳-۲۰۰۲۷۲۷

۷

انبار نذورات؛ مستقر در جنب مقبرهٔ پیر پالان دوز

۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۸۰

۸

دفتر نذورات دام زنده؛ مستقر در انتهای

پارکینگ شمارهٔ ۳

۰۵۱-۳۲۰۰۲۱۱۲

ص: ۱۵۵

کفشداری ها:

دفاتر

نوع تشرف

موقعیت

کفشداری شمارۀ ۱و ۲و ۳

خواهران

صحن انقلاب اسلامی

کفشداری شمارۀ ۴

خانوادگی

صحن انقلاب اسلامی، ورودی

مقبرۀ شیخ حر عاملی

کفشداری شمارۀ ۵

خواهران

صحن آزادی

کفشداری شمارۀ ۶

خواهران

صحن آزادی

کفشداری شمارۀ ۷

برادران

صحن آزادی

کفشداری شمارۀ ۸

خانوادگی

صحن آزادی، ورودی رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

کفشداری شمارهٔ ۹

برادران

صحن آزادی،

ورودی رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

کفشداری شمارهٔ ۱۰

خواهران

صحن مسجد گوهرشاد، ورودی

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

کفشداری شمارهٔ ۱۱

برادران

صحن مسجد گوهرشاد

کفشداری شمارهٔ ۱۲

برادران

صحن مسجد گوهرشاد

کفشداری شمارهٔ ۱۳

برادران

ورودی بست شیخ بهائی

کفشداری شمارهٔ ۱۴؛ ویژهٔ

تحویل صندلی تاشو

خانوادگی

ورودی بست شیخ بهائی

کفشداری شمارهٔ ۱۵

برادران

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالهدایه

کفشداری شمارهٔ ۱۶

برادران

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالولایه

کفشداری شمارهٔ ۱۷

خواهران

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالولایه

کفشداری شمارهٔ ۱۸

خانوادگی

صحن جمهوری اسلامی، ورودی

رواق دارالرحمه

کفشداری شمارهٔ ۱۹

خواهران

صحن جامع رضوی، ورودی رواق

امام خمینی(رحمه الله علیه)

کفشداری شمارهٔ ۲۰

برادران

صحن جامع رضوی، ورودی رواق

امام خمینی(رحمه الله علیه)

در کفشداری شمارهٔ ۱۴، درصورت نیاز، پس از دریافت کفش، صندلی تاشو نیز داده می شود.

مهمان سرا:

مهمان سـرای حضـرت رضا(علیه السلام)، در ضلع شمالی بست شیخ حر عاملی واقع شده است. در این مکان، زائران به قصد تیمّن و تبرک، از خوان نعمت آن حضـرت بهره مند می شوند. نمایندگان آسـتان قدس رضوی، دعوت نامهٔ مهمان سـرای حضـرت را همه روزه در محل اسکان زائران (هتل ها، زائرسـراهای اداره های مختلف، حسـینیه ها و مهمان پذیرها و در ایام تعطیلات در مدارس، پارک ها و کمپ های زائر) توزیع می کنند. دعوت نامه های زائران غیرایرانی نیز همه روزه در رواق دارالرحمه توزیع می شود.

دفتر آگاهی حرم (رسیدگی به معضلات اجتماعی در حرم مطهر رضوی):

زائران گرامی درصورت برخورد با

افراد مشـکوک یا موارد خاصماننـد سـرقت، کلاه برداری و... می تواننـد ازطریق شـماره تلفن های **۳۲۰۰۲۲۱۵** و **۳۲۲۵۶۹۹۰** با دفترِ آگاهی حرم مطهر تماس حاصل فرمایند یا به صورت حضوری مراجعه کنند. این دفتر، در صـحن انقلاب اسـلامی، روبه روی پنجرهٔ فولاد واقع است و به صورت شبانه روزی خدمت رسانی می کند.

ص: ۱۵۷

مدیریت آگاهی حرم

(رسـیدگی به معضلات اجتماعی در حرم مطهر رضوی) مدیریت آگاهی، در ضلع قبله صحن هدایت حرم مطهر رضوی واقع است که از نیروهای مجرب آسـتان قدس رضوی و کادر انتظامی (آگاهی)، تشـکیل شده است و به صورت شبانه روزی در جهت رفاه و امنیت زائران گرامی انجام وظیفه می کنند. امورات کنترل و مراقبت در راسـتای تأمین امنیت حوزه اماکن متبرکه را با شـناسایی و دستگیری افراد مشکوک، موارد خاص، سارقان، معتادان، حاملان مواد مخدر، کلاشان، متکدیان، رابطه نامحرمیت، درگیری و نزاع، کلاهبرداری، اخاذی و.. برعهده دارد و با تشـکیل پرونده و تحویل به مراجع قضایی، خدمت رسانی می کند.

مدیریت آگاهی حرم مطهر از ادارات مختلف تشکیل یافته است. ۱. اداره تجسـس و پیگیری امور حقوقی زائران * تلفن: ۳۲۰۰۲۵۱۵ ۲. اداره پیشگیری و کشف جرائم * تلفن: ۳۲۰۰۲۲۱۵ و ۳۲۲۵۶۹۹۰ ۳. اداره اطلاعات و عملیات * تلفن : ۳۲۰۰۳۵۱۰ | ۴. اداره فوریت های اجتماعی و مشاوره * تلفن: ۳۲۰۰۲۱۵۰

۱۰. بخش امـداد زائران رسـیدگی به امور زائران در راه مانـده، انجـام برنـامه زیـارتی با عنوان یا معین الضـعفا به منظور کمک به تشـرف افراد ناتوان و سالمند در سـطح شـهر مقدس مشهد، رسیدگی به امور زائران مصدوم شده در حرم مطهر و پیگیری امور درمانی آنان، اهدای البسه به زائران فقیر و ... از فعـالیت هـای مهم این بخش به شـمار می آینـد. البته تمام این امور، با در نظر گرفتن نیات واقفین و مفاد وقف نامه ها انجام می شود. بخش امـداد زائران در ضـلع جنوبی صـحن جـامع رضوی، ساختمـان مـدیریت رفاه زائران واقع شـده است و زائران در صورت نیاز به برقراری ارتباط تلفنی، می توانند از شماره ۳۲۰۰۲۲۹۹ استفاده کنند.

بخش امداد زائران:

رسیدگی به امور زائران درراه مانده، انجام برنامهٔ زیارتی با عنوان یا معین الضعفا به منظور کمک به تشرف افراد ناتوان و سالمند در سطح شهر مقدس مشـهد، رسـیدگی به امور زائران مصدوم شده در حرم مطهر و پیگیری امور درمانی آنان، اهدای البسه به زائران فقیر و... از فعالیت های مهم این بخش به شـمار می آینـد. البته تمـام این امور، بـا درنظرگرفتن نیّات واقفین و مفاد وقف نامه ها انجام می شود. بخش امـداد زائران در طبقهٔ همکف ساختمان اداری صـحن هدایت واقع شده است و زائران درصورت نیاز به برقراری ارتباط تلفنی، می توانند از شـمارهٔ ۳۲۰۰۲۲۹۹ استفاده کنند.

ص: ۱۵۸

دفتر امور دفن:

این دفتر علاوه بر انجام خـدمات روزمره درارابطه با اموات، دربارهٔ محل دفن مشاهیر مـدفون در حرم مطهر رضوی نیز اطلاعاتی ارائه می دهـد. دفتر امور دفن، در صـحن آزادی واقع شـده است و برای ارتبـاط با این بخش، می توان از شـماره تلفن های ۳۲۰۰۲۲۴۵ و ۳۲۲۲۷۲۲۴ استفاده کرد.

خدمات بهداشتی و درمانی

دارالشفاء امام رضا(علیه السلام):

دارالشفاء امام رضا(علیه السلام) در ضلع جنوبی دوربرگردان خیابان شیرازی (ورودی شیخ طوسی) واقع شده است. این مرکز درمانی، مجهز به تجهیزات کامـل پزشـکی و شامل بخش های مختلف ازجمله اورژانس، رادیولوژی، آزمایشـگاه، داروخانـهٔ شـبانه روزی، دندانپزشـکی، بینایی سنجی، شنوایی سنجی، واحد مامایی و انواع کلینیک های تخصصی است. شماره تلفن های این مرکز ۳۲۰۰۲۳۸۰ و ۳۲۲۴۴۳۱۱ است.

سرویس های بهداشتی حرم مطهر:

شماره و مکان

سرویس شمارهٔ ۱

ورودی صحن غدیر

سرویس شمارهٔ ۲

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

سرویس شمارهٔ ۳

ورودی باب الرضا(علیه السلام)

سرویس شمارهٔ ۴

ورودی صحن کوثر

سرویس شمارهٔ ۵

صحن هدایت

سرویس شمارهٔ ۶

بست شیخ بهائی (رحمه الله علیه)

سرویس شمارهٔ ۷

بست شیخ حر عاملی (رحمه الله علیه)

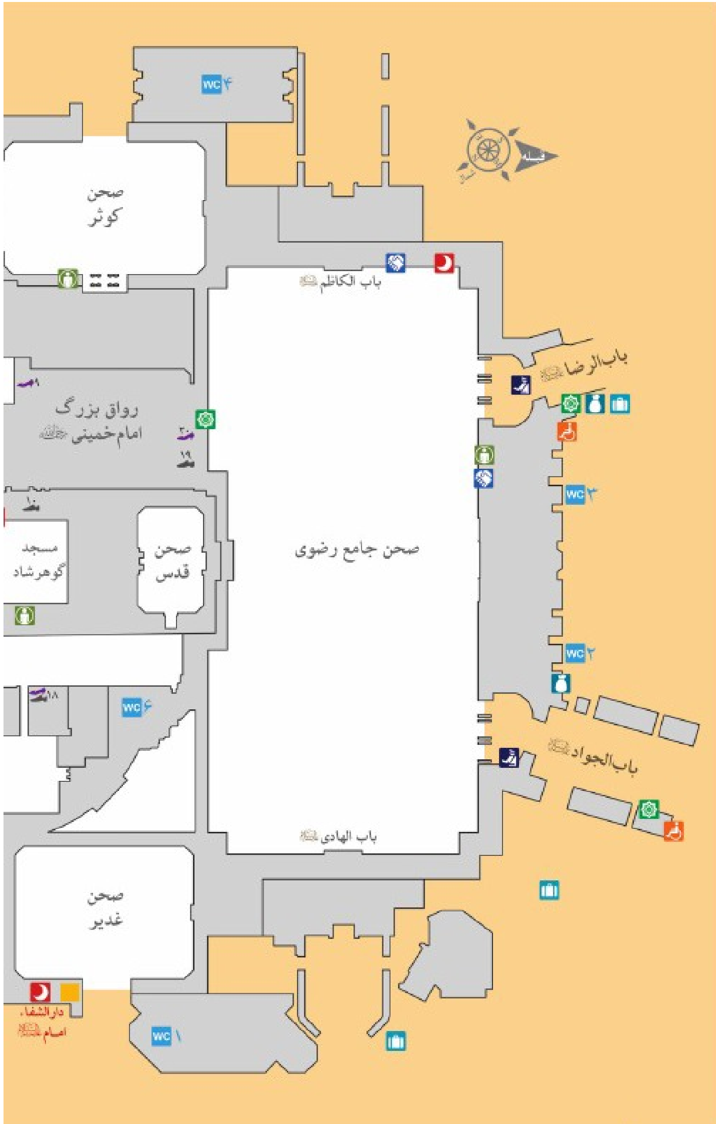
سرویس شمارهٔ ۸

ابتدای بست شیخ طوسی (رحمه الله علیه)

برای ورود به سرویس های بهداشتی با ویلچر و کالسکه، از آسانسورهای تعبیه شده استفاده کرده و از تردد بر روی پله برقی ها با ویلچر و کالسکه جدا خود داری کنید.

ص: ۱۵۹

نقشه خدمات رفاهی و بهداشتی حرم مطهر

نقشه

صحن هدایت
صحن آزادی
مهمان‌سرا
صحن انقلاب
صحن جمهوری اسلامی
ورودی شیخ طوسی
ورودی شیخ طبرسی
خیابان طبرسی
دارالسرور
دارالولایه
دفتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند
دفتر امانات وسایل زائران
دفتر رسیدگی به امور گمشدگان
دفتر نگهداری اشیای پیداشده
دفتر صندلی چرخدار
دفتر نذورات
کفشداری آقایان
کفشداری بانوان
مهمان‌سرا
دفتر انتظامات
دفتر امداد زائران
دفتر امور دفن
فوریت‌های پزشکی
سرویس‌های بهداشتی

دارالشفاء امام علیه السلام

دارالشفاء امام التلام دار الشفاء امام مال در ضلع جنوبی دوربرگردان خ یابان شیرازی ورودی شیخ طوسی) واقع شده است.

این مرکز درمانی، مجهز به تجهیزات کامل پزشکی و شامل بخش های مختلف اورژانس، رادیولوژی، آزمایشگاه، داروخانه شبانه روزی، دندانپزشکی، بینایی سنجی، شنوایی سنجی، واحد مامایی و انواع کلینیک های تخصصی است.

شماره تلفن های این مرکز ۳۲۰۰۲۳۸۰ و ۳۲۲۴۴۳۱۱ است.

مرکز فوریت های پزشکی:

پایگاه های ثابت فوریت های پزشکی به صورت شبانه روزی در صحن های جامع رضوی، جمهوری اسلامی، انقلاب اسلامی و گوهرشاد مستقر هستند و به بیماران اورژانسی و سوانح احتمالی در حرم مطهر رضوی رسیدگی می کنند. زائران درصورت نیاز می توانند ازطریق شماره تلفن ۳۲۰۰۲۴۲۴ با مرکز فوریت های پزشکی حرم مطهر تماس حاصل فرمایند.

ص: ۱۶۲

تصویر

فصل ۷: فعالیت ها و برنامه های فرهنگی حرم مطهر رضوی

۱. نمازهای جماعت حرم مطهر:

هر روز، در صحن ها و رواق های حرم مطهر، نمازهای جماعت یومیه اقامه می شود. برپایی این نمازها از جلوه های باشکوه معنوی در حرم مطهر رضوی است. نمزهای جماعت در زمان های عادی، در بیش از ۱۶ مکان و در زمان های پرتشرف زائران، در ۲۳ مکان اقامه می شود؛

مکان های ثابت برگزاری نماز جماعت در حرم مطهر رضوی

مکان های برگزاری نماز در هر سه نوبت:

۱. رواق دارالسیاده، واقع در صحن انقلاب اسلامی؛

۲. رواق دارالسلام، واقع در صحن آزادی؛

۳. رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)؛

۴. رواق دارالحجّه؛

۵. رواق دارالمرّحمه؛

۶. شبستان گرم مسجد جامع گوهرشاد؛

۷. شبستان تبریزی مسجد جامع گوهرشاد؛

۸. شبستان نهاوندی مسجد جامع گوهرشاد یا ایوان مقصوره مسجد جامع گوهر شاد؛

۹. مدرسهٔ پریزاد؛

۱۰. دارالقران.

سایر مکان های برگزاری نماز در نوبت ظهر و عصر و مغرب و عشا:

۱. رواق دارالاجابه؛

۲. صحن جامع رضوی؛

۳. صحن جمهوری؛

۴. صحن مسجد گوهر شاد؛

۵. رواق کوثر.

مکان های برگزاری نماز در نوبت صبح:

۱. رواق غدیر.

برگزاری نماز در صحن ها منوط به شرایط مناسب آب و هوایی ازنظر گرما و سرماست.

۲. تبلیغ معارف اسلامی:

حضور در حرم مطهر رضوی، فرصت مغتنمی است تا زائران در این حریم قدسی، به کسب معرفت

از دریای بی کران اندیشه و عرفان اسلامی مشغول شوند. به همین منظور در تمامی ایام سال سخنرانی های مذهبی، قرائت زیارات تأکیدشده در ایام مشخص، قرائت ادعیهٔ مأثوره مانند کمیل، توسل، ندبه و... در حرم مطهر برگزار می شود.

نوع زمان مکان

سخنرانی

بعد از نماز صبح

شبستان گرم، رواق های امام خمینی(رحمه الله علیه) و رواق غدیر

قبل از نماز ظهر و عصر (غیر از جمعه ها)

شبستان گرم

رواق های دارالاجابه و دارالحکمه (ویژۀ خواهران)

قبل از نماز مغرب و عشا

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

بعد از نماز مغرب و عشا

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

بیان احکام

همه روزه غیر از جمعه ها، قبل از نماز ظهر و عصر

رواق امام خمینی، رواق دارالحجه

قبل از نماز مغرب و عشا

شبستان گرم، رواق دارالحجه

رواق های دارالاجابه و دارالحکمه (ویژۀ خواهران)

بعد از نماز مغرب و عشا

رواق امام خمینی، شبستان گرم

قرائت زیارت امام رضا(علیه السلام)

همه روزه، بعد از نماز صبح

شبستان نهاوندی، شبستان گرم، رواق دارالحجه

همه روزه غیر از جمعه ها، بعد از نمازعصر

شبستان نهاوندی، شبستان گرم، رواق های امام خمینی(رحمه الله علیه)

و دارالحجه

همه روزه بعد از نماز عشا

شبستان نهاوندی، شبستان گرم و رواق دارالحجه

قرائت زیارت امین الله

همه روزه بعد از نماز عشا

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

قرائت دعای توسل

سه شنبه شب ها

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

قرائت دعای کمیل

پنج شنبه شب ها

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

قرائت دعای ندبه

صبح جمعه ها، اول طلوع آفتاب

رواق امام خمینی(رحمه الله علیه)

علاوه براین برنامه ها، در مناسبت های اسلامی و ملی، در حرم مطهر رضوی مراسمات ویژه برگزار می شود؛ مانند: مداحی، مرثیه سرایی، مناجات خوانی، سرود و همخوانی(تواشیح) و... . زمان و مکان این مراسمات در تابلوهای اطلاع رسانی

برنامه های فرهنگی تبلیغی حرم مطهر (پیک زائر) اعلام می شود.

ص: ۱۶۷

۳. فعالیت های قرآنی:

اشاره

در سال های اخیر، مدرسهٔ تاریخی دودر، با عنوان دارالقرآن الکریم آستان قدس رضوی، تجلیگاه فعالیت های قرآنی شده است. این مرکز با برنامه های متنوع مانند کلاس ها و کارگاه های قرآنی، مسابقات و جشنواره های قرآنی، محافل اُنس با قرآن کریم و... در احیاء معارف قرآنی گام بلندی برداشته است.

کلاس های حفظ قرآن کریم: در این کلاس ها حفظ قرآن کریم (همراه با ترجمه) آموزش داده می شود. این دوره، دو روز در هفته برگزار شده و حدود چهار سال به طول می انجامد.

ص: ۱۶۸

کلاس های آموزش قرائت:

این کلاس ها در پنج دوره (بهار، تابستان، ماه مبارک رمضان، پاییز و زمستان) و در رشته های روخوانی، روان خوانی، تجوید الصلاه، تجوید مقدماتی، تجوید تکمیلی، ترتیل، صوت و لحن و... برگزار می شوند. امکان استفاده از این کلاس ها برای خواهران و برادران فراهم است.

کلاس های آموزش تفسیر و حدیث:

این کلاس ها در پنج دوره (بهار، تابستان، ماه مبارک رمضان، پاییز و زمستان) و در رشته های ترجمه و مفاهیم، تدبر در قرآن، تفسیر قرآن، تدبر در سیرهٔ معصومان(علیهم السلام)، نهج البلاغه، صحیفهٔ سجادیه، آیات الاحکام، صرف و نحو قرآنی و عصر غیبت برگزار می شود. هرکدام از این دوره ها شامل هفده جلسهٔ آموزشی است.

کارگاه های کوتاه مدت قرائت و حفظ قرآن کریم:

در اتاق هجده دارالقران کریم کارگاه های کوتاه مدتِ روخوانی، روان خوانی، تجویدالصلوه، آموزش روش های حفظ و... در طول سال برگزار می شود. زائران با حضور در این کارگاه ها، ضمن بهره مندی از فضای معنوی، درصورت کسب نمرهٔ قبولی، گواهینامهٔ مربوط به آن دوره را نیز دریافت می کنند.

کارگاه های کوتاه مدت تفسیر و حدیث:

این کارگاه های آموزشی با موضوعات تدبر در قرآن، تدبر در سیرهٔ معصومان(علیه السلام)، تدبر موضوعی قرآن، تفسیر قرآن، آشنایی با نهج البلاغه، آشنایی با صحیفهٔ سجادیه و...، در اتاق ۸ دارالقران برگزار می شود. این کارگاه ها در نوبت صبح، ویژهٔ خواهران و در نوبت عصر، ویژهٔ برادران است.

کارگاه مشاورهٔ تصحیح قرائت قرآن و اذکار نماز: این کارگاه در اتاق نُه دارالقران مستقر بوده و همه روزه، به جز جمعه ها، در نوبت صبح ویژهٔ خواهران و در نوبت بعدازظهر، ویژهٔ برادران است. زائران با حضور در این کارگاه، می توانند اشکالات قرائت خود را برطرف کنند.

ص: ۱۶۹

کارگاه پاسخگویی به سؤالات قرآنی و حدیثی:

کارشناسان قرآنی مستقر در اتاق شماره یازده دارالقران کریم، به صورت حضوری یا تلفنی، به سؤالات و شبهات زائران درزمینهٔ قرآن و عترت پاسخ می دهند. تلفن ۳۲۰۰۲۵۴۲ برای این منظور در نظر گرفته شده است.

سلسله نشست های تفسیر و حدیث:

این برنامه با محوریت موضوعاتی ماننـد تـدبر در قرآن، تفسیر و...، همراه با مسابقه در صـحن دارالقرآن حرم مطهر برگزار می شود. به نفرات برگزیدهٔ این مسابقات جوایزی اهدا می شود.

حلقه های تدبر در قرآن کریم:

در فضای صمیمی این برنامه، زائران همراه با استادان به تدبر در سوره ای از قرآن پرداخته و پاسخ پرسش های خود را از استاد حاضر در حلقه دریـافت می کننـد. این حلقه هـا در طول سـال در رواق هـای حرم مطهر و در تعطیلات ویژهٔ نوروز و ماه مبارك رمضان، در صـحن دارالقرآن برگزار می شود.

محافـل اُنس بـا قرآن: این محافـل بـا حضور قاریـان ممتاز و بین المللی و گروه های تواشـیح و ابتهال تشـکیل می شود. محافل اُنس با قرآن در شش ماههٔ اول سال، قبل از نماز مغرب و عشا

در رواق امام خمینی(قدس سره) و در شش ماههٔ دوم سال، بعد از نماز مغرب و عشا در دارالقرآن الکریم برگزار می شود.

محفل انس با قرآن ویژه خواهران:

این برنـامه بـا هـدف ایجـاد زمینه ای برای فعـالیت بانوان قرآنی و معرفی اسـتعدادهای برتر قرآنی هر هفته، جمعه ها صـبح در دار القرآن کریم برگزار می شود. در این محفل نیم جزء از قرآن توسط مرتلان خواهر تلاوت می شود و سـخنرانان نیز آیاتی از این نیم جزء را شـرح و توضـیح می دهند. زائران در فضایی ملکوتی از اجرای گروه های تواشیح، حافظان قرآنی و... بهره مند می شوند.

جلسات آموزشی قرائت قرآن کریم:

این جلسات شـنبه تاچهارشـنبه، بعـد از نماز مغرب و عشا در دارالقرآن و در حضور اسـتادان و قاریان بین المللی قرائت قرآن مجیـد برگزار می شود.

ص: ۱۷۰

ترتیل قرآن کریم:

این برنامه، همه روزه پس از نماز جماعت صبح، در رواق امام خمینی(قدس سره) برگزار می شود.

واحد ختم تلاوت نور:

«ختم کل قرآن»،« ختم یک حزب»، « ختم نیم حزب»، « ختم یک سوره» از اهم برنامه های این واحد به شمار می رود.این واحد روزانه، مجالس ختم قرآن را در دارالقرآن برگزار می کند که با استقبال زائران بارگاه رضوی همراه شده است. در این جلسات با ختم نیم حزب از قرآن توسط هر زائر کل قرآن ختم می شود.

ص: ۱۷۱

کارگاه مهدالرضا(علیه السلام):

کارگاه مهـدالرضا(علیه السـلام) با هدف نگهداری از کودکان ۵ تا۸ سـاله، همه روزه، به جز جمعه ها، در دو نوبت صـبح و عصـر در اتاق ۲۱ دارالقرآن کریم پذیرای این عزیزان است. در این مکان، کارگاه هایِ آداب زیارت، نیایش، قصهٔ معصومان(علیه السلام)، آموزش حفظ سوره، آموزش نقاشی، آموزش کاردستی، بازی و سرگرمی های

قرآنی، شعر، سرود، نمایش و... برگزار می شود. مدت زمان نگهداری از کودکان در این کارگاه ها، ۴۵ دقیقه است.

جُنگ های قرآنی:

جنگ های قرآنی، با هدف ایجاد زمینه ای برای قرائت قرآن توسط قاریان نوجوان و آشنایی کودکان و نوجوانان با مفاهیم و آموزه های قرآن و عترت در قـالب قصه، نمـایش، مسابقه و...، در دارالقرآن الکریم برگزار می شود. زمان برگزاری این جُنگ ها، پنجشـنبه شب ها بعـد از نماز مغرب و عشاست.

مسابقات قرآنی:

مسابقـات قرآنی بـا هـدف انس هر چه بیشتر مخاطبـان بـا قرآن کریم در محافل قرآنی برگزار می شود. شـرکت کننـدگان در این مسابقات، با رجوع به قرآن کریم، پاسـخ سؤال طرح شـده را یافته و ضـمن تلاوت یک یا چنـد آیـۀ مـدّنظر، با معنا و مفاهیم آن ها نیز آشـنا می شونـد. در انتهای محفل، به شـرکت کننـدگانی که پاسخ صـحیح داده باشـند، به قید قرعه، جوایزی اهدا می شود. علاوه بر این، بصورت ماهانه و هفتگی نیز مسابقاتی برگزار می شود. در پرتو این مسابقات مخاطب با دیـدگاه قران کریم ذیل موضوعات مختلف آشـنا خواهند شد. زائران می توانند برای دریافت برگه های مسابقات ماهانه و هفتگی به اتاق ۱۷، واحد مسابقات واقع در دارالقرآن الکریم مراجعه کنند.

کارگاه هنرهای قرآنی:

این کارگـاه بـا هـدف انتقـال معـارف نـاب دینی در قـالب هنر و ایجـاد زمینه ای برای اُنس هرچه بیشتر زائران با قرآن و عترت، در چهار زمینۀ هنری خوشنویسـی، تـذهیب، معرق و نقاشـی در خـدمت زائران و مجـاوران بارگـاه رضوی است. فعـالیت های این واحـد در نوبت صـبح ویژۀ خواهران و در نوبت عصر ویژۀ برادران است.

ص: ۱۷۳

واحد سمعی و بصری قرآنی:

در این مکان، علاوه بر ارائهٔ تلاوت های مجلسی

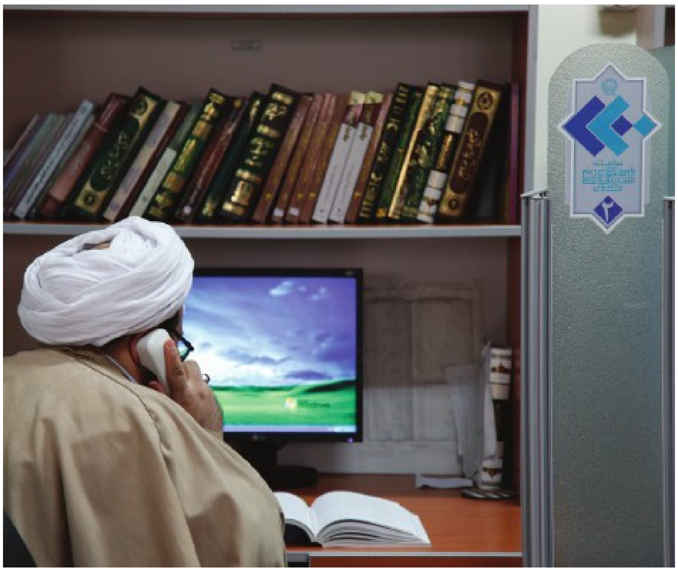
قاریـان ممتـاز و بین المللی و نصب نرم افزارهـای قرآنی ویژهٔ تلفن همراه، فضـایی برای اسـتفاده از نرم افزارهـا و سایت های قرآنی برای سـنین مختلف فراهم شده است. این واحد در اتاق چهارده دارالقرآن مستقر بوده و استفاده از آن، در نوبت صبح ویژهٔ خواهران و در نوبت عصر ویژه برادران است.

۴. پاسخ گویی به سؤالات شرعی و اعتقادی:

سامانه تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی (۳۲۰۲۰)

این سامانه تلفنی، به منظور تسهیل در ارائه خدمات مرتبط با پاسخگویی به مسائل شرعی، در حرم مطهر رضوی راه اندازی شده است.

مخاطبان، از طریق تماس با شماره تلفن ۳۲۰۲۰ می توانند پاسخ سؤالات شرعی خود را به صورت شبانه روزی دریافت کنند.

ص: ۱۷۴

دفاتر پاسخگویی به سؤالات شرعی برادران:

دفاتر پاسخگویی به سؤالات شرعی برادران در مدرسهٔ پریزاد و صحن آزادی به صورت شبانه روزی و در دفتر واقع در مسجد گوهرشاد در دو نوبت صبح و عصر فعالیت می کند.

دفاتر پاسخ گویی به سؤالات شرعی خواهران:

دفاتر پاسخگویی به مسائل شرعی خواهران در صحن های جمهوری و آزادی به صورت شبانه روزی و در صحن انقلاب و رواق مبارکه دارالحجه از ساعت صبح تا شب فعالیت می کند.

سامانهٔ تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی (۳۲۰۲۰): این سامانهٔ تلفنی، به منظور تسهیل در ارائهٔ خدمات مرتبط با پاسخ گویی به مسائل شرعی، در حرم مطهر رضوی راه اندازی شده است. مخاطبان، ازطریق تماس با شمارهٔ تلفن ۳۲۰۲۰ می توانند پاسخ سؤالات شرعی خود را به صورت شبانه روزی دریافت کنند.

دفاتر پاسخ گویی به سؤالات اعتقادی:

کارشناسان این دفاتر، علاوه بر پاسخ گویی به سؤالاتی با موضوع مسائل اعتقادی اسلام و سایر ادیان، درزمینهٔ راهنمایی و مشاوره های لازم به افراد علاقه مند به تشرف به دین مبین اسلام نیز فعالیت می کنند. در این رابطه، دو دفتر در مرکز پاسخ گویی (مدرسهٔ پریزاد) و یک دفتر در سردرب غربی صحن جامع واقع شده است.

ص: ۱۷۵

سامانه پیامکی پاسخگویی به سوالات شرعی

به منظور تسهیل در ارائه خدمات مرتبط با پاسخ گویی به مسائل شرعی، سامانه پیامکی ۳۰۰۰۲۰۲۰ در حرم مطهر راه اندازی شده است و زائران و مجاوران بارگاه مطهر می توانند با استفاده از این سامانه، پاسخ سؤالات شرعی خود را دریافت کنند.

۵. مرکز مشاورهٔ دینی:

مشاورهٔ فردی:

مرکز مشاورهٔ دینی حرم مطهر، در ضلع غربی صحن جامع (داخل ایوان غربی) واقع شده

است. دریافت نوبت مشاوره برای مجاوران از طریق شماره تلفن ۲۲۴۴۳۳۱ (از ساعت ۸ الی ۱۲) صورت می پذیرد. زائران حضرت رضا(ع) نیز می توانند به صورت حضوری به این مرکز مراجعه و از خدمات این مرکز استفاده نمایند. فعالیت این مرکز در دو نوبت صبح و عصر صورت می پذیرد.

کلاس های مشاورهٔ گروهی:

این کلاس ها برای افرادی برگزار می شود که با یک موضوع خاص و مشترک مراجعه می کنند. به این ترتیب، از مراجعات متعدد با یک موضوع خاص به جلسات مشاورهٔ فردی جلوگیری می شود. این کلاس ها، بیشتر با محوریت موضوعات دینی و خانواده تشکیل شده و ثبتِ نام برای شرکت در آن ها، در مرکز مشاورهٔ دینی واقع در ضلع غربی صحن جامع انجام می شود.

۶. نشست های پرسش و پاسخ دینی:

دین، نشاط، زندگی

نشست های «دین، نشاط، زندگی»، یکی از برنامه های ویژه پرسمان دینی است که در ایام تابستان با موضوعات اخلاقی، اجتماعی و تربیتی برگزار

ص: ۱۷۶

می شود. از ویژگی های این جلسه ها استفاده از چهره های برجسته حوزوی و دانشگاهی به عنوان کارشناس است.

حلقۀ معرفت:

حلقۀ معرفت ازجمله نشست های صمیمی پرسش و پاسخ دینی است که در آن، با حضور استادان مجرّب حوزه و دانشگاه، گفت وگوی چهره به چهره و پرسش و پاسخِ دینی صورت می پذیرد. این حلقه ها در سه بخش برادران، خواهران و کودکان برگزار می شود. عنوان این حلقه در گروه سنی کودکان، جوانه های معرفت است. حلقه های معرفت برادران در طول شبانه روز، در مرکز پاسخگویی، واقع در مدرسۀ پریزاد و شب ها در رواق های

امام خمینی(رحمه الله علیه)، دارالاجابه و دارالحجه برگزار می شود. حلقه های معرفت خواهران نیز همه روزه یک نوبت قبل از نماز ظهر و عصر و یک نوبت بعد از نماز مغرب و عشاء در مکان های دارالاجابه و دارالحجه برگزار می شود. در ردۀ سنی کودکان نیز این حلقه ها با عنوان جوانه های معرفت، ویژۀ کودکان ۴ تا ۱۰ سال و همزمان با برخی از جلسه های حلقۀ معرفت خواهران در رواق دارالحجه، برگزار می شود.

پرسمان های دینی: پرسمان دینی عنوان سلسله جلسه های سخنرانی و پرسش و پاسخ است. در این جلسه ها که در قالب موضوعات مختلفِ دینی تشکیل می شود، کارشناسان، جواب گوی پرسش های زائران و مجاوران بارگاه رضوی هستند. جلسات پرسش و پاسخِ موضوعی، هر شب بعد از نماز مغرب

تصویر

ص: ۱۷۷

و عشا با یکی از موضوعات شرعی (زلال احکام)، سوالات و شبهات قرآنی (شمیم وحی)، مسائل اعتقادی (نسیم معرفت)، اجتماعی و تربیتی و خانوادگی (خانوادهٔ رضوی)، زندگی و سیرهٔ امام رضا(علیه السلام) (در محضر عالم آل محمد)، موضوعات اخلاقی و تهذیب نفس (زمزم بندگی) و مهدویت (به سوی ظهور) در رواق دارالهدایه برگزار می شود.

دین، نشاط، زندگی: نشست های دین، نشاط، زندگی، یکی از برنامه هایِ ویژهٔ پرسمان دینی است که در ایام تابستان با موضوعات اخلاقی، اجتماعی و تربیتی برگزار می شود. از ویژگی های این جلسه ها استفاده از چهره های برجستهٔ حوزوی و دانشگاهی به عنوان کارشناس در برنامه است.

۷. همایش های تخصصی:

همایش های تخصصی حرم مطهر رضوی ویژهٔ فعالان فرهنگی، دانش آموزان برتر، دانشجویان و طلاب شاخص و... بوده و با موضوعات دینی، اجتماعی، فرهنگی و ... برگزار می شود.

۸. ارائهٔ خدمات فرهنگی به گروه های ویژه:

بسیاری از زائران امام بزرگوار، علی ابن موسی الرضا، به صورت دسته جمعی و در قالب کاروان ها و گروه های زیارتی به حرم مطهر ایشان مشرف می شوند. برای این زائران، خدمات فرهنگی ویژه ای درنظر گرفته شده است که درصورت درخواست و ابراز علاقه، بهره مند خواهند شد. برگزاری دوره های آموزش احکام و عقاید، کارگاه های نگرش سیستمی به دین، جلسه های فیض حضور، حرم شناسی، جشن تلکیف دانش آموزی، مراسم ازدواج دانشجویی، بازدید از نمایشگاه ها و پایگاه های فرهنگی و... ازجمله برنامه های ویژهٔ این گروه ها است. ارائهٔ درخواست و ثبتِ نام در

این برنامه ها، با مراجعه به دفتر خدمات ویژهٔ گروه های زیارتی، واقع در رواق دارالهدایه امکان پذیر است.

۹. کارگاه های نگرش سیستمی به دین: این کارگاه ها با هدف توجه به همهٔ ابعاد دین، طرح ریزی شده اند و با سه موضوع مهدویت، زیارت و حجاب، در حرم مطهر رضوی برگزار می شوند. مکان برگزاری این کارگاه ها، رواق دارالهدایه، واقع در صحن جمهوری اسلامی است.

۱۰. حرم شناسی: واحد حرم شناسی حرم مطهر رضوی، به پرسش های مراجعه کنندگان درزمینه های مرتبط با زندگینامهٔ امام رضا(علیه السلام)، تاریخچهٔ معماری حرم مطهر، هنرهای به کاررفته در معماری حرم مطهر، مشاهیر مدفون در این آستان و...، پاسخ داده و علاوه بر این، برنامه های حرم شناسی و تورهای حرم گردی ویژهٔ گروه های زیارتی را نیز برگزار می کند. گروه ها و کاروان های زیارتی به منظور بهره مندی از این خدمات می توانند با شمارهٔ تلفن ۲۲۳۵۳۱۳ تماس گرفته یا ازطریق مکاتبه، تقاضای خود را مطرح کنند.

۱۱. پایگاه های فرهنگی:

نمایشگاه حکایت آفتاب:

این نمایشگاه در سردرب غربی صحن جامع رضوی واقع شده است و در آن هشت پرده از زندگی امام رضا(علیه السلام) در قالب تابلوهایی از معرق و کلاژ به تصویر کشیده شده است. نمایشگاه حکایت آفتاب با بهره گیری از یک راوی، نورپردازی متناسب با روایت و نوای پس زمینه، بازدیدکنندگان را به فضای تاریخی زندگی امام رضا(علیه السلام) می برد و ویژۀ عموم زائران و مجاوران است.

نمایشگاه کبوترانه (ویژۀ کودکان ۵تا۱۰ سال):

این نمایشگاه در راستای احترام به زائر خردسال آقا علی بن موسی الرضا و با هدف ارتقابخشیدن آموزش و مهارت های دینی، همچنین ایجاد یاد و خاطره ای خوش از زیارت و سفر به مشهد در ایوان غربی صحن جامع دایر شده است. کارگاه نمایش فیلم به منظور آموزش نماز، شناخت

اهل بیت(علیه السلام) و...، کارگاه جنگل با هدف آموزش داستان هایی دربارۀ امام رضا(علیه السلام)، کارگاه غار با هدف توجه به اهمیت حضور راهنما در زندگی، کارگاه صحن مسجد با هدف آموزش وضو و احکام حضور در مسجد، کارگاه مسجد با هدف آموزش نماز، کارگاه کاردستی، کارگاه رنگ آمیزی، کارگاه نقاشی دیواری و...، همچنین وسایل بازی و سرگرمی ازجمله بخش های موجود در این نمایشگاه است. در پایان این بازدید، هدایایی به رسم یادبود به کودکان اهدا می شود. زمان فعالیت نمایشگاه کبوترانه در دو نوبت صبح و عصر است.

ص: ۱۸۰

۱۲. شبکهٔ مخاطبان نورالهدی:

این شبکه به منظور حفظ ارتباط زائران گرامی با حرم مطهر رضوی و در راستای معرفت افزایی و استمرار برکات زیارت تشکیل شده است. ارسال رایگان نشریهٔ نورالهدی، به صورت فصلی به مشترکان در سه مقطع سنی کودک، نوجوان و جوان کار اصلی شبکهٔ مخاطبان نورالهدی است. ثبتِ نام و عضویت در این شبکه، به صورت حضوری، در بخش نورالهدی واقع در ایوان غربی صحن جامع رضوی(روبروی اداره روشنایی) و یا درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) ، به نشانی: razavi.aqr.ir صورت می پذیرد.

شمارهٔ تلفن ۳۲۰۰۲۵۷۳ برای برقراری تماس تلفنی، سامانهٔ ۳۰۰۰۰۰۰۲۰۲۰ برای ارسال پیامک و رایانامهٔ m*khatabin@aqrazavi.*rg برای ارسال رایانامه، راه های برقراری ارتباط با این بخش است.

ص: ۱۸۱

۱۳. مسابقات فرهنگی:

واحـد مسابقـات فرهنگی حرم مطهر رضوی، در مناسـبت هـای مهم سال یک مسابقه ویژهٔ عموم زائران بالای ۱۲ سـال و یک مسابقه، با عنوان کبوتران حرم، ویژهٔ کودکان ۸تا۱۱ سال برگزار می کند.

برگه های این مسابقات در دفاتر راهنمای زائر مسـتقر در صـحن های حرم مطهر توزیع می شونـد و سامانـهٔ پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲ برای ارسال پاسخ سؤالات در نظر گرفته

شده است. قرعه‌کشی به صورت روزانه و از میان پاسخ های صحیح انجام شده و نتیجه ازطریق سامانهٔ پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲ به اطلاع برندگان می شود. برندگان جوایز نیز در سامانهٔ توزیع، واقع در ضلع غربی صحن جامع رضوی (اتاق ۱۸۸) و به صورت حضوری تقدیم می شود.

سایر علاقه منـدان در سراسـر کشور، می تواننـد ازطریق پایگاه جامع آسـتان قـدس رضوی به نشانی www.aqr.ir در این مسابقات شـرکت کنند.

ص: ۱۸۲

۱۴. درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا(علیه السلام) (razavi.aqr.ir):

وبگاه یادگاری ها: این وبگاه با هـدف گردآوری تجربه های زیارت و به تصویرکشـیدن حال و هوای زائران بارگاه قـدس رضوی در در قالب عکس، دلنوشته، داستانک، شعر و... راه اندازی شده است.

وبگاه زندگی رضوی: این وبگاه به منظور اشاعۀ سبک زندگی رضوی و تبیین آداب زندگی اسلامی و مهارت های ارتباطی ایجاد شده است. بررسـی فضایل و رذایل اخلاقی در بیان امام رضا(علیه السـلام) و آگاهی بخشـی دربارۀ آسـیب های زنـدگی با متد غربی، ازجمله موضوعاتی است که با تکیه بر تعالیم زندگی دینی و... در این وبگاه به آن پرداخته شده است.

وبگاه جهان اسـلام: این وبگاه با رویکرد انقلاب اسـلامی راه انـدازی شـده است و با موضوعاتی ماننـد ریشه های انقلاب اسـلامی مردم ایران، بیـداری اسـلامی، نقش انقلاب در گسترش معـارف اهـل بیت(علیه السـلام) و... در گسترش فرهنگ انقلاب اسـلامی و انـدیشه های حضـرت امام(رحمه الله علیه) و مقام معظم رهبری(مدظله العالی) تلاش می کنند.

ص: ۱۸۳

وبگاه رضوان علم:

این وبگـاه بـا هـدف ارائـۀ بحث هـای تخصصـی نخبگـان و فرهیختگان درزمینـۀ معرفی ابعاد مختلف شخصـیت امام رضا(علیه السـلام) و تبیین موشکافانه و تخصصی معارف اهل بیت(علیه السلام) راه اندازی شده است.

وبگاه حرم شناسی: این وبگاه، اطلاعاتی دربارۀ تاریخچۀ حرم مطهر رضوی (رواق ها، صحن ها

و...)، آیین های مذهبی، خدمات رفاهی و بهداشتی، اطلاعات ضروری این آستان مقدس و... در اختیار علاقه مندان قرار می دهد.

وبگاه کودکانه : هدف راه اندازی این وبگاه، آموزش مفاهیم دینی و آشنایی با سیرۀ امام رضا(علیه السلام)

در قالب های قابلِ فهم و جذاب برای کودکان؛ مثل شعرخوانی، بازی، نقاشی، قصه گویی و... است.

وبگاه پخش زندۀ تصاویر حرم مطهر (www.razavi.tv): مهم ترین فعالیت این وبگاه، پخش مستقیم تصاویر صحن های انقلاب، جمهوری و غدیر، همچنین پخش تصاویر روح افزای روضۀ منوره (ضـریح مطهر)، به صورت ۲۴ ساعته است. علاوه بر این، تلویزیون اینترنتی رضوی، به منظور بهره مندی مخاطبان، برنامه های مختلف رواق های امام خمینی(رحمه الله علیه) و صحن جامع رضوی اعم از سخنرانی، مناجات، مداحی و زیارت خوانی را در کانالی مجزا پخش می کند.

سامانـۀ آرشـیو دیجیتـال محصولـات رضوی: این سامانـۀ آرشـیو دیجیتـال، امکان دانلود رایگان محصولات فرهنگی حرم مطهر رضوی از قبیل کتـاب، پوستر، عکس، محصولات صوتی و تصویری و نشـریات الکترونیک را برای مخاطبان درگاه خـدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر فراهم آورده است.

ص: ۱۸۴

۱۵. اتاق های گفت وگوی آنلاین (پالتاک رضوی):

علاوه بر پخش مستقیم برنامه های حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)، هر شب در فضای مجازی اتاق های گفت و گوی پالتاک، به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی و با حضور اساتید برجستۀ حوزه و دانشگاه، برنامه هایی دربارۀ مباحث مختلف با رویکرد موضوعات اسلامی برگزار می شود. این اتاق های گفت وگو امکان برقراری ارتباط صوتی، تصویری و نوشتاری همزمان را در اختیار کاربران قرار می دهد. برای استفاده از این اتاق های گفت وگو، ابتدا باید نرم افزار Paltalk Messenger را نصب کرده و پس از ساخت کلمۀ کاربری، به اتاق های مختلف گفت وگو وارد شوید.(۱)

ص: ۱۸۵

۱- . جهت استفاده از راهنمای نصب نرم افزار و ورود به اتاق های گفت وگو، از وبگاه imamrezashrine.aqr.ir استفاده کنید.

۱۶. ویژه برنامه های زائران غیرِ ایرانی:

نوع مراسم

زمان برگزاری

مکان

برگزاری

زائران عرب زبان

قرائت دعا و زیارت

همه روزه بعد از نماز صبح

دارالرحمه

سخنرانی

همه روزه، به جز جمعه ها، بعد از نماز ظهر و عصر

دارالرحمه

سخنرانی

همه روزه بعد از نماز مغرب و عشا

دارالرحمه

پاسخ گویی به سؤالات شرعی

در طول روز

دارالرحمه

مسابقات فرهنگی

در طول روز

دارالرحمه

زائران اردوزبان

مراسم ویژه شامل قرائت زیارت، بیان احکام، پاسخ گویی به سؤالات

شرعی و...

همه روزه، به جز جمعه ها، قبل از نماز ظهر و بعد از

نماز عصر

مقبرهٔ شیخ حر عاملی

سخنرانی

بعد از نماز مغرب و عشا

رواق کوثر

مسابقات فرهنگی روزانه

در طول روز

سردرب شرقی صحن جامع رضوی

مسابقات فرهنگی روزانه

در طول روز

ص: ۱۹۰

سردرب شرقی صحن جامع رضوی

گروه های آذری، روسی و ترکی

(درصورت حضور کاروان)

مراسم ویژه شامل سخنرانی، قرائت قرآن، پاسخ گویی به سؤالات

شرعی و...

صبح ها تا قبل از نماز ظهر

رواق غدیر

مسابقات فرهنگی، به صورت شفاهی

در زمان برگزاری مراسم

رواق غدیر

ص: ۱۹۱

۱۷- سایر فعالیت های فرهنگی حرم مطهر:

بنیاد پژوهش های اسلامی:

عملیات ساخت این مرکز پژوهشی که بعد از انقلاب اسلامی در مجموعه اماکن متبرکه احداث شده است، از سال ۱۳۷۶ آغاز و در سال ۱۳۸۰ به پایان رسید. فعالیت این مرکز، انجام پژوهش های علمی در حوزه علوم اسلامی و ارائه خدمات فرهنگی است. بنیاد پژوهش های اسلامی با بهره گیری از محققانی که دارای تحصیلات حوزوی و دانشگاهی هستند، موفق شده در راه تحقق اهداف و ارتقای سطح فرهنگ دینی، گام های مؤثری بردارد. پژوهشگران این بنیاد در قالب گروه پژوهشیِ تاریخ اسلام، حدیث، قرآن، فقه و اصول فقه، ترجمه عربی و اردو،

نقد و تصحیح متون اسلامی، ترجمه زبان های اروپایی، نجوم و جغرافیای ممالک اسلامی، کتابشناسی، کلام و حکمت اسلامی، تراجم و انساب، دائره المعارف آستان قدس رضوی(خراسان شناسی)، نشریات ادواری(مجله مشکوه)، عبقات الأنوار، مطالعات فرهنگی زائر، دانشنامه های نرم افزاری، کودک و نوجوان، ادیان و مذاهب اسلامی و طرح طبقه بندی علوم به فعالیت پژوهشی اشتغال دارند.

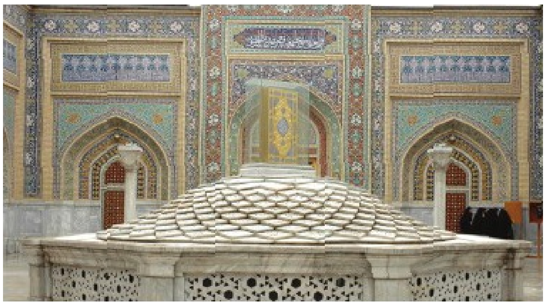
دانشگاه علوم اسلامی رضوی:

بنیاد این مجموعه عظیم علمی فرهنگی، جامه ای نو بر پیکر دو مدرسه علمیه تاریخی میرزا جعفر و خیراتخان است که هر یک بالغ بر چهار صد سال پیشینه تاریخی دارند. این مرکز علمی آموزشی پس از انقلاب اسلامی و در سال ۱۳۶۳ به منظور تأمین نیروهای لازم برای آموزش و پژوهش در زمینه علوم اسلامی، تأسیس گردید تا تربیت شدگان آن، پیام اسلام و معارف اهل بیت(علیه السلام) را از جوار حرم عالم آل محمد (علیه السلام) به تشنگان حقیقت و سعادت برسانند. ساختار علمی این مرکز عالی آموزشی، تلفیقی از دروس حوزه و دانشگاه است که با تأکید بر اصالت حوزوی و مدرک رسمی وزارت علوم، به کار خود ادامه می دهد. همچنین تعدادی دانشجوی غیرایرانی از کشورهای چین، پاکستان، بوسنی و هرزگوین، حجاز، بحرین، سوریه، تاجیکستان، افغانستان و ... در کنار دانشجویان ایرانی در این دانشگاه به ادامه تحصیل مشغولند.

ص: ۱۹۳

بنای این دانشگاه در ضلع شمال شرقی اماکن حوزه حرم مطهر واقع شده است. ساختمان شماره ۲ این مرکز نیز در سال ۱۳۸۳ با بنای جدید و ساختاری چهار ایوانه، در ضلع شمال شرقی صحن هدایت قرار دارد.

ص: ۱۹۴

کتابخانه مرکزی:

این کتابخانه با تاریخچه ای کهن و منابعی کم نظیر، بیش از ۴۰۰ هزار

عضو و بالغ بر هفت میلیون مراجعه کننده دارد و از فعال ترین کتابخانه ها در سطح کشور به شمار می رود. کتابخانه مرکزی از طریق ۱۸ تالار مطالعه شامل: تالارهای مطالعه قفسه باز(آقایان و بانوان)، بخش گردش کتاب(آقایان و بانوان)، تالارهای مطالعه مخزن بسته(آقایان و بانوان)، تالار محققان(آقایان و بانوان)، تالار مرجع، تالار تخصصی جغرافیا، تالار کتاب های خارجی، تالار مطالعه و گردش کتاب جوانان(پسر و دختر)، تالار مطالعه و گردش کتاب نوجوانان(پسر و دختر)، تالار سمعی و بصری و تالار اینترنت(آقایان و بانوان) به خدمت رسانی مشغول است. همچنین علاوه بر این، گردآوری، حفظ و نگهداری مصاحف شریفه و کتاب های خطی در موضوعات مختلف، نسخه های عکسی، میکروفیلم های داخل و خارج از کشور، لوح های فشرده، دست نوشته های نفیس و ارزشمند، کتاب های چاپ سنگی و چاپ قدیم کمیاب و نایاب و عکس برداری و تهیه میکروفیلم از این اسناد از دیگر خدمات این مجموعه عظیم فرهنگی است. این کتابخانه در ضلع شمالی بست شیخ طوسی واقع شده است.

کتابخانه مسجد گوهرشاد: در حرم مطهر علاوه بر کتابخانه مرکزی، کتابخانه مسجد گوهرشاد نیز قرار دارد. این کتابخانه در سال ۱۳۳۲ شمسی در جوار مسجد جامع گوهرشاد تأسیس گردید و از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۹ با مدیریت سازمان اوقاف و امورخیریه اداره می شد. بنای ساختمان جدید واقع در بست شیخ بهایی با مساحت ۱۲۰۰ متر مربع به همت آستان قدس رضوی در سال ۱۳۶۸ به پایان رسید و مدیریت کتابخانه به آستان قدس واگذار گردید. در حال حاضر این محل به عنوان کتابخانه تخصصی اهل بیت (علیه السلام) از مراکز مهم نشر

فرهنگ اسلامی به شمار می رود.

ص: ۱۹۵

موزه مرکزی:

تنوع موضوعی گنجینه ها، همواره موزه مرکزی را با خیل عظیم بازدیدکننـدگان رو به رو ساخته است. ساختمان موزه مرکزی در چهار طبقه، نمایشگاه عظیمی از آثار نادر و گرانبهای هنرمندان به شـمار می رود. گنجینه تمبر و اسکناس در طبقه زیرین ساختمان، گنجینه تاریخ مشهد و گنجینه سـکه و مـدال در طبقه همکف، گنجینه صـدف، حلزون و نرم تنـان دریـایی و گنجینه هنرهـای تجسـمی در طبقه اول و گنجینه نجوم و ساعت، گنجینه سلاح و گنجینه ظروف در طبقه دوم این ساختمان واقع شده است. ورودی موزه مرکزی در صحن کوثر واقع شده است.

گنجینه نفایس:

ساختمـان این گنجینه طی سالهـای ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۴ در ضـلع جنوب شـرقی حرم مطهر احـداث گردیـد. این ساختمـان شامل دو طبقه و هر طبقه دارای ۴۰۰ مترمربع فضای نمایشـی است. گنجینه قرآن در طبقه اول گنجینه نفایس واقع است و در ۲۲ بهمن سال ۱۳۶۴ گشایش یافت. اهمیت گنجینه قرآن به دلیـل وجود قرآن های نفیس، ارزشـمند و بی نظیر است. در حال حاضـر در این گنجینه ۷۹ جلد قرآن به نمایش گذاشـته شده است که در میـان این قرآن هـا، آثـار منسوب به امـام علی (علیه السـلام) امام حسن مجتبی (علیه السـلام)، امام حسـین (علیه السـلام)، امام زین العابـدین (علیه السـلام) و امـام رضـا (علیه السـلام) به خط کوفی و روی پوست آهو، چشم عاشـقان ولایت را در این گنجینه منور می سازنـد. گنجینه هـدایای مقـام معظم رهبری نیز در طبقه همکف و گنجینه آثـار اهـدایی اسـتاد فرشـچیان در گنجینه مسـتقلی در تالار جنوبی طبقه اول گنجینه نفایس واقع شده

است. ورودی این ساختمان نیز در صحن کوثر واقع شده است.

موزه فرش:

در سال ۱۳۷۷ هجری شمسـی اولین گنجینه تخصصـی فرش و منسوجات، در محل ساختمان گنجینه قرآن و نفایس راه انـدازی شـد و در سال ۱۳۸۳ احـداث ساختمـانی بزرگتر و منـاسب تر برای موزه تخصصـی فرش آغـاز و در آبان ماه ۱۳۹۰ و همزمان با عیـد سـعید غدیر خم، افتتاح گردید. موزه فرش یکی از این گنجینه های تخصصـی است که با داشـتن ۳ طبقه فضای نمایشی و ۱ طبقه فضای کارگاهی، از بزرگترین موزه های تخصصی فرش جهان می باشد. این گنجینه شامل مجموع های غنی از قالی های نفیسی است که طی دوره های مختلف توسط دوستداران و عاشقان امام رضا (علیه السلام) وقف یا اهداء شده و یا توسط آستان قدس رضوی برای استفاده در حرم مطهر و بیوتات خریداری شده است. بسـیاری از آنهـا علاـوه بر ارزش تاریخی و هنری، دارای ارزش های کاربردی بوده و به عنوان کفپوش، سـجاده، ضـریح پوش، پرده و ... مورد اسـتفاده قرار می گرفتند. در حال حاضـر در این گنجینه کم نظیر حدود ۱۰۰ تخته قـالی و قالیچه که از نفیس ترین شاهکارهای هنری به شـمار می رونـد و قـدمتشان از دوره صـفویه تا دوره معاصـر می باشـد را در معرض دید علاقمندان قرار داده است. ورودی این موزه در صـحن کوثر واقع شده است.

ص: ۱۹۷

موزه مردم شناسی:

موزه مردم شناسی در کنار مقبره امیر ملک شاه در ضلع جنوب غربی حرم مطهر واقع شده است. کاربرد قدیمی بنا، گرمابه ای بوده است که در سال ۱۰۲۷ ه .ق. توسط مهدی قلی بیک، میرآخور شاه

عباس صفوی وقف آستان قدس رضوی گردیده است. این مکان ارزشمند پس از مرمت و بازسازی در سال ۱۳۸۵ به عنوان موزه مردم شناسی آستان قدس رضوی مورد استفاده فرهنگ دوستان قرارگرفت. در این راستا در قسمت های مختلف حمام اشیای مختلفی که مردم در گذران زندگی از آن استفاده می کرده اند به نمایش گذاشته شده است. این بنا یکی از بزرگترین حمام های ایران می باشد و ساختاری بسیار زیبا از حمام های قدیمی را به نمایش می گذارد. این موزه در ضلع جنوبی بست غربی(محوطه خارج از سردرب غربی) صحن جامع رضوی واقع شده است.

ص: ۱۹۸

مرکز نمایشگاه ها و همایش های آستان قدس رضوی:

این مرکز به منظور آشنایی با دستاوردهای آستان قدس رضوی در زمینه های فرهنگی، اقتصادی و خدمات رسانی در آذر ماه سال ۱۳۸۸ همزمان با عید غدیر خم به بهره برداری رسید. این مرکز در ذیل ورودی باب الجواد واقع شده است.

فروشگاه محصولات فرهنگی: فروشگاه محصولات فرهنگی حرم مطهر به منظور در اختیار قراردادن محصولات فرهنگی تولید شده در معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی، انتشار تصاویر ضبط شده از برنامه های حرم و ... در ابتدای ورودی باب الجواد حرم مطهر تاسیس گردیده است.

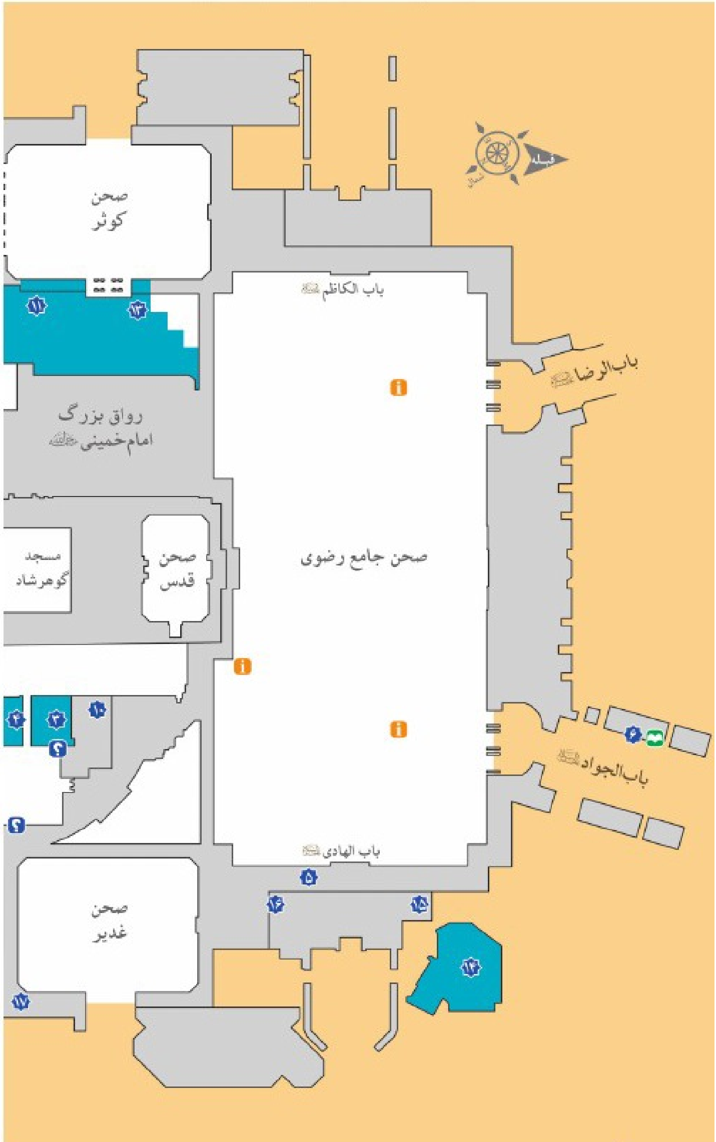
نمایشگاه ها و فروشگاه های کتاب:

نمایشگاه و فروشگاه کتاب شرکت به نشر به منظور عرضه کتاب ها و محصولات فرهنگی به زائرین و مجاورین در ورودی های شیخ حر عاملی، شیخ طبرسی، شیخ طوسی، باب الجواد واقع شده است، همچنین انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی نیز در صحن هدایت حرم مطهر قرار دارد.

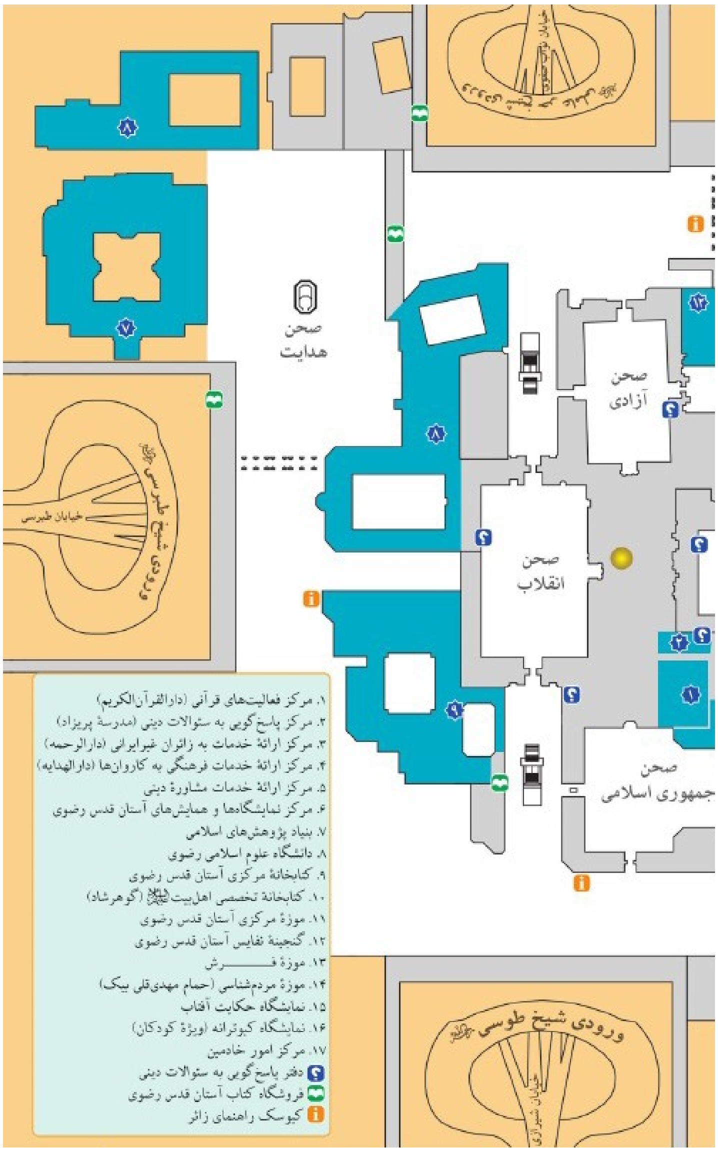
ص: ۱۹۹

نقشه خدمات و اماکن فرهنگی حرم مطهر رضوی

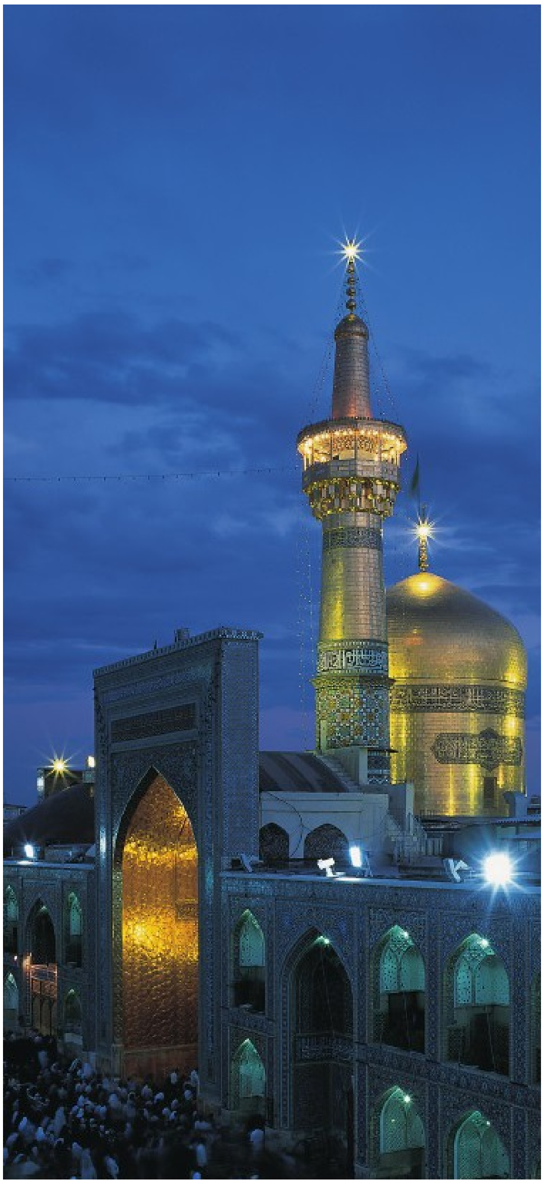
نقشه

نقشه

صحن هدایت
صحن آزادی
صحن انقلاب
صحن جمهوری اسلامی
خیابان طبرسی
ورودی شیخ طوسی
۱. مرکز فعالیت‌های قرآنی (دارالقرآن‌الکریم)
۲. مرکز پاسخ‌گویی به سئوالات دینی (مدرسهٔ پریزاد)
۳. مرکز ارائهٔ خدمات به زائران غیرایرانی (دارالرحمه)
۴. مرکز ارائهٔ خدمات فرهنگی به کاروان‌ها (دارالهدایه)
۵. مرکز ارائهٔ خدمات مشاورهٔ دینی
۶. مرکز نمایشگاه‌ها و همایش‌های آستان قدس رضوی
۷. بنیاد پژوهش‌های اسلامی
۸. دانشگاه علوم اسلامی رضوی
۹. کتابخانهٔ مرکزی آستان قدس رضوی
۱۰. کتابخانهٔ تخصصی اهل‌بیت علیهم السلام (گوهرشاد)
۱۱. موزهٔ مرکزی آستان قدس رضوی
۱۲. گنجینهٔ نفایس آستان قدس رضوی
۱۳. موزهٔ فرش
۱۴. موزهٔ مردم‌شناسی (حمام مهدی‌قلی بیک)
۱۵. نمایشگاه حکایت آفتاب
۱۶. نمایشگاه کبوترانه (ویژهٔ کودکان)
۱۷. مرکز امور خادمین
دفتر پاسخ‌گویی به سئوالات دینی
فروشگاه کتاب آستان قدس رضوی
کیوسک راهنمای زائر

تصویر

ص: ۲۰۲

تصویر

فصل ۸: راهنمای مشهد مقدس

تاریخچه

تاریخ مشهد درحقیقت از پیدایش مشهدالرضا(علیه السلام) آغاز می شود. به طوری که وجود مضجع متبرک حضرت رضا(علیه السلام) به عنوان کانون اولیه و عامل پیدایش این شهر به حساب می آید.

در اواخر قرن دوم هجری قمری، در محل مشهد کنونی دهکده ای به نام «سناباد» وجود داشت که از توابع «نوغان»، بزرگ ترین شهر در ولایت توس به شمار می آمد. این آبادی، مانند دیگر روستاها دارای قنات و محلی برای سکونت اهالی بوده است. سناباد، مکانی بود که مردم مشهد از آنجا آب برمی داشتند و در نزدیکی آن، باغ وسیع و کاخی باشکوه وجود داشته است. این کاخ، شامل تالارهای وسیع و گنبدی متعلق به «حمیدبن قحطبه» بوده که قنات از آن عبور

ص: ۲۰۴

می کرده است. پس از شهادت حضرت رضا(علیه السلام)، پیکر مطهر آن امام همام را در آب قنات سناباد غسل دادند و آن آب متبرک شد.

بدین ترتیب، سناباد که تا آن زمان دهکده ای بیش نبود، به دلیل وجود مضجع شریف حضرت رضا(علیه السلام) موردتوجه قرار گرفت و روزبه روز آبادتر شد و گسترش یافت. در حدود نیمهٔ قرن سوم هجری قمری، علاقه مندان آل علی و مجاوران حرم مطهر به تدریج خانه هایی در اطراف حرم ساختند. از آن تاریخ تاکنون، مشهدالرضا (ع) فرازونشیب های بسیاری دیده است و امروزه به عنوان یکی از شهرهای بزرگ و پایتخت معنوی کشور ایران، هر سال شاهد حضور میلیون ها عاشق و دلباختهٔ خاندان عصمت و طهارت(علیهم السلام) است.

مراکز زیارتی و سیاحتی مشهد مقدس

آستان امامزادگان سیدناصر و سیدیاسر علیهما السلام:

روستای «گلستان» واقع در چهار کیلومتری شهر «طرقبه»، علاوه بر جاذبه های طبیعی و ییلاقی، جایگاهی مذهبی دارد؛ زیرا آستان متبرکهٔ امامزادگان «سیدناصر و سیدیاسر» در ابتدای این روستای زیبا قرار دارد. براساس نوشته های متون کهن ازجمله

«کنز الانساب» نوشتهٔ «سیدمرتضی»، این امامزادگان از برادران بلاواسطهٔ امام رضا(علیه السلام) و یادگارهایی از سلالهٔ پاک رسول الله(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند که پس از عزیمت آن امام به خراسان، همراه

یاران و برادران خود به این سرزمین، به ویژه توس هجرت کردند.

در سال های اخیر، این بنا، با افزایش فضاهای گوناگون، توسعه و گسترش بسیاری یافته است. اکنون، این آستان شریف، یکی از مکان های مهم زیارتی مذهبی شهر مشهد به شمار می آید و علاوه بر زائران ایرانی، مسافرانی از کشورهای غربی حاشیهٔ خلیج فارس را نیز پذیراست.

آستان متبرکهٔ امامزاده یحیی علیه السلام:

در حدود پنجاه کیلومتری شهر مشهد و به فاصلهٔ یک کیلومتری از روستای میامی، آستانهٔ متبرکهٔ امامزاده «یحیی بن حسین بن زید» قرار دارد. این بزرگوار، یکی از فرزندان زیدبن علی بن حسین(علیه السلام) است. حسین بن زید(علیه السلام) چند فرزند داشته است که یکی از آن ها به نام یحیی، با کنیهٔ ابوالحسن در این مکان مدفون است. بنای مزبور مشتمل بر رواقی چهارضلعی و گنبدی فیروزه ای است و بر سردر مناره های ورودی آن، کتیبه ای سنگی به تاریخ ۹۳۷ق نصب شده است. کتیبهٔ گفته شده، صاحب مزار را، برادرزادهٔ یحیی بن زید ثبت کرده؛ اما ارادتمندان این آستانه، آن را آرامگاه یحیی بن زید(علیه السلام) می پندارند.

گنبد خشتی:

بنای تاریخی مذهبی گنبد خشتی، ابتدای خیابان طبرسی مشهد، در کوچه ای به همین نام و در مجاورت کوچهٔ سیاه آب قرار دارد. این بنا مدفن «سلطان غیاث الدین محمد» از سادات مشهور موسوی شهر مشهد است که نسَب شریفش با هفده واسطه به امام موسی بن جعفر(علیه السلام) می رسد. وجه تسمیهٔ بنای گنبد خشتی نیز به دلیل آجری یا خشتی بودن آن است. در زمان احداث بنا، «سورهٔ مُلک» با خط خوش ثلث در

زیر پوشش داخلی آن نوشته شده و لبه های چهار ایوانش نیز، با سورهٔ «واقعه» آراسته شده است. بنابر شواهد، بنیان اولیهٔ این بنا در دورهٔ تیموری صورت گرفته و در عصر صفوی و قاجار نیز تکمیل و تزیین شده است.

آرامگاه خواجه اباصلت هروی (رحمه الله علیه):

«عبدالسلام بن صالح بن سلیمان بن ایوب بن میسره» مشهور به «خواجه اباصلت هروی»، با امام رضا(علیه السلام) به خراسان آمد. او در سفر و حضر، ملازم و همراه حضرت رضا(علیه السلام) بود و راوی صریحِ چگونگی شهادت ایشان به دست مأمون نیز است. آرامگاه وی در فاصلهٔ ده کیلومتری شرق مشهد، در حاشیه جادهٔ فریمان مشهد قرار دارد.

ص: ۲۰۶

آرامگاه هرثمه بن اَعیُن (خواجه مراد):

بنای آرامگاه منسوب به «ابوحبیب هرثمه بن اعین» مشهور به «خواجه مراد» که از اصحاب خاص حضرت علی بن موسی الرضا(علیه السلام) بوده، در دوازده کیلومتری شرق مشهد، از سمت راست جادۀ فریمان، در دامنۀ کوه واقع شده است. با استناد به کتاب های معتبر شیعه «هرثمه بن اعین» از محبت کامل و اخلاص شایسته ای به امام هشتم(علیه السلام) برخوردار بوده است.

ص: ۲۰۷

بقعهٔ ابوزید ربیع بن خثیم اسدی (خواجه ربیع):

«ربیع بن خثیم» ازجمله تابعین و از یاران صـمیمی ابن مسـعود، صحابی بزرگ پیامبر۳ و از پیشـگامان تفسیر و حدیث بوده است. تاریخ احداث آرامگاه خواجه ربیع مشـخص نیست؛ اما نوشـته های تاریخ نویسان نشان می دهد که بنای فعلی در سال ۱۰۳۱ق، به امر شاه عباس صفوی و به دست «الغ الرضوی خادم» ساخته شده است.

ص: ۲۰۸

تصویر

ص: ۲۰۹

مجموعهٔ فرهنگی باغ و آرامگاه نادری:

«نادرشـاه افشـار»، سرسلسـلهٔ افشاریان، برای اولین بار شـهر مشـهد را مرکز حکومت خود قرار داد. او نخستین مقبرهٔ خویش را در این شـهر، در چهار باغ بنیان نهاد؛ اما پس از بازگشت از هندوستان، مقابل آرامگاه پیشین (همان جایی که اکنون مقبرهٔ نادرشاه قرار دارد) مقبرهٔ دوم

را ساخت که بعدها ویران شد. قوام السـلطنه در اواخر دورهٔ قاجار در محل دومین مقبره، آرامگاه دیگری برای وی بنا کرد تا سرانجام با سعی و اهتمام انجمن آثار ملی در فاصـلهٔ سال های ۱۳۳۵تا۱۳۴۲ش، آرامگاه مناسب و شایسـتهٔ نادرشاه بنا شد. این مجموعه در چهارراه شهدا (نادری سابق) واقع است.

ص: ۲۱۰

آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی:

«فردوسی» سال ۳۲۹ق، در روستای پاژ متولد شد و سال۴۱۱ یا ۴۱۶ق، در توس درگذشت. او را در باغ شخصی خود که داخل قلعهٔ توس و در جوار دروازهٔ رزان قرار داشت، به خاک سپردند. به درستی معلوم نیست که در چه دوره ای اولین بنا بر روی مدفن وی ساخته شده است. طبقهٔ تحتانی بنای آرامگاه این شاعر نامدار، دارای دیوارنگارهایی از «فریدون صدیقی» است که با مضمون هفت خان رستم، بر شکوه این مکان افزوده است.

بنای هارونیه:

بنایی که امروز به هارونیه معروف است، در فاصلهٔ حدود ۸۰۰ متری آرامگاه «حکیم ابوالقاسم فردوسی» و ۲۴ کیلومتری مشهد واقع شده است. «هارونیه» نام جدیدی است که به این مکان داده شده است و هیچ ارتباطی به هارون الرشید عباسی ندارد. این بنا ازنظر کارکرد، خانقاه یا آرامگاهی است که در سدهٔ هشتم هجری روی بقایای ساختمان های قدیمی شهر «تابران» ساخته شده و در دورهٔ تیموری سه بنای جدید به آن افزوده شده است.

ص: ۲۱۱

مراکز فرهنگی

۱. موزه ها:

* موزهٔ بزرگ خراسان رضوی: این موزه در بوستان کوهسنگی درحال احداث است.

* موزهٔ بنیاد شهید: این موزه در فضای اداری بنیاد شهید، در ابتدای بلوار مدرس قرار دارد.

* موزهٔ علوم و تاریخ طبیعی خراسان: این موزه در بزرگ راه شهید کلانتری(حدفاصل میدان جمهوری و میدان آزادی)، در مرکز تربیت معلم شهید بهشتی قرار دارد.

* موزهٔ علوم زمین: این موزه در میدان حر (بلوار پیروزی)، بلوار سرافرازان قرار دارد.

* موزهٔ تاریخ طبیعی ادارهٔ کل حفاظت محیط زیست خراسان رضوی: این موزه در محل اداری ادارهٔ کل حفاظت محیط زیست خراسان رضوی واقع در بلوار وکیل آباد (ابتدای خیابان صدف) قرار دارد.

* موزهٔ مردم شناسی و حمام

مهدی قلی بیک: این موزه در ضلع غربی حرم مطهر رضوی، واقع در خیابان اندرزگو ۱۳، در بنای تاریخی حمام «مهدی قلی بیک» تأسیس شده است.

* موزهٔ فردوسی و شاهنامه (طوس): ساختمان این موزه در مجموعه آرامگاه فردوسی واقع در ۲۴ کیلومتری شمال غربی مشهد و در مسیر جاده مشهد-قوچان قرار دارد.

ص: ۲۱۲

* موزهٔ نادری: این موزه در محل آرامگاه نادری، در چهارراه شهدای مشهد قرار دارد.

* موزهٔ حوض خانهٔ هزاردستان: این مکان در اواسط بازار جنّت (خیابان امام خمینی(ره)، خیابان جنّت) واقع شده است.

* خانهٔ مِلِک: خانهٔ ملک در خیابان امام خمینی(ره) مشهد (ارگ سابق)، مقابل سازمان امور اقتصاد و دارایی قرار دارد.

۲. نشانی فرهنگ سراها:

* فرهنگ سرای بهشت: بلوار مدرس * تلفن: ۲۲۳۹۹۹۷

* فرهنگ سرای غدیر: بلوار مصلی، بلوار ۲۲بهمن، تقاطع بلوار شهید شیرودی * تلفن: ۴-۳۶۵۸۵۰۰

* فرهنگ سرای علوم و نجوم: بلوار مصلی، بلوار ۲۲بهمن، تقاطع بلوار شهید شیرودی، مستقر در فرهنگ سرای غدیر * تلفن: ۴-۳۶۵۸۵۰۰

* فرهنگ سرای کودک و آینده: انتهای خیابان کوهسنگی، بوستان بزرگ کوهسنگی * تلفن: ۸۴۱۰۱۱۱

* فرهنگ سرای خانواده: قاسم آباد، خیابان استاد یوسفی، نبش استاد یوسفی ۱۳ * تلفن: ۶۶۲۹۹۰۸

ص: ۲۱۳

* فرهنگ سرای ایمنی: بلوار پیروزی، میدان حر، بلوار سرافرازان، انتهای سرافرازان ۴۰، ایستگاه آتش نشانی ۲۳ * تلفن: ۸۲۱۵۸۰۰

* فرهنگ سرای حجاب: بلوار خیام شمالی، بلوار هدایت غربی، مستقر در بوستان حجاب * تلفن: ۷۵۱۳۳۸۰ و ۷۵۲۹۳۷۳

* فرهنگ سرای پایداری: خیابان احمدآباد، بلوار بعثت، خیابان ناصرخسرو، انتهای ناصرخسرو ۱۹، سمت چپ * تلفن: ۸۴۱۰۶۰۲

* فرهنگ سرای فناوری و رسانه: نشانی: بلوار وکیل آباد، انتهای بلوار هفت تیر، پارک لاله * تلفن ۶-۸۶۶۵۸۳۰

* فرهنگ سرای سلامت: نشانی: قاسم آباد، بلوار الهیه، الهیهٔ ۲۵، مجتمع سامان * تلفن: ۵۳۱۲۵۰۰- ۵۳۱۲۴۹۹

* فرهنگ سرای زیارت: نشانی: بلوار وحدت، بوستان وحدت * تلفن: ۳۶۵۶۶۲۶ و ۳۶۶۸۰۲۲

* فرهنگ سرای انتظار: نشانی: بلوار شهید قرنی، شهید قرنی ۲۳، روبه روی مجد شمالی ۳۷ * تلفن: ۷۲۹۰۰۳۷

* فرهنگ سرای انقلاب اسلامی: نشانی: بلوار شهید قرنی، شهید قرنی ۲۳، روبه روی مجد شمالی ۳۷، مستقر در فرهنگ سرای انتظار * تلفن: ۷۲۹۰۰۳۷

ص: ۲۱۴

۳. سینماهای مشهد

* پردیس سینمای هویزه: خیابان دانشگاه، چهارراه گلستان * تلفن: ۸۴۳۷۵۷۵

* سینما آفریقا: میدان شریعتی (تقی آباد) * تلفن تماس: ۸۵۴۹۷۴۵

* سینما قدس (مجهز به دو سالن): خیابان پاسداران (خیابان جم سابق)، جنب هتل جم * تلفن: ۸۵۴۲۳۰۰

* سینما سیمرغ (مجهز به پنج سالن): قاسم آباد، تقاطع بلوار شاهد و بلوار ادیب، میدان مادر * تلفن تماس: ۶۲۲۴۵۵۰

* سینما پیروزی: بلوار پیروزی، بین میدان حر و چهارراه کوثر (چهارچشمه) * تلفن تماس: ۸۸۳۸۸۸۰

* سینما بهمن: خیابان خواجه ربیع، ابتدای جادهٔ کلات * تلفن تماس: ۷۴۱۵۰۰۳

بوستان ها و تفرجگاه های شهری

بوستان بزرگ ملت:

این بوستان که در ابتدای بلوار وکیل آباد احداث شده، یکی از وسیع ترین تفرج گاه ها و مراکز گردشگری مشهد به شمار می آید. ازجمله امکانات این بوستان می توان به این ها اشاره کرد: مجموعهٔ شهربازی، مجتمع فرهنگی هنری امام رضا(علیه السلام) (شامل: کتابخانه، کلاس های فرهنگی

و هنری، مسجد و...)، زمین های متعدد ورزشی (ازجمله فوتبال، والیبال، اسکیت، استخر شنا و...)، مکان های ویژه برای بازی کودکان و مکان ورزشی ویژهٔ بانوان.

مجموعه فرهنگی و تفریحی کوهسنگی: این مجموعه در انتهای خیابان کوهسنگی واقع شده است. بنابر روایات معتبر اسلامی، کوهسنگی همان مکانی است که حضرت رضا(علیه السلام) در جریان هجرت تاریخی سیاسی خود از مدینه به مرو به آن کوه تکیه کردند و فرمودند: «خدایا، این کوه را برای مردم سودمند گردان و به آنچه از این کوه می تراشند و به آنچه در ظرف های تراشیده از این کوه می ریزند، برکت ده و ...». مزار شهدای گمنام، بازار هنر خراسان، فیزیک سرای کوهسنگی و... ازجمله مهم ترین مکان های این مجموعه هستند.

پارک جنگلی وکیل آباد:

از تفرجگاه ها و مراکز ییلاقی قدیمی در حاشیهٔ شهر مشهد، منطقه ای به نام «وکیل آباد» است. آب موردنیاز این گردشگاه ازطریق قناتی تأمین می شود که سرچشمهٔ آن بند گلستان بوده و رودخانهٔ بسیار زیبایی نیز در سطح آن جاری است. در این مکان، علاوه بر جاذبه های طبیعی، شهربازی بسیار وسیعی به نام کوهستان پارک شادی و محوطه ای به عنوان باغ وحش احداث شده است.

پارک جنگلی و کمپ طرق:

این پارک در بزرگ راه شهید کلانتری و در حاشیهٔ میدان غدیر واقع شده است. بخشی از این محیط به «کمپ طرق» اختصاص دارد که دارای امکانات رفاهی به منظور اسکان زائران است.

بوستان وحدت:

این بوستان در تقاطع بلوار وحدت و بلوار ولایت قرار دارد. مجموعهٔ تفریحی این پارک شامل دریاچهٔ طبیعی، محل اجرای نمایش در فضای باز، آب نما و آبشار طبیعی، زمین بازی کودکان و... است. همچنین فرهنگ سرای تخصصی زیارت نیز در این

بوستان قرار دارد.

پردیس قائم:

این بوستان در حاشیهٔ میدان شهید فهمیده و بلوار توس واقع شده است.

باغ ملی: این بوستان کوچک در خیابان امام خمینی(ره) (ارگ قدیم) و در کنار خیابان و بازار «جنّت» قرار دارد.

فهرست برخی از بوستان های مرکز شهر (نزدیک به حرم مطهر)

* بوستان میرزاکوچک خان: خیابان دانش شرقی

* بوستان امت: انتهای سی متری طلاب

* بوستان بهشت : میدان مفتح

* بوستان شهید فهمیده: خیابان هفده شهریور

* بوستان جنگلی نهالستان: بلوار جمهوری اسلامی

* بوستان مصلی: خیابان مصلی

* بوستان سلام: بلوار فرودگاه

جاذبه های طبیعی و ییلاقات

۱. محور گردشگری طبیعی مشهد به شاندیز

* منطقه ییلاقی شاندیز: منطقهٔ ییلاقی شاندیز در ۳۸ کیلومتری غرب مشهد واقع شده است. رودخانه ها و دره های گوناگون شاندیز و اقلیم متنوع و چشم اندازهای طبیعی آن، منظره ای زیبا را به بیننده عرضه می کند. امروزه محور گردشگری شاندیز را علاوه بر روستای ویرانی که جنبهٔ تاریخی دارد و دارای مزار و رباطی کهن است، روستاهای سرآسیاب، ارچنگ، خادر، شاندیز، ابردهٔ پایین، ابردهٔ بالا و زشک تشکیل می دهند. ابتدای ورودیِ شاندیز فروشگاه هایی وجود دارد که صنایع دستی ازجمله پوستین، گلیم، ظروف سنگیِ هرکاره و... را عرضه می کنند. ورود به این محور، از انتهای بلوار وکیل آباد و از سمت راست دوراهی شاندیز و طرقبه امکان پذیر است.

* روستای سرآسیاب: این روستا در پنج کیلومتری شهر شاندیز واقع شده است و به دلیل قرابت با ارتفاعات و استقرار در مسیر رودخانه ها، آب و هوایی بسیار متعدل و اقلیمی مطبوع دارد.

* روستای ییلاقی خادر: روستای خادر

واقع در یک کیلومتری شاندیز، با وضعیتی منحصربه فرد، در حدِّفاصل دو رودخانهٔ شاندیز و نُغندر قرار گرفته است. ارتفاعات این منطقه، برای کوه پیمایی خانواده ها مناسب است و قنات و استخری موسوم به 'سرچشمه' در بخش غربی آن وجود دارد که محل اطراق مناسبی برای گردشگران محسوب می شود.

* روستای ابردهٔ پایین: این روستا در میان دره ای واقع شده و پیرامون آن را ارتفاعات در برگرفته است. این منطقه به دلیل وجود کوه های مستعد، در فصل زمستان به پیست اسکی برای علاقه مندان به این ورزش تبدیل می شود.

* روستای ابردهٔ بالا: این روستای خوش آب و هوا در مسیر رودخانهٔ زشک و در فاصلهٔ چهار کیلومتری شاندیز قرار دارد.

* روستای زشک: این روستا که در سرچشمهٔ درهٔ شاندیز واقع شده، ازنظر چشم اندازهای زیبا، صفای محیط، اعتدال آب وهوا و باغ های سرسبز میوه، یکی از بهترین مناطق ییلاقی اطراف مشهد به شمار می آید.

ص: ۲۱۷

۲. محور گردشگری طبیعی مشهد به طرقبه

* منطقهٔ ییلاقی طرقبه: این منطقه در فاصلهٔ پانزده کیلومتری غرب مشهد و در امتداد کوه های بینالود قرار دارد. طرقبه دارای سابقه ای طولانی در تاریخ شهر مشهد است و در قرون اسلامی، به عنوان یکی از مناطق دشت توس به نام «تروغبد» مطرح بوده است. علاوه بر بافته ها و ساخته های بومی، سبدبافی و صنایع ظریف حصیربافی از مهم ترین صنایع دستی منطقه است. این صنایع، در میان گردشگرانی که به این منطقه سفر می کنند، جایگاه ویژه ای پیدا کرده است. ورود به این محور از انتهای بلوار وکیل آباد و از سمت چپ دوراهی شاندیز و طرقبه امکان پذیر است.

* روستای گلستان و مناظر طبیعی بند گلستان: روستای گلستان واقع

در پنج کیلومتری غرب مشهد، دارای مناظر کوهستانی و باغ های میوه و دره های سرسبز است. وجود آستان مقدس امامزادگان بزرگوار، یاسر و ناصر، به اهمیت گردشگری این منطقه افزوده است. بند گلستان سازه ای آجری و عظیم است که در ابتدای درهٔ پرآب طرقبه و به فاصلهٔ چهار کیلومتری از آن قرار دارد. این بند تاریخی در دورهٔ تیموری ساخته شده و باتوجه به مرمت ها و بازسازی های اخیر، هنوز زیبایی و استحکام خود را مانند گذشته حفظ کرده است. بند گلستان و دریاچهٔ پشت آن در فصل بهار و تابستان به عنوان یک منطقهٔ گردشگری آبی، بازدیدکنندکان بسیاری را به سوی خود جلب می کند.

* غار زری: این غار در نُه کیلومتری جنوب غربی مشهد و در مسیر روستای گلستان و کوهستان های اطراف رودخانه قرار دارد. دهانهٔ این پدیدهٔ طبیعی در ارتفاع ده متری زمین قرار گرفته است.

* روستای ییلاقی جاغرق: این منطقهٔ ییلاقی در فاصلهٔ حدود هفت کیلومتری جنوب غربی طرقبه واقع شده است. این روستا علاوه بر رودخانهٔ فصلی، چندین رشته قنات و آبشارهای متعدد نیز دارد که در حاشیهٔ آن رستوران هایی برای استراحت گردشگران ایجاد شده است.

* ییلاق عنبران: این ییلاق در یک کیلومتری طرقبه واقع شده است و دارای مناظر سرسبز، پوشش های گیاهی زیبا، مراکز پذیرایی در حاشیهٔ راه، باغ ها و توقّفگاه های خانوادگی است.

* روستای نغندر: این منطقهٔ سرسبز در ده کیلومتری طرقبه قرار دارد. در ارتفاعات این روستا بقایای قلعه ای کهن به چشم می خورد.

* سد چالیدره: این سد در یک کیلومتری جادهٔ نغندر و بر سر دوراهی طرقبه و نغندر قرار دارد. این منطقه، دارای

تسهیلات و امکانات رفاهی برای گردشگران و علاقمندان است.

* روستای کوپایه ای کَنگ: این روستا در شانزده کیلومتری طرقبه قرار دارد و به دلیل نوع استقرار منازل آن بر روی کوهپایه، شبیه به روستای «ماسوله» در گیلان است.

۳. سایر محورها:

* بند طرق: این بند در ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی مشهد و روی رودخانهٔ طرق احداث شده است. بنای اولیهٔ این سازهٔ آبی در زمان تیموری و به دستور «امیرعلی شیر نوایی» ساخته شده است. امروزه بند طرق با منظره های زیبای پیرامون آن، یکی از گردشگاه های مردم مشهد و زائران بارگاه رضوی به شمار می آید.

* سد کارده: این سد در کیلومتر ۲۰ جادهٔ مشهد به کلات، روی رودخانه ای به نام کارده قرار دارد. مسیر رودخانهٔ کارده با جریان دائمی و منظره های بسیار زیبای کوهستانی، یکی از زیباترین تفرّجگاه ها به شمار می آید. مسیر دسترسی به این منطقهٔ گردشگاهی، از انتهای خیابان خواجه ربیع ممکن است.

* بوستان طبیعی هفت حوض: این بوستان در هفت کیلومتری شهر مشهد قرار دارد. نام این بوستان به دلیل حوضچه های طبیعی است که در طی سال ها و قرون متمادی در اثر ریزش آب از ارتفاع ایجاد شده است؛ به طوری که اولین حوضچه، یک استخر کوچک بوده که سرریز آب از آن به دومین حوضچه منتقل شده و این روند تا هفت حوض ادامه یافته است. دسترسی به این بوستان از شهرک سیدی و جادهٔ خلج صورت می پذیرد.

* غار مغان: این غار در حدود شصت کیلومتری جنوب مشهد، پس از روستاهای بالندر و اردمه و خانرود و در جنوب روستا و درهٔ مغان قرار گرفته است. بنابر شواهد موجود و

کشف فسیل حلزونی در مسیر منتهی به آن، می توان قدمت این پدیدهٔ طبیعی را یکصد میلیون سال پیش و مربوط به دورهٔ دوم زمین شناسی تخمین زد. دسترسی به این مکان، ازطریق جادهٔ خلج امکان پذیر است.

* غار هندل آباد (هندوآباد): در بخش تبادکان مشهد و در حدود ۴۴ کیلومتری مشهد، با فاصلهٔ کمی از روستای هندل آباد، غاری به همین نام وجود دارد. فضای داخلی این پدیدهٔ طبیعی، دارای ستون های آهکی استالاگتیت و استالاگمیت است. براساس بررسی های اولیه، طول غار در حدود ۹۰ متر بوده و در درون غار چشمه ای وجود دارد.

* طبیعت و آبشار اخلمد (چناران): طبیعت اخلمد یکی از زیباترین گردشگاه های طبیعی شهرستان چناران است که در ۸۵ کیلومتری شمال غربی مشهد به طرف چناران و به فاصله دَه کیلومتری گلمکان واقع شده است. این منطقهٔ ییلاقی در دامنهٔ کوه بینالود، دره های سبز و دلگشا و باغ های میوه و آبشارهایی طبیعی دارد. در مدخل درهٔ اخلمد بندی قرار دارد که یادگار عهد تیموری است. در قسمت های پرآبِ رودخانه، دو آبشار به وجود آمده است که هر یک بیش از هجده متر ارتفاع دارد.

* روستای خرْو و دَرّود (نیشابور): این روستاها در مناطق ییلاقی نزدیک شهرستان نیشابور واقع شده اند و با آب وهوای مناسب، باغ های میوه، رودهای فصلی و چشم اندازی دیدنی، در تابستان های گرم، پذیرای مسافران و تفریح کنندگان هستند.

* آبشار قره سو (کلات نادری): درهٔ قره سو در نزدیکی شهر کلات نادری قرار گرفته است. این منطقهٔ کوهستانیِ پرآب و مصفا، آبشار دیدنی و زیبای قره سو را در دل خویش جای داده است و مکانی جذاب برای گردشگران است. با نصب نرد بان های متعدد

در این منطقهٔ کوهستانی، دیدار از این آبشار برای گردشگران امکان پذیر شده است.

* عمارت خورشـید (کلات نادری): «عمارت خورشید»، در سال های اخیر در میان عامهٔ مردم به «قصر خورشید» معروف شده است. این بنا که در وسـط شـهر کلاـت واقع است و در اکثر متون و سـفرنامه هـا به عنوان مقبره نادر نامیـده شـده است. «عمارت خورشـید»، درواقع آرامگاهی ناتمام است که با مسجد «کبودْ گنبد» در سمت شرقی آن، در گذشته، یک مرکز فرهنگی مذهبی را ایجاد کرده بود.

* آبشار رود معْجن (تربت حیدریه): این آبشار چشم نواز در ۴۸ کیلومتری غرب تربت حیدریه، در بخش «بایْگ» قرار دارد. ناحیهٔ رود معجن، منطقه ای کوهسـتانی است و آبشار آن از زیباترین نقاط این منطقه به شمار می رود. ارتفاع این آبشار، ۲۸ متر است و از سلسله جبال چهل تن در ۵۴ کیلومتری شمال غرب تربت حیدریه سرچشمه گرفته است.

برخی بازارها و مراکز خرید

* بازار رضا: نشانی: ضلع شرقی میدان بیت المقدس (معروف به فلکهٔ آب)

* مجتمع تجاری الماس شرق: نشانی: انتهای بلوار خیام شمالی

* مرکز تجاری خیام: نشانی: انتهای بلوار خیام شمالی

* بازار مرکزی: نشانی: نبش چهاراه شهدا به سمت چهارراه خسروی

* مجتمع تجاری زیست خاور: نشانی: میدان دکتر شریعتی (میدان تقی آباد)، ابتدای خیابان کوهسنگی

* برج آلتون: نشانی: حاشیهٔ خیابان دانشگاه، نرسیده به سینما هویزه (چهارراه گلستان)

* مجتمع تجاری پروما: نشانی: بلوار فردوسی، میدان جانباز

* بازار هنر خراسان: نشانی: انتهای

خیابان کوهسنگی، واقع در بوستان کوهسنگی

* راسته بازار جنت: نشانی: خیابان امام خمینی(ره)، حدِّفاصل چهارراه مدرس (چهارطبقه) و باغ ملی

* راسته بازار فرش فروش ها: نشانی: میدان بیت المقدس، خیابان شهید اندرزگو، اندرزگو۱۳

* نمایشگاه بین المللی مشهد: نشانی: انتهای بلوار وکیل آباد * تلفن: ۵۰۱۳۰۰۰ * نمابر: ۵۰۱۸۰۰۰

* بازار گوهرشاد: نشانی: میدان راهنمایی، بلوار شهید صادقی (بلوار سازمان آب)، بین شهید صادقی ۹و۱۱.

* بازار امین: نشانی: خیابان نواب صفوی (پایین خیابان)، حدِّفاصل میدان عدالت و چهارراه مصلی

* بازار حکیم: نشانی: حدِّفاصل میدان شهدا و ایستگاه سراب

آدرس و تلفن تماس برخی از بیمارستان های شبانه روزی (دولتی، خصوصی و خیریه)

* بیمارستان رضوی: ابتدای جادهٔ مشهد قوچان، حاشیهٔ بزرگ راه شهید کلانتری، بعد از میدان قائم * تلفن: ۶۶۶۸۸۸۸

* بیمارستان امام رضا(علیه السلام)

: خیابان شهید چمران * تلفن: ۹-۸۵۴۳۰۳۱

* بیمارستان قائم: میدان دکتر شریعتی (تقی آباد)، خیابان احمدآباد، نبش خیابان پرستار * تلفن: ۵-۸۵۴۳۰۳۱

* بیمارستان شهید کامیاب (امدادی): خیابان فدائیان اسلام (نخریسی)، نبش چهارراه غربی (چهارراه نخریسی) * تلفن: ۴-۸۵۹۲۱۲۱

* مرکز فوق تخصصی کودکان بیمارستان دکتر شیخ: میدان توحید (دروازه قوچان)، خیابان طاهری جنوبی * تلفن: ۵-۷۲۶۹۰۲۱

* بیمارستان دکتر شریعتی: بلوار وکیل آباد، سه راهی شاندیزطرقبه، اول جادهٔ طرقبه * تلفن: ۵۰۱۴۵۰۱

* بیمارستان شهید هاشمی نژاد: بلوار طبرسی، خیابان شهید مفتح (سی متری طلاب)، بلوار ابوریحان * تلفن: ۵-۲۷۳۷۰۱۱

* بیمارستان حضرت زینب$: انتهای خیابان آخوند خراسانی * تلفن: ۵-۸۵۴۹۳۳۳

* بیمارستان امید: خیابان کوهسنگی، میدان الندشت * تلفن: ۸۴۲۸۶۲۱ و ۸۴۲۶۰۸۲

* بیمارستان ابن سینا: خیابان حر عاملی، میدان بوعلی، جنب نقلیهٔ آستان قدس رضوی * تلفن:

۱۶-۷۶۱۰۰۱۱

* بیمارستان خاتم الانبیاء (مرکز تخصصی چشم): خیابان شهید قرنی، چهارراه ابوطالب * تلفن: ۷۲۸۱۴۰۳

* بیمارستان فارابی: بلوار وکیل آباد، سه راه کوثر (کوکاکولا) * تلفن: ۸۶۱۷۹۸۰

* بیمارستان پاستور: خیابان احمدآباد، خیابان پاستور * تلفن: ۶-۸۴۱۰۲۴۴

* بیمارستان خیریهٔ امام زمان(عجل الله تعالی فرجه الشریف): خیابان سرخس، چهارراه پمپ بنزین * تلفن: ۳۶۵۲۰۰۰

* بیمارستان و دارالشفاء خیریهٔ موسی بن جعفر(علیه السلام): خیابان امام رضا(علیه السلام)، بین چهارراه دانش و میدان بسیج (فلکهٔ برق)، جنب پمپ بنزین * تلفن: ۵-۸۵۹۶۰۲۱

* بیمارستان جوادالائمه (علیه السلام)(مرکز تخصصی قلب و عروق): بلوار وکیل آباد، سه راه هنرستان * تلفن: ۱۶-۸۶۱۶۰۱۰

* بیمارستان جوادالائمه(علیه السلام): بلوار طبرسی، بعد از میدان طبرسی، نرسیده به چهارراه شهید گمنام (چهارراه مقدم طبرسی) * تلفن: ۹-۳۶۸۲۱۳۵

* بیمارستان بنت الهدی: خیابان بهار، حدِّفاصل چهارراه استانداری و میدان شریعتی (تقی آباد) * تلفن: ۳-۸۵۹۰۰۵۱

* بیمارستان تخصصی ثامن الائمه(علیه السلام) (بیمارستان نیروی انتظامی): خیابان امام خمینی(ره)، نرسیده به میدان عدل خمینی * تلفن: ۸۵۱۰۰۰۱

* بیمارستان امام حسین(علیه السلام): بلوار طبرسی، خیابان مفتح (سی متری طلاب)، خیابان دریا * تلفن: ۹-۲۷۲۲۲۲۴

* بیمارستان امام هادی(علیه السلام): خیابان نواب صفوی (پایین خیابان)، کوچهٔ حاج ابراهیم * تلفن:۳-۲۲۵۲۵۸۱

* بیمارستان امام سجاد(علیه السلام): گلشهر، جاده نیزه * تلفن: ۲۷۹۰۰۳۳-۲۷۹۰۳۲۱

* بیمارستان مهر: خیابان کوهسنگی، میدان اندشت، نبش خیابان محتشمی * تلفن:۸۴۲۷۰۱۱

* بیمارستان هفده شهریور: خیابان کوهسنگی، بین کوهسنگی ۱۴و۱۶ * تلفن: ۸۴۰۳۰۱۵

* درمانگاه علی ابن ابیطالب(علیه السلام): خیابان امام رضا(علیه السلام)، امام رضا(علیه السلام)۶۱ * تلفن: ۹-۸۵۱۸۴۰۵

* بیمارستان سینا: خیابان دانش غربی، خیابان جهاد * تلفن: ۸۵۴۴۳۱۵

* بیمارستان آریا: خیابان چمران، ابتدای خیابان گلستان شرقی * تلفن: ۲۲۲۹۰۹۴

ص: ۲۲۱

آدرس و تلفن داروخانه های شبانه روزی

* ۲۲ بهمن: خیابان دانشگاه، جنب دانشکدهٔ پزشکی * تلفن: ۱۵-۸۵۹۸۰۱۴

* دارالشفاء امام رضا(علیه السلام): ضلع جنوبی دوربرگردان خیابان شیرازی (ورودی شیخ طوسی حرم مطهر)* تلفن: ۲۲۲۶۸۵۰

* دکتر آردُم: نرسیده به پنجراه سناباد، جنب مسجد الزهرا * تلفن: ۸۴۳۷۳۷۵

* دکتر اسماعیل زاده: بلوار فردوسی، بین خیابان ثمانه و خیابان مهدی، پلاک ۱۸۵ * تلفن: ۷۶۸۳۰۸۸-۷۶۳۹۰۵۰

* دکتر بابازاده: بلوار امت، ابتدای امت ۱۵، پلاک ۱۹ * تلفن: ۶۰۷۵۰۱۰

* دکتر باستان: خیابان فدائیان اسلام (نخریسی)، نبش خیابان فارابی، پلاک ۳۰۷ * تلفن: ۸۵۲۴۱۷۷

* دکتر پیروز: بلوار هفده شهریور شمالی، مستقر در درمانگاه سرور * تلفن: ۳۶۶۶۲۶۱

* دکتر جلایر: میدان شهدا، ابتدای خیابان شیرازی * تلفن: ۲۲۲۵۰۵۸

* دکتر جوادی موسوی: بلوار وکیل آباد، نرسیده به بلوار دانشجو، پلاک ۲۱۴۶۸ * تلفن: ۶۰۸۶۴۶۴

* دکتر ذبیحی: فلکهٔ دروازه قوچان، خیابان توحید، نبش خیابان تعبدی * تلفن: ۷۲۵۸۸۷۰

* دکتر زهدی: خیابان طبرسی جنوبی، میدان طبرسی * تلفن:۲۲۱۶۸۲۰

* دکتر شیرازی: بلوار هفت تیر (آب و برق)، بلوار شهرستانی، بین ویلا و شقایق * تلفن: ۸۶۷۱۹۶۰

* دکتر صادقان: قاسم آباد، بلوار شاهد، تقاطع اندیشه، پلاک ۴ * تلفن: ۶۶۱۳۸۰۵

* دکتر صفاریان: بلوار صدمتری، ابتدای خیابان پنج تَن * تلفن: ۲۱۱۸۶۸۱

* دکتر طرقی: خیابان امام رضا(علیه السلام)، نبش امام رضا(علیه السلام) ۲۸ * تلفن: ۸۵۴۲۲۴۴

* دکتر غفاریان: خیابان امام رضا(علیه السلام)، بین میدان بیت المقدس و چهارراه دانش، جنب هتل مدائن * تلفن: ۸۵۹۸۱۲۴

* دکتر فراهی: قاسم آباد، بلوار امامیه، نبش امامیهٔ ۲۴ * تلفن: ۶۶۳۵۰۶۹

* دکتر محسنی: خیابان ابوطالب، بین ابوطالب ۴۲و۴۴، پلاک ۴۰۰ * تلفن: ۷۵۱۹۱۲۹

* دکتر منوّری: خیابان طبرسی، نرسیده به چهارراه گاز، جنب درمانگاه ایثارگران * تلفن: ۲۷۶۱۳۷۴

* دکتر مهدوی: خیابان مطهری شمالی، مطهری ۳۵، پلاک ۷۱۹ * تلفن: ۷۳۱۸۱۵۶

* دکتر مهرافشان: بلوار شهید فلاحی، شهید فلاحی ۱۴، پلاک ۱۵ * تلفن: ۵۲۲۰۵۲۰

تلفن های دفاتر مرکزی خطوط هواپیمایی

* هواپیمایی هما: ۲۲۵۳۰۸۰

* هواپیمایی ایران ایرتور: ۸۴۰۹۰۱۱

* هواپیمایی ماهان: ۲-۸۴۵۶۰۰۰

* هواپیمایی آسمان: ۲۲۵۷۲۰۰

* هواپیمایی آریا: ۶۰۷۲۰۶۰

* هواپیمایی ساها: ۲۲۱۹۲۹۴

* هواپیمایی کیش ایر: ۸۵۱۳۰۳۵

* هواپیمایی کاسپین : ۹-۳۴۰۰۰۰۱ (داخلی ۲۲۷۲)

ص: ۲۲۲

دفاتر مراجع و آیات عظام

* دفتر آیت الله العظمی بهجت(ره): تلفن:۸۵۴۵۴۰۳-۸۵۴۹۹۷۹

* دفتر آیت الله العظمی سیستانی (مدظله العالی): تلفن:۲۲۵۰۰۹۱

* دفتر آیت الله العظمی لنکرانی(ره): تلفن: ۲۲۵۸۹۱۶-۲۲۲۰۳۴۲

* دفتر آیت الله العظمی وحید خراسانی'مدظله العالی': تلفن:۲۲۵۰۱۷۸

* دفتر آیت الله العظمی نوری همدانی'مدظله العالی': تلفن: ۸۵۱۴۴۴۳-۲۲۲۱۱۳۷-۲۲۳۱۰۸۴

* دفتر آیت الله العظمی مکارم شیرازی'مدظله العالی': تلفن: ۲۲۲۷۸۷۹-۲۲۵۶۱۶۸

* دفتر مقام معظم رهبری'مدظله العالی': تلفن: ۲۲۵۹۳۰۰

تلفن های ضروری

* پلیس: ۱۱۰

* پست: ۱۳۰

* خدمات فنی پست: ۱۹۳

* آتش نشانی: ۱۲۵

* شهرداری: ۱۳۷

* راه وترابری: ۱۴۱

* بهداشت: ۱۳۹

* مخابرات: ۱۳۵

* پایانهٔ مسافربری: ۷-۸۵۹۹۰۰۱

* ستاد هواشناسی: ۱۳۴

* تاکسی بی سیم: ۱۸۳۰و۱۸۳۲و۱۸۲۹و۱۳۳

* تعزیرات حکومتی: ۱۲۴

* اطلاعات پرواز: ۱۹۹

* اطلاعات راه آهن: ۱۳۹

* صداوسیما: ۱۶۲

* ستاد خبری وزارت اطلاعات: ۱۱۳

* اطلاعات سپاه: ۱۱۴

* اورژانس: ۱۱۵

* اطلاعات مخابرات: ۱۱۸

* ستاد راهنمای زائر: ۲۲۱۰۶۶۹

* مرکز اطلاعات رزرواسیون اماکن اقامتی: ۸۵۱۰۰۵۰

* مرکز ملی اطلاع رسانی زائر: ۰۹۶۳۰۸

ص: ۲۲۳

راهنمای مسیرهای خط یک قطارشهری

نام ایستگاه ها به ترتیب ایستگاه: غدیر، پروین اعتصامی، هفده شهریور، بسیج، امام خمینی(ره)، دکتر شریعتی، قائم، طالقانی، فلسطین، خیام، آزادی، پارک ملت، کوثر، سیدرضی، دانش آموز، هفت تیر، صدف، صیاد شیرازی، اقبال لاهوری، نمایشگاه، کوهستان پارک و وکیل آباد.

راهنمای برخی مسیرهای اتوبوس رانی

۱- اتوبوس های تندرو

شماره خط

ابتدا

مسیر

انتها

خط ۲

پایانهٔ خواجه ربیع

تقاطع امام حسین(علیه السلام)، چهارراه گاز، چهارراه راه آهن، چهارراه عبادی،

میدان شهدا، چهارراه مدرس (چهارطبقه)، چهارراه لشکر، میدان امام خمینی(ره)

پایانهٔ انقلاب اسلامی

خط ۳

پایانهٔ شهید مفتح

چهارراه گاز، میدان فجر، میدان امام حسین(علیه السلام)، میدان شهید فهمیده،

میدان قائم، پلیس راه، بلوار شاهد، چهارراه ورزش، چهارراه نادرشهر، میدان مطهری،

بلوار مجیدیه، بلوار محمدیه

پایانهٔ الهیه

خط ۴

پایانهٔ الهیه

بلوار امامیه، چهارراه رستگاری، دانشگاه آزاد، چهارراه مخابرات،

چهارراه ورزش، چهارراه نادرشهر، خیابان شریعتی۷۱، یوسفیه، نمایشگاه، مجتمع شهید
رفیعی، میدان لادن، میدان شیلات، چهارراه صیاد شیرازی، چهارراه پیروزی، میدان
هاشمیه، میدان حر، میدان شهید مهدوی (سلمان)، چهارراه خاقانی، فنی و حرفه ای،
میدان جهاد

پایانۀ انقلاب اسلامی

خط ۶

پایانۀ فردوسی

چهارراه ابوطالب، چهارراه میدان بار، میدان توحید، میدان شهدا،
چهارراه شهدا، حرم مطهر، میدان شهدای مسجد گوهرشاد، بلوار مصلی، میدان شهید
عباس پور، بلوار حر، چهارراه شهید بسکابادی، انتهای خیابان شهید بسکابادی

شهرک شهید بسکابادی

خط ۷

پایانۀ الهیه

بلوار اقدسیه، میدان ولیّ عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف)، بلوار سجادیه،
میدان بوستان، مرکز درمانی امام رضا(علیه السلام)، بلوار فلاحی، میدان مادر، چهارراه امامیه،
چهارراه حجاب، چهارراه اندیشه، بلوار امامت، چهارراه میلاد، چهارراه فرامرز،
بلوار فردوسی، میدان جانباز

پایانۀ فردوسی

خط ۸

پایانۀ انقلاب اسلامی

میدان جهاد، میدان جمهوری اسلامی، میدان آزادی، میدان قائم، میدان
شهید فهمیده، میدان خیام، میدان امام حسین(علیه السلام)، میدان فجر، میدان شهید عباس پور،

نیرو هوایی، میدان حافظ

پایانهٔ انقلاب اسلامی

خط ۹

پایانهٔ انقلاب اسلامی

میدان حافظ، میدان غدیر، میدان شهید عباس پور، میدان فجر، میدان

امام حسین(علیه السلام)، میدان خیام، میدان شهید فهمیده، میدان قائم، میدان آزادی، میدان

جمهوری اسلامی، میدان جهاد

پایانهٔ انقلاب اسلامی

۱- اتوبوس های درون شهری

شماره خط

ابتدا

مسیر

انتها

خط ۱۰

پایانهٔ وکیل آباد

بلوار وکیل آباد، پایانهٔ آزادی، بلوار ملک آباد، خیابان احمدآباد،

میدان شریعتی، چهارراه لشکر، میدان بسیج، چهارراه نخریسی، خیابان فدائیان اسلام

پایانهٔ غدیر

خط ۱۱

پایانهٔ وکیل آباد

بلوار وکیل آباد، سه راه تربیت، سه راه آب و برق، سه راه هاشمیه،

میدان آزادی، میدان استقلال، چهارراه فرامرز عباسی، میدان جانباز، بلوار فردوسی

پایانهٔ فردوسی

خط ۱۲

حرم مطهر (روگذر شیرازی)

میدان شهدا، میدان توحید، میدان فردوسی، میدان استقلال، چهارراه

میلاد، بلوار معلم، بلوار دانشجو، تقاطع هفت تیر، بلوار وکیل آباد

پایانهٔ وکیل آباد

خط ۱/۱۲

حرم مطهر (روگذر شیرازی)

میدان شهداء، میدان توحید، میدان

فردوسی، میدان استقلال، چهارراه میلاد، بلوار معلم، تقاطع دانشجو، میدان تربیت، انتهای بلوار معلم، بلوار وکیل آباد

پایانهٔ وکیل آباد

خط ۱۷

پایانهٔ الهیه، شهرک رازی

انتهای بلوار اندیشه، چهارراه اندیشه، چهارراه حسابی، چهارراه

ادیب، چهارراه اندیشه، سه راه اندیشه، انتهای شهرک رازی، انتهای امامت، چهارراه

میلاد، سه راه کوثر

پایانهٔ آزادی

خط ۲۱

پایانهٔ گردشگری

میدان خیام، کنارگذر بزرگ راه شهید چراغچی، انتهای خیابان

ابوطالب،چهارراه ولیّ عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف)، بلوار هدایت، بلوار

هنرور، بلوار شهید کریمی، خیابان حر عاملی، چهارراه عامل، چهارراه عبادی، میدان

شهدا

پایانهٔ شهید هاشمی نژاد

خط ۲/۲۲

پایانهٔ شریعتی

خیابان احمدآباد، سه راه راهنمایی، میدان راهنمایی، بلوار شهید

صادقی (بلوار سازمان آب)، بلوار ارشاد، بلوار خیام، بلوار فردوسی، آپارتمان های

مرتفع، میدان فردوسی، میدان بوعلی، بلوار خیام شمالی، بازار بین المللی خیام

پایانهٔ گردشگری

خط ۲۳

پایانهٔ شهدا

چهارراه شهید هاشمی نژاد، چهارراه عبادی، خیابان عامل، میدان

بوعلی، بلوار توس، بلوار ولیّ عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف)، خیابان خیبر،

انتهای خیابان یزدان دوست، میدان شهید فهمیده، میدان معراج

پایانهٔ معراج

خط ۲۵

پایانهٔ مصلی

بلوار مصلی، میدان شهدای مسجد گوهرشاد، حرم مطهر، میدان شهدا،

میدان فردوسی، میدان استقلال

پایانهٔ آزادی

خط ۲۸

پایانهٔ گردشگری

بلوار خیام، بلوار هدایت غربی، بلوار موسوی قوچانی، میدان شفا،

بلوار عبدالمطلب، کوی قائم، میدان بوعلی، میدان ابوطالب، چهارراه عبدالمطلب،

بلوار عبدالمطلب، چهارراه عین القضات، بلوار مطهری شمالی، چهارراه عامل، چهارراه

عبادی، میدان شهدا

پایانۀ شهید هاشمی نژاد

خط ۲۹

پایانۀ راه آهن

بلوار شهید کشوری، بلوار عبدالمطلب، بلوار ابوطالب، بلوار شهید

کلاهدوز، بلوار شهید صادقی (بلوار سازمان آب)، میدان راهنمایی

پایانۀ فلسطین

خط ۳۱

پایانۀ الهیه

بلوار اندیشه، سرزمین موج های آبی، تقاطع حسابی، تقاطع بلوار ادیب

و بلوار اندیشه، بلوار ادیب، میدان مادر، تقاطع شریعتی، بزرگ راه امام علی(علیه السلام)،

بلوار جلال آل احمد، چهارراه میلاد، میدان استقلال، بلوار آزادی، میدان آزادی

پایانۀ آزادی

خط ۳۳

پایانۀ خواجه ربیع

خیابان شهید یوسف زاده، میدان رسالت، خیابان رسالت، خیابان گاز،

بلوار آیت الله عبادی، سمزقند، چهارراه عبادی، میدان شهدا

پایانۀ شهید هاشمی نژاد

خط ۳۴

پایانۀ میامی

مهرآباد، صدمتری، انتهای مفتح، خیابان شهید علیمردانی، بلوار

ابوریحان، بلوار مجلسی، خیابان رسالت، خیابان ابوذر، خیابان مسلم، میدان امام حسین(علیه السلام)

پایانهٔ خواجه ربیع

خط ۳۵

پایانهٔ مصلی

تقاطع شهید عباس پور، صدمتری، میدان فجر، میدان امام حسین(علیه السلام)

پایانهٔ خواجه ربیع

خط ۳۷

پایانهٔ شهید مفتح

خیابان گاز، چهارراه راه آهن، میدان راه آهن، چهارراه شهید هاشمی نژاد،

چهارراه عبادی، میدان شهدا، ایستگاه سراب (خیابان سعدی)، خیابان امام خمینی(ره)، میدان ده دی، چهارراه

لشکر، میدان امام خمینی(ره)،

میدان پانزده خرداد، بلوار جمهوری اسلامی، انتهای نخریسی

پایانهٔ غدیر

خط ۱/۳۷

پایانهٔ شهید مفتح

بلوار نبوت، خیابان گاز، بلوار هدایت، تقاطع ولیّ عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف)،

بلوار ابوطالب، بلوار شفا، میدان بوعلی، میدان فردوسی، بلوار شهید صادقی، میدان

راهنمایی، خیابان فلسطین

پایانهٔ فلسطین

خط ۳۸

پایانهٔ خواجه ربیع

تقاطع امام حسین(علیه السلام)، بلوار آیت الله عبادی، سمزقند، میدان شهدا،

میدان سعدی، میدان شریعتی، خیابان کوهسنگی، بلوار زکریا

پایانهٔ زکریا

خط ۱/۳۸

پایانهٔ شهدا

خیابان دانشگاه، میدان شریعتی، خیابان احمدآباد، میدان فلسطین،

بلوار ملک آباد

پایانهٔ آزادی

خط ۳۹

پایانهٔ گردشگری

میدان بهارستان، خیابان بهارستان، شهرک قدس، ابتدای بلوار بهمن

(جادهٔ کلات)، تقاطع امام حسین(علیه السلام)، بلوار آیت الله عبادی، سمزقند، چهارراه عبادی،

میدان شهدا

پایانهٔ شهید هاشمی نژاد

خط ۵۰

حرم مطهر

خیابان شیرازی، چهارراه شهدا، میدان شهدا، چهارراه شهید هاشمی نژاد،

چهارراه عبادی

پایانهٔ شهدا

خط ۶۰

پایانهٔ شهدا

میدان توحید، میدان فردوسی، میدان بوعلی، بلوار توس، میدان شهید

فهمیده، بلوار توس، میدان معراج

پایانۀ معراج

خط ۶۲

میدان بیت المقدس

چهارراه خسروی، خیابان پاسداران، خیابان چمران، میدان سعدی، خیابان

سناباد، بلوار مجد، خیابان آبکوه، میدان راهنمایی، بلوار سجاد، بلوار آزادی،

میدان استقلال، پارک ملت

پایانۀ آزادی

خط ۷۷

پایانۀ انقلاب اسلامی

میدان امام خمینی(ره)،

میدان پانزده خرداد، چهارراه کوشش (گاراژدارها)، بلوار جمهوری اسلامی، چهارراه

مقدم فرودگاه (تقاطع خیابان های جمهوری اسلامی و پروین اعتصامی)، بلوار فرودگاه

فرودگاه

خط ۸۰

پایانۀ گردشگری

میدان بهارستان، میدان خیام، تقاطع خیام، بلوار هدایت غربی،

چهارراه ولیّ عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف)، بلوار ابوطالب، چهارراه ابوطالب،

بلوار شهید

کلاهدوز، بلوار ملاصدرا، خیابان کوهسنگی، بلوار زکریا

پایانۀ زکریا

خط ۸۲

میدان بیت المقدس

چهارراه خسروی، چهارراه مدرّس (چهار طبقه)، خیابان امام خمینی(ره)، چهارراه لشکر، میدان

شریعتی، خیابان کوهسنگی، خیابان امیر کبیر، خیابان شهید جهان آرا

پایانۀ زکریا

خط ۸۳

پایانۀ امام رضا(علیه السلام)

میدان انقلاب اسلامی، خیابان امام خمینی(ره)،

شهید تولایی، گنبد سبز، چهارراه خسروی، چهارراه شهدا، چهارراه زرینه، راه آهن،

میدان شهید گمنام، بلوار وحدت، میدان هفده شهریور، خیابان کوشش

پایانۀ امام رضا(علیه السلام)

خط ۸۴

پایانۀ امام رضا(علیه السلام)

خیابان کوشش، میدان هفده شهریور، بلوار وحدت، میدان شهید گمنام،

راه آهن، چهارراه زرینه، چهارراه شهدا، گنبد سبز، میدان ده دی، خیابان امام خمینی(ره)، میدان انقلاب

پایانۀ امام رضا(علیه السلام)

خط ۸۵

پایانۀ امام رضا(علیه السلام)

میدان انقلاب اسلامی، میدان جهاد، میدان جمهوری اسلامی، میدان

آزادی، میدان استقلال، میدان قائم، هتل توریست توس، ابتدای امام هادی(علیه السلام)، میدان

شهید نوری، میدان معراج

پایانۀ معراج

خط ۸۶

میدان بیت المقدس

خیابان خسروی، تقاطع مدرس (چهار طبقه)، خیابان امام خمینی(ره)، چهارراه لشکر، میدان شریعتی، خیابان کوهسنگی

پایانهٔ زکریا

خط ۸۸

پایانهٔ خواجه ربیع

تقتطع امام حسین(علیه السلام)، کنارگذر بزرگ راه شهید چراغچی، میدان خیام، بلوار خیام، تقاطع بلوار خیام و بلوار توس، بلوار خیام جنوبی، تقاطع سجاد، سه راه خیام، میدان آزادی

پایانهٔ آزادی

خط ۹۰

پایانهٔ وکیل آباد

کوهستان پارک، بلوار وکیل آباد، بلوار شهید برونسی، بلوار فکوری، میدان جوان، بلوار شهید کاوه، میدان شهید کاوه، بلوار پیروزی، سه راه طالقانی، بزرگ راه کلانتری، میدان جهاد

پایانهٔ انقلاب اسلامی

خط ۹۱

پایانهٔ فلسطین

بلوار شهید منتظری، میدان جمهوری اسلامی، بلوار پیروزی، چهارراه مخابرات، میدان شهید مهدوی (سلمان)، تقاطع بلوار پیروزی و بلوار هفت تیر، میدان خیام، ولیّ عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف)، شهید رفیعی، بلوار شهید برونسی، بلوار

وکیل آباد

پایانۀ وکیل آباد

خط ۱/۹۴

پایانۀ آزادی

بلوار وکیل آباد، بلوار جلال آل احمد، زیرگذر فارابی، بلوار کوثر (کوکاکولا)، میدان کوثر، بلوار صارمی، میدان هاشمیه، میدان هنرستان، تقاطع هفت تیر، چهارراه پیروزی، تقاطع صیاد شیرازی، میدان لادن، میدان اقبال، انتهای پیروزی، بلوار برونسی، بلوار وکیل آباد

پایانۀ وکیل آباد

خط ۹۹

پایانۀ خواجه ربیع

تقاطع امام حسین(علیه السلام)، کنارگذز بزرگ راه شهید چراغچی، میدان شهید فهمیده، میدان قائم، پلیس راه، بلوار شاهد، چهارراه ورزش، چهارراه نادرشهر، بلوار نمایشگاه، بلوار وکیل آباد

پایانۀ وکیل آباد

خط ۱۰۰

پایانۀ مصلی

جادۀ سرخس، میدان بار رضوی، پل غدیر، جادۀ آسیایی، میدان حافظ، پایانۀ انقلاب، میدان جهاد، میدان صداوسیما، میدان آزادی

پایانۀ آزادی

خط ۲۰۳

پایانۀ معراج

میدان معراج، کوی امام هادی(علیه السلام)، بلوار آزادی، بلوار شهید خادم

الشریعه، بلوار پردیس تا انتها و بالعکس، بلوار آزادی، دوربرگردان پلیس راه امام هادی(علیه السلام)،

میدان قائم، میدان استقلال

پایانهٔ آزادی

خط ۲۱۰

پایانهٔ گردشگری

میدان بهارستان، بلوار خیام شمالی، چهارراه خیام، میدان فردوسی،

چهارراه میدان بار، میدان شهدا، چهارراه شهدا، زیرگذر حرم مطهر

میدان بیت المقدس

خط ۷۰۲

پایانهٔ انقلاب اسلامی

میدان امام خمینی(ره)،

میدان پانزده خرداد، چهارراه مقدم فرودگاه، پلیس راه، ابتدای شهرک طرق، خواجه اباصلت

بهشت رضا(علیه السلام)

ج- خطوط BRT

شماره خط

ابتدا

مسیر

انتها

BRT) ۸۰۰)

پایانهٔ امام رضا(علیه السلام)

خیابان امام رضا(علیه السلام)، میدان پانزده خرداد، میدان بسیج، حرم مطهر، میدان طبرسی، خیابان طبرسی، چهارراه شهید گمنام، چهارراه برق، چهارراه گاز، میدان فجر، بلوار

طبرسی شمالی، انتهای بلوار طبرسی شمالی

پایانهٔ طبرسی

BRT) ۱/۸۰۰)

پایانهٔ امام رضا(علیه السلام)

خیابان امام رضا(علیه السلام)، میدان پانزده خرداد، میدان بسیج، چهارراه دانش، میدان بیت المقدس

حرم مطهر

BRT) ۲/۸۰۰)

پایانهٔ طبرسی

بلوار طبرسی شمالی، میدان فجر، چهارراه

گاز، چهارراه برق،

چهارراه شهید گمنام، میدان

طبرسی

حرم مطهر

ص: ۲۲۴

پیوست ها

عکس ۱

خط حزب‌الله ۱۶۱

هفته‌نامه خبری تبیینی نمازهای جمعه، مساجد و هیئت‌های مذهبی| سال چهارم، شماره ۱۶۱| هفته دوم آذر ۹۷

ایده هایی که پس از انقلاب تبدیل به اختراع شد

۲۱۳ برابر پهلوی!

اگر **عقلانیت** در **عدالت** نباشد، گاهی اوقات عدالت به **ضد خودش** تبدیل می شود؛ اگر درست در باب عدالت محاسبه نباشد.

گفتمان عدالت خواهی را فریاد کنید؛ اما انتقاد شخصی و مصداق سازی نکنید.

اگر به نام **عدالت خواهی** و به نام انقلابیگری، **اخلاق** را زیر پا بگذاریم، ضرر کرده ایم؛ از خط امام منحرف شده ایم.

هر چه می توانید، شعار اصلی عدالت و آنچه را مربوط به عدالت است، تقویت و همگانی و در ذهن ها تعمیق کنید و روی پشتوانه و فلسفه ی فکری آن کار کنید – اینها لازم است – اما کاری نکنید که مخالفان شما این تردید را دامن بزنند که **آیا نظام اسلامی می تواند؟**

عاقل بودن و خرد را به کار گرفتن با محافظه کاری فرق دارد. محافظه کار، طرفدار وضع موجود است

نیروهای **مؤمن** و **انقلابی** برای مطالبه عدالت، چه موضوعاتی را باید رعایت کنند؟

عدالت بدون معنویت، یک «**شعار توخالی**» است

۱۲ اصل عدالت خواهی

شاخص عدالت، **قانون** است

انسانی که با **تقوا** نیست **نمی تواند** منشاء **عدالت اجتماعی** باشد

این گفتمان را باید همه گیر کنید؛ به گونه ای که هر جریانی، هر شخصی، هر حزبی و هر جناحی سر کار بیاید، خودش را ناگزیر ببیند که تسلیم این گفتمان شود

معنویت و **عقلانیت** در تحقق عدالت شرط است

خانگی برخورد کنید؛ نه بیگانه وار و معترض

نیازمند «**نظریه جامع عدالت**» هستیم

دانشجویان درباره عدالت اجتماعی **بیندیشند**

عقلانیت و **محاسبه** که می گوییم، فوراً به ذهن نیاید که عقلانیت و محاسبه به معنای **محافظه کاری**، عقل گرایی و تابع عقل بودن است.

اگر **معنویت** نشد، عدالت تبدیل می شود به **ظاهرسازی** و **ریاکاری**

به نام عدالت خواهی، به برادران خودمان، به مردم مؤمن، به کسانی که از لحاظ فکری با ما مخالفند، اما می دانیم که به اصل نظام اعتقاد دارند، به اسلام اعتقاد دارند، اهانت کردیم، آنها را مورد ایذاء و آزار قرار دادیم؛ از خط امام منحرف شده ایم.

چگونه می توان بر جنگ رسانه ای دشمن غلبه کرد؟

هنر باید میدان دار باشد

اول. جنگ ۳۳ روزه ی حزب الله لبنان با رژیم صهیونیستی (سال ۲۰۰۶) یکی از پیچیده ترین جنگ ها بود که هدف آن فراتر از حزب الله و لبنان بود. تنها یک هفته پس از تمام شدن جنگ، نشریه ی نیویورکر فاش کرد که دولت بوش پسر قصد حمله به ایران را داشت و برای این کار ابتدا می بایست سد حزب الله لبنان را می شکست. نتیجه ی جنگ اما دقیقا خلاف آنچه آمریکا و رژیم صهیونیستی تصور می کردند می شد. جرج بوش، رئیس جمهور وقت آمریکا در کتاب خاطرات خود اذعان کرد که عملکرد رژیم صهیونیستی در این جنگ متزلزل بود و اعتبار آن زیر سؤال رفت. او گفت: "اسرائیل فرصت هایش را در این جنگ از دست داد. پیامد این جنگ، چیزی جز خزان استکبار در تابستان داغ برای رژیم صهیونیستی نبود."

اما همه ی اتفاقات جنگ ۳۳ روزه، خلاصه در عرصه ی جبهه ی نظامی نبود به موازات آن، جنگ مهم تری در رسانه های بین المللی، برای بازنمایی آن در حال وقوع بود. رسانه های غربی سعی می کردند مقصر ماجرا را حزب الله نشان بدهند و تا آنجایی هم که می شد، از انعکاس اخبار منفی علیه رژیم صهیونیستی حذر داشتند. یک سال بعد، روزنامه ی اسرائیلی "معاریو" در این باره نوشت: "اگرچه ما مطالب انتقادی شدیدی علیه مدیریت این جنگ داشتیم، اما چاپ نکردیم و به روحیه ی خبرنگاری خیانت کردیم، چون به دنبال حمایت از ارتش و جنگ بودیم."

دوم. در این سوی میدان، گرچه امکانات و تجهیزات رسانه ای جبهه ی مقاومت کم بود، اما حزب الله توانست با یک برنامه ی پارتیزانی رسانه ای، خلاء امکانات را پر کرده و اتفاقا دست برتر را داشته باشد و همین هم، یکی از دلایل پیروزی حزب الله در این جنگ بود. "حسن حیدر"، کارشناس و تحلیلگر مسائل لبنان و نماینده ی شبکه "المنار" در ایران درباره ی نقش رسانه در جنگ ۳۳ روزه چنین می گوید: "در جریان جنگ ۳۳ روزه، یکی از خبرنگاران المنار به نام علی شعیب همانند رزمندگان به تنهایی با ارتش اسرائیل می جنگید؛ به عنوان مثال وقتی که اسرائیلی ها مدعی می شدند که بنت جبیل را تصرف کرده اند، وی با حضور در این منطقه عدم صحت این خبر را نشان می داد و آن را تکذیب می کرد؛ این گونه فعالیت ها به حدی بود که اسرائیل را مجبور کرد اخبار شبکه ی المنار را رصد کند. این سیاست المنار در جنگ بود و به همین دلیل نیز سیدحسن نصرالله در رابطه با این شبکه عنوان کرد که "لولا المنار لضاع الانتصار"؛ اگر المنار نبود، پیروزی از دست رفته بود. نقش رسانه در جنگ کمتر از سلاح نیست بلکه بیشتر از آن است."

پیش از این، در جنگ سال ۲۰۰۰ حزب الله با رژیم صهیونیستی، که منجر به آزادسازی جنوب لبنان از دست این رژیم شد، رهبر انقلاب، با تحسین الگوی تبلیغی حزب الله در این جنگ چنین فرمودند: «من تجربه ی جنوب لبنان را که دوستان در جریان آن هستند به عنوان یک الگو می توانم مطرح کنم. مؤمنین و جوانان مبارز لبنان توانستند از اهرم و عامل تبلیغات به بهترین وجه و به صورت شایسته، در حرکت عظیمی که علیه صهیونیست ها کردند استفاده کنند؛ توانستند عنصر مقاومت و فداکاری را به دنیای اسلام درست منعکس کنند؛ بهاین ترتیب است که دشمن به ستوه می آید همه ی دنیای اسلام فهمید که مقاومت در جنوب لبنان چه می کند

مقاومت مردم بوشهر در مقابل انگلیسی ها ورد زبان است | **این شماره تقدیم می شود به روح بلند شهید حجت الاسلام ابوتراب عاشوری***

در مبارزه ی با رژیم ستمشاهی، جوانان شما، مردان شما، زنان شما، تلاش های قابل تقدیری انجام دادند. بعضی از روحانیون بزرگوار شما مثل شهید عاشوری در این راه شربت شهادت نوشیدند. قبل از دوران مبارزات اخیر ملت ایران با رژیم ستمشاهی هم، مقاومت شما مردم در مقابل تهاجم دشمنان خارجی انگلیسی ها ورد زبان کسانی بوده است که با این قضایا آشنایی دارند. ۷۰/۱۰/۱۱

* شهید عاشوری پس از چندین مرحله دستگیری و زندانی شدن توسط عوامل ساواک، نهایتا در آذرماه ۵۷، به ضرب شش گلوله، توسط عوامل حکومت پهلوی، به شهادت رسید.

تاریخ شهادت: ۱۳ آذر ماه ۱۳۵۷ | شهادت: به دست عوامل رژیم ستمشاهی | مزار: مسجد حضرت ولیعصر (عج) جفادک شهرستان بوشهر

عکس ۲

خط حزب‌الله

نشریه خبری - تبیینی نمازهای جمعه، مساجد و هیئت‌های مذهبی

چهل‌سالگی انقلاب

ایده‌هایی که پس از انقلاب تبدیل به اختراع شد

۲۱۳ برابر پهلوی!

برای سنجش میزان "رشد علمی" یک کشور، شاخص‌های متعددی وجود دارد. یکی از آن شاخص‌ها، "میزان ثبت اختراعات" است. بالا بودن میزان درخواست ثبت اختراع علاوه بر آنکه نمایانگر سطح هوش بالای یک ملت است، نشان از اهمیت آن کشور به رشد علمی، و نوآوری و ایده‌پردازی در آن جامعه دارد. بر طبق آمار مراکز معتبر جهانی، در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، میزان ثبت اختراعات در کشور بیش از ۲۱۳ برابر شده است.

کشور	۱۹۷۸	۲۰۱۵	میزان تغییر	نسبت (برابر)	رشدسالانه (درصد)
ایران	۶۴	۱۳۶۸۳	۱۳۶۱۹	۲۱۳,۷۹	۱۵/۶
برزیل	۱۹۵۸	۴۶۴۱	۲۶۸۳	۲,۳۷	۲/۳۶
پاکستان	۳۰	۲۰۹	۱۷۹	۶,۹۶	۵/۳۹
ترکیه	۷۳	۵۳۵۲	۵۲۷۹	۷۳,۳۱	۱۲/۳
کره‌جنوبی	۱۰۳۴	۱۶۷۲۷۵	۱۶۶۲۴۱	۱۶۱,۷۷	۱۴/۷۴
مصر	۶۱	۸۶۳	۸۰۲	۱۴,۱۴	۷/۴۲

پس از انقلاب اسلامی، اگرچه کشور از دسترسی به فناوری‌های نوین تحریم بود اما جمهوری اسلامی توانست در میان کشورهای "هم سطح خود"، بالاترین درصد رشد سالانه را داشته و با تأسیس پارک‌های علم و فناوری، آزمایشگاه‌های پیشرفته، و نهضت تولید علم در مدارس و دانشگاه‌ها، استعدادهای بالقوه‌ی جوان ایرانی را شکوفا کرده و به فعلیت برساند. جدول زیر نمایانگر متوسط رشد سالیانه‌ی درخواست ثبت اختراع در میان مردم کشورهای هم‌سطح شروع انقلاب است.

نیروهای مؤمن و انقلابی برای مطالبه عدالت، چه موضوعاتی را باید رعایت کنند؟

۱۲ اصل عدالت‌خواهی

«عدالت‌خواهی» همواره یکی از توصیه‌های رهبر انقلاب به جوانان مؤمن و انقلابی و آحاد ملت بوده است. اما عدالت‌خواهی هم مثل هر امر اجتماعی دیگری، ممکن است دچار آفات و آسیب‌هایی شود. بنابراین لازم است تا مسیر مطالبه و طریق طلب آن بر مبنای معیارهای صحیح، دانسته و سپس پیموده شود. «خط حزب‌الله» در اطلاع‌نگاشت زیر، برخی از الزامات و چارچوب‌های اساسی عدالت‌خواهی را در منظومه‌ی فکری رهبر انقلاب مورد بررسی قرار داده است.

۱/۱۲ نیازمند «نظریه جامع عدالت» هستیم

اداره‌ی کشور نیاز دارد به اینکه به یک جمع‌بندی قوی و متقن و مستدل در باب عدالت اجتماعی برسد که بتواند بر اساس آن جمع‌بندی، برنامه‌های بلندمدت را طراحی کند. بعد از آنکه ما به یک نظریه‌ی متقن و جمع‌بندی شده‌ای در باب عدالت رسیدیم، تازه برای پیدا کردن شیوه‌های اجرا و تحقق آن در جامعه، به بحث‌های کاربردی نیاز داریم؛ که این خودش پژوهش‌های فراوانی را دنبال خواهد کرد. آن وقت در اینجاست که ما می‌توانیم از تجربیات بشری استفاده کنیم. ۹۰/۲/۲۷

۲/۱۲ شعار عدالت را تقویت و همگانی کنید اما...

هر چه می‌توانید، شعار اصلی عدالت و آنچه را مربوط به عدالت است، تقویت و همگانی و در ذهن‌ها تعمیق کنید و روی پشتوانه و فلسفه‌ی فکری آن کار کنید. اینها لازم است. اما کاری نکنید که مخالفان شما این تردید را دامن بزنند که آیا نظام اسلامی می‌تواند؟ آیا نظامی اسلامی توانسته؟ البته که می‌تواند؛ البته که توانسته؛ مدعی دستگاه‌های مختلف از لحاظ کارآمدی، خود بنده هستم. من دائماً نسبت به کارآمدی، از اینها سؤال و مطالبه می‌کنم. اما بنده اعتقادم این است که نظام اسلامی از همه‌ی دولت‌هایی که در دوران استعمار و دوران نزدیک به استعمار در کشور ما وجود داشته، قوی‌تر عمل کرده است. ۸۲/۸/۱۰

۳/۱۲ دانشجویان درباره عدالت اجتماعی بیندیشند

وقتی که مسأله عدالت اجتماعی در کشور مطرح می‌شود، دانشجو باید از این مسأله حمایت کند. عدالت اجتماعی، آن چیزی است که حتی کسانی که اصرار داشتند شعار عدالت اجتماعی را به دلایل سیاسی و با انگیزه‌های گوناگون کم‌رنگ کنند، بالاخره نتوانستند؛ مجبور شدند عدالت اجتماعی را مطرح کنند. در دنیا، غیر از مستکبران و زورگویان و چپاولگران عالم، هیچ انسانی نیست که به عدالت اجتماعی و شعار آن پشت کند. این شعار در کشور مطرح می‌شود؛ چه کسی باید از این شعار حمایت کند؟ چه کسی باید بیشتر از همه درباره آن بیندیشد؟ چه کسی باید برای آن کار کند و درباره راه‌های تأمین آن، تحقیق و بحث کند و میزگرد بگذارد، غیر دانشجویان؟ ۷۸/۹/۱۴

۴/۱۲ انسانی که با تقوا نیست نمی‌تواند منشاء عدالت اجتماعی باشد

در هر انسانی، عدالت شخصی و نفسانی او، پشتوانه‌ی عدالت جمعی و منطقه‌ی تأثیر عدالت در زندگی اجتماعی است... هر کس که بخواهد در محیط زندگی مردم منشأ عدالت شود، اول باید در درون خود تقوای الهی را رعایت کند. انسانی که مراقب خود نیست و در عمل و کلام و زندگی شخصی خود دچار بی‌عدالتی و بی‌تقوایی است، نمی‌تواند در محیط جامعه منشأ عدالت اجتماعی باشد. ۷۹/۱۲/۲۶

۵/۱۲ شاخص عدالت، قانون است

معیار و شاخص عدل هم عمل به قانون است. اگر عمل فرد، جمع، منطبق به قانون شد، این عدالت است؛ اگر از قانون انحراف پیدا کرد، این بی‌عدالتی است. و قانون هم در نظام اسلامی، قانون اسلامی است. البته در مجموعه‌ی قوانین ما ممکن است قوانینی باشند که صددرصد با احکام اسلامی منطبق نباشند، یا قوانینی که از قبل مانده‌اند یا برخی قوانین دیگر، که اینها بایست اصلاح بشود. معیار این است که بر طبق قانون عمل بشود. عدل اینجا تحقق پیدا می‌کند. ۸۸/۴/۷

۶/۱۲ عدالت بدون معنویت، یک «شعار توخالی» است

اگر معنویت با عدالت همراه نباشد، عدالت می‌شود یک شعار توخالی. خیلی‌ها حرف عدالت را می‌زنند، اما چون معنویت و آن نگاه معنوی نیست، بیشتر جنبه‌ی سیاسی و شکلی پیدا می‌کند. ۸۸/۶/۱۶ اگر معنویت نشد، عدالت تبدیل می‌شود به ظاهرسازی و ریاکاری؛ اگر عقلانیت نشد، عدالت اصلاً تحقق پیدا نمی‌کند و آن چیزی که انسان تصور می‌کند عدالت است، می‌آید و جای عدالت واقعی را می‌گیرد. بنابراین معنویت و عقلانیت در تحقق عدالت شرط است. ۸۷/۶/۲

۲ | سال چهارم، شماره ۱۶۱ | هفته دوم آذر ۹۷

عکس ۳

۷/۱۲ اگر عقلانیت نباشد؛ عدالت، «ضد عدالت» می‌شود

اگر عقلانیت در عدالت نباشد، گاهی اوقات عدالت به ضد خودش تبدیل می‌شود؛ اگر درست در باب عدالت محاسبه نباشد، خیلی از کارها را گاهی بعضی از این گروه‌های تند و افراطی توی این کشور به عنوان عدالت کرده‌اند، که ضد عدالت شده. اتفاقاً حالا همان تندی‌های آن حضرات موجب شده که خود آن‌ها صد و هشتاد درجه گرایش‌هایشان عوض بشود؛ جور دیگری حرف بزنند، جور دیگری فکر کنند، جور دیگری عمل بکنند. ۸۸/۶/۱۶ اگر عقل و خرد در تشخیص مصادیق عدالت به کار گرفته نشود، انسان به گمراهی و اشتباه دچار می‌شود؛ خیال می‌کند چیزهایی عدالت است، در حالی که نیست؛ و چیزهایی را هم که عدالت است، گاهی نمی‌بیند. ۸۴/۶/۸

۸/۱۲ منظور از عقلانیت، محافظه کاری نیست

عقلانیت و محاسبه که می‌گوییم، فوراً به ذهن نیاید که عقلانیت و محاسبه به معنای محافظه کاری، عقل گرایی و تابع عقل بودن است. عاقل بودن و خرد را به کار گرفتن با محافظه کاری فرق دارد. محافظه کار، طرفدار وضع موجود است؛ از هر تحولی بیمناک است؛ هر گونه تغییر و تحولی را برنمی‌تابد و از تحول و دگرگونی می‌ترسد؛ اما عقلانیت این طور نیست؛ محاسبه‌ی عقلانی گاهی اوقات خودش منشأ تحولات عظیمی می‌شود. انقلاب عظیم اسلامی ما ناشی از یک عقلانیت بود. بنابراین عقلانیت با محافظه کاری فرق دارد. محاسبه‌ی عقلانی را با محاسبه‌ی محافظه کارانه به‌هیچ‌وجه مخلوط نکنید؛ این‌ها دو چیز است. ۸۴/۶/۸

۹/۱۲ نباید به اسم عدالت خواهی، اخلاق را زیر پا گذاشت

اگر به نام عدالت‌خواهی و به نام انقلابیگری، اخلاق را زیر پا بگذاریم، ضرر کرده‌ایم؛ از خط امام منحرف شده‌ایم. اگر به نام انقلابیگری، به نام عدالت‌خواهی، به برادران خودمان، به مردم مؤمن، به کسانی که از لحاظ فکری با ما مخالفند، اما می‌دانیم که به اصل نظام اعتقاد دارند، به اسلام اعتقاد دارند، اهانت کردیم، آنها را مورد ایذاء و آزار قرار دادیم، از خط امام منحرف شده‌ایم. ۹۰/۲/۱۴

۱۰/۱۲ کار را بی جنجال پیش ببرید

من در همان نامه‌ی هشت ماده‌ای هم همین سفارش را کرده بودم؛ گفتم کار را بی جنجال پیش ببرید. ما می‌خواهیم حقیقتاً با فساد مبارزه شود؛ جنجال لازم نیست. بله، خبررسانی به مردم خوب است. وقتی کار تمام شده باشد، آن مقداری که لازم باشد، خبررسانی شود. کار هم صورت می‌گیرد. ۸۲/۲/۲۲

۱۱/۱۲ انتقاد شخصی و مصداق سازی نکنید

گفتمان عدالت خواهی را فریاد کنید؛ اما انتقاد شخصی و مصداق سازی نکنید. وقتی شما روی یک مصداق تکیه می‌کنید، اولاً احتمال دارد اشتباه کرده باشید؛ من می‌بینم دیگر. من مواردی را مشاهده می‌کنم نه در دانشگاه، در گروه‌های اجتماعی گوناگون که روی یک مصداق خاصی تکیه می‌کنند؛ یا به‌عنوان فساد، یا به عنوان کج‌روی سیاسی، یا به‌عنوان خط و خطوط غلط. بنده مثلاً اتفاقاً از جریان اطلاع دارم و می‌بینم این جوری نیست و آن کسی که این حرف را زده، از قضیه اطلاع نداشته است. بنابراین وقتی شما روی شخص و مصداق تکیه می‌کنید، هم احتمال اشتباه هست، هم وسیله‌ای به دست می‌دهید برای اینکه آن زرنگ قانون‌دانِ قانون‌شکن که من گفته‌ام قانون‌دانهای قانون‌شکن خطرناکند بتواند علیه شما استفاده کند. شما زرنگی کنید. شما اسم نیاورید. شما روی مصداق تکیه نکنید؛ شما پرچم را بلند کنید. ۸۷/۲/۱۴

۱۲/۱۲ خانگی برخورد کنید؛ نه بیگانه‌وار و معترض

این گفتمان را باید همه گیر کنید؛ به گونه‌ای که هر جریانی، هر شخصی، هر حزبی و هر جناحی سر کار بیاید، خودش را ناگزیر ببیند که تسلیم این گفتمان شود؛ یعنی برای عدالت تلاش کند و مجبور شود پرچم عدالت را بر دست بگیرد. اما در برخورد با آنچه شده، باید خانگی برخورد کنید؛ نه بیگانه‌وار و معترض. بالاخره کارهای زیادی انجام گرفته. احیاناً کوتاهی‌هایی هم شده؛ اما باید مشکل را حل کرد. نباید نتیجه‌ی قهری نحوه‌ی بیان این باشد که بعد از چندی انسان احساس کند که به کل مجموعه به شدت معترض است؛ نه. شما برای موفقیت کل مجموعه دارید تلاش می‌کنید؛ اصلاً همه‌ی تلاشتان این است که نظام را پیش ببرید. ۸۲/۸/۱۰

خط حزب‌الله

سخن هفته

و چه کار می‌خواهد بکند و هدفش چیست. در آنجا تبلیغات به شیوه‌ی خوب و درستی به کار رفت. خودی روحیه پیدا کرد، دشمن روحیه‌اش ضعیف شد و به ستوه آمد. این کاری است که ما همیشه باید بکنیم.» ۸۰/۱۱/۱۱

سوم. از ابتدای امسال تا به حال، رهبر انقلاب چندین بار درباره‌ی این موضوع تذکر و هشدار داده‌اند. در اولین روز فروردین امسال، رهبر انقلاب در سخنرانی خود در حرم رضوی چنین فرمودند: «در تبلیغات، دشمنان سعی می‌کنند مردم را از واقعیت‌های مثبت دور کنند، برای اینکه دل‌های آنها را نسبت به انقلاب اسلامی و نسبت به نظام و نسبت به اسلام چرکین کنند.» ۹۷/۱/۱ کمتر از سه ماه، در سخنرانی خود در حرم امام خمینی (ره)، با اشاره به نشان کردن نقاط قوت کشور توسط دشمن تصریح کردند: «نقاط قوّتی که برای کشور و برای ملّت مایه‌ی اقتدار و مایه‌ی تقویت است نشان کرده‌اند و آنها را... در تبلیغات انبوه و متراکم خودشان، در ذهن بعضی‌ها تبدیل کردند به نقطه‌ی چالش‌آفرین و نقطه‌ی ضعف.» ۹۷/۳/۱۴ سه ماه بعد، مجدداً به این موضوع اشاره کرده و فرمودند: «یک جنگ هست که از آن جنگ، خیلی اوقات غفلت داریم؛ اهمّیت آن جنگ، کمتر از جنگ اقتصادی نیست بلکه گاهی زمینه‌ساز تأثیر جنگ اقتصادی است؛ آن جنگ چیست؟ آن جنگ، جنگ رسانه‌ای، جنگ فضاسازی عمومی، جنگ تبلیغاتی است؛ خیلی مهم است. بله از قبل هم این وجود داشته، علیه ما تبلیغات همیشه زیاد بوده؛ امروز وضعیت، شدّت بیشتری پیدا کرده است؛ مثل جنگ اقتصادی، قبلاً تحریم بود، امروز شدّت پیدا کرده.» ۹۷/۶/۱۵ «دشمن از ابزار رسانه استفاده می‌کند برای اثرگذاری بر افکار عمومی. توجّه کنید ابزار رسانه، ابزار مهم و اگر دست دشمن باشد، ابزار خطرناکی است. ابزار رسانه را تشبیه می‌کنند به سلاح‌های شیمیایی در جنگ نظامی.» ۹۷/۷/۱۲

چهارم. یادداشت رهبر انقلاب پس از دیدار با جمعی از اهالی هنر، که شب گذشته منتشر شد، بار دیگر تأکیدی است بر اهمیت، و وجود یک جنگ رسانه‌ای گسترده علیه نظام و مردم ایران. بی‌تردید «در این جنگ، هنرمندان و اهالی فکر و نظر، در حکم نیروهای مسلّح در جنگ سختند» و «دفاع از عظمت ایران، از فرهنگ ایران، از خانواده‌ی ایرانی، از حرکت باشکوه ملّت ایران و... فقط با سخنرانی و نگارش نیست؛ هنر باید میدان‌دار باشد.» تجربه‌ی انقلاب اسلامی در این عرصه نشان داده است که هر جا تولیدات فاخر، با درون‌مایه‌ی دینی و انقلابی، و پایبندی به ارزش‌های والای انسانی به منصه‌ی ظهور رسیده است، با استقبال مخاطبین داخلی و بین‌المللی مواجه شده است. سریال‌های فاخری چون یوسف پیامبر و مختارنامه، و یا فیلم‌هایی چون محمد (ص)، ملک سلیمان، به وقت شام و... مؤید همین مطلب است. امروز نیز هنرمندان متعهد می‌توانند در جنگ نابرابر رسانه‌ای با ارتش تا دندان مجهز دشمن پیروز شوند، اگر به خدا توکل کنند و نبرد رسانه‌ای را جدی تر بگیرند.

عکس ۴

خط حزب‌الله
نشریه خبری-تبیینی نمازهای جمعه، مساجد و هیئت‌های مذهبی | سال چهارم، شماره ۱۶۱ | هفته دوم آذر ۹۷ | چاپ و توزیع به همت نیروهای مومن و انقلابی
نشریه جامعه مؤمن و انقلابی
صاحب امتیاز: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای)
ارتباط با خط حزب‌الله
پیامک: ۱۰۰۰۱۰۲۸ | رایانامه: Khat@khamenei.ir
آی‌گپ: iGap.net/khattehezbollah | بله: ble.im/khattehezbollah
گپ: Gap.im/KhatteHezbollah | سروش: Sapp.ir/KhatteHezbollah

مسابقهٔ حزب‌ا...

پرسش‌های مسابقه:

○ **پرسش اول:** طبق بیان مقام معظم رهبری مدظله العالی معیار و شاخص عدالت چیست؟

۱. عمل به قانون
۲. انجام کارها به نحو احسن
۳. احترام به حقوق دیگران
۴. علم و آگاهی کافی

○ **پرسش دوم:** مقام معظم رهبری مدظله العالی ابزار رسانه را در جنگ نظامی به چه چیزی تشبیه می کنند؟

۱. سلاح های میکروبی
۲. سلاح شیمیایی
۳. گجت های هوشمند
۴. موشک های دریایی

توضیحات شرکت در مسابقهٔ فرهنگی

به روش زیر می‌توانید در مسابقهٔ این شماره شرکت کنید:

○ **ارسال پاسخ به سامانهٔ پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲:** برای این کار، کافی است به‌ترتیب نام مسابقه، نام و نام خانوادگی خود و شمارهٔ گزینه‌های صحیح پرسش‌ها را به‌صورت یک عدد دو رقمی از چپ به راست، به سامانهٔ پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲ ارسال کنید.

مثال: خط حزب‌ا... ۱۶۱ مهدی رمضانی، ۲۳

○ مهلت شرکت در مسابقه تا پایان هفته جاری است.
○ قرعه‌کشی از بین پاسخ‌های صحیح انجام می‌شود و به برندگان به قید قرعه جوایزی از سوی حرم مطهر رضوی اهدا خواهد شد.

شرح حدیث

عالی‌ترین مرتبهٔ اخلاص چیست؟

از پیغمبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) نقل شده است که فرمود: «إِنَّ لِکُلِّ حَقٍّ حَقِیقَةً» هر چیزی دارای حقیقتی است... «وَ مَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِیقَةَ الْإِخْلَاصِ» بنده به حقیقت اخلاص نمی‌رسد «حَتَّی لَا یُحِبَّ أَنْ یُحْمَدَ عَلَی شَیْ‌ءٍ مِنْ عَمَلٍ لِلَّهِ»(۱) مگر این که دوست نداشته باشد که مردم او را برای هیچ یک از کارهایی که برای خدا انجام می‌دهد، ستایش کنند. مثلاً فردی است که کار را برای دیگران انجام نمی‌دهد؛ برای خاطر خدا نماز می‌خواند، ختم قرآن می‌گیرد، کار خیری انجام می‌دهد، احسان و کمک و صدقه‌ای می‌دهد و مجاهدتی برای خدا می‌کند؛ اما دوست می‌دارد که مردم بگویند: «ایشان چقدر آدم خوبی است.» کارش را برای مردم نکرده است. کار را برای خدا انجام داده و تمام شده؛ اما از مدح مردم... خوشش می‌آید. می‌فرماید این، آن مرتبه‌ی عالی اخلاص نیست. مرتبه‌ی عالی اخلاص این است که این را هم دوست نداشته باشد. اصلاً کاری به کار مردم نداشته باشد! ● ۷۱/۱۲/۴ | (۱) روضة‌الواعظین، ج ۲، ص ۴۱۴.

خاطرات رهبری

سه ماه بعد از پیروزی انقلاب

من فراموش نمی‌کنم؛ در ماه‌های اردیبهشت یا خرداد سال ۵۸ – یعنی سه ماه چهار ماه بعد از پیروزی انقلاب – امام شورای انقلاب را که ماها بودیم، برای یک کار مهمی به قم خواستند. ما خدمت امام رفتیم. من از یاد نمی‌برم چهره‌ی خشمگین امام را که نظیر آن را من در امام کم دیدم. حرفشان این بود که چرا برای قانون اساسی فکری نمی‌کنید. این در حالی بود که هنوز سه ماه از پیروزی انقلاب بیشتر نگذشته بود. همان جلسه تصمیم‌گیری شد که انتخابات مجلس خبرگان برگزار شود. مسئولین کشور – که دولت موقت بود – آمدند انتخابات را برگزار کردند. مردم در یک انتخابات سراسری شرکت کردند. نمایندگان خودرا – که خبرگان قانون اساسی بودند – معین کردند. خبرگان هم در ظرف چند ماه قانون اساسی را تدوین کردند. بعد امام باز دوباره فرمودند که این قانون اساسی‌ای که تدوین شده است، باید به رأی مردم برسد. با اینکه نمایندگان مردم آن را تدوین کرده بودند، اما امام فرمود باز هم بایستی رأی مردم باشد... بنابراین نقش مردم بعد از پیروزی انقلاب تمام نشد. ● ۹۷/۸/۱۲

دیدار رهبر انقلاب با مرحوم آیت‌الله‌العظمی محمدعلی اراکی در اوایل دهه هفتاد

به‌مناسبت ۸ آذر، سالروز رحلت آیت‌الله‌العظمی اراکی

مانند کوه، استوار و بی‌تزلزل

[آیت‌الله‌العظمی اراکی] راه خدا را با گامی استوار و اراده‌ای خلل‌ناپذیر طی کرد و یک قرن، دل و جان منوّر و پاکیزه‌ی خود را در برابر جلوه‌های رنگارنگ دنیای فانی، تسلیم‌ناپذیر و تسخیرناپذیر نگاه داشت. در امتحان‌های دشواری که در یک زندگی صدساله و در حوادث بزرگ و کوچک آن در برابر هر کسی قرار می‌گیرد، مانند کوه، استوار و بی‌تزلزل باقی ماند. هرگز به دنیا و مقام و جلال آن نیندیشید و هرگز احساسات شخصی، ایشان را از شناختن و پیمودن راه خدا باز نداشت. ● ۷۲/۹/۹

خانواده ایرانی

در محیط خانواده هم می‌شود نهی از منکر کرد

در محیط خانواده هم می‌شود نهی از منکر کرد. در بعضی از خانواده‌ها حقوق زنان رعایت نمی‌شود؛ در بعضی از خانواده‌ها حقوق جوانان رعایت نمی‌شود؛ در بعضی از خانواده‌ها، بخصوص حقوق کودکان رعایت نمی‌شود. اینها را باید به آنها تذکّر داد و از آنها خواست. حقوق کودکان را تضییع کردن، فقط به این هم نیست که انسان به آنها محبّت نکند؛ نه، سوءتربیت‌ها، بی‌اهتمامی‌ها، نرسیدن‌ها، کمبود عواطف و از این قبیل چیزها هم ظلم به آنهاست. ● ۷۹/۹/۲۵

حزب‌الله این است

جوان‌ها ترس و تنبلی را کنار بگذارند

نیاز اصلی کشور عبارت است از همّت بلند شما. شما جوان‌ها باید همّت کنید، همّت بلند داشته باشید، تلاش کنید، کار کنید، ترس را کنار بگذارید، تنبلی را کنار بگذارید، ابتکار را سرلوحه‌ی کار خودتان قرار بدهید، نوآوری را وظیفه‌ی بزرگ خودتان بدانید؛ البتّه با غیرت ملّی، تعصّب ملّی؛ اینها چیزهایی است که برای کشور ما، برای جوان‌های ما لازم است؛ در همه‌ی زمینه‌ها؛ یک مجموعه‌ی پُرنشاط، مجموعه‌ی فعّال و متحرّک. ● ۹۷/۸/۱۲

نهج البلاغه

مسئولیت نخبگان، فقط درس خواندن و تحقیق کردن نیست

فرد نخبه نباید در فضای تخصّص خودش غرق بشود به‌طوری که از فضای پیرامونی، از فضای جامعه، از مردم غفلت پیدا بکند؛ این نباید اتّفاق بیفتد... یک جنگ تحمیلی اقتصادی و سیاسی و امنیّتی علیه ما در جریان است؛ شما نمی‌توانید در این جنگ بی‌تفاوت باشید؛ نمی‌توانید. آن وقتی که آمدند اطراف امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) را گرفتند که حتماً شما بیایید خلافت را قبول کنید، فرمود: لَوْلَا حُضُورُ الْحَاضِرِ وَ قِیَامُ الْحُجَّةِ بِوُجُودِ النَّاصِرِ وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَی الْعُلَمَاءِ أَلَّا یُقَارُّوا عَلَی کِظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ(۱) اگر این مسئولیّت‌ها نبود، من قبول نمی‌کردم. امّا این مسئولیّت هست. چیست این مسئولیّت؟ أَلَّا یُقَارُّوا عَلَی کِظَّةِ ظَالِمٍ؛ «کظّه» در عربی به معنای زیاده‌خواری و افزون‌خواری‌ای است که آدم را از کار می‌اندازد... وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ؛ «سغب» یعنی گرسنگی. امیرالمؤمنین می‌گوید اگر نگرانی من و دغدغه‌ی من درباره‌ی مسئولیّت در برابر زیاده‌خواران، ویژه‌خواران از یک سو و محرومان از یک سوی دیگر نبود، قبول نمی‌کردم؛ آن وقت می‌فرماید: وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَی الْعُلَمَاءِ؛ یعنی مسئولیّت شما دانشمندها فقط درس دادن و درس خواندن و تحقیق کردن نیست؛ یکی از مسئولیّت‌هایتان هم این است که «أَلَّا یُقَارُّوا عَلَی کِظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ». ● ۹۷/۷/۲۵ | (۱) نهج‌البلاغه، خطبه سوم

روش تحلیل سیاسی

میل به رفتارهای قبیله‌ای از نقاط ضعف ماست

میل به رفتارهای قبیله‌ای در میدان سیاست، در میدان اقتصاد، از دیگر نقاط ضعف ماست. رفتار قبیله‌ای معنایش این است که تخطئه یا تأیید ما نسبت به کار کسی می‌کنیم، ناشی نباشد از ماهیت عمل او؛ ناشی باشد از نحوه‌ی ارتباط او با من. اگر از قبیله‌ی ما کسی کار خطائی انجام داد، راحت قابل اغماض باشد؛ اما از قبیله‌ی مقابل اگر همان کار را انجام داد، این قابل پیگیری و تعقیب می‌شود. کار خوب اگر از کسی که مربوط به قبیله‌ی ماست، انجام گرفت، قابل تحسین و تشویق باشد؛ اگر از قبیله‌ی دیگر بود، نه. رفتار قبیله‌ای این است. این رفتار، اسلامی نیست، انقلابی نیست. ما متأسفانه اینگونه رفتار را در میان خودمان داریم. ● ۹۰/۵/۱۶

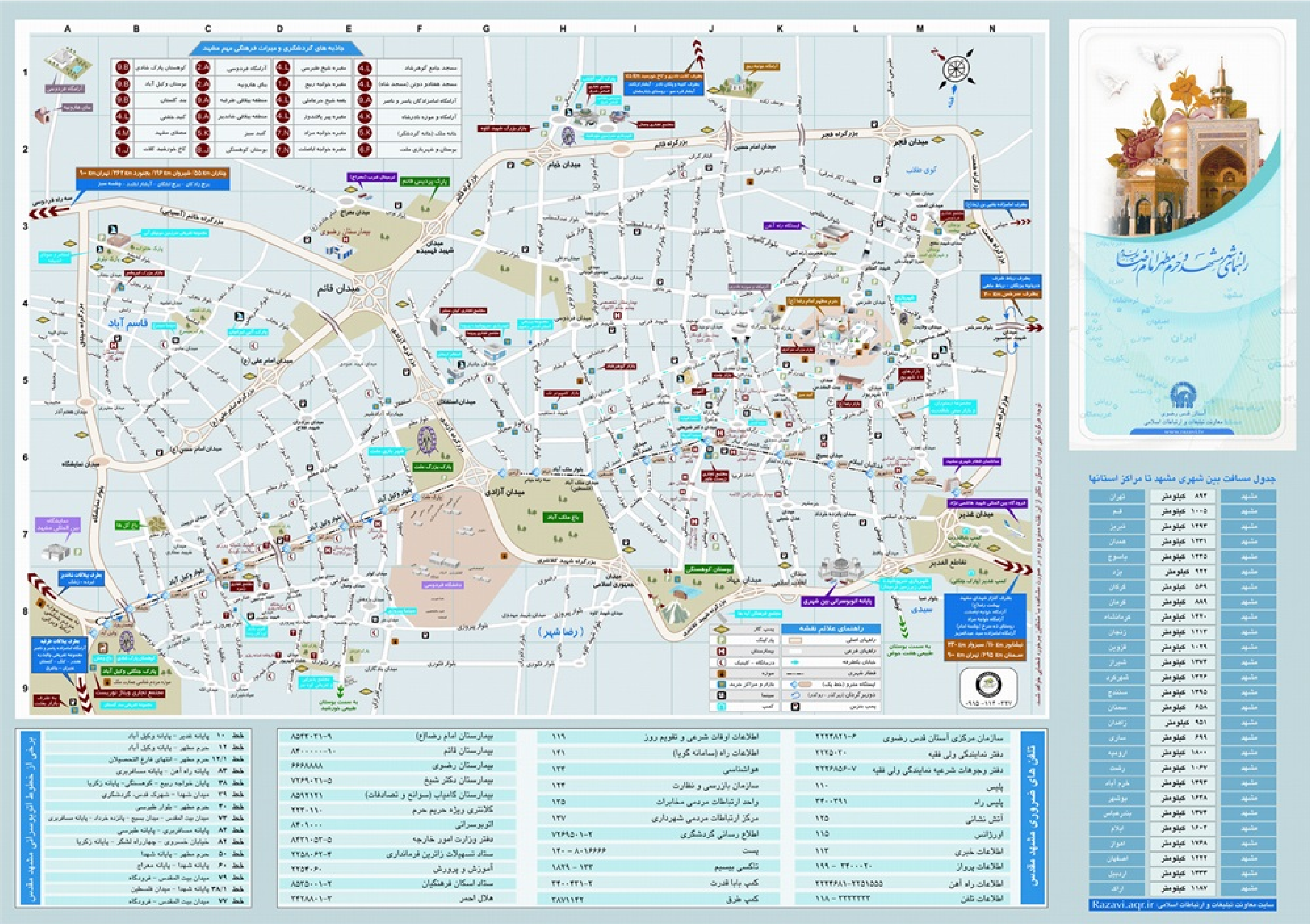
نقشه حرم مطهر

نقشه

نقشه مشهد

نقشه

مسیر حرکت امام رضا از مدینه تا مرو

نقشه

تلفن های ضروری حرم مطهر

دفاتر امانات وسایل زائران:

موقعیت دفاترتلفن

ورودی ۳ صحن جامع (ضلع غربی صحن جامع)۳۲۰۰۲۰۸۷

ورودی باب الجواد(علیه السلام)

۳۲۰۰۲۲۵۸ (ویژهٔ برادران)- ۳۲۰۰۲۴۵۹ (ویژهٔ خواهران)

ورودی باب الرضا(علیه السلام)۳۲۰۰۲۴۴۸

ورودی شیخ طبرسی۳۲۰۰۲۳۹۸ (ویژهٔ برادران)- ۳۲۰۰۲۳۹۸-۳۲۰۰۲۴۴۷ (ویژهٔ خواهران)

ورودی شیخ طوسی۳۲۰۰۲۳۹۶-۳۲۰۰۲۳۹۷ (ویژهٔ برادران)- ۳۲۰۰۲۳۹۶-۳۲۰۰۲۳۹۷ (ویژهٔ خواهران)

ورودی نواب صفوی۳۲۰۰۲۵۱۲ (ویژهٔ برادران)- ۳۲۰۰۲۳۶۸ (ویژهٔ خواهران)

دفاتر امانات نقدی و اشیای ارزشمند:

موقعیت دفاترتلفن

رواق دارالحجه۳۲۰۰۲۱۴۱

رواق دارالذکر۳۲۰۰۲۲۴۹

صحن آزادی۳۲۰۰۲۲۶۷

صحن آزادی (ایوان طلا)۳۲۰۰۲۲۹۵

صحن انقلاب اسلامی ۳۲۰۰۳۱۱۵

صحن جمهوری اسلامی ۳۲۰۰۲۳۰۴

ورودی باب الرضا(علیه السلام)۲۰۰۳۱۶۶

ورودی شیخ طبرسی۳۲۰۰۲۳۹۲

ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۲۴۰۸

ورودی نواب صفوی۳۲۰۰۲۳۸۸

دفاتر نگهداری اشیای پیداشده:

موقعیت دفاترتلفن

دفتر اشیای پیداشده ۳۲۰۰۲۳۵۷- ۳۲۰۰۲۲۲۹

دفتر پوشاک و کفش۳۲۰۰۲۱۲۲

دفاتر نگهداری پیداشدگان و رسیدگی به امور گمشدگان:

موقعیت دفاتر تلفن

دفتر رواق دارالحجه۳۲۰۰۳۸۶۹ - ۳۲۰۰۳۸۷۰

دفتر صحن آزادی۳۲۰۰۲۵۲۷- ۳۲۰۰۲۰۸۱

دفتر صحن انقلاب اسلامی۳۲۰۰۲۲۶۲- ۳۲۰۰۲۵۳۲- ۳۲۰۰۲۵۳۱- ۳۲۰۰۲۵۳۰- ۳۲۲۲۶۸۳۶

دفتر صحن جمهوری۳۲۰۰۳۱۲۱- ۳۲۰۰۲۵۲۱

دفتر صحن غدیر۳۲۰۰۲۰۶۶

دفتر صحن کوثر۳۲۰۰۳۸۵۷- ۳۲۰۰۲۱۶۰

دفتر مسجدگوهرشاد۳۲۰۰۲۵۲۹- ۳۲۰۰۲۰۸۰

دفتر ورودی باب الرضا(علیه السلام)۳۲۰۰۲۵۲۲- ۳۲۰۰۲۰۱۷- ۳۲۰۰۳۱۱۱- ۳۲۰۰۳۱۱۰

دفتر ورودی شیخ طبرسی۳۲۰۰۲۵۷۰- ۳۲۰۰۲۰۶۵

دفتر ورودی شیخ طوسی۳۲۰۰۲۵۲۳ - ۳۲۰۰۲۰۵۱

ص: ۲۲۹

دفاتر نذورات نقدی:

موقعیت دفاتر تلفن

رواق دارالاجابه۳۲۰۰۲۴۵۳

رواق دارالحجه ۳۲۰۰۲۷۳۱

رواق دارالسرور ۳۲۰۰۲۲۵۰

رواق دارالولایه۳۲۰۰۲۳۱۵

صحن آزادی۳۲۰۰۲۲۵۳

صحن آزادی (ایوان طلا)۳۲۰۰۲۷۴۶

صحن انقلاب اسلامی۳۲۰۰۲۲۰۵

صحن جامع رضوی۳۲۰۰۳۸۹۲

صحن جمهوری اسلامی۳۲۰۰۲۰۴۳

مسجد گوهرشاد۳۲۰۰۲۲۱۶

مهمان سرا۳۲۰۰۲۲۹۷

ورودی نواب صفوی (نذورات نقدی دام)۳۲۰۰۲۵۷۸

دفاتر نذورات غیرنقدی:

موقعیت دفاتر تلفن

پارکینگ شماره ۳ (دفتر نذورات دام زنده)۳۲۰۰۲۱۱۲

ورودی باب الجواد(علیه السلام)۳۲۰۰۲۱۹۳

ورودی باب الجواد(علیه السلام)(فروشگاه فرش)۳۲۰۰۲۷۲۷

ورودی باب الرضا(علیه السلام)۳۲۰۰۲۴۳۷

ورودی شیخ طبرسی۳۲۰۰۲۵۶۳

ورودی شیخ طوسی۳۲۰۰۲۳۶۷

ورودی نواب صفوی۳۲۰۰۲۳۵۶

دفاتر صندلی چرخ دار:

موقعیت دفاتر تلفن

پارکینگ شمارهٔ ۱ ۳۲۰۰۲۸۱۲

پارکینگ شمارهٔ ۳۲۰۰۲۸۱۱

ورودی باب الجواد(علیه السلام)۳۲۰۰۲۳۲۱

ورودی

باب الرضا(علیه السلام)۳۲۰۰۲۴۳۵

ورودی شیخ حرعاملی۳۲۰۰۲۳۲۴

ورودی شیخ طبرسی۳۲۰۰۲۳۱۶

ورودی شیخ طوسی۳۲۰۰۲۳۱۲

ص: ۲۳۰

دفاتر راهنمای زائر حرم مطهر:

موقعیت دفاترتلفن

آسایشگاه راهنمای زائر۳۲۰۰۳۱۴۷-۳۲۲۲۵۵۵۰

دفتر اطلاع رسانی۳۲۲۸۳۱۷۵-۳۲۰۰۳۱۴۸

دفتر راهنمای زائر ورودی شیخ طوسی ۳۲۰۰۳۹۳۰

دفتر راهنمای زائر ورودی طبرسی۳۲۰۰۳۹۲۸

دفتر راهنمای زائر ورودی شیخ حر عاملی۳۲۰۰۳۹۲۹

دفتر راهنمای زائر ورودی باب الرضا۳۲۰۲۰ داخلی۱۸۳

کیوسک راهنمای زائر ورودی شیخ طوسی۳۲۰۰۳۰۹۱

کیوسک راهنمای زائر ورودی طبرسی ۳۲۰۲۰ داخلی ۱۳۸

کیوسک راهنمای زائر ورودی حر عاملی ۳۲۰۰۳۰۹۰

کیوسک راهنمای زائر ورودی بست شیخ بهائی۳۲۰۰۳۰۹۲

فعالیت های قرانی حرم مطهر:

نام واحدتلفن

واحد قرائت و حفظ قرآن کریم:۳۲۰۰۲۰۸۴ برادران/۳۲۰۰۲۳۷۱ خواهران

واحد تفسیر و حدیث:۳۲۰۰۲۷۸۴

کلاس های مهد الرضا(علیه السلام):۳۲۰۰۲۲۸۷

محافل اُنس با قرآن: ۳۲۰۰۲۴۶۲

واحد پاسخگویی به سؤالات قرآنی و حدیثی:۳۲۰۰۲۵۴۲

واحد هنرهای قرآنی: ۳۲۰۰۲۰۸۲

واحد مسابقات و جُنگ های قرآنی: ۳۲۰۰۲۵۶۱

واحد ختم تلاوت نور: ۳۲۲۳۹۳۹۷- ۳۲۰۰۲۵۶۰

کارگاه مهدالرضا(علیه السلام): ۳۲۰۰۲۵۵۹

واحد مشاورهٔ تصحیح قرائت قرآن و اذکار نماز:۳۲۰۰۳۸۹۳

واحد سمعی و بصری قرآنی:۳۲۲۱۵۰۰۳- ۳۲۰۰۲۵۶۲

خدمات فرهنگی حرم مطهر:

مسئول نمازهای جماعت حرم مطهر:۳۲۰۰۲۳۳۱-۳۲۰۰۲۵۰۲

مراسم مذهبی حرم مطهر: ۳۲۲۱۶۰۹۷ مداحان - ۳۲۲۲۶۲۵۴ سخنرانان

مرکز مشاورهٔ دینی حرم مطهر:۳۲۲۴۴۳۳۱

نمایشگاه حکایت آفتاب: ۳۲۰۲۰- داخلی ۱۳۰

نمایشگاه کبوترانه:۳۲۰۰۳۸۸۸/ ۳۲۰۲۰- داخلی ۱۹۷

خدمات فرهنگی به گروه ها و کاروان های زیارتی:۳۲۲۳۵۳۱۳

همایش های تخصصی:۳۲۲۴۴۳۴۲

نشست های پرسش و پاسخ:۶-۳۲۲۳۷۲۲۵

پاسخ گویی به سؤالات اعتقادی ادیان و مذاهب:۳۲۰۲۰ داخلی ۱۷۳

واحد حرم شناسی:۳۲۰۲۰ داخلی ۱۶۳

سامانهٔ تلفنی پاسخ گویی به سؤالات شرعی حرم مطهر:۳۲۰۲۰

مسابقات فرهنگی حرم مطهر:۳۲۰۰۲۵۶۹

سامانه توزیع محصولات فرهنگی:۳۲۰۰۳۹۴۲

سردبیر درگاه خدمات فرهنگی تبلیغی حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)۳۲۲۱۲۰۰۸

پخش زندهٔ از حرم مطهر امام رضا(علیه السلام)۳۲۰۰۲۰۹۵

اتاق های گفت وگوی رضوی تاک ۳۲۲۳۵۳۱۵

تبلیغات محیطی حرم مطهر۳۲۰۰۲۳۶۶

نشریه نورالهدی۳۲۰۰۲۱۷۲

سایر تلفن ها:

نام واحدتلفن

آگاهی حرم (رسیدگی به معضلات اجتماعی)۳۲۰۰۲۲۱۵ – ۳۲۲۵۶۹۹۰

امداد زائران۳۲۰۰۲۲۹۹

امور دفن۳۲۰۰۲۲۴۵ –

۳۲۲۲۷۲۲۴

دارالشفاء امام رضا(علیه السلام) ۳۲۰۰۲۳۸۰ – ۳۲۲۴۴۳۱۱

مرکز فوریت های پزشکی ۳۲۰۰۲۴۲۴

اداره کل روابط عمومی:۳۲۲۱۸۰۰۸

بنیاد پژوهش های اسلامی:۳۲۲۳۲۵۰۱

دانشگاه علوم اسلامی رضوی:۳۲۲۳۰۷۷۰

سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد:۸-۳۲۲۳۲۰۰۴

مرکز نمایشگاه ها و همایش های آستان قدس رضوی:۸-۳۲۲۴۴۲۸۰

فروشگاه محصولات فرهنگی:۳۲۲۵۰۲۰۴

بخش راهنمای زائرین غیر ایرانی۳۲۰۰۲۴۰۲

ص: ۲۳۱

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹